

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

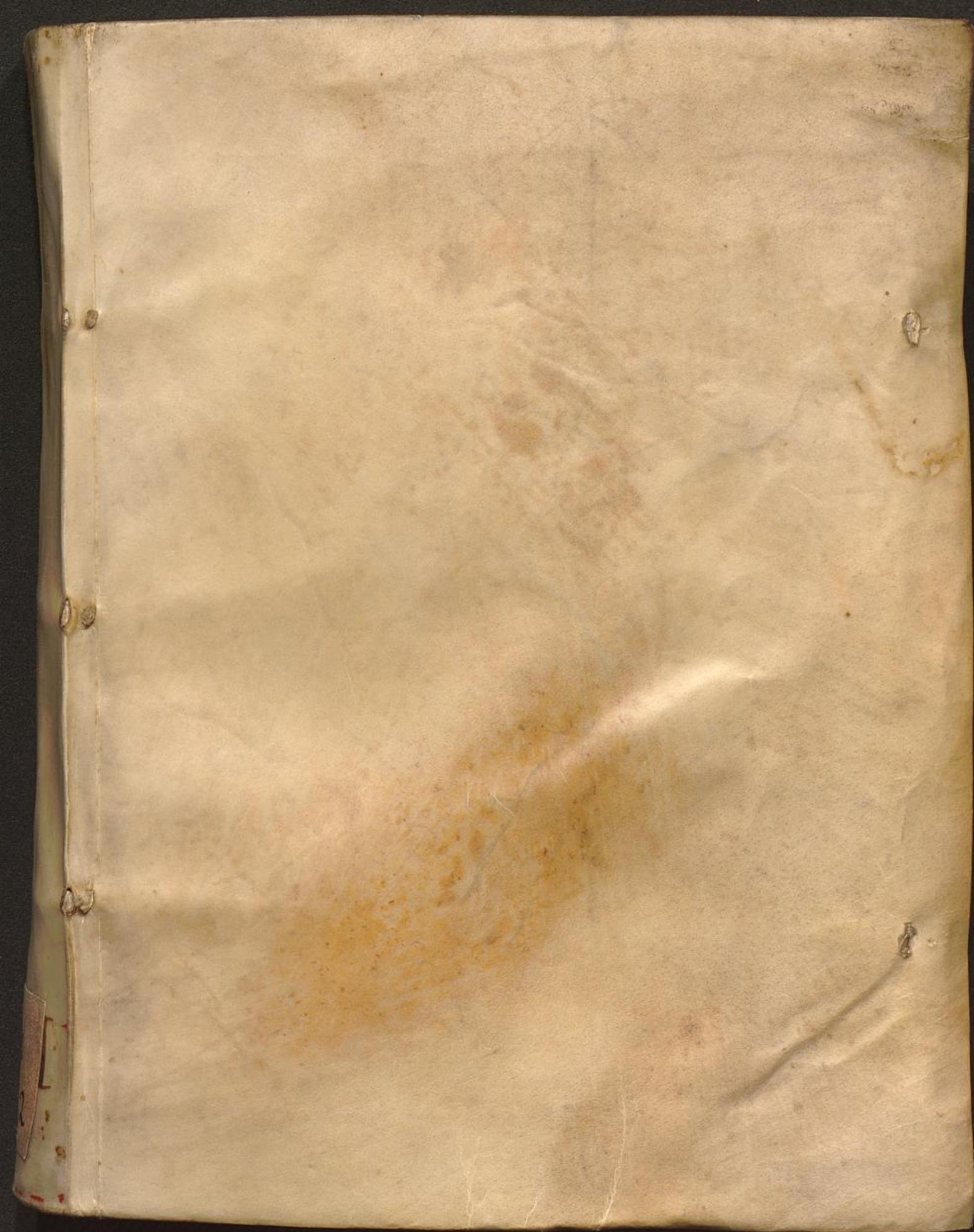
**Phimostomvs Scriptvrariorvm Iohannis Dietenbergii
Theologiae professoris profundiss. ac hæreticæ prauitatis
Inquisitoris vigilantiss. co[n]tra hæreticos æditus
Augustæ Anno M.D.XXX.**

Dietenberger, Johann

Coloniæ, 1532

VD16 D 1501

urn:nbn:de:hbz:466:1-29398

Th. 1162.

f VIII

27

PHIMOSTOMVS

SCRIPTVRARIORVM IOHANNIS
DIETENBERGII THEOLOGIAE

professoris profundis, ac hæreticæ pra-
uitatis Inquisitoris vigilantis, cõtra
hæreticos æditus Augustæ
Anno M.D,XXX.

ADIECTVS EST TRACTATVS

eiuidem authoris, de Diuortio.

Ex donatione R. P. Sebastiani Schuler

2. Petri, 3

¶ Indocti & instabiles deprauant scripturas
ad suam ipsorum përditionem.

*Collegij S. Mariae J. S.
Paderborn 1598.*

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

Coloniz apud Petrum Quentell,
ANNO M, D, XXXII.

IN hoc libello candide lector, illa precipue, de quibus in nouissimis Imperiadibus Comitibus Augustæ. M. D. XXX. celebratis, anceps inter plurimos fuit sententia, & suis capitulis numerata, & scripturis canonicis (id quod non paucis impossibile visum est) euidētibus, catholice intellectis, probata inuenies.

- I. ¶ Noua, nunc in ecclesiam repentina, non esse toleranda dogmata, etiā si haud possint expressa redardui scriptura.
- II. ¶ Nequaquam solis scripturis nudis, quilibet fidei veritatē stabilitā.
- III. ¶ Omnium quæ sit in ecclesia credendorum regula.
- III. ¶ Scripturæ ad ecclesiā, & ecclesiæ ad scrip. mirabilē collationē.
- V. ¶ Christū haud decuisse, suā proprio digito scribere doctrinā.
- VI. ¶ Libros scripturarum, quos apud ecclesiam conueniat appellare canonicos.
- VII. ¶ Sanctoꝝ inuocationē licere Christifidelibus.
- VIII. ¶ Opera nostra bona, esse proprie satisfactoria.
- IX. ¶ Opera nostra bona, esse vere meritoria.
- X. ¶ Opera nostra bona, esse iustificatoria.
- XI. ¶ Sacramentalē peccatoꝝ confessionē, eē diuinitus institutam.
- XII. ¶ Diuinissimam Eucharistiam, esse vere sacrificium.
- XIII. ¶ Libere, etiā post peccatū, in homine manere arbitrium.
- XIII. ¶ Cōmunionē alterius (panis vcz) speciei, scripturis, & praxi Christi, nec non aploꝝ atq; primitiuæ ecclesiæ cōformē esse.
- XV. ¶ Purgatorium, scripturis probatum.
- XVI. ¶ De Diuortio, tractatus specialis eiusdem authoris.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC
Dño, D. Iohāni à Metsenhufen, Archiepo Treueren. Principi
Electori, &c. Iohānes Rudelius Francophurdianus, S. P.

Vum nup ex itinere ad Iohānē Diertenbergiū, viz vitz sanctimonia, referētē Chri doctrinā, quā & pfitet, stre nuissime p tuel, diuertiffem, Præsi ampliffime, detinu it is me, propter tuæ celsitudinis aētū aliquot diebus apud se pter spem lōgius. Cū vero interea tps varia libratia suæ suppellectilis monumēta reuoluiffem, repri inter cæteros librū quēdā ab eo ipso, cōtra nri seculi nouos, seditiofosq; doctores instructū, cui titulū indidit, Phimostomū scripturario rū. Quē cū vidiffem, cōtinuo auide legere cœpi. Et quia, meo iudicio, hūc reip. chriang nō mō nō mediocriter vtilē, vcz & abūde necessariū sentiebā, qd scripturarioꝝ hēresim, totū chrianismū perturbātū, adeo solidis argumētis, euidētibus, rōnibus, verissimisq; scripturis cōuincat, vt

si scripturis, quos ore frequenter iactitant, ex animo se subijcere velint, manus
nunc dare cogant, agnoscereque suam doctrinam omnino fuisse impiam, Instiga-
bam hominem, ut pro Christiana utilitate, in additionem eius consentiret publi-
ca. Quod cum principio, quia humanae gloriae nihil cupidus fieri graua-
re, tandem quod impetrare studui, multa pro improbitate vix obtinui. Cum
igitur meis se accommodasset desiderijs, totam negotii curam meis impendebat
hueris. Ego vero suscepti muneris rationem habes, nolui usque adeo pias
boni viri lucubrations sine Mecæ natis patrocinio in lucem prodire. Circum-
spicienti ergo mihi, cui eas potissimum consecrarem, R. T. Paternitas & pri-
mum adeoque vnicum occurrit. Cui enim potius, etiam si nihil aliud, convenit pro
& docti viri opera reddere, quam sanctiss. illi Principi, cuius favore, tam ipse
quam omnes alij honesti, literatique viri fouent, promouent, protegentur. Huc
autem sponte eunti, plurimum & fiduciae & animi addidit egregia ista pas-
sim pro ora mortalium voluntas tuaque virtutum fama, quam Treuerensibus, quibus Ar-
chiepiscopus nuper effectus es, facile persuasit, ut vno ore huic te sublimitati di-
gnissimum eligerent, postularentque omnes, non temere credentes suam ecclesiam te
ita administraturum, ut haec tempora, alioqui plus satis periculosa, posteris do-
ctrinae, continentiae, charitatis, sanctitatisque facibus sint persulfura, quam pro in-
genij dexteritate te adacturum non dubitant, idque vitae tuae, quam omnes cogni-
tam, prospectamque habent, exemplo, quod nulla praeter te tuis iussa saeviora, efficaci-
oraque precepta. Atque adeo libentius T. C. nuncupamus, quod ex authore ipso
compererimus, ipsum amore tui hunc, proximis Augustanis Principum com-
mitis, quibus reuerentiss. D. Ricardij, tuae iam nunc provinciae, praesulis, pia
memoriae defuncti, legatum agebas, pro otium scripsisset. Ut autem R. T. Pater-
nitas adsequatur, quos velit scripturarios paucis dabo. Hac dignam nomen-
claturam istos, qui impudentibus clamoribus omnia complent, vociferantes, scriptu-
ras scripturas, quos vel parum habent, vel prorsus non intelligunt, vel pro suis
affectibus in innúmeras formas in suam ipsorum, multorumque aliorum conditionem
detorquent. Sunt enim hodie haec sunt plures haeretici, qui fere singuli singu-
las scripturae sensus somniant, inter se plurimum dissidentes doctrinis, in ec-
clesiae vero desolationem adeo unanimis, ut vix credas Pilatum cum Herode
alioqui animis longe diuersis, in occidendo Christo fuisse coniunctiores. Vi-
dent sane isti aemuli esse haereticorum Hebraeorum (nam & hi sua habent schis-
mata) qui nihil nisi nuda scripturae verba admittere statuerunt. Cuius fa-
ctiois bona pars est in Russia, & Constantinopoli. Author vero istius se-
ctae iustitiae quondam fuisse dicitur Zodack, unde & Zodakin dicitur, quibus
frequenter fit sub nomine Sadduceorum in euangelio mentio, negantium resurre-
ctionem mortuorum, quod in veteris test. scripturis non usquam apte inueniret
mortuos olim resurrecturos, pestilentissimum haereseos genus. Nam quod duo

munt credendū aut nō credendū, nihil statuendū, prohibēdūve, nihil
 acceptādū, refutādūve, nisi exp̄ssis scripturæ verbis legat̄, sub pio p̄te-
 xtu, ecclesiastica decreta spernūt, Cōcilia ḡnalia eleuāt, abijciēdos do-
 cēt ritus ecclesiasticos, ap̄licas traditiōes, atq; adeo ipsas insup scriptu-
 ras pro sua libidine quas placet ex canone deturbāt. Hoc virus catholi-
 cæ fidei, religioni pariter atq; scripturæ p̄sentissimū, apud rudē, nulli-
 usq; iudicij plebeculā, parit exitiū. Quare huic malo author mederi cu-
 piēs, simul ac sanctā ecclesiā: q̄ (iuxta Pauli doctrinā) basis & fundamē-
 tū est veritatis, n̄r̄q; fidei infallibilis regula, à tātā pestis s̄c̄uitia vindi-
 care satagēs, nondūq; illoꝝ p̄stigijs falsos p̄seruare, hūc librū ædidi sa-
 lutarē. Quē ego T. C. dedico & nūcupo, magis syncera p̄fulgentē ve-
 ritate, q̄ fucatis verboꝝ lenocinijs, atq; cū meip̄m, tū author ē simul cū
 opere suo tuæ Gratiaē cōmēdo. Quā deus Opt. Max. nobis in reip. sa-
 lutē diu sanū ac incolumem cōseruare dignei. Bene vale Reuerendissi-
 me Præsul, Mogūtiæ pridie Calend. Martias. Anno. M. D. XXXII.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC
 dño gratiosissimo, D. Iohanni à Metzenhusen Treueror̄ Archiepif-
 copo Principi Electori &c. suo clementissimo dño, Doctor
 Iohānes Dietenbergius grām optat & salutē.

I fideles patres familias, semper quidem, etiā seruatoris nostri vocæ, ce-
 lebres, vel in hac vnico, q̄ suorum maxime domesticorū, curā gesserint,
 habiti sunt, nec tñ vnq̄ satis laudati fuerunt, R. P. ac princeps illustris.
 tanto magis T. C. omnib. post hac fidelib. p̄petuo celebrior erit, q̄to reli-
 giosissimus animus tuus, nedum suoꝝ domesticorum, verum & totius
 reip. Christiane, tantam curam, tantam gerit sollicitudinē, vt illi, siue in
 catholicis roborandis dogmatibus, siue in reprimendis audacibus scis-
 maticorum consultationibus, nec minimum deesse patiatur. Hinc dum iam olim in Augusta-
 nis 1530 anno celebratis principum comitijs, præsentē gloriosiss. iuxtaque christianiss. Ce-
 sare Carolo quinto, a pestilentissimis scripturarijs, Lutheranis videlicet, ac reliquis diuina-
 rum scripturarum non tam allegatoribus quam corruptoribus, prophanis sacramentibus,
 haud qualiacunque, sed illa cum primis, in quibus tota rei christianæ summa pendet, nedum
 in dubium vocarentur, quin potius a religione prorsus deturbari, ausu nimis temerario, p̄-
 sumerentur, incredibile quantis religiosissimum pectus tuum vrgeretur timoribus, ne aut
 fidei, aut ecclesiæ res, quæ nec parum nutare videbantur, vel perfidorum improbis ausibus,
 vel peritorum ignauia periclitarentur. At cum a me T. C. crebrius tū audierit, ecclesiasticis
 dogmatibus, nec ratione, neque scripturarum diuinarum deesse autoritatem, volui tan-
 dem hac lucubratiuncula T. amplitudini nuncupata, quam paucis admodum diebus, suffura-
 tis horis aliquot, festinus elaborauit, re ipsa prestare, quod nudis olim toties promiseram
 verbis. Porro quæ scripturarijs, qui scripturis omnia se agere gloriantur, quum nihil mi-
 nus faciant, impossibilia videbantur probari scripturis sacris, ostendo, non alijs, quam scri-
 pturarum sanctarum testimonijs, simul & perniciosissimum errorem illorum, quo nihil in
 ecclesia catholica nisi claris legatur scripturis, acceptandum impie dogmatizant, arguo, cō-
 futo, prorsusq; euerto, ad solius dei omnipotentis domini nostri Iesu Christi gloriā, & T.
 C. consolationem, quam Christus deus opt. max. nostræ rei publicæ sc̄liciter gubernandæ
 quam diutissime seruet incolumem, meisui clientuli memorem.

Confluentiæ 1532

AN NOVA QVORVNDAM DOGMATA SI-
ue receptę fidei, siue ecclesię pugnãtia ideo fidelibus tol-
randa sint, quia scripturis expressis redargui nõ
possint. Cap. I.

NE terminorum inscitia (qua pleriq; etiam sapien-
tes nõnunq; paralogizant) hallucinari queng
cõtingat, duobus presens axioma, opitulãte deo
maximo optimo absoluturi sumus. Primo, que-
nam dogmata sint illa noua. Dein an apud fide-
les queuis catholica veritas solis scripturis stabilienda sit.

¶ Noua dogmata quę sint dicenda.

NOua dogmata fidei vel ecclesię pugnãtia (post magistrũ
illum gẽtiũ diuũ Aplm) dicimus. Omnes aduentitias, mēda
cesq; dæmonior; eorũdemq; satellitũ doctrinas, que cum
ab olim, tum nouissimis his nostris tpibus, à spiritibus erroris
(sub verbi velamento in lucis angelos sese transfigurantibus) ad
Christifideles sub hypocrisi decipiēdos. Per hæreticos & schis-
maticos, tanquã cõueniētia, ad hæc, organa ecclesię, viuētis dei
sponse vnice, irrepserũt, quas idem Aplus ad Hebrę os scribēs,
doctrinas appellās, varias, pegrinasq; solícite pmonet cauēdas,
nimisq; q̄ & ab vnitate ecclie, extra quã salº nõ ẽ & à veritate atq;
sinceritate fidei catholice, sine q̄ deo nemo placere p̄t, fideles in
cautos abducãt. Doctrinis, inqt, varijs & pegrinis nolite abduci.
Cũ etem̄ tã fides q̄ ecclia summe necnõ infallibili nitant & verita-
ti & vnitati, nõ p̄t eẽ siue fidei siue ecclie doctrina, q̄ vel ab vnita-
te, hoc ẽ, cõi recepto sensu & cõsensu v̄lis ecclie variat, illiq; mi-
nimẽ accedit, vel à veritate orthodoxę fidei peregrinat, hoc ẽ, q̄
vel erroribus pmixta, aut nugis cõspersa, aut certẽ falsitati alicui
obnoxia ẽ. Nã ecclie paradoxa (si diuo post Ch̄m credimº Pau-
lo) sancti spūs & infallibilis veritatis sunt doctrina, q̄ nihil variũ,
technis obuolutũ nihil nil deniq; falsitatis h̄re p̄t admixtũ. Proin
Omnia sola illaq; noua, tam fidei q̄ ecclie pugnãtia dogmata cẽ-
sebunt, q̄ vel ab vnione variãt ecclie, vel à fidei peregrinant veri-
tate, nimisq; quę cũq; aut cũ euãgelicis l̄ris, v̄l ecclasticis dogma-
tibº, seu traditõibº apl̄icis, siue etiã nõ receptis p̄ eccliam cõsuetu-
dinibus haud cõueniũt, hæc nãq; ex diametro catholice pugnãt
veritati, quã obrẽ Apl̄s illa, sane & ei q̄ scdm pietatẽ est doctrina
testat aduersari, hmõi sunt oĩa ppria, tã hæreticor; q̄ schismati-
cor;, ex adulterato dei verbo, cõgesta dogmata, ab apl̄is Ch̄i fi

2. Timo. 4

Luca. 11

Titum. 1

Cant. 4

Hebræ. 15

Roma. 8

Coloss. 1

Iosue. 6

Heb. 11

1. Cor. 5

Ephe. 2

1. Cor. 12

1. Timo. 4

Iohan. 14

1. Cor. 2

1. Timo. 5

2. Timo. 4

1. Timo. 4

2. Petr. 3

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

mul cū suis authoribus in vniuersum dānata. Si qs (vt ait Paulus) Gal. j vobis euangelizauerit preter id qđ euangelizauimus, anathema 2. Pet. 2 fit. Et Petrus: Erūt in vobis mgri mēdaces, q̄ introducēt sectas pditiōis, & multi sequent̄ eoz̄ luxurias, &c. sup̄inducētes sibi ce lerem pditiōnē, nimiz̄, quoz̄ iudiciū iam olim nō cessat, & pdi ditio eoz̄ nō dormitat, q̄bus tenebras̄ procella (btō Iuda teste) seruata est in eternū. His beatus subscribit Augustinus: Noua do gmata tū fidei tū ecclesie pugnātia diffiniēs, cū primis q̄ diuinis scripturis aperte dissentiūt. Dein, q̄ & si scripturis cōsentiāt, vni tati tñ ecclesie nō cōicant, vt sunt quæ ab orthodoxis p̄ribus, à cōcilijs generalibus, sed & ab Ap̄licis traditiōibus, deniq; etiā ab Ecclesiasticis cōmunibus cōsuetudinibus dissentiūt, qualia sunt Martini Lutheri, Butzeri, Zvvinglī, Oecolampadij, similibusq; mente corruptoz̄ abnegantiū eam quæ scđm pietatē est sanam doctrinam. At quod reliquū est, iam dispiciamus.

¶ An quælibet fidei veritas, expressis scripturis stabiliri debeat.

Iohan. j4 **Q**uonia infallibilis cuiuslibet in ecclesia credendæ veritatis firmitas, ac certitudo, ac infallibili spiritu sancto (q̄ ad hęc in ecclesia ppetuo manet vt eā de veritate semp reddat certiorē) deriuat, cum primis disputādum. An p̄ solas scripturas eam erudiat necne. Quis aut̄ nos de hoc ip̄o, nisi scriptura certio res faciet? Has ergo ante om̄ia scrutemur. Sic aut̄ habēt: Dolauī in prophetis & occidi eos in verbis oris mei, locutus sum super Lucæ. j Prophetas &c. Dñs deus Israel locutus est p̄ os sanctoz̄, q̄ à secu 2. Pet. j lo sunt Prophetaz̄ eius. Hoies dei locuti sunt, inspirati spū san 1. Cor. j2 cto, qui posuit in ecclesia, quosdā quidē Ap̄los, quosdā aut̄ Pro phetas, alios vero Euāgelistas, alios aut̄ pastores, & doctores, ad Ephē. 4 cōsummationē sanctoz̄ in opus ministerij, in ædificationē cor poris Ch̄ri, hoc est, vt hūc cæteris ministrēt sp̄m, & ecclesiam in verbo spūs, q̄ in illis loquit, ædificēt, vt iam nō sumus paruuli, & fluctuātes, & circūferamur om̄i v̄to doctrinæ in nequitia hoim Heb. j in astutia ad circūuentionē erroz̄. Ob hoc em̄ & p̄ribus ab olim multipharie, multisq; modis loquēs in Prophetis, nouissime di ebus istis, locutus est nobis in filio, qui tandē ad patrē vadēs, su os in vniuersum mundū Ap̄los misit, in q̄bus haud dubiū facer il Matth. j0 le spūs, ecclesie suæ locutus ē, Christo dicēte: Non vos estis q̄ lo Matth. j8 quimini, sed spiritus patris vestri qui loquit in vobis. Item: Vbi duo vel tres cōgregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eo rum

rum. Et Paulus: State, inquit, & tenete traditōes, quas didicistis, siue per sermonē, siue p̄ epistolam nostram. Qui hæc spernit nō hominem spernit, sed deum qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis, generalibus patrum rite coactis concilijs nunquā absentem, à cuius etiamnum inspiratione prodit, quicquid ab vniuersali ecclesia receptum seruetur. Alioquin Paulus non diceret: Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sed neque Ecclesia dei. Hæc quisquis in vnum recte coegerit, videbit perspicue sanctū spiritum, nō per solas nudas scripturas, quin etiam per Christum, Prophetas, Apostolos, p̄res orthodoxos, ecclesiæ pastores & doctores, vniuersales synodos, Apostolicas traditiones, necnon generales ecclesiæ consuetudines, ecclesiam suam docuisse semper, a modoq; docere vsq; in æternum. In his em̄ omnibus, vnus & idem spūs sanctus certissime loquitur, qui omnibus istis ad eundem ad quem & scripturis finē vtiū, vteturq; semp. Nimirum, ad nostram doctrinam, ad eorū quæ ad fidei necessitatē pertinet plenam eruditionē ad erroꝝ non tam cautelam quàm explosionē, ad obscurorum deniq; elucidationē, & ad dubioꝝ securam enodationē ac infalibilem instructionē, propter qđ haud impar omnibus istis maiestatas, sed æqua prorsus cū in assentiēdo, tum in credēdo debet authoritas, id qđ gloriosissim⁹ martyr Cyprianus testat, dicēs: Ipse summus sacerdos sui ē sacramēti institutor & author, in cæteris hoies spm̄ sanctū habuere doctore, & sicut par est spiritui sc̄to & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua ē authoritas & ptās. Nec minus ratū est qđ dictante spū sc̄to Apli tradiderūt, qđ quod ipse tradidit, & in sui cōmemorationē fieri p̄cepit, manet singularis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio omnium, nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari. Hæc Cyprianus. Et inter vetustiores sic Origenes subscribit: Cum multi sint, qui se putant sentire quæ Christi sunt, & nōnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur vero Ecclesiastica prædicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesijs permanens. Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hæc ille. Et Vulgarius: Perspicuū est, inquit, pleraq; Paulum sine scriptis, sermone dumtaxat, hoc est, viua voce, non epistolis solum his tradidisse. Nō enim secus illa atq; hæc fide digna sunt. Itaq; & ecclesiæ traditionē dignā existimemus cui p̄stāda sit fides, vt si qđ ab ea

2. Thessa. 2
1. Thessa. 4

Acto. 15

1. Cor. 11

Iohan. 14

Cyprianus in sermo. de ablu. p̄e.

Origenes in pri. li. peri.

Vulgarius in ep̄lam sc̄dam Thessa. 2

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

Hieronymus
Eccē. 70

Augustinus

Iulius. 11. disti.
c. nolite.

Canti. 4

ab ea sit traditum, nihil vltra perquiramus. Hæc Vulgarius. Prædictus quoq; beatus Hieronymus in suo orthodoxo cōcordans in Ecclesiasten sup illo verbo: Qui dissipat sepē, mordebit eū coluber, sic habet sepis macerix q; euulsio ecclesiastica sunt dogmata, & institutio ab Ap̄lis Prophetisq; fundata, quæ q; dissoluerit, & præterire voluerit in eo ip̄o quo negligit à serpēte. i. diabolo pcutit. Brūs itē Augu. ex dictis Basilij sic, venerādo canonista. 11. dist. c. ecclesiasticarū recitāte, Ecclesiasticarū, inqt, institutionū quasdā in scriptis, q̄sdā vero ap̄lica traditiōe p̄ successores in ministerio cōfirmatas accepimus, q̄sdā vero cōsuetudine roboratas approbauit vsus, q̄bus par ritus & idē vtrisq; pietatis debet affectus, vnde vel q̄s aliquātulum sacrarū expertus scripturarū hesitauerit. Si em̄ attēderimus cōsuetudines eccl̄iæ nō per scripturas à p̄ribus traditas, nihil æstimare, quātum religio detrimēti sit latura, intētiue inspiciētibus liquido cōstabit. Hęc ille: Pro catholicis itaq; firmādis veritatibus, erroribusq; confutādīs, nec solas neq; nuda scripturas, q̄netiā orthodoxorū p̄m recepta documēta, vniuersaliū synodorū decreta, Ap̄lorū traditiōes, sed & probatas generales eccl̄iæ cōsuetudines Ch̄ifidelibus, liberū erit producere, p̄pter qd̄ diuus papa Iulius ait: Nolite errare fr̄es mei charissimi, doctrinis varijs & extraneis. Nolite abduci, & instituta Ap̄lorū, & Ap̄licorū virosq; canōesq; habetis, his fruimini, vt freti eis cōrra cūcta inimicorū iacula p̄sistere valeatis. Hæc sunt em̄ eccl̄iæ ppugnacula, de q̄bus in Cānticis scribit: Sicut turris David (muniens. i. ad se cōfugiētes) collū tuū. Hæc est doctrina eccl̄iæ sana, p̄ quā Ch̄o, sicut corpus p̄ collū capiti iungit, quæ ædificata est cū ppugnaculis, incōfringibilibus canonicarū scripturarū sentētijs, mille pendēt ex ea clypei, dogmatū videlicet catholicorū p̄m, sanctarū traditionum & cōsuetudinū. Hæc oīs armatura fortiū. i. p̄fecta & validdissima eccl̄iæ instructio, tum ad fidei stabilitēdas veritates, tum ad destruēdas oēs aduersariorū dolosas machinatōes ac friuolas impugnatōes sufficiēs. Quicqd̄ ergo vel orthodoxorū p̄m consona interpretatiōe, seu legitimos vniuersaliū cōcilioꝝ diffinitōe vel ap̄licarū traditionū decretis, aut recepto publicæ consuetudinis cōsensu Ch̄ianitatis semel introductæ, statuit in ecclesia credendū vel discredendū, acceptādū vel respuēdū, haud minori fide, quam si clavis eidentibusq; scripturis aut produceretur, aut reprobaretur.

¶ Quod

¶ Quod enim præcipuam scripturis fidem damus, ideo est quod suæ certitudinis firmitatem ex spiritu sancto, qui veritas est spiritus, solidâ in seipsis habent, propter quod de illis recte intellectis, nullatenus ad dubitare licet, quin cuncta alia ad illarum (modo non desint) iudicium reuocanda sunt, earumque fulcien-
da autoritate. At cum idem sit spiritus, qui cû in patribus tum in scripturis, alijsque iam iam numeratis, ecclesie loquitur, quem admodum & post scripturas, sanctorum plurimi ingenue testantur, cur ista, non parili quoque cum scripturis credulitate acceptare mus, cur non pari maiestate veneraremur, cur denique dispari reciperentur autoritate, siue ad stabiliendam catholicam aliquam veritatem, siue ad reprobendam quamlibet contra fidem aut ecclesiam falsitatem? Nisi forsan spūs sanctus, qui vera in scripturis loquitur, in patribus ac reliquis a seipso dissideat, contrauer-
saque doceat. Aut literarum formulis adeo credatur affixus, vt nobis haud secus quam scripturarum apiculis loqui possit. Sed a fidelium cordibus hæc impia, scripturis ipsis pugnans, stultaque cogitatio, procul absit. Non enim solis nudisque scripturis, spiritus ille sacer vtitur, quatinus ecclesiam in omnem inducat veritatem, nisi frustra posuerit in ecclesia quosdam quidem apostolos quosdam vero euangelistas, alios aut prophetas & doctores, &c. aut in lege, non scripturam sed sacerdotes frustra dederit iudices, ad legis ambiguitates diffiniendas, aut in vanum legem ex ore sacerdotis requirendam demandarit, aut certe Christum apostolis sine causa dixisse credamus: Qui vos audit me audit. Vel Paulum in lege alioqui doctissimum a Christo tacitis scripturis ad Ananiam gratis missum, aut ipsum apostolum, seniorum traditiones etiam per sermonem factas, inutiliter seruandas docuisse putemus. Non ergo per solas scripturas, quin etiam per patres, per traditiones, perque alia iam memorata spiritus sanctus suam erudit ecclesiam. Itaque sicut indubitata fide suscipitur, quod expressis scripturis traditur aut probatur, sic indubitata fide accipendum arbitramur, quod aut concordie patrum interpretatione, aut generalium synodorum diffinitione, vel apostolica traditione, vel certe ecclesiastica recepta communi consuetudine, de
B decerni-

Ioanis. 14.

Dionysius
Cyprianus
Origenes
Damascenus
Augustinus

Deut. 17.

Mala. 2.
Luca. 10.Act. 9.
2. Tes. 1.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

decernitur, statuitur, approbatur, atque prædicatur. Et sicut absq; omni trepidatione vel hesitatione iudicatur erroneum quicqd contra scripturas claras, recte intellectas producitur. Ita procul omni dubio a veritate oportet alienum sit, quicqd contra concordẽ receptam patrum interpretationem, aut vniuersalium conciliorum determinationem vel apostolicarum traditionum sancionem, seu contra generales ecclesiæ probatas consuetudines ritusque assumitur, allegatur, & seruatur.

Ioan. 14.

Actu. 2.

Quisquis enim orthodoxos patres, quisquis apostolicas traditiones, quisquis publicos ecclesiæ ritus, aut seruatas diu religiosas consuetudines, in quibus sacer ille spiritus, olim ecclesiæ a Christo promissus adhæc, & datus, loquitur, respuit, neq; vocem spiritus in eis loquẽtis recipit, is prorsus indicat se spiritus illius qui in scripturis loquitur, expertem, & non hominum tantũ, vt Paulus habet, quin potius illius ipsius qui in his loquitur spiritus, vere se contemptorem esse.

¶ Quamobrem, haud recte nobis scripturarij solas nudasque scripturas, quasi vnica fidei nostræ præsidia, roboramentaque præscribunt, & obtrudunt, tanquam his solis nostra sint stabilienda, tum quod varium ad sensum, ipsis etiamnum repugnantem, sepiuscule trahuntur, tũ quod quorumlibet perfidorum prauitate, qui illã pro suis versatillimis ingenis, velut cereum, quod dicitur nasum, in quamlibet velint partem torqueant, suisque conquadrent hæreibus, facile inuertuntur ac deprauantur, tum quod scriptura, super ambiguitatibus siue scripturarum siue reliquarum fidei veritatum, sufficiens iudex esse non potest. Sicut nec apud synagogam lex scripta, vnde consequitur quod solis scripturis, quæuis in fide veritas, ad literam subindicari non possit, sicut nec quælibet controuersia dissolui, tum quod nonnullæ sunt hæreses quæ scripturas aut non recipiunt, Et si quas recipiant, non recipiunt integras, & si aliter quatenas itegras, non tamẽ absque aduiteratione, ad sui instituti disputationem, vel assertionem inuertunt, propter quod & Tertullianus eos a disputandis scripturis arcet, & ad scripturas post apostolum Paulum nullatenus prouocandum docet, nec in

Tertul. in
lib. de præ
scrip. hæ.
Tit. 3.

nec in his constituendum certamen, quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut parum certa. Tum denique quod scripturæ litera, si diuo nostro Paulo credimus, occidat magis quam viuificet, id quod plurimorum casus demonstrat, qui in scripturarum interpretatione suis confisi ingenijs, turpiter a fide aberrarunt, Hoc suis pestilentissimis hæresibus quibus ingentē, tum animarum tum corporum fecerunt stragem, abunde probāt, Arrius Macedonius Eutices, Nestorius, Iouinianus, Heluidius Donatus, Pelagius, Manichæus, Vuyckleffus, Hussius, Zvuynglius, Oecolampadius, & iam nouissimus ter damnatus, septiceps hæresarcha Martinus Lutherus, vt harū gemina viperarum reliqua, æternis ignibus reseruata, transeam.

1. Cor. 13.

¶ De nudis igitur scripturis frustra gloriantur scripturarij, solis illis vniuersa ecclesiæ dogmata putantes stabilienda, cum a deo non sufficiant ad quorumlibet credendorum vel propositionem vel stabilitionem vt etiamnum multis sint occasio errorum. Sed alia (nimirum quæ protulimus nobis fidelibus suppetunt autoramenta, quibus & ad catholicas veritates firmandas & ad errores, necnon publicos ecclesiæ hostes propellendos utimur. Satis nobis erit aut pro roboranda fidei veritate, aut expungenda quauis hæresi, vel quempiam autoritate ecclesiæ approbatum interpretem, aut cum Paulo generalem aliquam patrum synodum, vel traditionem apostolicā, vel certe publicam ecclesiæ receptamque producere consuetudinem. Talibus namque spiculis (sicubi scripturæ defuerint) confodiendi sunt omnes nouorum dogmatum vanissimi concinnatores, hæretici quique, necnon schismatici vniuersi. Vnde manifestarium arbitror, noua dogmata scripturariorum, fidei ecclesiæ pugnancia, nullatenus ideo toleranda fidelibus, quod redargui non possint sola euidenti claraque scriptura, quin potius supra dictis etiamnum armaturis, quibus apud ecclesiam non minor quam ipsis scripturis & veritas adest & autoritas, fortiter expugnanda & explodenda, Porro

B. ñ. quibus

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

quibus a veritate seducti perfidi captiunculis teneantur, operæ precium duximus annectere, si forsan earum dissolutione confecta, faciliorem respiscendi occasionem nanciscantur. Est autem hæc prima.

¶ Prima captiuncula.

Christus doctor & magister noster, in rebus fidei ad solas nos scripturas remisisse legitur cum diceret: Scrutamini scripturas, ipsæ sunt enim quæ de me testimonium perhibent. Non alijs ergo, sed solis scripturis res fidei, uel probandæ, uel improbandæ sunt.

¶ Responsio.

Principio nobis inficiandum est, ad solas nos scripturas a Christo remissos, nec ad hoc probandum eius verbū recte, imo vaferrime producit, quo certe haud docere voluit, quæ vel admittenda essent in ecclesia vel reijcienda, quin potius suam diuinitatem, de qua scripturæ clarissima dabant testimonia, per dis textualibus Iudejs facere clariorem, ideoque satis probe illos in hac causa ad scripturas remisit. Vnde super eodē verbo sic habet os illud aureū diuini Iohānes Chrysostomus: Dicit: Scrutamini scripturas, ostendens quod per has testatus est deus de eo. Etenim in Iordane testatus est & in monte. Sed vocem quædam in monte factam non audierunt, factam autē in Iordane audierunt, sed non attenderunt, propterea mittit eos ad scripturas, ostendens quoniam & patris testimoniū illic est. Non autem ad simplicem lectionem scripturæ, sed ad scrutationē exquisitam eos mittebat, quia ea quæ de eo dicebantur in scripturis, desuper obumbrabantur, neque in superficie exprimebantur, sed velut quidam thesaurus recondebantur. Non his (Origene teste) qui in alijs negotijs occupati transitorie, vel audiunt vel legunt, sed his qui recto & simplici corde, iugis labore, continuisque vigilijs altius diuinas scripturas scrutantur, aperiendus. Et Alicuinus. Dixerat se habere testimoniū a Iohanne, ab opibus, a patre, addit & testimoniū a lege, quæ data est per Moysen, dicens: Scrutamini scripturas, in quibus putatis vitam æternā habere, & illæ sunt quæ testimoniū perhibent de me, quasi d. Vos qui in scriptu-

Ioannis. 5

Chryso.

Origenes
in Episto-
la ad Ro-
manos, li-
bro .7. sup
illo verbo
Q homo.

Alcuinus .

scripturis putatis vitam æternam habere, & me quasi contrarium Moisi repudiatis, testimonio ipsius Moisi me esse deum intelligere potestis, si ipsas scripturas diligenter inuestigaueritis. Omnis enim scriptura testimonium perhibet de Christo, siue per figuras, siue per prophetas, siue per angelorum ministeria, hæc ille. Ad eum ergo finem Christus consulendas voluit scrutandaq; scripturas, quo Iudæos, de sua obstinatissima perfidia (qua illum credere verum deum pertinacissime recusabant) declararet inexcusabiles, quoniam ad eius rei probationem scripturæ non solum non deerant, quin etiam euidenter de illo testimonium dabant.

¶ Et nos quoque fatemur ingenue, nostra cum primis roboranda scripturis, modo non desint. At si illæ defuerint, alia nobis spiritus ille sanctus, indeficiens ecclesiæ gubernator & doctor, suppeditat, quibus & nostra firmemus, & incredulorum technas destruiamus. Quapropter verbum illud Christi, nil roboris captiunculæ præmissæ assert. Si enim solis scripturis cuncta tradi siue probari voluisset, procul omni dubio fideles ad nudas alicubi remisisset scripturas, cum ecclesiam suam, nec incertam nec dubiam reliquerit. At eum id nusquam fecisse testatissimum habemus, sed potius ad spiritum sanctum remisit, cum primis audiendum, qui ecclesiæ, non solum in scripturis sicut ostendimus, sed in apostolis, ac patribus necnon reliquis loquitur. Hinc etiam & ipse dominus haud solis scripturis, sed exemplis, similitudinibus, parabolis, rationibus item a natura sumptis, quemadmodum & Paulus poetarum carminibus, consuetudine, apostolicisque traditionibus interdum vitur, per hæc enim omnia, ecclesiam spiritus sanctus omnem docet veritatē, pro quolibet tempore quæuis credenda explicans.

¶ Quod si dixerimus, id quod bona fide possumus. Ideo videlicet Christū scrutandas iussisse scripturas, nimirum, quatinus doceret nequaquam sic mordicus nos solis nudis inhærescere scripturarū vocolis vt reliqua superius enumerata contemptim transiremus, quis iam non videt auctoritate Christi nostra non solum non infirmari, quin potius firmissime probari?

B iij Respon-

Act. 3.
Apoc. 7. 3.
Ncem. 9.
Matth. 10
Eph. 4
Matth. 12
13. 15. 20.
Ioann. 5. 8
Act. 17.
1. Co. 11.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

SECUNDA CAPTIVNCVLA.

IN ecclesia primitiua, nisi facta primum scripturarum collatione, nihil prorsus acceptabatur, id quod de Pauli prædicatione patet, vbi hi qui cum omni auiditate verbum audierunt, scripturas quotidie scrutabatur, si ita hæc se haberet. Ergo ne que his diebus acceptandum erit quicquam, nisi claris subindicetur scripturis.

Tertul. ad
Mar. lib. 4

Berna. de
sim. prel.

ITa semper hæretici aut nudas, aut simplices voces coniecturis quo volunt rapiunt, aut rursus conditionales & rationales simplicitatis conditione dissoluunt, aut certe ex singularibus, vniuersale quoduis concludunt. At cauenda sunt non solum quæ sunt aperte manifesta, sed & astute fraudis subtilitate fallentia. Quid vero astutius quidue subtilius, quam vt Christi verbo deuictus ac prostratus inimicus, sub ipso verbi titulo fallat incauto, hæreses inuenit & schismata, quibus subuertat fidem, veritatem corrumpat, scindat vnitatem, & quos detinere non potest in viæ veteris cæcitate, circumscribit & decipit, noui itineris errore, rapit de ipsa ecclesia homines, & dum sibi appropinquasse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, vt cum euangelio Christi & obseruatione eius & lege non stantes, christianos se vocent, & ambulantes in tenebris habere se lumen existiment, blandiente aduersario atque fallente, qui secundum apostoli vocem, transfiguratur se velut angelum lucis, & ministros subornat suos, velut ministros iusticiæ, afferentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub protextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Ita hoc in loco, sua fraude, simplices, scripturarum sub exemplo fallere molitur, dū ex eorū quæ a Paulo prædicabantur collatione, cū scripturis facta, prorsus nihil in ecclesia contēdit extra scripturas acceptandū. At quis adeo cæcutiat, vt scripturā hanc non videat, ineptissime huc extortā? Quid em̄ si aliqui Iudæi in lege periti sub tāta rerū suarū nutatione scrutati sint, an ea quæ prædicabat Paulus, veteribus eorū scripturis responderent?
Num

Num mox ideo confectariū est nihil extra scripturas vel in pri-
 mitiua ecclesia acceptū, aut modo acceptandū. Nequaquam, p̄
 dicabat Paulus haud alia quam q̄ scripturarū testimoniis mani-
 festissime probabantur, nimirū, aduentum messiae, legis cessati-
 onē, necessariam in Christo fidē, & id genus alia, scripturarum
 vaticinio p̄dicta. At horū scrutiniū adeo nihil pugnat nostro in-
 stituto, vt etiam nū p̄quam maxime probet. Docuimus namq̄,
 non quidem scripturas haud scrutandas, quin potius, non cū
 q̄ credenda fidelibus proponūtur claris scripturarū verbis sem-
 per exp̄ssa. Nullatenus ergo ificiamur credibilia scripturis pro-
 banda. Imo scripturis primū in rebus fidei statuendis gradū da-
 mus, modo sicut diximus non desint. Quod si defuerint, nos iu-
 xta Pauli consiliū p̄manemus in his q̄ didicimus, non solū p̄ scri-
 pturas, sed & p̄ orthodoxos patres, apostolicas traditiones, ali-
 aque similia, p̄ q̄ sp̄s̄ctūs ecclesiā suā vna cū scripturis in cūctis
 ad salutē necessarijs edocere dignatur, ac ad usq̄ seculi consum-
 mationem dignabitur. Multa vero ī primitiua ecclesia ex solis
 apostolorū traditionibus nonnulla ex ḡn̄alis concilij diffinitione
 pleraq̄ ex consuetudine, p̄ter oēm scripturarū collationē, rece-
 pta, aptius scriptura tradit, quā a quoquā ignorari possit. Inde
 diuus ille Paulus ait, fratres state & tenete traditiones quas di-
 didicistis siue p̄ sermonē, siue p̄ epistolā nostrā. Si apostolus non
 ad solas scripturas sed etiā ad traditiones, cum a se, tum alijs a-
 postolis datas fideles clare remittit, proin nec huius nec alicu-
 ius alterius autoritate scripturae probatur, in primitiua eccle-
 sia, nil nisi collatione scripturarum admissum.

1. Cor. 7
 Act. 15. 16.
 2. Thess. 2.

TERTIA CAPTIVNCVLA.

Psaltes ille diuinus ī suorū odarū initio mox illū beatificat,
 q̄ ī lege domini meditatatur nocte dieq̄. Non itaq̄ ex patrū
 documētis, sed sola diuinarū scripturarū meditatione, fides no-
 stra stabiliri debet. Is enim eius meditationis finis est.

RESPONSIO.

AT nos patrum documenta recepta, ostendimus a lege do-
 mini nequaquam aliena. Ideoque Dauidis isto verticulo,
 adeo non auocamur ab his, vt etiam ad hęc nos alias impel-
 lat dicens. Beatus homo quem tu erudieris domine, & de
 ege tu adocueris eum. Beatificat hic Dauid haud solum

Psal. 93.

CONFV TATORIV M SCRIPTV RARIO.

illum, qui de lege domini docetur, quinetiam illum qui a domi-
no eruditur. Ostendimus autem ecclesiam Christi a domino
non solis scripturis, sed & patrum documentis alijsq; recitatis
erudiri, & ideo nequaquam se putet in lege domini meditatū,
qui contemptis patrum interpretamentis, suo spiritu pronunciat.
Nos enim beatum ingenue fatemur, qui meditatur in lege
domini, modo ea, de quibus diximus minime contempserit, ni-
hil enim in talibus diuersum ab his q̄ in scripturis seu lege dñi
continentur, reperiet, quantum ad fidei substantiam attinet.
Quod si quisquā iā in lege domini meditans dissenserit ab illis,
1. Cor. 14. sciat se spm̄ sanctum tali scripturæ meditatione nequaquam
hausisse vel haurire. Cum spūs ille non sit schismatis autor, sed
vnitatis, neque pugnantia, quin potius concordatissima in his
omnibus doceat, sciat, inquam, qui eiusmodi est, se magis suo
genio, domini legem peruerse tractauisse, quam spiritus san-
cti inspiratione in lege domini meditatū esse, nisi frustra nos
spiritus ille veritatis ad maiorum documenta remiserit vbi ait.
Dan. 32. Interroga patrem tuum & annunciabit tibi, maiores tuos & di-
cent tibi. Interroga, inquit patrem tuum, nimirum Christum,
qui possedit fecit & creauit te, de quo pater. Hic est filius me-
us dilectus ipsum audite, hunc inquam patrem tuum interro-
ga, non tam intente, quam humiliter orando, & annunciabit ti-
bi, reuelando per spiritum suum sanctum synceram scriptura-
rum intelligentiam, paruulis promissam. At num hic status?
Math. 3 Nequaquam: Quid ergo restat? maiores inquit tuos & hos quo-
1. Cor. 12. que omnes consule legendo, prophetas videlicet, apostolos, ac
Eph. 4 Euangelistas, & quos pater ille posuit in ecclesia, pastores &
doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij,
in ædificationem corporis Christi, donec omnes occurramus
in vnitatem fidei, hi profecto tibi dicent, quid in scripturis spi-
ritus ille veritatis loquetur. Nequaquam ergo fidei vnitas in
ecclesia Christi speranda est, si solis nudisq; fili scripturis ma-
iorum contempserimus interpretamenta. de quibus & domi-
nus per Hieremiam ait. Constitui super vos speculatores, au-
Hier. 6 dite vocem tubæ, hoc est doctrinam apostolorū & apostolicorū
viroꝝ

virorum, de quibus dominus deus in Isaia loquitur. Clama ne cesses exalta vocem tuam &c.

QUARTA CAPTIVNCVLA.

Fidei & ecclesie dogmata sicut spiritus sancti autoritate statuuntur, sic eius autoritate a contrarijs erroribus vindicantur, at spiritus ille nusquam presentius, quam in ipsis sacris quas ipse scripsit literis inueniri potest, solis ergo scripturis probanda sunt ecclesie axiomata.

RESPONSIO.

Fidei & ecclesie dogmata, utique spiritus sancti autoramento, cui per se nituntur statuenda, firmandaque sunt, & a contrarijs vindicanda erroribus. Hanc enim ob causam Christus ait: Dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri. Ad hoc etiam in ecclesia perpetuo residet spiritus sanctus, secundum Christi promissum ut eam in credendis infallibiliter dirigat, & ab vniuersis vindicet erroribus. Alioquin veritatis columnam ac firmamentum illam nequaquam posuisset. Oportet igitur omnibus his quibus suam erudit, dirigit, præsereuat, & expurgat ecclesiam presentissimus sit. At solis nudisque scripturis id haudquam facit, imo & per patres quos ad hoc (si Paulo credimus) ecclesie dedit ut iam non simus paruuli & fluctuantes, omnivento doctrinae circumacti in nequicia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Ideo fidem necessum est etiamnum his habeamus, credentes spiritum sanctum & presentissimum eis ac certissimum in his loquentem. Itaque haud probe assumitur, spiritum sanctum nusquam presentius quam sacris in literis inueniri. Equidem diuinis scripturis ipsum esse presentissimum, gratis fatemur, nequaquam sic, ut nusquam alibi inueniatur, sitque longius a patribus absens, de quo scriptum legimus: Per nationes in animas sanctas se transfert, Amicos dei & prophetas constituit. Cum enim in prophetis atque patribus prorsus eadem loquatur, illisque ad eundem finem utatur, qui fiet ut presentissimus vtrisque non sit: Quomodo non presentissimus illi credatur, qui dicit: Ligua mea calamus scri-

Lucæ. 21.

Ioānis. 14

Ephē. 4

Sapi. 7.

C bæ velo-

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Matth. 10
 Iohan. 12.
 Lucæ. 14.
 i. Theff. 4
 i. Corin. 7.
 i. Iohan. 4.
 Iohan. 8.
 Mar. vlti.
 Matth. 23.

hæ velociter scribentis. Et illis, de quibus dominus ait: Vos non estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Is est qui in vobis erit. Omnem vos docebit veritatem. Etiam quid vos dicere oporteat: Sed et illis præsentissimum quis negabit de quibus Paulus ait. Qui hæc spernit, non hominem sed deum spernit, qui etiam dedit spiritum sanctum suum in nobis, puto (alibi inquit) quod & ego spiritum dei habeam. Adeo itaque præsens est tam scripturis, quam patribus, ut quisquis illum, siue in scripturis, siue in patribus non recipit, is vere sanctum suum spiritum eiusque contemnit doctrinam & spiritum illum habere minime credendus est. Id quod dilectus Christo apostolus, haud obscure prodit dicens. Qui novit deum, audit nos: Non habet, solas audit nudasque scripturas. Et post: Qui non est ex deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis & erroris, hæc ille. Vides iam apostolum diuinis eruditum doctrinis, veritatis spiritum, ab erroris spiritu discernere, non ex solo nudo literæ, quin etiamnum ex apostolorum apostolicorumque patrum, apostolis succedentium, auditu, habens pro indubitato, illum ex deo non esse, ideoque spiritum dei in se minime habere, qui verbum illius, siue in scripturis, siue in patribus audire contempserit, secundum illud saluatoris: Vos dei verbum non auditis, quia ex deo non estis. Alio qui si omnis fides, nudæ literæ tribuenda est, unde ex tam similibus formulis, ex tam uniformissimis vuculis, adeo diuersæ sunt enatæ hæreses, unde tot schismatum in fide monstra prodierunt: Et quomodo denique fidem apostolus ex auditu protestatur? Si nudis scripturis fides prodit, quid est quod illam apostolus non ex visu, quo præcipue capessantur scripturæ, quin potius ex auditu, ex orituram describit. Dicet forsitan nasutulus quisquam, ex literæ euangelizatione fidem enasci. At, quid ergo dominus apostolos mittens prædicare euangelium omni creaturæ, non ad scripturas, quin, ad audita potius, quæcunque tandem docuisset (nec tamen vllis tum comprehensa apicibus) euangelizanda commisit? Haud in solis itaque nudis scripturis spiritus, ecclesiæ paracletus, loquitur, id quod & beatus Augustinus

gustinus

CAPVT. I.

gustinus, breui quidem verborum compendio, sed plurimum memorabili sententia testatur sic scribens. Quicumque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiant, etiam si in omnibus locis inueniuntur, in quibus ecclesia designata est, non sunt in ecclesia, quia ipsum caput ecclesiae, non tenent, quod est Christus Iesus. Et rursus. Quicumque de ipso capite, scripturis sanctis consentiunt, & vnitati ecclesiae non communicant, non sunt in ecclesia catholica, quia de Christi corpore, quod est ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt, hæc ille: Ecce sicut beatus Iohannes illum ex deo non esse prædicat, qui apostolos & illorum successores non audit, sic diuus pater Augustinus, illos ab ecclesia, scripturæ autoritate, proicit, quæ cum consentiant scripturis, vnitati tamen ecclesiae haud communicant. Nimirum, a patribus, a concilijs, a traditionibus apostolicis, a generalibus denique ecclesiasticis consuetudinibus dissentientes. Nequaquam igitur nudis solis scripturis spiritus ille sacer præsentissimus est, sed & reliquis omnibus, per quæ veritatem omnem ecclesiae necessariam subministrat, erroresque expungit. Non diffitemur tamen spiritum sanctum modo quodam speciali scripturis diuinis adesse, nimirum, sicut, quibus sane intellectis, nulla vnquam fallacia misceri potest, & quibus ecclesiam semper in omnibus credendis infallibiliter dirigit, de quo infra latius.

Augustin.
con. peri.
dona. lib.
cap. 4.

Eph. 5.

Colos. 3

QVINTA CAPTIVNCVLA.

Paulus ad Timotheum ait, scripturas in ecclesia sufficere ad salutem, propter quod Christi verbum vult in ecclesia abundare, non patrum sententias, aut alia quæ ex humano, qui fallax est & mendax, enata spiritu, potius quam diuino. Solis igitur scripturis, fidei veritates stabiliendæ sunt, nisi nullam in ecclesia velimus esse certitudinem. Quid enim mendaci spiritui humano incertius, imo quid fallacius, de quo legitur spiritus vadens est & non rediens, & qui non est cum deo creditus.

2. Timo. 3
Colo. 3

Psal. 77

C ij Respon

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

RESPONSIO.

Solas nudas literas (cum aliorum contemptu ecclesie suffice-
 re, apostolus nusquam habet, sed falso impingitur illi, lega-
 tur eius ad Timothæum epistola (dispeream) si eam in sen-
 tentiam quicquam inueniatur. Porro Timothæum posse di-
 uinis scripturis ad salutem instrui, per fidem, quam explicat,
 in Christo Iesu, hoc est quod ibidē habet, id quod nos vltro con-
 cedimus. At multum refert scripturis aliquem instrui posse
 ad salutem, & solas nudas scripturas ecclesie sufficere. Nam
 & alijs ecclesia opus habet, id quod & supra probauimus & in-
 fra fufius deducemus, multorumque miserabilis casus ingenio-
 rum testatur. Siquidem apertissime constat, summam inde præ-
 clarissimis ingenijs ortam fuisse perniciem, quod reliquis em-
 nibus contemptis, solis nudis scripturis expressis hærendum
 putauere. An non Arrius fuit in scripturis exercitatissimus?
 Num Pelagius, item & Eluidius, Hus quoque & Vuyckle-
 fus, Oeclampadius item & Sneppius, Carolstadius & Butze-
 rus, & horum omnium pater heresiarcha Martinus Lutherus
 ac cæteri qui suis confisi ingenijs, naufragium tamen in solis li-
 teris passi sunt. Tantumque abfuit vt solis scripturis pericu-
 lum euicerint, vt etiam auxerint magis. Nec diffitemur diui-
 nas scripturas, quælibet ad salutem necessaria, sufficienter con-
 tinere, quia tamen non omnia credenda explicant. Imo plura
 spiritus sancti suggestionem per patres, facta primum scriptura-
 rum diligentissima collatione subindicantur & exprimuntur,
 ineptissime colligitur solas nudas in ecclesia sufficere, qd con-
 tineant ad salutem necessaria, de quo infra latius.

Nota,

Col. i

¶ At quod apostolus, Christi verbum abundanter in eccle-
 sia vult habitare, hoc ipsum & nos summis desideramus votis,
 tantumque abest, quod patrum sententiæ, reliquaque prædi-
 cta ecclesiam, a Christi verbo vel secludat vel impediunt, vt eti-
 am quam plurimum ad hoc deseruiant, quod eius verbi syn-
 cera pacificaq; euāgelizatio cū primis necessaria fidelib⁹, in ec-
 clesia abundanter habitet, hoc enim nullo pacto fieri posse ar-
 bitramur, nisi cuncta (iuxta Pauli doctrinam) cauerimus schi-
 smata,

i Cor. i.

smata, idipsumque dicamus omnes, simus etiam perfecti in vno sensu, & in eadē scientia. At istud qui fiet, nisi scripturis multifarie intelligibilibus, ac in diuersum traducibilibus patrū quoque concordēs iunxerimus interpretationes, seruemus etiā eorū, de quibus iam diximus, tam decreta, quam tradita. An non schismata, an non errores excitabuntur, quando quisque scripturam, vel ad suum interpretabitur spiritum, adque suum verterit vafrissimum cerebrum, aut certe prophana induxerit colloquia, communem ecclesie vel ritum vel consuetudinem inturbans. Non erit pax, non pacifica pacifici verbi declamatio, si vel synceres & concordēs diuinarum scripturarum sensus corrumpantur, vel si quid iustarum sanctionum fuerit a quoquam leuiter immutatum. Quomodo enim pax credenda est apud eos, qui pacis iura subuertunt? Ad hoc ergo vt dei verbum in ecclesia non tam synceriter, quam pacifice, hoc est, absque alteratione, sine iurgio & schismate euāgelizetur, sed & abundet absque omni prorsus errore, opus est cum scripturis, tum etiam patrum documentis, & ceteris de quibus sæpius cule mentionem fecimus. Nemo igitur hæc ab ecclesia ideo putet exturbanda, quod abunde Christi verbū in ecclesia habitare debeat. Cum his maxime fiat, vt synceriter abundare possit in ea. Apostolus ergo dū voluit in ecclesia Christi verbum habitare, non ideo reliqua docuit exhibenda, sed primum dei verbo dedit, non autem solitarium voluit.

¶ Ad hæc, si patrū approbata documēta, vniuersaliū concilio rū diffinita, apostolica tradita, generales quoque consuetudines in ecclesia receptas, nequaquam a dei verbo aliena ostenderimus, nonne consequens est etiamnum & hæc apostolum in ecclesia voluisse, in qua adeo abunde dei verbum habitare præcepit? Pergamus igitur istudque re ipsa præstemus. Verbū Christi de quo diuus Paulus loquitur, nemo solum hoc intelligat, quod in papireis bibliorū chartis, mortuisue pellibus attramēto conspicitur exaratum, quin etiamnum & quod dominus noster Christus Iesus digito suo in cordibus præfinitorum hominum, vbi sit inspiratum, ad ecclesie vtilitatē loquitur, siue fiat

C in huiusmodi

Coloss. 3

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

huiusmodi inspiratio communiter & publicitus, vt in concilijs legitimis, seu priuatim, vt in cordibus sanctorum pastorum & doctorum ecclesie, Christi gregē ordinaria autoritate pascen-
 tiam, ad docendum, prædicandum, purgandum, illuminandum, ad explanandas, interpretandas scripturas, dissoluendas dubie-
 tates, hæreticos arcendos, errores purgandos, in ædificationē corporis Christi mystici, ad consummationē sanctorū, de quo
 Petri. i. sanctus Petrus: Spiritu sancto inspirati, locuti sunt dei homi-
 nes. Et Psalmi. Audiā qd loquatur in me dominus deus. Iob
 Palm. 84 quoque: Inspiratio omnipotentis (qui loquutus est per os san-
 ctorum q̄ a seculo sunt prophetarum eius) dat intelligentiam.
 Iob. 32. Et dominus in euangelio: Verbum eius non habetis in vobis
 Lucæ. 1. manens, Sermo meus in vobis non capit: Quibus verbis eui-
 denter ostenditur præter verbum foris atramento exaratum,
 Ioinis. 5. esse quoddam aliud verbum internum, digito dei, quorundam
 cordibus inscriptū. Id quod beatus Paulus nobis manifestum
 aphe. 4. facit, qui cum dixisset, dedit in ecclesia quosdam quidem apo-
 stolos, quosdam vero prophetas &c. Ne quis putaret spiritum
 sanctum sequentibus defuturum, aut putaret futuris non lo-
 cuturū mox subiunxit, quosdam vero pastores & doctores &c.
 vt Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Gregoriū, Tho-
 mam aquinatensem, atque reliquos orthodoxos, siue canoniza-
 tos siue non canonizatos, quorum linguis spiritus sanctus vsus
 est, & vtetur semper ad scripturas: verā interpretationē, ad ple-
 nam ecclesie super dubijs rebus instructionem, nec non ad hæ-
 resum omnimodam extirpationem, horum ergo patrum docu-
 menta nobis relicta, quibus scripturæ explanantur, credenda
 extricantur, fideles spiritus sancti illustratione omnem verita-
 tem docentur, erroresque deturbantur, vere sunt spiritus Chri-
 sti verba, suam ecclesiam per huiusmodi gubernantis. Et ideo
 nullatenus (sicut nec Christi spiritus a quo profluunt) ab eccle-
 sia floccipendenda sunt, minus autem expungenda, de quibus
 sic beatus apostolus loquitur: Qui hæc spernit, non hominem,
 sed deum spernit, qui etiam dedit spiritum sanctum suum in no-
 bis. Ideo de traditionibus apostolicis ac generalibus ecclesie
 consueta-

consuetudinibus, quas spiritus sancti inspiratione deriuatas in ecclesiam, sancti testantur, sentiendum dicimus. Porro Christi verbum quod inspiratum diximus communiter & publicitus, ipsum est cuiuslibet generalis concilij, in spiritu sancto legitime congregati, diffinitiuum circa res fidei statutū seu decretum, cuius auctoritatem sibi ipsi dominus Christus ascripsit quando apostolorum collegio dicebat: Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit, & huic sui assistentiā promisit dicens: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum, quanto magis vbi centum, ducenti, tricenti, pluresque in nomine illius congregantur, credendus est esse in medio eorum. Expressius hoc insinuat vbi ait: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cū autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis, vtque sequentes etiam patres de huius spiritus assistentiā sibi nusquam defutura, melius certificarentur, præmisit dicens: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum. Ipsa itaque generalium conciliorum diffinitiuā circa fidem decreta, huius spiritus, ac proinde Christi, verba cēsenda sunt, id quod aperte apostolorum conciliariter congregatorum testimonio probamus, quando huiusmodi verbum spiritui sancto principaliter tribuebant dicentes. Placuit spiritui sancto & nobis &c. Omnibus ergo synodis generalibus catholicis, spiritus ille sacer absq; dubio adest. Omniaq; in illis quantum ad res fidei diffinitur conclusa, sancti spiritus ac ipsius Christi verba habenda sunt. Propter hoc enim sanctus Gregorius, quatuor concilia, Nicenū videlicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedoniense, non aliter suscipit, amplectitur, veneratur, quam quatuor euangelij libros, prout habetur, xv. dist. c. Sicut quatuor. Simile de alijs generalibus legitimis concilijs dicitur in c. sancta romana eadem dist.

¶ Non solum itaque de verbo in mortuorum animalium pellibus descripto, accipiendus est apostolus, qñ Christi verbum abundare.

Cyprianus
Hierony.
Augustin⁹

Lucæ. 10.

Math. 8.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

Actu. 17.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

Matth. 4

abundare dixit in ecclesia, sed & de quolibet iam dicto, siue priuatim siue publicitus inspirato. Ad huiusmodi namq; sensum, Christi nos vrget sermo vbi ait. In omni verbo quod procedit de ore dei, viuit homo. Non dixit simpliciter; In verbo, sed notiter adiecit, omni. In omni verbo inquit, tū, vt scilicet insinua ret verbum de quo loquebatur, haud vnice accipiendum, tum vt textualium seu scripturariorum, soli mortuæ literæ mordicus inhærentiū, errorē percuteret, tū deniq; vt ostenderet hoi contingere vitā, non ex sola litera, id quod scripturarij putant, sed de oi verbo, quod de ore dei procedit, id quod & Christi apostolus paucis explicauit dicens, Litera occidit, spiritus aut viuificat. De ore vero dei, non solum atramento scriptū verbum, quin etiamnum inspiratum tam publicum quam priuatū, ostendimus procedere. Vnde cum per hæc omnia viuat homo, planum est spiritum sanctum, qui cunctorū viuificator est, huiusmodi omnia velle in ecclesia habitare. Nec credendum est apostolum (in quo Christus haud dubium loquebatur) a Christo vel vnguem (quod aiunt) latum dissensisse. Vt quid enim cum dixerat: Verbum Christi habitet in vobis, adeo sollicite adijcere curauit, abundanter. Hoc est, absque omni defectu, nisi verbum scriptum, nudam videlicet literam, sibi derelictam, præuidisset imperfectum & insufficientem? Vñ mox addit. In omni sapientia. i. sic habitet in vobis abundanter, quatinus Christi verba in omnibus sapienter, & catholice intelligatis: id quod absque patrum, per quos occulta scripturarum sanctus nobis spiritus reserauit, interpretationes nullatenus fieri posse, plurimorum casus manifestissimum reddunt. Nullatenus ergo vel patrum dogmata, vel reliqua, per hoc apostolicum verbum ab ecclesia, in qua Christi verbum abundanter habitare debet, expungēda probantur, cum huiusmodi adeo non sint a verbo Christi aliena, vt etiam in illo quam maxime intelligantur inclusa.

1. Cor. 7.

2. Co. 13.

¶ Nec propterea manent ecclesia, sicut obiiciebatur, incerta, Huiusmodi nanque patrum orthodoxorum documenta, & si per homines, non tamen ab humano fallaci, sed sancto descen-
dun-

dunt spiritu, qui per eorundem patrum ora, ob eruditionem ecclesie loquitur, illorumq; linguis, ad hæresum extirpatione, & ad plenam ecclesie super rebus dubijs instructionem, hactenus vltus est & vtetur perpetuo, sic tam istos, quam nos per illos erudiens, vt in christiana obseruantia, nil erroneum, nil inordinatum, nihil patiatur confusum. Ad laudem & gloriam sua, qui est super omnia benedictus deus. Amen.

Math. 10.
2. Petr. 1.

FINIS M. D. XXX. Septembris. v.

CAPVT II.

ALIVD EST DE QVO HAUD PARUM addubitatum fuit.

An sola Canonica expressa scriptura, sit in ecclesia sufficiens omnium credendorum agendorumque regula.

BOne deus, quot tenebriones isti, veritatis desertores hæretici, scripturarum lucifuge, quorum mētes nugarum spiritus prorsus occupauit, quot inquam, mouent lapides, quantas moluntur insidias, quot adinueniunt technas, quot dolos prætexunt, quibus & artes & partes suas, Cantharoastutiores, vel ad hominem, quod dicitur, colorent, hinc inexpugnabiles orthodoxæ fidei sententias, quas nec autoritate improbare, neq; ratione labefactare possunt, apud imbecilles, dum in dubium vertūt, mira quadam arte illos infirmant, & quos apertis nugis fallere nequeunt, ambiguitatis laqueo, quasi præstigio quodam circumuenientes, obscurant. Hisce ex insidijs, etiamnum sub dubium vocant: An sola scriptura, sit omnium credendorum agendorumq; regula, cum ecclesia nusquam hactenus non docuerit, solam scripturam expressam nequaquam credendorum omnium posse regulam esse, modo ad sensum quem hæretici prætexunt intelligamus. At isti ex aduerso incedentes, totis animis solas scripturas oim

D fide

CONFUTATORIUM SCRIPTVARI O.

fide tenendorum, cunctorumq; agendorum regulam vnicā, & sufficientem faciunt, pugnātissime docent, inuerecundius proclamant, nimirū, quas sciunt facile interuerti, torqueri, trahiq; posse, pro vaferrimis suis ingenijs in quodcunq; velint sum institutum, ac per hoc præscribere nobis, quicquid ipsi vel credendum aut acceptandum, refutandumue confinxerint, denique nos eo secūtrahere posse putant, quo scripturas (a se perperam intellectas) haud aliter intelligamus, nec aliud ipsas sentire credamus, quam intelligunt sentiunq; illi. Porro ecclesia Christi, meliore edocta doctore, spiritu videlicet veritatis istā hæreticorum pestilentissimam assertionem, tanquam perniciosissimum catholicæ fidei errorem declinat, exhibilat, damnat, fidelibus autem veritatem sequendam tribus doctrinis mox sub scribendis, luce clarius adaperit.

¶ Candidum tamē velim præmonitum lectorem, ne tractatu præsentate, quo solam scripturam nostræ fidei sufficientem regulā inficiamus, perperam intellecto, hallucinetur. Enimvero scripturam credendorum regulam catholici nequaquam diffitentur, nisi quatenus extra scripturas, & apertos apices, nihil fide credendum, moribusue seruandum, a scripturarū impudenter asseritur. Omnia inquit, sunt apostolis & verbo & arcano quodam diuini numinis afflatu patefacta, quæ christianum credere necesse est, quæ & scriptis ad æternam memoriā consignarunt, atque in libros quæ nos Biblia vocamus, retulerunt. Non est igitur ne iota quidem vnam credendum, quod illic scriptum non inuenitur.

PRIMA ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

Infallibilem aliquam, in ecclesia militante regulam esse, perpetuoque in ea manere necessum est, secundum quam in omnibus credendis & agendis inerrabiliter dirigatur.

PROBATIO.

hanc &

Hanc, & si nemini (cui christianum pectus est) aut obicu-
ram putemus aut dubiam, ob Scripturariorum tamen
improbis, qui omne, quod planis non obtruditur literis, re-
spuunt, eam scripturis fundatam paucis ostendemus. Cum fi-
des, adeo ecclesie militanti necessaria, ut absque illa deo place-
re possit minime, ex auditu sit, auditus autem per verbum dei
quod absque predicante non auditur, predicent vero non so-
lum theodidacti & adeo missi. Imo & quibus deus haud locu-
tus est, angeli plane sathanae, transfigurantes se, adulteratione
verbi dei, in angelos lucis, de quibus apostolorum vertex bea-
tus Petrus. Erunt inquit in vobis magistri mendaces, nimi-
rum haeresiarchae, qui introducent sectas, & multi sequentur
eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur, et in
auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur. Venturi sunt, in-
quit, non vnus, sed plures, non rudes, sed magistri ingenij vi-
uacitate pollentes, eruditione praestantes, linguarum periti-
am callentes. Rethorculi, periti, rabini, quos denique miretur
rota ecclesia. At mendaces erunt nequaquam veritatis docto-
res non sanae doctrinae praedicatores, sed errorum ac schismatum
autores, qui sectas nouas, ac falsas doctrinas, haereticas prauis
tates erroneas collectiones, introducent, per quos via verita-
tis, Christus ipse, seu fides catholica, et recta conuersatio chri-
stiana, blasphemabitur, fictisque verbis, in auaritia, de fidelibus
negociabuntur, per benedictiones et dulces sermones innocen-
tium corda seducendo. Quis autem in tanto doctrinarum per-
egrinarum discrimine, in tanta Christum praedicantium vari-
etate, non concuteretur, quis tam ferreus ut non vacillaret,
quis adeo perfectus ut non hallucinaretur, praesertim, cum
nullus hominum, excepto eo qui ob nostram salutem carnem
indutus est humana, plenam habeat omnium scientiam, praedi-
xeritque veritas, plurimos illorum hypocritas seducendos, mul-
tos illorum luxurias secuturos, nisi infallibili quadam amussi ser-
uaretur. Cum ergo hallucinari, errare, labi, decipi, vbiq; peri-
culosum, in rebus autem animae periculosissimum sit, omnino
Dij necessarium

Hebre. ii
Roma. 9

Hiere. 23
2. Co. 11.
2. Cor. 4
2. Petr. 2.

Iohan. 8.
Iob. 21.
Rom. 16.

Matth. 23

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

Eph. 5.
 necessarium est in ecclesia regulam manere, ne magistris circumuenta mendacibus, a sana doctrina degeneret. Et quis nescit ecclesiam dei viuentis, fundamentum, columnamque veritatis omnis, tam agnoscendae, quam agendae, ac propterea in omnibus cum credendis tum agendis oportere semper, absque omni ruga scandali, & errorum macula perseuerare. At hoc quiescit, nisi regulam aliquam habeat infallibilem, qua dirigatur, vt inerrabiliter recta ingrediatur via, & a vero nusquam diuertat. Enimvero sibi ipsi, regula (nisi fors an lesbia) nequit esse. Derelicta namque sibi, inerrabilis non est, id quod tum subortae tot haereses ingenue probant, tum fusa per dominum Christum pro eius fide ne deficiat precatio demonstrat. Alio qui, quomodo post dominum Christum apostoli futuros in ecclesia pseudoprophetas, deceptores, illusores, mendaciorumque magistros cecinissent, qui perditionis sectas introducerent, quibus in nequitia, & astutia ecclesiam adorarent, vt imponant illi ac circumueniant in erroribus? Sed nec spiritum sanctum in ecclesia permanere oportuisset perpetuo, nec dominus scandala futura, neque Paulus haereses venturas pronunciauissent, si se ipsa fuisset inerrabilis, si indeceptibilis, si nullo denique errore obliquabilis. Ac inuicta hactenus perstitit, inconcussa, veluti marpesia cautes, semper resedit, a veritatis scopis, tot errorum periculis exposita, tot haereticorum oppugnantia machinamentis, nunquam dilapsa est nunquam auelli potuit, imo semper victrix triumphum egit & aget. Necessum est itaque regulam aliquam, cui quam maxime nitatur infallibilem habeat, secundum quam in omnibus credendis & agendis inerrabiliter dirigatur, vt iam non simus paruuli, nec omni doctrinae vento fluctuantes circumferamur.

Eph. 5.

Luc. 22.

Matth. 24.

Ephes. 4.

2. Petr. 2.

Iohan. 14.

Matth. 18.

1. Cor. 10.

Coloss. 4.

SECUNDA ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

Huiusmodi regula, non potest esse sola textualis, expressae scripturae.

PROBATIO.

Sola

C A P V T II.

Sola textualis scripturarum litera, quam plurimis sui spiritus ductum sequentibus, fuit (si diuis credamus apostolis) erroris occasio, id quod nihil magis stabile potest, quam priorum hæreticorum exempla, quotquot retro sæculis nos præcesserunt, quorum errores ex scripturis, secundum literam perperam intellectis, ortum habuerunt, ut Hymeneus & Alexander, Ebion & Cherintus, Arrius vir alioqui doctissimus & acerrimo præditus ingenio, Eutices, Sabellius, Vigilantius, Iovinianus, Eluidius, Donatus, Pelagius, Manichæus, Vuleffus, ac similes, quos suis ingenijs confisos, ex scripturis minus recte intellectis occasionatos, turpiter errasse compertissimum est, secundum illud beati Pauli: *Litera occidit, Id ipsum quoque hodie fieri posse, imo quam multis contigisse, Germanorum tot schismata & hæreses, a septemcipite hæresiarcha Martino Lutero renatę conuincunt.* Qui possit ergo sola scriptura veritatis esse regula e qua tot errorum myriades occasione accipiunt? Dein, scripturæ cortex credenda nequaquam omnia exprimit nec agenda, id quod mox infra probabimus, quam ob rem ad solas, nos spiritus sanctus nusquam remittit scripturas, quod tamen cum primis oportuisset, si scripturam solam, ecclesiæ regulam posuisset. Enimvero si rectitudinem, qua alia rectificari debent, in se regula haud exprimat, quomodo regula erit? Omnis autem christianæ disciplinæ rectitudinem ex credendis agendis que pendere, nemo est qui addubitet. Ecclesiæ ergo regula, non poterit esse, nisi quod in vniuersum, tam credenda quam agenda, indefectibiliter exprimit, Solis autem scripturarum apiculis id haud quaquam fit, qui ne leui argumento regula credi possent, nil suis scriptum manibus seruator noster, post se reliquit, ne vel textuarij seu scriptuarij, aut alij quiuis hæretici, eius scripturæ prætextu fideles circumuentrent facilius, deciperent astutius, perderent animosius, & pertinacius in ecclesiam perpetuo proteruirent. Cum enim humanis, hoc est, hominum digitulis exaratis, nimirum Apostolorum, Euangelistarum ac Prophetarum, scripturis, tantumiam tribuant, & præter eas, siue in fide siue in moribus,

2. Col. 3.
2. Petri 3.

1. Timo. 1.

2. Cor. 3.

D iij nihil

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

nihil admittendū necesse putent, quæ suis dñs
thura p̄soluerēt, quātū (modo depressas) erigerēt cristas, si quē-
admodum Moyses olim tabulas, dei digito scriptas, ita produ-
cere possent & ipsi scripturas aliquas prop̄is seruatoris no-
stri manibus confectas.

Ioanis .5.
Ioan. 8.

Ioan. 5.
Math. ii.
Ioan. i.
Math. 5.
1. Timo.
Math. 15.
Actu 15.

Exo. 7.
Gen. 3.

Eccle. 7.

¶ Deniq; scripturam, secundum exteriorem literā, pluribus
in locis apparenter sibi non solum non constare, imo superficie
tenus inspectam, ex diametro pugnare quis non videt? Ex-
emplo sunt, dicit alicubi Christus: Si ego testimonium perhi-
beo de me ipso, testimoniū meū non est verū. Alibi vero: Si ego
testimoniū perhibeo de me ipso, verum est testimonium me-
um, Quis hæc sibi non pugnare credet sola inspecta litera? Sic
apparet contraria, Ego non iudico quemquam, & sicut audio,
iudico. De Ioanne quoque legimus, Ipse est Helias, Ego non
sum Helias, Orandū dominus in cubiculo docet, clauso super
se ostio, Apostolus eius in omni loco viros orare iubet, Om-
nem cibum Christus liberum reliquit, Apostoli liberos omnes
noluerunt, & reliqua q̄ tot & tanta sparsim in euangelijs legun-
tur, vt beatus August. ad compescendos hæreticos, scriptura
rum contrarietatem pertinacissime obtrudentes, specialem de
euangelistarū concordialibrū edere compulsus sit. At quod si
ibi videtur minime constare, q̄ poterit alteri veritatis indefici-
entis esse regula, quam sibi numquā non constare oportet eti-
am apertissime. Interea nemo, nisi trunco, stupidior, eam aut co-
gnoscedē veritatis, aut operis sui regulam constituet, q̄ impos-
sibile quoduis proponit. Quis em̄ vnquam impossibilius ca-
ptandis concessit vel manum vel animum relaxauit? Apparet
autem, scripturam, secundum nudam intellectā præcise lite-
ram, multa continere atq; proponere impossibilia. Exēplo est
quod legitur in Exodo: Deorauit virga Aaron virgas eorū
hoc est magorum, Et serpentis cū muliere confabulationem,
q̄s, si fide haud iuuetur, non aut impossibile, aut Aegyptiacum
portentum reputabit? Sic nos fieri natura seu opere nostro
impeccabiles, quo impossibilius nihil, scriptura proponere vi-
detur vbi ait: Memorare nouissima tua, & in æternum non
peccabis

peccabis. Eiusmodi sunt, Oportet semper orare & nunquam deficere, Sine intermissione orate, Estote perfecti sicut pater vester coelestis. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulauit, & ipse ambulare. Hæc & id genus reliqua plura, vt primum interim ac in lege maximum illud charitatis præceptum, multis prorsus impossibile visum taceam, secundum literæ propositionem, extra hominis potestatem putantur, & tamen in scripturis proposita leguntur.

¶ Quid si literam etiam nū multa in specie falsa continere probauerimus: num vt regulam agat, digna censebitur? Ierunt, inquit, ligna, vt vngerent super se regem, Quid falso similis? In psalmis legitur: Comederunt Iacob &c. Quid portentuosius? In Mathæo, Ioānes ipse est Helias, In Marco: Iesus non poterat ibi virtutem vllam facere. In Matthæo. Extendens manum in discipulos suos dixit: Ecce mater mea. Simile Lucas habet, In Ioanne: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis, Hoc autem secundum literam carnaliter intellectum, esse falsum, ipse dominus testatur dicens: Caro non prodest quicquam.

¶ Amplius, cum regulam oporteat esse inflexam & vniformis simam non Prothei more, in quamcunque formam transformabilem. Scriptura vero secundum nudam literam tam mire flexibilis tam varie tractabilis sit, qui fiet vt eam habeamus regulam? Probant hanc varietatem diuersæ contrariæq; hæreses in eadem litera fundatæ, Legimus in epostola ad Romanos, Vix pro iusto quis moritur, Nam pro bono forsā quis audeat mori: Duæ hæreses (diuus ait Hieronymus) ex occasione huius testimoniij quod non intelligunt, diuerso quidē errore, sed pari impietate blasphemāt. Marcion enim qui iustum, deum & creatorem legis facit & prophetarum, bonum autem euangeliorū & apostolorū, cuius vult esse filium Christum, duos introducit deos, alterum iustum, & alterum bonum: Et pro iusto asserit vel nullos vel paucos appetisse mortem. Pro bono autem, id est Christo, innumerabiles martyres extitisse.

Porro

Lucæ. 18.
1. Timo 5.
Math. 5.
1. Ioānis. 2.

Iudic. 2.

Psal. 78.

Math. 19.

Mar. 6.

Math. 12.

Lucæ. 8.

Ioan. 6.

Roma. 5.
Hierony. 137
quæstione
ad alga
quæst. 7.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

¶ Porro Arrius, iustum ad Christum refert, de quo dictum est: Deus iudiciū tuū regi da &c. Bonū autē deū patrem, de quo ipse filius confitetur. Nemo bonus, nisi vnus deus pater. Pro filio autem quem blasphemans deum nugat, vix inquit aliquis moritur. Ex eisdem quoque verbis Christi videlicet: Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo, mon-
Mar. 10. struosissime leguntur enatae hæreses. Prima, Eumenianorum
Prima. hæ. Accianorum, & Donatistarum, dei filium patri coequalē diffi-
Secun. hæ. tentium, ex hoc verbo: Non est meum dare vobis. Alia Vuy-
 clessitarum, Hussorum, ac Lutheranorum, Diuinam præde-
 stinationem & præscientiā, prædestinatis, atq; præscitis, impo-
i. Petri. 2. nere necessitatem asserentium ex hoc dicto: Quibus paratum est a patre meo, & Albigenes & Cathafrigæ ex hoc Petri ver-
 bo: Vos estis regale sacerdotium &c. Omnes vtriusque se-
 xus Christianos, ecclesiasticos pertinacissime asserbant sa-
 cerdotes.

¶ At pauperes de Lugduno solos iustos esse veros ecclesiæ sa-
 cerdotes prædicabant.

¶ Audiebant Nazarei dominum dicentem: Non veni solue-
Mar. 5. re legem sed adimplere, Et fidem Christi absq; legalibus ob-
 seruantijs ad salutem haud sufficere dicebant. Venit angelus
 satanæ Lutherus & solam fidem, absque bonis operibus, ad sa-
 lutem quibusuis sufficere baptizatis inculcat.

¶ Legit Oecolampadius: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &
Ioannis. 1. spiritu sancto, non potest introire in regnum dei, Et Christia-
 næ gratiæ baptismum, non in aqua sed solo spiritu fieri debe-
 re profitetur, spiritum & aquam prorsus confundens. Audi-
 unt eadem verba Lutherani, spiritum quoque destruunt ab
 aqua, quam tamen ad Christianam regenerationem necessari-
 am nullatenus confitentur. Ex eisdem euangelicis verbis, bap-
 tismum, ecclesiæ necessarium negant cum Manicheis Oeco-
 lampadiani. Porro cum Vuyclessitis, exorcismum baptisma-
 lem Lutherani contemnunt. In venerabili eucharistiæ sacra-
 mento, docet cum Oecolampadio Zuuinglius non esse vera-
 citer corpus Christi, sed his Lutherus manibus, quod aiunt,
 & pedi-

& pedibus obstitit, Cum pane materiali, Christi corpus vere
præsens affirmans eodem domini sermone quo & priores sibi Mat. 26
aduersarij nixus, hoc est corpus meum.

¶ Et quis tandem omnes, ex scripturæ litera haud probe intel
lecta, prognatas enumerabit hæreses? Proin verissimum est,
qd Paul. orbis doctor olim cecinit dicens: Litera occidit, spiri 2. Cor. 5.
tus autem viuificat, quod non tam de legis, quam euangelij li-
tera accipiendum, venerandus Origenes his verbis aperit. Orige. su.
per leui.
Homi. 7.
Agnoscite quia figuræ sunt, quæ in diuinis voluminibus scri-
pta sunt, & ideo tanquam spirituales, & non tanquam carnales
examine, & intelligite quæ dicuntur. Si enim quasi carna-
les suscipitis, ledunt vos & non alunt. Est enim & euangelij
litera quæ occidit, non solum in veteri testamento occidens li-
tera deprehenditur. Est et in nouo testamento litera quæ occi-
dat eum, qui non spiritualiter quæ dicuntur aduerterit. Si enim
secundum literam sequaris, hoc ipsum quod dictum est: Nisi Ioan. 6.
manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem,
occidit hæc litera. Vis tibi & aliam de euangelio proferam lite-
ram, quæ occidit? Qui non habet (inquit) gladium, vendat tui
cam suam & emat gladium. Ecce & hæc litera euangelij est, Luca. 22.
sed occidit. Si vero spiritualiter eam suscipias, non occidit, sed
est in ea spiritus viuificans.

¶ Huic sententiæ beatus Petrus apostolorum princeps, de pau-
linis epistolis sermonem faciens pulchre subscribit: In quibus 2. Pe. 2.
(inquit) sunt quædam intellectu difficilia, quæ indocti & insta-
biles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum
perditionem. Ecce quosdam pronunciat hæc scripturarum lite-
ra interiisse, qui scripturas ob earum difficultatem, haud satis
intellectas, ad suam perditionem deprauarint, id quod & Pau-
lus ad Corinthios testatur, suum euangelium in his opertum 2. Cor. 4.
esse qui pereunt affirmans. Occidit igitur & quosdam euange-
lium. Quam ob rem obscurum nemini potest esse, literam quos-
dam occidere, & nonnullos turpiter in sacris literis hallucina-
tos, & adhuc hallucinari posse. Præterea, in scripturarum trans-
lationibus, non solum non vniformis litera, id quod liguarum
E peritis

E

peritis

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

peritis notissimum arbitramur, imo tanta, nec semel varietate
dissent, vt quid certum teneas, vix scire possis, sed & in ea-
dem translatione eundem textum sepiusculum variare, apud eti-
am eundem translatores. Viri haud vulgaris doctrinae,
Lens. & Stunica in Erasiana triplici editione latina, ne eni-
eximiae eruditionis famosissimus, iuxtaq; piissimus Hierony-
mus Emserus in duplici Lutherana noui testamenti transla-
tione improbissima, manifestissimis indicijs comprobauerunt.
Qui fiet igitur vt infallibilis possit esse regula?

Origenes
homi, 7, su
can.

¶ Demum quis nesciat ante omnem scripturam, imo quando
forfan nec dum vllae extabant literae, fuisse ecclesiam nec illam
tunc in necessarijs ad salutem in quoquam defecisse? Siue eni
Chaldaee, quarum Abrahamus (Philone teste) creditur inuen-
tor, siue Hebraee (quas Moyses primum tradidisse perhibetur)
primae fuerunt. Omnem tamen ecclesia scripturam antecessit.
Sic enim venerabilis Origenes habet: Non tu mihi ex aduen-
tu saluatoris in carnem, sponsam dici ecclesiam putes, sed ab
initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi, Imo vt
Paulo duce, altius mysterij huius originem repetam, ante
etiam constitutionem mundi; Sic enim dicit ipse: Sicut elegit
nos in Christo ante constitutionem mundi, vt essemus sancti
& immaculati coram ipso in charitate praedestinans nos in ad-
optionem filiorum Israel. Sed & in psalmis scribitur: Memen-
to congregationis tuae domine, quam congregasti ab initio.
Prima etenim fundamenta congregationis ecclesiae statim ab
initio sunt posita, Vnde & apostolus dicit aedificari ecclesiam
non solum super apostolorum fundamentum, sed etiam prophetarum.
Inter prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum
mysterium prophetauit in Christo & in ecclesia dicens: Pro-
pter hoc reliquet homo patrem suum & matrem suam, & adhe-
rebit uxori suae & erunt ambae in carne vna. Euidenter enim
de his dictis eius dicit apostolus, quia mysterium hoc magnum
sit, Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Fuit ergo ante om-
nem scripturam ecclesia, At regulae, quae opus vtriusque fiat ne-
cessario

Nota.

cessario prouenit, posteriorem tribuit locum, Ea propter non poterit ecclesiae regula nuda esse scriptura, id quod omnium postremo vel hoc manifestius probat, quod in scripturis non omnia credenda, nec agenda sunt expressa, Alioqui vnde schismaticis ac hæreticis cum patribus, tantum est de scripturis, de credendis, deque rebus ac moribus dissidium, aut quibus oculis vident isti, quod hi contueri nequaquam potuerunt? Dicant vbi in scripturis, inueniunt diem dominicum obseruari præceptum, quem tamen ecclesia colendum præcepit? Nec est neotericum inuentum, sed a primordijs ecclesiae traditum, & Christianis hætenus accuratissime custoditum. Dicant rursus, vbi iussum fuerit in scripturis diuorum imagines esse venerandas? Certe septima synodus (quæ fuerat .ccclxxvij. patrum) condemnauit execratores earum, Et voluit omnes Christianos digna eas veneratione completi. Dicant etiam quæ scriptura tradat patrem ingenitum dici, Nam Augustinus hoc ipsum in scripturis nusquam inuenire se potuisse testatur, & tamen ad fidei substantiam pertinet. Sed nec quod filius hominis dictus alicubi fuerit, si credimus Augustino, possit inueniri, & tamen hoc ipsum est articulus fidei. Dicant insuper, qua scriptura cogemus proteruentem, vt fateatur spiritum sanctum a patre simul & a filio procedere, & tamen id ipsum est articulus fidei.

¶ Dicant quoque vbi reperiemus quod pascha, non alio quam dominico die celebrandum sit? profecto nusquam in sacris literis istud comperies, & tamen hoc a priscis illis obseruari, districtius imperatum est. Dicant tandem vbi scriptum sit in sacris literis, quod baptizatus ab hæretico, non debeat rebaptizari, & tñ etiã autoritate Cypriani renitente, post mortem eiusdem Cypriani per concilium Carthaginense decretum fuit, An non CHRISTVS asseruit multa se hebuisse, quæ dicturus apostolis fuisset, si tunc ea ferre potuissent? Et vbi quæso sunt illa scripta? Sed & Paulus post suum redi-

Ioan. i

E ij tum,

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

i. Cor. ii. tum, quædam Corinthiis pollicitus est, se dispositurum Cætera inquit, cum venero disponam, Et hæc in sacris literis nusquam scripta inuenies. Non ergo omnia quæ vel ad fidem vel ad leges morum et operum pertinent, plene sunt in scripturis expressa. Ex his probe colligitur, solam scripturam secundum exteriorem nudam literam non esse posse regulam infallibilem credendorum.

i. Cor. f. ¶ Eam ob rem non tam subdole quam friuole nos ad solas scripturarum voces & sonos, tanquam unicam sufficientemque credendorum agendorumque omnium regulam, adigere conantur hæretici, hanc prorsus inutilem, etiamnum adusque raram nobis succinentes cantilenam, Scripturas, Scripturas, Scripturas, Ranaum ægyptiæ cantus hic est, Nec non obstinatissimorum Iudeorum qui velamen super cor habentes positum, eandem in hodiernum usque diem conclamant cantiunculam, nihil fidei, nihil salutis acceptantes, non spiritui sancto, sed solis literarum formulis, figurisque scripturarum corda accomodantes. ¶ At nos lucifugas has noctuas sinamus, Indignum enim est, ut gratia & veritate illustrati, tenebras amplexemur, ut CHRISTVM lucem veram habentes ductorem, cæcos sequamur duces, indignum est ut Christiani hoc in carmine pestilentissimo Iudæis contantur, ac cum eis contra scripturas conclamant, Scripturas, Scripturas, Scripturas, Hoc siquidem imperfecte longeque deficientis fidei manifestissimum est indicium, opus habentis sui a domino augmentum postulare atque cum apostolis dicere: Domine adauge nobis fidem, Aut certe cum alio quopiam, Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Rationibus autem inductis instructifareamur, Solam scripturam, secundum exteriorem duntaxat literam, grammaticaliter præcise intellectam, nequaquam esse sufficientem & infallibilem vniuersorum credendorum agendorumque regulam in ecclesia, tum propter exteriorem literæ periculositatem, tum propter contentorum in superficie defectuositatem, sed & propter textum apparentem contrarietatem, tum etiam, ob falso seu impossibili quod continet apparenter pluralitatem. tum ob

Lucæ. 7.
Mar. 9.

CAPVT II.

tum ob pugnantem textuum translationem. tum deniq; ob miram translationum varietatem, demum etiam propter ecclesie prioritatem.

TERTIA ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

Infallibilis & totalis regula, qua ecclesia militans in omnibus credendis inerrabiliter dirigitur, bifariam in se continet regulam partialem, vna, quae credenda reuelat. Et haec est, in creata, nimirum Spiritus sanctus ecclesiae cuncta credenda reuelans & agenda. Ad hoc enim promissus & datus est, vt ecclesiam in verbo suo, hoc est, in scripturis, concilijs, & patribus, indefinenter erudiat, & in omnem absq; vlllo errore veritatem in ducat, secundum quod dominus promisit dicens. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, intellige ad fidem, & salutis necessitatem pertinentem. Haec etenim omnis veritas complectitur. Spiritus inquit, non propheta, non apostolus, aut patriarcha, non doctor aut euangelista, non in lege doctus scriba, nec hominum quisquam, nec vlla scriptura vos, tanquam primus reuelator, omnem docebit veritatem, sed spiritus, neq; quiuis, sed ille spiritus, nimirum, veritatis, omnium creatorum spirituum autor, qui veritas ipsa inerrabilis, indeceptibilis ac infallibilis est, qui nec fallit aut fallere potest, fidelis enim est in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio, neq; est in illo, est & non, sed est in illo est. Ille inquam docebit, ille inspirabit, ille suggeret, ille reuelabit omnem veritatem, omnium ad salutem, pro omni tempore necessariorum, scientiam infundendo. Adeoque complete & indefectibiliter, vt nulla sit siue in credendis siue in agendis veritas, quam non sit illi aliquando reuelaturus, spiritus ille sacer Propterea dixit, docebit vos omnem veritatem. Is ergo cum sit in se indeficiens, semper est rectus & certus ecclesiae cuncta credenda certissime reuelat, & sua reuelatione ecclesiam in omnibus regulat ac gubernat, non illi externam alienamue quamuis regulam applicando, sed seipso omnia rectificans, quasi ipsa ecclesiae regula, ars, & sapientia, propter quod Paulus ait. Nobis

E in reuelauit

.1. Cor. 2.
Ioann. 14
Actu. 1

Iohan. 16.

Psal. 145.
Iaco. 1.
2. Cor. 1.

Sapi 7.

Sap. 7.
Actu. 6

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

1. Corin. 2. ^{reuelant deum} reuelant deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scruta
 1. Iohan. 2. tur, etiam profunda det. Et Iohannes: Vnctio eius docet vos
 1. Corin. 14. de omnibus tam credibilium mysteria reuelans, quam agenda
 1. Tim. 2. edocens. Proin, supplex ecclesia ad patrem precatur, quati-
 Actu. 15. nus bono illo spiritu suo deducatur, ne vel errore hallucinetur
 aut falsitate circumueniatur, vel vlla vnquam polluat hære-
 si, imo absq; macula & ruga perseueret semper, vt exauditus
 Psal. 1. & 2. inueniatur, qui dixit. Ego pro te rogavi vt ne deficiat, siue in
 Eph. 5. credendis siue in agendis, fides tua.
 Lucæ. 22. ¶ Alia est, quæ reuelata per spiritum sanctum credenda pro-
 ponit & explicat, porro hæc creata est. Catholicæ videlicet ec-
 clesie autoritas, quam sacer ille spiritus, tanto firmavit robore
 tanta cura, tanta prouidentia gubernat, vt in fide nunquam de-
 fectura, nullo vnquam in credendis errore casura, nulla hullu-
 cinatione decipienda, nullius cuiusuis, etiam infernalis potesta-
 tis vi subuertenda. Eius autoritas tanta est, vt quisquis illius
 sententiam contempserit, quisquis illam non audierit, quisquis
 eius dicto haud obedierit, Christo iudice, velut ethnicus habẽ-
 dus sit & publicanus. Nec audiendos arbitror qui verbum hoc
 de morum correptione duntaxat, nequaquam autem de credẽ-
 dorum diffinitione putant accipiendum, credibilia, non eccle-
 sia, sed scripturarum decreto, statuenda asserentes. At vanilo-
 qui isti nasutuli, non intelligentes, sicut Paulus habet, nec quæ
 loquuntur, neq; de quibus affirmant. Si credibilia scripturis, non
 ecclesia decernuntur, dicant velim, quis nam scripturis eã de-
 derit credulitatem, vt canonicę, quibus idubitata ab omnibus
 fidelibus fides debeatur agnoscat sintq; vere illorum quibus
 Aug. 7. epi. inscribuntur. An non ecclesia? Ego, diuus inquit Augustinus,
 65. Man. c. 3. euangelio non crederem, nisi me ecclesie commoueret autori-
 tas. Credulitatis itaq; ratio, scripturis ex ecclesie prouenit, v-
 niuersali autoritate, Sibi, a sponso, capiteq; suo domino Christo
 concessa dum eam sub anathemate audiendam præcepit. Fide-
 lium itaque nemini dubium esse debet. Huiusmodi saluatoris
 verbum, non solum ad morum emendationem, sed vniuersali
 us ad credendorum videlicet omniumque in fide & vita fide-
 lium

C A P V T II.

lium necessariorum insinuandum directorium prolatum, & si ex fratris correptione, suæ prolationis causam acceperit, nisi forsitan, deum optimum, ecclesiæ suæ sponsæ certam in morum quidem dispositione regulam, supremumque iudicatoriū prouidisse. At in fidei ac credendorum determinatione, ex quibus præcipua animæ salus dependet, eam prorsus incertam, dubiam, vagam, fluctuantemque reliquisse credamus. Absit autem hæc a cordibus fidelium stulta impiaque cogitatio, tam æquitati, quam scripturæ, quam rationi pugnans, sed eam diu cum Paulo, veritatis columnam ac firmamentum ingenue fateamur, cuius autoritate, omnia inter fideles credenda agendaque fieri necnon decerni oportet.

Eph. 9.
i. Timo. 4.
i. Petr. 5.

¶ Dicamus igitur, secundū hanc regulam, primæ coniungentes, & ex his duabus partialibus, vnā perfectam totalemque conficientes. Infallibilem ecclesiæ regulam esse. Sensum & doctrinam ecclesiæ catholicæ, spiritus sancto gubernatę, in proponendo & explicando credenda, huius nos diuus Paulus commonefacit, vbi ait. Veruntamen ad quod peruenimus: ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula, illa nimirum, quam inter fidei articulos numeramus, cum dicimus. Credo sanctam ecclesiam catholicam. Sanctitatem ecclesiæ manifeste profiteamur. At qui potest esse sancta, nisi ab omni contagione & immunditia falsi sit immunis & libera. Sanctum enim nequaquam appellari potest, quod labæ aliqua conspergitur. Non est autem parua mentis immundities error, seu falsitas. Ecclesiam igitur nemo sanctam credere poterit, nisi qui eam credit sic ab omnibus liberam erroribus, vt etiam errare haud possit. Tanto etenim nexu secunda primæ, primæque regula secunda coheret, vt quicumque vni adhæserit, non possit non adhærere alteri, quam ob rem Paulus, sollicitos nos voluit seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Sic ergo, quicumque spiritui sancto tanquam articulorum fidei rerumque credendarum reuelatori assentit, ab ecclesiâ, reuelata proponente & explicante, dissentire non potest, sed illam, in
propa

Phil. 5

Leu. 10
Ezech. 22
Leuit. 5
Ec. ii. 15, 17
Coloss. 5
2. Thess. 2
1. timo. 6
Iaco. 5
2. Pet. 9.
Ephes. 4.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

proponendo explicandoque fidei articulos, neutiquam errare posse, necessum est credat. Sicut enim spiritus sanctus credenda, extra ecclesiam nemini reuelat, quem deus pater per Iesum Christum dominum nostrum non extra sed in ecclesiam abunde effudit, sic proponere explicareque reuelata, alteri nemini quã ecclesiæ concessum est. Propter quod apostolus Paulus illam veritatis columnam firmamentumque audacter pronunciat. Et sic hæc vel illa credendi rationem non aliam, quã spiritus sancti reuelationem producimus ita, quod hæc vel illa in hoc vel in illo sensu credantur, causam assignamus, quia ecclesia spiritu sancto gubernata, sic credenda proponit. Id quod apostolus ingenue expressit, vbi ait: Secundum reuelationem notum mihi factum est sacramentum absconditum a seculis in deo, quod nunc reuelatum apostolis eius & prophetis in spiritu. Et sequitur, vt innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus, per ecclesiam, multiformis sapientia dei, &c. Ecce manifeste Paulus dicit, fidei mysteria, per ecclesiam, spiritu sancto edoctam, apostolorum videlicet prædicatione reliquorumque patrum sana doctrina, cæteris innotescere. Ea propter, qui catholice ecclesiæ vel sensum vel doctrinam inficiatur, velit, nolit spiritum quoque sanctum diffitetur, ac pernegat esse veracem esse veritatis catholicæ reuelatorem, esse gubernatorem ac doctorem ecclesiæ. Quæ cum prorsus impia sunt, oportet fateamur, ecclesiæ regulam esse, sensum et doctrinam ecclesiæ catholicæ, in proponendo et explicando credenda, spiritu sancto gubernate. Hanc regulam quicumque secuti fuerint, pax super illos et misericordia.

¶ Cum autem spiritum sanctum primam et increatam ecclesiæ regulam ostenderit, nemo superfluere putet ecclesiæ sensum et doctrinam. Etenim sacer ille spiritus ecclesiæ credenda reuelat quidem per seipsum, at non omnibus, sed testibus præordinatis, nec per seipsum omnibus reuelata proponit, et explicat, sed per creaturas, non tamẽ quaslibet, sed angelos et homines ad quos per se loqui dignatus est, quibus credenda in ecclesia proponenda per se reuelauit. Ideo fidei apostolus ex auctu

ditu

ditu verbi dei, per ordinarie missos prædicatores propositi fatetur, Eam ob causam, præter regulam increatam oportet etiam annum esse in ecclesia creatam quoque regulam, qua credenda reuelata omnibus præponantur & explicentur. Sicut namque deus pater præter spiritum sanctum inuisibilem, etiam visibilem proposuit nobis doctorem infallibilem, nimirum dilectum filium suum, ipsum inquit audite. Sic filius præter eundem spiritum inuisibilem & increatum, nobis etiam creatam, ac visibilem contradidit inerrabilem magistram, in omnibus absque omni timoris scrupo audiendam ecclesiam videlicet catholicam, cuius sensum atq; doctrinam qui non recipit, stultum se probat, spiritusque sancti expertem. Hæc est igitur ecclesie catholice fides, hæc firma veritas, hæc solida sententia contra quam nec inferorum portæ præualere possunt, Ita credit, ita sentit, ita docet, sic omnibus fidelibus sentiendum tradit, Qui aliam sectatur viam, aliam regulam quærit, decipitur, hallucinatur, seducitur, errat, & in perditionis foueam semetcum alijs præcipitat, An non vniuersi hæretici atque schismatici, ex huius regulæ contemptu turpiter perierunt?

Math. 16.

¶ Arius dicit, filius minor est patre, creatura est, non creator, sed errat, quia regulam ecclesie deserit.

¶ Sabellius dicit, In deo sicut est vnitas nature, sic est & vnitas persone, sed errat, quia regulam ecclesie transiit.

¶ Eutices ait, In Christo tantum est vna natura sicut & persona, sed errat, quia regulam ecclesie contemnit.

¶ Theodorus monasticus credit in Christo personarum sicut & nature dualitatem, sed errat, quia regulam ecclesie non audit.

¶ Pelagius dicit, liberæ arbitrium ad salutem sufficit, sed errat, quia regulam ecclesie contradicit.

¶ Philippus melanchthon confitetur liberum arbitrium nullum in homine, sed errat, quia a regule ecclesie dissentit.

¶ Carolstadius post Vuycessum, asserit ecclesiasticas constitutiones ligare neminem, sed errat, qui ab ecclesie regula deuiat.

¶ Erasmus roterodamus dubitat, an sacramentalis confessio in ecclesia consueta sit de iure diuino, atq; salutis necessitate, sed

F

errat,

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

errat, quia a regula ecclesiae discordat.

¶ Zuuynglius cum Oecolampadio, negat in vane rabili sacramento eucharistiae, esse verum corpus Christi, sed errat vterque, quia contra regulam ecclesiae Christum blasphemant.

¶ Oecolampadius baptismum aquae fatetur non esse de necessitate salutis, sed errat, quia a regula ecclesiae recedit.

¶ Baltazarus pacemontanus rebaptizandos fideles docet, cum ad prouectam venerint aetatem, sed errat, quia regulae ecclesiae pugnantia dogmatizat.

¶ Martinus Butzerus sanctorum imagines, & cultum pariter ac inuocationem docet in ecclesia non toleranda, sed errat, quia ab ecclesiae regula variat.

¶ Luder Martinus omnia opera bona etiam optime a fidelibus facta docet esse peccata mortalia & damnabilia, sed toto errat coelo, quia contra ecclesiae regulam exorbitat.

¶ Idem missam cum sacramentis ecclesiasticis damnat, sed errat, quia cum ecclesiae regula haud concordat.

¶ Clamant lucifuge scripturarii, nihil in ecclesia statuendum, nihil credendum, nihil admittendum nisi scripturis doceatur expressum, sed errant, quia ab ecclesiae regula desciscunt.

¶ Et quid iuuat singulorum haereticorum errores inducere? Indeficiens ecclesiae regula, qua ierrabiliter in omnibus dirigitur: sensus est et doctrina ecclesiae a spiritu sancto gubernata. Ab ista qui deuiat, a veritate atque veritatis regno deuiat

sEph. 4

Apoc. 21.

Ecl. 3.

(quae sola manet in aeternum, & uiuit & obtinet in saecula saeculorum) partem tamen in ignis stagno, cum omnibus mendacibus habiturus.

¶ Infelices igitur scripturarii, qui solis scripturarum uoculis, credendarum rerum principatum tribuunt, conticescant, qui suo pestilentissimo errore ecclesiam scindunt, scandala promouent, pacem turbant, & fidem prorsus destruunt. Manifestum hoc faciamus exemplo. Habet scriptura: Unus iteritus est hominis & iumentorum & aqua utriusque conditio, Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius. Haec si ad literam spectes, si literae sensum mordicus teneas, quod te quod aliud suggerunt, quam

quam homini post hanc vitam restare nihil, non sibi credenda
 seu speranda vita futura, in qua boni premia mali supplicia, sunt re-
 cepturi, nullam esse communem mortuorum resurrectionem, non ven-
 turam iudicium, nullam esse vitam aeternam, pro somniis habenda, quae
 de gehenna traduntur &c. An putas euadat qui dicet scriptu-
 ram alibi sese declarare ubi hominem in nouissimo resurrectu-
 rum perpetuoque victurum declarat? Nequaquam: Oportet enim aut
 scripturam pugnare scripturae, aut sensum & doctrinam acce-
 ptare ecclesiae quam sola hunc Gordij nodum dissecare potest. Simi-
 le est huic: Nemo ascendit in caelum nisi filius hominis qui est in
 caelo. Quid hic in litera aliud audio, quam hominum neminem, cae-
 lum unquam conscensurum? Nisi forsitan nos a caelo lapsos, cum Origene *Ioanis .3.*
 ne fateamur, Quod si nemo fidelium caelum ascensurus sit, omnes fi-
 des de saluatore perit & redemptore, Et de dei providentia quod
 scriptura pronuntiabit? Circa cardines igitur caeli perambulat, nec
 nostra considerat. Nullam itaque deus istorum inferiorum habet prou-
 dentiam, id quod & sanctus Paulus, secundum nudam literam,
 haud improbare videtur, ubi ait: Nunquid de bobus cura est deo? *i. Cor. 9.*
 In Hieremia quoque legimus: Scio domine quoniam non est hominis via *Hierem. 10*
 eius, nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos. Ex his
 verbis, quae non promoueatur ad negandum liberum in homine arbi-
 trium, si precise verbum sensum sequatur? Ab omnibus igitur fidelibus
 sensus & doctrina ecclesiae (quam fidei nostrae regulam in propo-
 nendis & explicandis credendis probauimus) diligenter ac
 reuerenter amplexanda, & firmiter obseruanda est, ne circumfe-
 ramur omni vento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia, ad
 circumventionem erroris. Ab vniuersis autem Christianorum fini-
 bus procul pellendum, scripturarium pestilentissimum dogma,
 quo nihil putant in ecclesia excipiendum, nisi claris viderint
 scripturis exculptum, tum quod fidem destruat, tum quod ec-
 clesiam in varias proscindat sectas, eaque innumeris haeresibus pro-
 stituat, quam Christus deus verus optimi. maxime. unicam absque om-
 ni scissura nec non falsitatis macula, perpetuo manere voluit, su-
 per omnia cum deo patre et spiritu sancto benedictus in aeter-
 num. Amen. Augustae. M. D. XXX. septembris. XV.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.
ECCLESIAE SCRIPTVRAEQVE COLLA.
CAPVT III.

INsuper & hoc problema, vtrius nam potior sit ad credendum autoritas ecclesiae an scripturae? hoc est, an ecclesiae vel scripturae magis standi, aut credendum sit (Gordonijs loris intricatus) plures sapiulcule refricabant nonnullis q scripturarum sonitu, ecclesiae nunquam obstrepere cessant, scripturis herbam, absque omni selectu porrigentibus, reliquis vero ab hac opinione, tanquam minus vera prorsus dissentientibus, Vtri horum verius sentiant, tribus (deo duce) subscriptis quasi macheris nodum secantibus obiectum, paradoxis aperiemus.

PRIMUM PARADOXVM.

In diuinis scripturis certior est apud nos veritas quam in ecclesiae decretis.

Putasne gratiose dñe pposite schismaticorū her. ac vniuersa hęc viperarū genimina, ad hoc plenis armis insurrectura paradoxū, & quasi nostris nos cassib⁹ teneāt captos, iamq; plena euicerit victoria stentorijs vocib⁹ insultatura, Si maior est scripturae quam ecclesiae veritas, cur vos ecclesiam scripturis antefertis? Si certior in scripturis quā in ecclesia veritas, quare non cedit ecclesia scripturis, sicut veritati autoritas, sine qua nec valet autoritas? Si plenior ē apud scripturas veritas, quā ob rē scriptura rū autoritate propellitis & aduersum scripturas ecclesiae difinita, adeo festiuiter & tāquā e tripode dicta suscipitis? Si certior in scripturis veritas, cur non poti⁹ in scripturae quā ecclesie sententiā conceditis? Quare nos scripturas appellātes tāquā ethnicos abhęcitis, nec vllō pacto auditis? An non propria vos sententia iam dñatos tenemus, Si scripturae veritatem vobis annunciamus, quare non creditis nobis. O insensati filij ecclesiae, quis vos fascinoit non obedire veritati, En doctissime domine pposite hi sunt hęc beluarū fremitus, hi luporū istorū impetus, Isti perfidorū lucifugarū scripturariorū congressus, q dñhęc & his similia de scripturis friuole obtrudāt meminisse iuabit, neminē sibi oportere blādiri, iuxta sententiā sc̄i Hierony.
li

si de scripturarum apiculis videatur affirmare, quod dicit,
 cū & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non
 in legendo consistant, sed intelligendo. Quæsi curiosulis istis
 haud sufficiant, partes nostras fortiter propugnantem doctissi-
 mum Tertullianum audiant, in hæc verba, cum nostram cau-
 sam egregie defensantem, tum vniuersis hæreticis prouocati-
 onem scripturarum frustaneæ prætentibus, inutilem &
 prorsus interdictam, hoc modo diffinientem. Scripturas obtē-
 dunt hæretici, & hac sua audacia, statim quosdam mouent. In
 ipso vero congressu, firmos quidem fatigant, infirmos capiūt,
 medios cum scrupulo dimitunt. Hunc igitur potissimum gra-
 dum obstruimus, non admittēdo eos ad vllam de scripturis di-
 sputationem, si hæc sunt illę vires eorum, vt ne eas habere pos-
 sint, fides enim nostra obsequium apostolo debet, prohibenti
 quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticū
 post vnā correptionem conuenire, non post disputationem.
 Deinde, quoniam nihil proficit, congressio scripturarum, nisi
 plane, vt aut stomachi quis ineat versionem aut cerebri. Istæ hæ-
 resis non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, adiecti-
 onibus & detractionibus ad disputationē instituti iteruertit. Et
 si recipit, non recipit integras. Et si aliquatenus integras præ-
 stat, nihilominus diuersas expositiones commētata conuertit
 Tantum veritati abstrepit adulter sensus, quantum & corruptor
 solus. Variæ præsumptionis nolunt agnoscere ea p quæ
 reuincuntur: His nituntur quæ ex falso composuerunt, & quæ
 de ambiguitate ceperunt. Quid promouebis exercitatissime
 scripturarum? Cum si quid defenderis negetur ex diuerso. Si
 quid negaueris, defendatur: Tu qdem nihil perdes, nisi vocē
 i contentione, nihil consequeris nisi vilē de blasphematione lau-
 dē. Ergo non ad scripturas prouocādū est, nec in his constituē-
 dū certamen, qb⁹ aut nulla aut incerta victoria est, aut paræ cer-
 ta. Et itē, si hæretici sunt, christiani non sunt. Itaq; non christia-
 ni nullū ius capiūt christianorū literarū, ad quos merito dicen-
 dū est. Qui estis? Quādo & vnde venistis. Quid i meo agitis non
 mei. Quo deniq; Marcion iure syluā meā cædis. Qua licentia

Aa. is

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

Valētine fontes meos tranſuertis? Qua poteſtate Apelles limi-
tes meos commoues? Quid hic cæteri ad voluntatem veſtram
ſeminatis & paſcitis? Mea eſt poſſeſſio (inquit eccleſia catholi-
ca) olim poſſideo. Habeo origines firmas, & iſtis autoribꝰ, quo-
rum fuit res. Ego ſum hæres apoſtolorum. Sicut cauerunt te-
ſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurauerunt, ita
teneo. Vos certe exherudauerunt ſemper, & abdicauerūt, vt
extraneos, vt inimicos, vnde aut extranei & inimici apoſtolis
hæretici, niſi ex diuerſitate doctrinæ, quam vnꝰqꝰ de ſuo ar-
bitrio aduerſus apoſtolos aut protulit aut recipit. Illic igitur
& ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt,
vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ: Quibus fuit propoſitum ali-
ter dicendi, neceſſitas inſtituit aliter diſponendi inſtrumenta
doctrinæ, hæc ille.

¶ Quis iam non videt nec vllum hæreticis ius, ſcripturas ad
ſuum vaſtriſſime detortas inſtitutū, contra catholicos producē-
di relictum, nihilqꝰ aduerſus eccleſiam catholicam ſcripturaz
citatione proſcribere poſſe. Quod ſi illic & ſcripturarum & ex-
poſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur
doctrinæ, quis ambiget, cum ſcripturas, tum expoſitiones,
per modernos hæreticos ac ſchiſmaticos eccleſiæ Chriſti obie-
ctas, in vniuerſum adulteratas, apud quos tanta eſt varietas, tā
ta contrarietas, tam pertinax doctrinæ pugna, tantazqꝰ deniqꝰ
digladiatio, vt nihil ſit relictum ſpei, ſarciendæ concordiæ. Oe-
colampadium excommunicat Lutherus, Lutherum damnat
Carolſtadius, A Carolſtadio uariat Zvuynglius, huic contra-
dicit Baltazarus. Ab illo diſcordat Butzerus, Butzerum de-
turbat Brentius, cum illo peſſime conuenit Lamberti Franci-
ſcus. Et quid tandem iquat has monſtruoſiſſimas, interqꝰ ſe pu-
gnatiſſimas recenſere beluas. Diſpeream, ſi commonſtrentur
duo, quorum alter non ab altero, niſi forſan in veritatis & eccle-
ſiæ impugnatione, i quam omne ſoppido quā pulcherrime con-
ſpirant. Imo ſi vnus, qui non ſexcenties euariet a ſeipſo. Si er-
go ſcripturarum & expoſitionū adulterationē nil certius reſta-
tur, quā doctrinæ varietas, qꝰ adeo, nullius naſi caprarius eſt, q
non

non olfaciat protinus, tam scripturas quã scripturã sensus, expositiones & traditiones, ab hæreticis aduersus ecclesiam productas aut vnquam producendas, quibus omnia viciant, omnia viroso libulo intoxicant, oïale rneo spiramine interturbant, nũquam non adulteratas. Hoc igitur exploratissimũ habẽtes, nulatenus fidefragis & desertorib⁹ illis transfugis apostaticis fidẽ dabimus, nũquam in illorũ nugacissima iurabimus commenta. Sed omni scrupo posito, in ecclesiã sensum manib⁹, vt dicitur, & pedib⁹ concedemus, certiss. arbitantes, qd vbi apparuerit esse veritas disciplinã & fidei christianã, illic sit etiam veritas scripturã & expositionũ, & omniũ traditionũ christianorũ. Nũc itaq; flaccidis cauillis, qbus in calce responsuri sumus, dimissis, verum ostendamus propositum paradoxum.

PROBATIO PARADOXI.

¶ Quam longe relegata sit a nostris inuentis certitudo veritatis, & scriptura testatur & expientia. Sic namq; legimus. Cogitationes mortaliũ timidã, et incertã prouidentia nostrã, Corp⁹ em̃ qd corrũpitur aggrauat animam, et deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantẽ. At cũ fragili cogitatu, cũ incerta prouidentia, cũ depresso deniq; sensu, q stabit certitudo veritatis. An non pp hoc, diuino plenus spũ Dauid intrepidus exclamat. Omnis homo mendax. Tm̃ abest ab omni homine veritatis certitudo, vt etiam nũ ab ipsa veritate, plusquam dis dia person distet. Quid em̃ mēdatio plus repugnat quam veritas, poronihil a mendace verẽ dici potest, tm̃ abest vt apd illũ vlla veritatis certitudo psumatur, vnde cũ etiam ecclesiasticorũ decretorũ autores, homines fuerint et sint, consequens est, eos in reb⁹ fidem haud tangentibus et mores, humana nonnũquam passos hodieq; pati, nec ipossibile erit quin alicubi errent alicubi contraria pugnantiãue scribant, ordinent, decernant, statuam, nonnunquam a seipsis dissentiant, in multis hallucinentur, Nec omnes oïa videant. Eius rei gratia Paulus ipse in tertiu vsq; coelũ raptus, in quo et Chrũ loqitur, ex parte cognoscit et ex parte prophetat. Videt nunc non intuitiue, sed p speculũ in ænigmatẽ, et orare secundum quod oportet nos nescire dicit. Nec euariat ab hac sententia sapientissimus Salomon. Intellexi

Sapi. 9.

Psalm. 115.

Eccl. 54.

2. Cor. 12.
& 13.

Roma. 8.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

eel. 8. (inquit) quod omnium operum dei, nullam possit homo inue-
 nire rationem eorum quæ sunt sub sole, & quanto plus labora-
 uerit ad quærendum tanto minus inueniat, etiamsi dixerit sapi-
 ens se nosse, non poterit inuenire. Veritatis itaq; certitudo, ho-
 Hierony. minum commentis plurimum deest. Hinc in epistola ad Dama-
 sum Hieronymus ait. Nullus homo, excepto eo qui ob nostram
 salutem carnem est dignatus induere, plenam habuit scientiam
 & certissimam veritatem, nec dabitur, qui non aliquando dor-
 Gen. 27. mitarit. Sic Isaac, deo dilectus patriarcha, quia homo defecit,
 cum minorem filium Iacob benedicens, natu crederet maio-
 rem. Sic defecit Moyses, populum Israel per semetipsum in
 Num. 11. terram promissam inducendum opinatus, quem tamen ad ter-
 Num. 20. ram promissam minime perduxit. Defecit Samuel propheta,
 1. Reg. 16. quando maximum filiorum Iesse videns, regem super Israel vn-
 2. Reg. 7. gendum credebatur. Defecit & Nathan propheta, Dauid persua-
 Ionas. 3. dens, domum domini ædificare. Defecit item Ionas Niniui-
 tis cladem in quadragesimum diem prænunciatus, quæ tamen
 3. Reg. 21. deleta est. Defecit Helias mala ventura in diebus Achab præ-
 Esa. 38. dicens, quæ etiam vsque in obitum Achab suspensa fuere. De-
 Mach. 1. fecit et Esaias in crastinum Ezechiæ mortem prænunciatus quæ
 Actu. 9. vsque ad annos quindecim prorogata est. Defecit insuper Pe-
 Gala. 2. trus apostolus quædo dixit ad dominum. Propitius esto tibi, et
 Matth. 26. hoc non erit tibi. Item quando a Paulo reprehensibilis repre-
 Marc. 14. hendebatur, et præcipue dum Christum iureiurando negauit.
 Luca. 23. Defecit quoque Saulus, licet in lege doctissimus, quando spi-
 Ioann. 1. rans minarum et cædis in discipulos domini, accessit ad prin-
 Phil. 2. cipem sacerdotum et petijt ab eo epistolas in Damascum ad sy-
 nagogas, vt si quos inueniret, huius viæ viros ac mulieres vin-
 ctos perduceret in Hierusalem. Defecit & Paulus, Philippis
 se quandoque re diturum arbitratus, id quod sibi minime con-
 cessum fuit. Et quid de reliquis dicemus. Si viri tanti, sancti spi-
 ritus organa effecti ita domino permittente a certitudine defe-
 cerunt, quanto magis a certitudine veritatis defectibiliores re-
 liqui sunt, quos nec spiritus ille sacer inuisit, nec vita commen-
 dat, neque doctrina illustrat. Certissimum est ergo veritatis
 certitu-

certitudinem, nobis, nostrisque inuentis, incertissimam esse, Id quod & ipsa experientia nunc manifestum faciemus.

¶ Inter homines quid veritatis certitudini propius excogitari potest, quam ipsa scientia per demonstrationem, vt aiunt dialectici, ex primis veris principijs procedentem acquisita. Et hæc tamen a certitudine plusquã cælũ a terra distat. Vis probemus. Demonstrationem, inquit Aristotelis sectatores, quæ scientiam causat, per quidditates, vt vocant, per proprias rerũ differentias, nobis licet occultas & ignotas, perque fragilia quædam principia, quibus aut propter præcedentem prudentum autoritatem, veluti notis terminis assentimur, aut quæ experientia comprobamus per sensus, fieri necessum est. Quis vero nisi vel trunco stupidior, vel talpa cæcior, non videt tam fragilibus, tam incertis & a nobis absconditis, nihil certitudinis ad esse posse? Quod si vel nulla vel minima veritatis certitudo in principijs demonstrationis nobis cognitis inuenitur, quanta putas erit in ipsa demonstratione, quanta denique in scientia per demonstrationem acquirenda? Hinc manifestarium apparet, quam sint incertæ veritates vniuersæ humanæ scientiæ & disciplinæ, quam sint ambiguæ, quã fallaces quam incertæ, quam plenæ nonnullæ periculo, vt quantum ex ipsis est, ne dum non scire, imo nescire cogamur, vbi nam certissima quiescat veritas id quod in vnica sua, de scientiarum incertitudine, declamatio ne vnde & ista desumpsi, Henricus Cornelius Nettehemus, qualia qualia scribat alias, miro probat ingenio.

¶ Porro quod de scientijs, idem etiamnum, de statutis decretisue humanis, siue ecclesiasticis, siue ciuilibus sentiendum, modo extra dei negocium sint arbitramur, hæc enim ipsis ex quibus enascuntur, autoribus hominibus, certiora esse neutiquam possunt. Quod si quis de ecclesiasticis, nã ciuilia ipsa sua inconstantia & variabilitate, incertissima sese testantur, sub dubium reuocet, perspicuum illi fiet, modo suarũ originũ (nimirũ conciliorũ non tamen legitimorũ ac verorũ) ex quibus profluunt, incertitudinẽ aduertat. An & de ipsis talibus concilijs ambigitis? Defecit nec mirũ conciliũ Ephesinũ secundũ. A beatissimo papa

G Leone

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Leone Anamathizatū, qđ dioscoro consentiēs Euthicetis, V-
nā in Christo naturā et volūtātē, dogmatizantis errorē appro-
bauerat, cuius condēnationi Synodus Calcidonēsis subscripsit

Vin. i spe
hist. li. 24
c. 158. & 176

¶ Defecit conciliū Constantinopolitanū trecentorū triginta
epōrū, adorationē imaginū Christi et Sanctōrū dānās, qđ se q̄ns
conciliū Romanū reprobauit, sacras iconas adorādas d̄iffiniēs.

¶ Defecit etiam Aglegiense concilium, fidem in Constanti-
nopolitano, concilio catholico, traditam suscipere recusans, cui
se papa Sergius opposuit, & eiusdem errorem damnauit.

Vin. lib. 16
& c. 21

¶ Defecerunt etiā concilia Aq̄sgranē. simul & Parien. raptā
non posse raptori matrimonialiter copulari, determinātia, qui
b^o b. Hierony. se opposuit, & contra ābo p̄ualuit, nā eius sniam
ecclesia in Meldensi cōcilio recepit, cōtra ambo p̄dicta con-
cilia determinans, vt habetur. xxxij. q. ij. c. placuit, & sequētib⁹

¶ Defecit deniq; conciliū Ariminen. numerosiss. nimirū. ccc
ccccxxx. episcopoz, q̄ concluderūt Christū non homouision. i.
consubstantialē patri, sed homouision. i. similem patri debere di-
ci, volētes p̄ hoc Christi diuinitatem negare, sed damnatur, di.
xv. ca. Iā nūc. v. qb⁹ & pauca. Sed qđ moror? Certe nisi me pu-
silloz scandalū absterret, quamplura alia q̄ suo sensu conue-
nerant defecisse facile cāmonstrarem. Qđ si tot tantiq; viri, tam
vita clari, quam doctrina vt putabatur p̄cellentes, defecisse de-
prehenduntur, reliqs, tam morib⁹, quam scientia inferioribus, q̄
veritatis certitudo p̄sumetur adesse? Quid de plurimis sum-
moz pontificum, simul & Cæsaz decretis, ip̄e etiam Protheo
mutabilioribus, & artemone versatilibus dicemus, q̄ toties
oportet, mutantur, variantur, dispensentur, alterentur, tandē
etiam abrogentur, aliaq; substituuntur, quoties vel hoim vel
tempoz id ratio exposcit, huiusmodi nonne satis testantur, hu-
manis siue prouidēdis siue disciplinis, vel nullam vel mini-
mam veritatis adesse certitudinem.

¶ Nec ista scribo, quo legitimis ecclesię generalib⁹ plenarijs
sacroscris concilijs detraham, aut fidem rescindam, q̄ nūquam
diuinę gratię suffitu destituta, semp̄ vera, semp̄ certiss. semp̄
infallibilia prorsus agnoscimus, quemadmodū summōz eccle-
pontificū, & oim̄ sublimioz potestātū, veneranda, cū ap̄ost. Pau-

Io, modo religioni haud repugnent religiose suspicimus decreta, a nemine sub damnationis interminatione contēnenda. Sed quo reꝝ humanarꝝ sibi derelictarꝝ instabilitatem ac oimodam commonstremus incertitudinem, nullamq; de sub ccelo vel discipl. vel eccl. esse, q̄ sibi derelicta et a spū de plenaveritatis certitudine gloriari possit. Solis hoc diuinis (quæ canonicæ appellantur) reseruatū est scripturis, præuilegium est catholicarum seu diuinarum scripturarum omnimodam habere veritatis certitudinem alteri non dabitur, id quod iam ostendemus

¶ Canonicas scripturas supponimus, non legis doctorꝝ esse placita, non huius mundi sapientū excogitata, commenta, non quarūlibet sectarꝝ decreta, non cuiusuis hoīs opa, sed diuina q̄dā oracula, sibi inuicē miro modo consonantia, i vniuersali eccl. vnanimi, ac stabili consensu, recepta, miraculis, prodigijs, portentis, & omnimoda sanctitate, vitæq; discrimine, ac ipso effusi sanguinis testimonio probata, non denique humana voluntate allata, sed ab ipso. sc. a spū veritatis, ab ipsa veritate prognata, tanto cunctis hominum commentis certitudine veritatis supiora, quanto deus ipse gloriosus hominibꝝ est sublimior & veracior, q̄ solus fontem veritatis continet, imo q̄ solus verax, imo ipsiss. veritas est. Harꝝ scripturarꝝ tanta est maiestas, vt qcquid pronunciauerint, non possit non esse verꝝ, sed absq; omni ambiguitate suscipitur, si rmiss. creditur, & sine vlla retractione verū sc̄m q; seruetur. De his b. Aug. ad sc̄m Hierony. sic scribit Ego solis eis scripturarꝝ lib. qui iam canon. appellantur, didici hūc timorē honorēq; referre, vt nullū eorꝝ autorem scribendo errasse audeā credere, aut si aliqd in eis offēdero qd videatur contrariū veritati, nihil aliud existimē, quā mēdosum eē codicē, vel non eē affecutū itēptē, qd dictū est vel me minime itellexisse non ambigā. Alios aut ita lego vt quātalibet sc̄tate, quātaue doctrina polleant, non ideo verum putem, quia ipi ita senserint, sed quia mihi p alios autores vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorret, persuadere potuerunt hæc ille. Ad has tanquam veritate certissimas, Christus dominus, legisperitum de vita æterna consequenda per

2. Petr. i

Ioann. 8

Dist. 9. c.
ego

Luc. 18

G ij cun-

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO:

Ioh. 5. 7. 8 cunctantem, fiducialiter dirigit, ad illas nutantes olim de se Iu-
A.R. 17
Iohan. 7
Luc. 16 daeos remittit, præcipiens vt scrutentur scripturas. Ad illas ex
i. Corin. 2.
2. Timo. 3.
Hierc. 10.
Prou. 8
2. timo. 4.
1. tim. 4. 6. Iudaismo quondam conuersi fideles refugiūt, scripturas quoti-
Matth. 2. die scrutantes, si hæc q̄ ab apostolis euangelizabantur ita se ha-
Iohan. 5. berent, insup & pharisæi ad has, tanquam nulla falsitate sus-
pectas, sed de veritate certissimas, venerandū ac vere religiosum
principem Nicodemū demittūt, in qb. certiozem de Messiq̄ ad-
uentu conspecturus esset veritatem. Nonne & diues ille epu-
lo, in Tantalii horto, apd̄ iferos sepultus dū in tormētore testem
pro fratrib⁹ suis, ne& ipsi supplicijs ifernalibus deputarentur,
Lazare expostularet, ad scripturas, tanquam ipsa etiam resusci-
tatorē mortuorē relatione, credibiliores, ab Abrahamo dirigi-
tur. Omnes isti, nisi veritatē i scripturis certiozem cognouissent
non aliter incertos, ad scripturas, quam q̄ bouem, vt dicitur, ad
ceroma mittit, destinassent. Hinc apost. ad contestandam hanc
scripturaz̄ certitudinem infallibilem, earū scripturaz̄ doctri-
nam Spūs doctrinam, ac diuino spū inspiratam, & affectam ap-
pellat, quam oportet in veritate certissimam esse. Spūs namq̄
veritatis, nihil nisi certiss. verū suggere potest, dicit em̄. Iusti
sunt omnes sermones mei, non est i eis prauū qd̄ neq̄ puersum.
Nominat etiam nū eandem doctrinam, sanam, q̄a nullis errorib⁹
ifectam. Doctrinam bonam, q̄a nullius veritatis ambigui-
tatem in se habentem. Doctrinam pietatis, q̄a fidei veritatem,
absq̄ omni mendacio docentē. Doctrinam saluatoris, q̄a rectā
Christi veri dei agnitionem certiss. afferentem. Qd̄ si vel mi-
nimū incertitudinis suspicionem haberet, quō sacra, quō bona,
quō pietatis, saluatoris, ac spūs doctrina diceretur: q̄ suo, siue le-
ctori siue auditori nec pietatem, nec salutem, neq̄ veritatem
certius afferret, sed semp̄ tremulum, semper anxium, semper
de veritate dubium relinqueret. Certissima proinde veri-
tate stabilita sit necessum est. Propterea quod de eiusmodi
scripturis veritas ait. Hæ sunt quæ testimonium perhibent
de me. At qui veritati testimonium perhiberent, si in-
certa illis inesset veritas. Et vnde, te quæso, tam plu-
rima nobis alioqui prorsus incredibilia, scripturarum au-
toritate.

toritate producta, Vnde inquam a nobis tanta fide suspiciuntur, tanta credulitate acceptantur, tam mordicus verissima tenentur, vt etiam pro illorum indubia veritate, ne dum sanguinem profundero, Imo & vitam ipsam intrepide ponere velimus, si certior in scripturis non crederetur veritas: Quid igitur amplius fluctuamus? Certior est apud nos veritas in diuinis scripturis, quam in quibusuis hominum inuentis aut commentis. Dico apud nos, quia veritatis certitudo secundum se, in ecclesia catholica haud minor est quam in scriptura canonica, Vnum enim vtraque spiritum sibi semper presentissimum habet, nimirum spiritum veritatis, q̄ sicut a scriptura omnem incertitudinis ambiguitatem, omnemque falsitatis scrupulum abigit, Sic ab ecclesia omnem prorsus errorem depellit, vt indubitabilis in vtraque veritas secundum se, absque vlla formidine infallibiliter habeatur. Quia tamen in canonicis scripturis certior nobis offertur veritas, pro eo quod illas scimus necessario veras, & impossibile veras non esse, nulla etenim humana voluntate, sed soli sancti spiritus autoritate atq; inspiratione allatas agnoscimus, q̄ scriptor illarum & autor est, non homo, qui calamus duntaxat scribæ eius, qui velociter scribit, non etiam scriba nuncupatur. Ecclesiæ vero & quorumuis hominum decreta, a voluntate humana de se errabili, immediate enascuntur, cui etiam quam sæpiuscule non adsit, spiritus ille sacer superiora commonstrant. Ideo certiozem apud nos in scripturis diuinis esse veritatem profitemur. Hæc pauca iam sufficiant. Nec enim comitorum negocia, neque mala corporis culi mei valetudo plura de his scribere sinit. Obiectos a principio casses, amodo desecemus.

A·D PRIMVM.

¶ Cum obijciūt, Si maior est scripturæ quam ecclesiæ veritas, cur inquit, scripturis ecclesiam antefertis?

RESPONDEMVS.

¶ Primo, Maiorem in scripturis, quam in ecclesia veritatem esse, prorsus inficias imus, nec hoc diximus, Nimirum quibus idem est spiritus & vna veritas, Cum hoc tamen ingenue fate-

G. in mur.

Ioan. 14.
2. Petri. 1.

2. Timo. 3.

Psal. 44.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

temur, in scripturis canonicis maiorem nobis quantum ad nos attinet, veritatis certitudinem (quam aut in ecclesie decretis, aut in illis qui ecclesiam representare creduntur) relictam, tum quia scripturas illas a spiritu sancto, non vlllo ab homine certius certo scimus editas, Nequaquam vero sic de quibuslibet ecclesiasticis decretis sentimus, tum quia spiritus ille sacer immediatus & principalis est diuinarum scripturarum autor, quibus nunquam deesse potest. A representantibus autem ecclesiam & illorum statutis quam saepiuscule abfuerint superiora testantur. Proin in veritate perpetuo manent canonicæ scripturæ, non sic ecclesie statuta, In scripturis diuinis nullum mendacium, nullus error inuentus est, nullus vnquam inueniri poterit, non sic de ecclesiasticis quibusuis decretis. Dein ecclesiam canonicis scripturis, hæud vndequaque, sed quantum ad iudicij autoritatem ac credibilem propositionem præferimus id quod sequenti commonstrabimus paradoxo, Scripturas autem ecclesie anteferimus, quantum ad certitudinem veritatis quo ad nos, hoc est, Certius nobis est, scripturas esse plenissime & infallibiliter veras, quam quæ extra fidei negotium per ecclesiam definita leguntur, præcipue vbi quid extra scripturas, nec ad fidem, nec ad vniuersalem ecclesiam pertinens decernitur, Nam de huiusmodi paradoxum nostrum & quod præmissimus intelligi volumus.

AD SECVNDVM.

¶ Cum dicunt, Si ergo certior est in scripturis quam in ecclesia veritas, quam ob rem non cedit scripturis ecclesia, sicut veritati autoritas, sine qua nec valet autoritas.

RESPONDEMVS.

¶ Ecclesia cedit scripturis, non propter illarum ad ecclesiam incompossibilitatem, sicut argumentum prætendit, nec ideo, vt, quicquid scripturis obtruditur, statim ad hoc ecclesia cogatur, Alioqui infinitis hæreticorum scateret erroribus, quorum plures multis veris probabiliores per scripturæ literam apparent, id quod Eluidij hæresis manifeste probat, sed propter certiores in eis quantum ad nos attinet veritatem. Ingenue si-
quidem

quod ecclesia fateatur, certiore esse quantum ad nos in scripturis veritate, & inde mox consequitur, quod absque omni scrupulo ac contradictione, verum conceditur quicquid in authenticis scripturis vere probatur contentum aut fundatum, non aut quicquid ab ecclesiasticis praelatis auditur pronunciatum. Porro veritati semper cedere debet autoritas, ubi sine veritate est autoritas. At fidelium nemo ecclesie auctoritatem absque scripturarum auctoritate fatebitur, ideo non oportet, vel scripturam ecclesie, vel ecclesiam scripturae cedere, sed inter illa summa manet in charitate ac fide Christi concordia, nihil in ecclesia legitimum scripturis pugnans inuenitur, nec in scripturis quod sit aduersum ecclesiam, propter quod neutrum alteri tanquam contrarium contrario, aut veritati mendacium, cedere necessum est, sed fuleit ecclesiam scriptura, & scripturam approbat ecclesia.

AD TERTIVM.

¶ Cur autem scripturas repellitis, si certior in eis est veritas.
RESPONDEMVS.

¶ Scripturam recte ac catholice intellectam, nequaquam repellimus, Omnem tamen scripturam ab hæreticis & schismaticis, ecclesie desertoribus (contra sensum quem scripturae dedit ecclesia) productam, merito suspectam habentes, prorsus abijcimus, non ob scripturae infirmitatem, sed illorum vafriam, qui vel raro vel numquam non ignem alienum scripturae supponunt, nec alias recipiunt scripturas, nisi quas aut de tractionibus, aut additionibus ad sui dispositionem instituti interuerterint, aut dolosis commentis extraveram intelligentiam versatili ingenio traxerint. Et quia tantum obstrepit veritati adulter sensus (secundum Tertullianum) quantum & corruptor stilus, scripturam a desertoribus ecclesie productam haud oportet euestigio admittere, sed ecclesie calculo primū probari & sic vel recte intellectam admitti, vel adulteratam projici. De hoc diuus Hilarius in hunc modum scribit: Videntur hæretici sibi de singulis quæ asserunt præstare rationem, quia.

Hila. li. 4.
de tri.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

quia singulis assertionibus suis, quædam ex diuinis voluminibus testimonia subdiderunt, quo corrupto intelligentiæ sensu, solis tantum ignorantibus blandiatur, specie veritatis secundum prauitatem interpretantium præstituta. Subscribit & venerandus Origenes in hæc verba: Scripturæ hæretici alienum ignem imponentes, hoc est, sensum & intelligentiam alienam a deo, & veritati contrariam, introducentes incensum domino, non suaue, sed execrabile offerunt. Et ideo forma ecclesiarum sacerdotibus datur, vt si quando tale aliquid fuerit exortum, ea quidem quæ a veritate aliena sunt, ab ecclesia dei penitus abstrudantur &c.

AD QVARTVM.

¶ Qærent a nobis catholicis, quam ob rem non potius in scripturæ quam ecclesiæ sententiam concedimus.

RESPONDEMVS.

¶ Quæstio proposita, ex falso nostræ assertionis intellectu procedit. Nam (vt præmisimus) a scripturis recte intellectis, nullatenus dissentit ecclesia catholica neq; variat ab ecclesia scriptura, sed concordi spiritu & fide, prorsus eadem continent sentiunt, & docet. Ideoque neutiquam potius in scripturæ sententiam imus, quorum perpetuo vna est sententia. Quicquid enim sentit ecclesia, sentit & scriptura, & e contra, ea propter magna laborant aduersarij acrisia, nobis minus recte imponentes, nimirum quod Ecclesiam audientes, in aliquam scripturis contrariam sententiam, aut a qua scriptura quouis modo variet catholice intellecta concedamus, id quod longe secus habet.

AD QVINTVM.

¶ Interrogat quare illos prouocantes ad scripturas non accipimus, eis que scripturas allegantibus haud credimus.

RESPONDEMVS.

¶ Ideo hoc fieri, non quod fidem scripturis minime habeamus, vt minorem veritatis certitudinem in illis suspicemur, Sed quod veritatis desertores, aut non suscipiunt scripturas, aut quas suscipiunt, suis technis interuertunt, vel adulterantes extra rectam & catholicam intelligentiam trahunt. Porro quæ nequa-

CAPVT III

nequaquam alienorum, sed Christi duntaxat & sponsæ eius ecclesie, vocem perpetuo audimus, eos qui alieni sunt (nimirum scripturarum corruptores) merito non suscipimus eo quod sanam doctrinam in ecclesiam haud afferant. Non itaque nos, quin potius vos, o ter miseri scripturarii, vos inquam ecclesie catholice desertores insensati estis, ipsoque insanos Oreste, An non insania est, ecclesiam contemnere, ac nihilo secius in Christo sese vivere credere? In Christo vivere non potestis, nisi vos illi ecclesie subdatis, Si dubitatis, Christus caput est, ecclesia corpus, nisi Paulus in quo Christus loquitur, inuerecunde mentiatur, iam caput sine corpore, & rursum corpus sine capite, quo modo constabunt? Erratis igitur si in Christo vos manere putatis, contempta ecclesia, Et rursum, si in ecclesia, contempto Christo. Siquidem tanta horum est vnitas, tanne uosa compaginatio, ut non corpus solum vnum, sed & vnus sit spiritus. Hinc post apostolum Paulum cum beatissimo martyre Cypriano profitemur, cum Christo non posse esse, qui cum sponsa Christi, atque in eius ecclesia non est, In ecclesia, non extra ecclesiam, Christus est, hæc ille. Nobiscum itaque, non vobiscum Christus est, At ubi Christus an non ibi via, veritas, & vita? Si nobiscum via, cur istac non inceditis? Si nobiscum veritas, certe ut mundus insanat, ut abusio nihil non conspurcet, Non potest errare veritas, non potest non esse verissimum, quod hactenus sensit & credidit ecclesia, Cur illam ergo non auditis? Si nobiscum vita, qua fronte nos reiecta vita, sub vexillis mortis, ac stipendio gehennæ, quemadmodum vos militaremus? Abite igitur insensati scripturarii, stulti & ad credendum tardi corde, abite caeca pectora filii tenebrarum, mentes Cymerijs umbris attriores, & ecclesie frustra obstinate, vel vestro quoque malo, aliquando cessate.

Roma. i.
1. Cor. 1. &
Eph. 1. & 2
Cor. 2.

Eph. 4. 5
Cyprianus
li. 2. ex
epi. 8.

Ioan. 14.

PARADOXVM SECVNDVM

Tanta est ecclesie catholice maiestas, ut in iudicando de
H pertinen

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

pertinentibus ad fidem, maior sit illius, quam sacrae scripturae
auctoritas.

PROBATIO.

¶ Erit & hoc, candido cuius lectori perspicuum, modo supremum in christiana religione iudicatorium ecclesiam agnoscat. Vtile siquidem nostrae religioni, imo valde necessarium arbitramur ubi de scripturis, aut de veritate quauis ad fidem pertinet controuersia suboritur, ut ab aliquo infallibili iudice, lis ea dirimatur, Nec enim poterit nostra conditio deterior esse, quam fuerat olim synagogae, cum hanc Christus susceperit, Illam autem (iuxta Esaiæ vaticinium) repudiauerit. Porro
Esai. 2. synagogae Moyses prouidit, ut quoties nata fuisset inter iudices controuersia, super ambiguitate sanguinis, causae aut lepra, mox negocium ad locum quem elegerit dominus ad sacerdotes leuitici generis, & ad supremum inter eos iudicem deferretur, cuius iudicio penitus esset standum. Sic enim
Deu. 17. Deuteronomio scribitur: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepra & non lepra, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit dominus deus tuus, veniesque ad sacerdotes leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem, Et facies quodcunque dixerint qui praesunt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, Sic Moyses synagogae prouidit, ut in cunctis dubijs negocijs infallibilem semper haberet praesentem iudicem, per quem sibi veritas iudicaretur, Et CHRISTVS religioni nostrae, ecclesiae suae (pro qua & proprium fudit sanguinem) nullam ad controuersias dirimendas, quas tamen innumeras praesciuit orituras, dereliquit iudicem? Est itaque & in nostra religione, nemini dubium, suprema aliqua potestas iudiciaria, ad omnem controuersiam, siue quae de scripturis, si-

ris siue q̄ de virtute quauis alia, ad fidē catholicam spectante nascitur, dissoluendam & penitus rescindendam sufficiens. Is autem iudex non quilibet indifferenter homo potest esse pro eo quod omnis homo mendax, sed nec scriptura sacra quemadmodum nec apud Iudæos lex ipsa iudex erat, & maxime cum de verbis legis ageretur, tum etiam quod hodie nulla durior, nulla sanguinolentior, nulla pertinacior est contentio, quam de scripturarum intelligentia, catholicis illam, sicut par est, ad ecclesiæ & patrum orthodoxorum sententiam, Hæreticis vero necnon schismaticis, ad sui proprii sensus commentationem, plus quam mordicus trahentibus. Quem ergo iudicem habebimus infallibilem? Ecclesiam vtique catholicam, hæc enim est ad quam dominus remittit, cum nobis locum, quem elegerit ipse pro dirimendis controuersijs adeundum præscribit, ac iudices in eo quorum sententiæ tutius sit standum decernit, vt ex loci selectu, ab vniuersis hæreticorum conuenticulis reuocaret, ex leuiticorū sacerdotum designatione; A populari, cui hæretici cum primis standum arbitrantur, stulto inconstantiq; iudicio deterreret, ex iudicis superioris propositione, quis præcipue hoc in loco audiendus subindicaret, nimirum CHRISTI IESV vicarius, Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, diuo Cypriano ad Cornelium pontificem teste, aut nata sunt schismata, quã inde, quod sacerdoti dei non obtemperatur, nec vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur, cui si secundū magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se non episcopi, sed deifaceret, nemo dissidio vnitatis, CHRISTI ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet, hæc ille.

¶ Sicut ergo durante synagoga, pro submonendis legis dissidijs & cauendis schismatibus

H ij

Ecclesia in
fallibilis.

Cyprian.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

matibus, deo iubente, itum est, ad ad locum quem elegit dominus, itum est ad sacerdotes leuitici generis, itum est ad iudicem illius temporis, sic vt figuræ respondeat veritas, nobis christifidelibus adeidus est locus quem elegit deus, de quo p
 Esai. 60 Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus & pinus simul ad orandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo. Quis est iste locus, nisi de quo Psal
 Psal. 60 mista: Deus in loco sancto suo, deus qui inhabitare facit vnanimis in domo, hoc est ecclesia, hæc enim locus est a domino I E S V mirifice glorificatus, primo quidem, vt sit locus sanctificationis suæ, apud quam solam sanctitas acquiritur, extra quam nemo sanctificatur, semper sancta & immaculata in fide perseverans, Dein vt sit in religione christiana supremum iudicarium, firmamentum stabile, & immobilis columna veritatis, tãdem vt esset locus, in quo nobis de vniuersa fide veritas ac iudicium infallibiliter recte iudicaretur.

¶ Ad hanc itaque christianis (sicut olim Iudæis ad Moseos cathedrã) pro dirimendis quibuslibet controuersijs fugiendum est, quæ dubijs in fidei rebus, nunquam non erit adiuta diuinitus vt certam nobis depromat veritatem, nisi falsa sit veritatis promissio dicentis: Portæ inferi, id est hæretici vel schismatici, non præualebunt aduersus eam, aut illam dominus le-
 Math. 16. Math. 13. Ioãnis. 14. sus frustra præceperit tanquam supremum iudicem audientem, aut certe spiritum sanctum ei fallaciter promiserit perpetuo affuturum, semperque præsentem sinceræ veritatis custodem, ac illam omnem edoctrurum veritatem. Ad illam sicut ad fidei nostræ tutissimam ancoram, maiores nostri, tam doctrina quam vitæ sanctimonía spectatissimi, confugerunt, Ad hanc a patribus nostris itum est in quibusuis fidei ambiguis negocijs, nunquam ab illis ad solam scripturæ nudam literam, cereo quod dicitur, naso hæreticis flexibiliorum itum est, neutiquam ad plebæos, nullatenus ad quosuis pestilentissimos hæreticos, non ad Arrianos, non ad Donatistas, non ad Pelagianos, non ad Bohemos, non ad Saxones, non ad Hel
 ad Pe

fos, non ad Vvicleffum aut Huffum, non ad Vvangionum no-
ctuam aut Laucium, non ad Lutherum aut Butzerum, non ad
Oecolampadium aut Carolstadium, non ad Zvuynghium, aut
Brentium, non ad Ottonem Brunfeldium, aut Franciscum
Lambertum, non deniq; ad quemlibet schismaticū, sed itum
est ad Christum, itum est ad supremum Christi vicarium, itum
est ad solidam P E T R I cathedram, itum est denique ad
locum quem elegit dominus, nimirum ad ipsam ecclesiam,
& in ea semper auditus omnipotentis dei vicarius. Extra illam
neminē tuto imitabimur. Nam vbiq; errores, vbiq; scrupi, vn-
diq; lacunæ putres, circumquaq; inconstātia, circumquaq; me-
racissima cauillatio. Sola ecclesia catholica est, quam nullus er-
ror maculabit, nulla falsitatis ruga deformabit, quam nulla per-
uersa doctrina subuertet, sed manet in ea perpetuo constans
tutissimaq; veritas, quæ sola, tanto gloriatur apostolico testimo-
nio, quod firmamentum sit & columna veritatis, necnon Chri-
sti voce de omni veritate affecuratur tuta, nulli vnquā perfidiæ
subijcienda. His testatū sit, esse præstantiorem ecclesiæ, quā
scripturarum auctoritatem, in iudicando de ad fidem pertinen-
tibus, super quarum scripturarum retentione ac fide, iam nūc
ecclesiæ dispiciamus auctoritatem.

Act. 15. 22

1. timo. 3.
Matth. 16.

¶ Nemo est q scripturā adeo mutā nesciat, vt seipsam, vel in-
dicare, vel iudicare seu diffinire canonicā ne quaquā possit, ab
alio (sicut lumē suū luna) necesse est id munus expectet, & tali,
cui & tutissima assit veritas, & iudicaria potestas plenissima.
Hæc autem post deum, quid aliud, quam sponsa sua, catholica
ecclesia, pro qua dominus Christus seipsum tradidit, vt illam
sanctificaret, mundans illam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt ex-
hiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam
aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immacu-
lata. Hæc est ergo quæ scripturæ tribuit, apud nos, quibus de-
us per se non loquitur, auctoritatem, diffiniens eam catholicam,
& absq; omni dubio canonicam esse, credi & reputari, quam i-
psa declarat, decernit, diffinitq; canonicam. Ob hoc beatus Au-
gustinus. Ego, inquit, euangelio non crederē, nisi me catholicę
H in eccle

Eph. 5

Au. c. 3. ep.
Manic. c. 5.

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

idē in ser.
de dñi.

ecclesiæ commoueret autoritas. Et iterum: Si quis aliquas scripturas, præter eas quas catholica ecclesia recepit, vel autoritatem habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus anathema sit. Hinc quoties quis fidem alteri facturum, in Matthæum aut Marcum, dicta sua reijcit, mox sacris illis autoribus, ut dignum est, defertur, & quæ ab illis scripta referuntur, non aliter, quam de tripode prolata, accipiuntur. At unde quæso, certum est Matthæi aut Marci euangelium esse, quod secundum Matthæum Marcumve inscribitur? Nusquam enim Matthæus pollicetur se scripturum euangelium, id quod Lucas sui euangelij proœmio sese facturum scribit, nec vspiam in diuinis scripturis ostendes aliquid sacrarum rerum conscripsisse Marcum, quale aliquid se fecisse Iohannes testatur, hanc in euangelio suo coronidem adijciens, hic est discipulus ille qui scripsit hæc, unde ergo illis sua fides, nisi ab ecclesia, quæ singulis euangelis, suos quos nunc videmus titulos præfixit, quo fide forent digna? Iam denique receptum est, quattuor esse euangelia, neque his plura neque pauciora. Primum rogo, qua autoritate? Dein Cū pluris sit testis vnus oculatus (ut est apud Plautum) quam decem auriti, cur non Thomæ potius, Thadæi, Andree, Bartholomei, atque item aliorum euangelia sunt recepta, quos ex choro duodecim fuisse constat, adeoque Christum in carne vidisse, & quod Lucas ait ministros fuisse sermonis. Atque Marcum in eorum albo non fuisse spectatorem ac testem operum Christi, sed audita magis ab alijs, certissimæ tamen fidei viris quam a se visa descripsisse, vel ex ipsius proœmio testatius est, quam ut dubitari possit. Proinde & hoc ecclesiæ autoritati acceptum ferri oportet, quæ quattuor duntaxat euangelia, fide & lectu iudicabit digna. Insuper epistolam ad Laodicenses a Paulo scriptam, ex quarto ad Colossen. capite manifestum est, & eius circumfertur præfixo titulo, cur eam canonicis non ascribimus. Sed & euangelium, cui secundum Hebræos, titulus præfigitur, quod toties a beato Hieronymo citatur, quare etiam illud extra autoritatem est. Nonne & magnus ille Dionysius apostoli Bartholomei euangelium allegat, quod tamen hodie extra canonem

Bio. i. mis.
The. c. 1

canonem dinoscitur. Quam putas ob causam. Hic rursus fatearis oportet, id quod res est, ideo scilicet eis haud parem, atq; cæteris deberi fidem, qd ecclesiæ iudicio velut apocrypha reiecta sunt. ¶ Præterea qui euangelia aliaue id genus sacra literis prodiderunt. Matthæus, Marcus, Lucas, Iohannes, Paulus Iacobus, &c. membra sunt ecclesiæ. Si itaq; propter hos aut alios, æquæ autoritatis viros fides habenda est scripturis, quanto magis ecclesiæ quæ est corpus Christi, ac sponsa ipsius speciosa, adeoq; veritatis certissima testis. Addendum his videtur quod sine scripturis plura religiose recipimus ex traditione ac traditione ecclesiæ. Atqui sine ecclesia, nullam prorsus quasi Canonicam admittimus scripturam, non iota vel apicem vnum. Maior proin est ecclesiæ autoritas. ¶ Huic proxime accedit, quod Christus de spiritu quem accepturi erant apostoli ait. Docebit vos omnem veritatem. At hanc frustra docturus erat, si ab ecclesia post futura, eam voluisset abscindi. Proinde concedas oportet, omnem veritatem consequendę saluti necessariam, ad nos quoque peruenisse. At non omnia q̄ creditu sunt necessaria in pellibus & carthis, id quod supra ostendimus, exarata sunt. Propter solius itaq; ecclesiæ iudicium & autoritatem hæc credenda seruantur, cuius iudicium spiritui veritatis, qui nunquam illi præsens non est, nititur, vt impossibile sit eam, in iudicando de fide errare. Ex quo probe colligitur maioris i fide iudicio autoritatis esse ecclesiam, quam scripturas, præcipue, cum nullam, scripturæ fidem daturi simus, nisi ecclesiæ iudicio approbatæ. Quisquis ergo christianus es, tibi ceu sacra quædam ancora sit communis ecclesiæ fides, cui firmiter adhæreas. Neq; enim periculum est, ne ecclesia, q̄ quantum ad fidei veritatem attinet spiritus sancto regitur, a seipsa discedat, quanquam ab ea recesserint alij. Cæterum qui recedunt, a veritate recedunt, atq; hi sunt, quos velut pestilentes & perniciosos Paulus auersari iubet.

Eph. i. 4. §
Coloss. i. 2

Iohan. i. 8.

2. Timo. 3.

TERTIVM PARADOXVM.

¶ Nihil falsitatis esse potest in diuina scriptura, nec, quantum ad fidem attinet, in ecclesia.

PROBA

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

PROBATIO DE SCRIPTURIS

¶ Veritati testimoniū nihil afferre potest, nisi cui falsum subesse nequit. Nam quod falsi alicuius suspicione tangitur, mox ab idonea veritatis testificatione repellitur. Quod enim de se nullam veritatis certitudinem habet, qui poterit firmum & infallibile veritati testimonium præbere? Vnde dominus a falsis prophetis, tanquam de veritate suspectis, attendere docuit, & in falsis fratribus Paulus periculum intrepide asserit. At diuinæ scripturæ, infallibile veritati testimonium dant. Sic enim de illis veritas ait: Ille sunt quæ testimonium perhibēt de me, per figuras scilicet, per prophetas, & per angelorum ministeria, imo ipse sunt testimonia, quæ de veritate pater pronunciat, de quibus Psalmista: Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Non potest igitur illis aliquod subesse falsum. Alioqui dominus Christus illas nequaquam indissolubiles dixisset. Scriptura inquit solui non potest, vt videlicet negetur aut non verum putetur quod in ea vere legitur affirmatum. Necessesse itaq; est eas esse verissimas, ac potius cælum terramq; trāsire, quam iota vnum aut vnum apicē de scripturis a veritate excidere.

Matt. 7
1. Cor. 11

Ioh. 5.

Psal. 118

Iohan. 18

Mach. 5

PROBATIO DE ECCLESIA.

¶ Porro diffinitive sententiæ ecclesiæ, nihil posse, quātum ad fidem attinet, subesse falsitatis, omnibus qui superiora candide legerint, manifestarium credimus. Nam si reperiri queat in terris vsquam, absque vlla falsitate, veritas, nusquam infallibilis, quam in ecclesia reperitur, id quod reuerendus pater & dominus Iohannes Rossensis episcopus, vir doctrina pariter & vitæ sanctimonia clarissimus, tribus scripturæ testimonijs, cuiq; perspicuum facit.

Roff. con.
ca. Ba. c. 12

¶ Quorum primum est, quod Christus, qui se veritatem appellat, pollicitus est, se cum ecclesia futurum, omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi. Si Christus, qui est ipsa veritas ecclesiam nullo tempore destituet, certum est nec eam esse veritate destitutā vnquam.

Iohan. 14
Mar. 8

¶ Alterum est, quod idem ipse Christus promiserit. Spiritū sanctum

sanctum in ecclesia perpetuo futurum, & eam ducturum in omnem veritatem. Ego, inquit, rogabo patrem, & alium consolatorẽ dabit, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Et haud multo post. Quum venerit ille qui est spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Si spiritus veritatis ecclesie nunquam non aderit, & eandem in omnem ducet veritatem, qui fiet, vt vel illam falsitati subiectam, vel pro veris falsa per illã nobis tradi paciatur?

Iohan. 14.

¶ Tertium est, quod Paulus ad Timotheum scribit. Vt noris, ait, quomodo te oporteat in domo dei versari, quæ est ecclesia dei viui, columna & basis veritatis. Basis ideo, quia fideles, ne vel erroribus, aut fallacijs quorumnis perfidorum, a veritate abducantur, firmat. Columna ideo, quia in ea non tantum certissima veritas. Imo etiã infallibilis certitudo, certissime habetur. Si ergo domus dei, quæ est ecclesia dei viui, sit columna basisque veritatis, ruere is non potest, q̄ doctrinæ per eam tradite, constanter innititur. Et hoc est quod in fidei symbolo profiteamur. Credo sanctam ecclesiam catholicam. Sanctam, quia ab omni falsitate, mendacio, & errore (quantum ad fidei rationem attinet) mūdissimam, id quod in Canticis sponsus de illa testatur dicens. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Tota, inquit, pulchra, propter veritatis certitudinem, omni ex parte, veritate, qua nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil formosius, ornata es, & macula videlicet erroris seu falsitatis, circa fidem, non est in te, alijs licet interim defectibus a deo subiecta, vt de te ipsa profitearis. Nigra sum, sed formosa filie Hierusalem. Nigra, per naturam, formosa, per gratiam, nigra propter morum defectibilitatem, formosa, propter fidei indefectibilitatem, nigra & vilis in oculis me auersantium, formosa in oculis verorum Christi fidelium, nigra, quod hæreticorũ incessantes impugnationes perfero, formosa, quod omnibus his assistente Christi spiritu indeficienter præualeo, & certitudine veritatis, Christi autoritate stabilita, gloriosa semper & formosa, vera fide, resulgeo.

1. Tim. 5

Cant. 4

3. Esd. 4

Cant. i

¶ Illa profecto quemlibet catholicum vsq; adeo mouere debent,

I bent,

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

bent, vt non hæſitanter adhæreat his, quæ ſcit per eccleſiæ dif-
ſinitionem eſſe vniuerſaliter approbata. Hæc enim certiffimū
eſt autoritate ſanctiſpiritus confecta pariter & roborata, qui
vixit & regnat, vnus cum patre & filio ſuper omnia benedi-
ctus deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

Auguſti M. D. XX. Septembris vltima.

¶ Inter ſcribendū Gratioſe domine, mēti meæ nouū quoddā
occurrit problema, quod coronidis inſtar, prioribus haud inu-
tiliter adiendum videbatur, ideo quæſtiones ſequentes diſſe-
rens, mox, quod incidit, ſubſcripſi.

¶ CHRISTVS QVAMOBREM DOCTRI-
nam ſuam per ſeipſum non ſcripſit, vt alijs de illo ſcribenti-
bus, nimirum apoſtolis & euangeliftis, credere neceſ-
ſum ſit.

CAPVT III.

¶ Propoſiti problematis ſecundum mentem Beati Augu-
ſtini, determinatio.

Aug. i. de
con. euan.
c. 8.

BEATVS Auguſtinus in primo de conſenſu euā-
geliftarum, hanc dubitationem ab infidelibus qui-
buſdam, dominum Chriſtum, ſapientiffimum qdem
virum opinantibus, filium autem dei negātibus, æ-
uo ſuo ſubindicat exortam. Erant enim qui ſacroſanctis euā-
gelijſ credere recuſabant, pro eo quod non ab ipſo domino, ſed
ab eius diſcipulis (quos exiſtimant ei diuinitatem qua deus cre-
deretur errore tribuiſſe) conſcripta ſunt. Solis autem illis li-
bris, quos ſuis manibus dominum exaraffe putant, fidem dari
debere conſtanter aſſerunt, quorum etiamnum aliquos ad Pe-
trum, & Paulum ſcriptos, illiſq; tanquam epistolari titulo præ-
notatos.

notatos, quos tamen nequaquam proferre possunt, sese vidisse dicunt. Porro ex hac perfidia scripturariorum, æui nostri schismaticorum hæresis, præter expressas scripturas nil admittentium, iam olim damnata, vel repullulasse, vel potius e frigidis ac extinctis Vulcani, quibus sepulta iacebat, cineribus, infelicitè reuocata renataque videtur. Nam hoc solo ap prædictis infidelibus differunt, quod Christum ore verum confitentur deum, quem tamen reuera factis, dogmatibus & vita negant. Scripturas etiam ab apostolis ac euangelistis nobis traditas, & unanimi catholicæ ecclesiæ consensu receptas, aut omnino recusant, aut non nisi suam ad perfidiam, iuxta peruersissimam suorum ingeniorum vafriam tortas excipiunt, quorum hæresim superioribus scriptis satis explosam credimus. Infidelium autem prædictorum, quos scripturarij integro pede sequuntur, impiam vanitatem, quibus medijs beatissimus Augustinus arguat, repellat, reuincatque iam videamus. Et si non fallor, eam primo quidem ex illorum proprijs, dein ex nostris, non tam docte quam erudite, confutat pariter & exhibat, ex eorum proprijs per hæc verba: Quid causæ est, cur de istis, hoc est, aliquibus Philosophis hoc credant, quod de illis discipuli eorum literis commendarunt, & de Christo nolunt credere, quod eius de illo discipuli conscripserunt, præsertim cum ab eo cæteros homines sapientia superatos esse fateantur, quamuis eum deum fateri nolint. An vero illi, quos isto, hoc est Christo, multo inferiores fuisse non dubitant, veraces de se discipulos facere potuerunt, & iste non potuit? Quod si absurdissimæ dicitur, credant de illo, quem sapientem fatentur, non quod ipsi volunt, sed quod apud eos legunt, qui ea quæ scripserunt, ab illo sapiente didicerunt, Hæc ille: Quid his verbis beatus AVGVSTINVS velit, paulo explicatius dicamus. Increduli, si scripturis, inquit, quibus fides minus est danda credunt, id quod perfrictis frontibus facere haud erubescunt, certe quibus maior debetur fides, non nisi temerarie recusantes, discredunt, hoc quod nemo, cui cerebrum est, pernegat. At ipsi, nonnullorum ho-

I ij minum,

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

hominum, videlicet, discipulorum quorundam Philosophorum, quos tamen Christo longe inferiores fatentur, scriptis quæ de suis magistris scripserunt, ingenuè credunt, quibus tamen si des minus erat danda, quam discipulis Christi, cum absurdissimum sit ampliore veritatis autoritatem minus sapienti, præ sapientissimo tribuere. Porro Christum esse omnium hominum sapientissimum, quam libentissime admittunt, Temerarium itaque est, Philosophorum minus sapientum, non autem Christi sapientissimi, discipulis credere velle, nisi forsan Philosophi Christo prorsus inferiores, potuerint suos discipulos de se facere veraces. Christus vero, cunctis Philosophis sapientia & veritate incomparabiliter præstantior, id muneris haud quiverit suis contradere discipulis, hoc vero cum sit apud incredulos istos absurdissimum, impia vanitas est, scripturis discipulorum Christi fidem pernegare, quam literis discipulorum Philosophorum sua sponte concedunt.

Vbi su. c. 3. ¶ Acrius autem contra eosdem Augustinus inuehit, illosque fortius stringit, cum subdit. Deinde dicant, inquit, unde saltè quæ sapientissimus fuerit nosse vel audire potuerunt? Si fama discipulorum seminante, certiorne de illo fama nuntia est quam discipuli eius, quibus eum prædicantibus, ipsa per totum mundum fama fragrauit? Postremo famam præferant famæ, & ei famæ de illo credant quæ maior est. Ea quippe fama quæ de catholica ecclesia, quam stupent toto orbe diffusam, mirabili claritate dispergitur, tenues istorum rumores incomparabiliter vincit. Ea porro fama tam magna, tam celebris est, ut eam timendo, isti trepidas & tepidas contraditiunculas in sinu suo rodant, iam plus metuentes audiri, quam volentes credi filium dei unigenitum, & deum prædicari Christum, per quem facta sunt omnia. Si ergo famam eligunt testem, cur non hanc eligunt, quæ tanta claritate præfulget? Si scripturam, cur non evangelicam quæ tanta autoritate præpollet? Hæc diuus Augustinus. Est autem horum verborum hæc sententia.

Quod

Quod euangelistis ac noui testamenti scripturis infideles nul-
 latenus credunt, aut ratio, aut fama facit, aut certe scriptura.
 Porro rationem non facere, iam mox immediate superioribus
 dictis ostendimus, famam vero si in causam traxerint, nonne p
 omnes conclamabitur, eam quæ celebrior, quæ maior, quæ in
 omnium ore magis versatur, quæ denique verior, merito de-
 bere præferri? At talis est ecclesiæ catholicæ fama (quam eti-
 annum ipsi perfidi stupent toto orbe diffusam) tenues illorum
 rumores incomparabiliter vincens. Quod si causam in scriptu-
 ram traiecerint, illæ omnium ore esse fide potiores prædica-
 buntur, quæ sunt autoritate magis præpollentes. Tales autem
 sunt apostolorum & euangelistarum scripturæ in ecclesia catho-
 lica, totius orbis consensu receptæ, literis interim vniuersis
 omnium hæreticorum prorsus damnatis & exhibitis, Hinc nec
 ad orbis publicum, nisi militibus, gladijs, fustibus, lanceis, ter-
 que saluo, quod aiunt, conductu circumsepti procedere, neq;
 vnquam ad harenam cum catholicis ausi fuerint descendere,
 sed trepidi & timidi, lucifugæ, vespertilionum, aut nocticora-
 cum instar suis incauernis delituerunt & hodie delitescunt, in-
 terim sua pestilentissima dogmata (haud secus quam ardea sua
 stercora) mundo propinantes. Sic latitat ter maximus hæreti-
 cus Lutherus apud Saxones, sic Zuuinglius apud Heluetios,
 sic Sneppius cū suis apud Hessones, Oecolampadius apud
 Basilienses, Carolstadius vagus vndiq; transfuga, Butzerus
 & Capito cū Hedione apud Argentoracos, excucullat⁹ Vlmē,
 Dionysius, cum suis socijs apostaticis apud Francfordianos,
 Baucius cum noctirace apud Vuormacien. Georgius Posler
 & Hector apud Norebergam, Rotenac Ker apud Vlmam, su-
 os denique obseruat Augusta. Hi sunt scripturarum adulte-
 ratores & corruptores, filij Belial, id est, absque iugo, nolent-
 es audire legem, filij superbix & diffidentix, filij maledi-
 ctionis, filij præuaricatorum, stultorum & ignobilium, quorum
 sermo vt cancer serpit, quorum dissidentibus ac inuicem pu-
 gnantibus literis, totus hodie concutitur mund⁹, & ab vniuer-
 sa ecclesia pax relegatur, quorum fama quanto diffusior, tan-

Judic. 19.
 Esa. 10.
 Job. 41.
 Col. 1.
 2. Pe. 2.
 Danie. 11.
 Job. 30.
 2. Ti. 2.

CONFVRTATIOVM SCRIPTVRARIO.

ro periculofior, quāto maior, tanto obfcurior, quanto vulgari
or, tanto obfcenior. Sed hęc miſſa facientes, ad noſtrę reuer
tamur inſtitutum.

Auguſti-
mus vbi.
ſupra .c. io

¶ Fama qua hi, de quibus nobis cū Auguſtino ſermo eſt, permo
ti apoſtolorum & euangelistarum libros negabāt prorfus erat
falſa, ex duplici falſo procedens fundamento. Primum, quod
Chriſtus, dum hanc in terris adhuc mortalem ageret vitam,
nonnullos manu ſua libros conſcripſerit. Secundum, quod eoſ
dem ſuis Petro & Paulo diſcipulis, inſcriptos reliquit. Enim-
uero neutrum poteſt eſſe verum, Non primum, hoc quod bea-
tus Auguſtinus hiſ verbis probat; Si aliquos, inquit, libros ſe
habere dicunt, quos eum ſcripſiſſe aſſerunt, prodant ſeu pro-
ducant eos nobis, Profecto enim vtiliſſimi & ſaluberrimi ſunt
quos vt ipſi fatentur, vir ſapientiſſimus ſcripſit, Si autem ti-
ment eos proferre, vtique mali ſunt, Porro ſi mali ſunt, non
eos ſapientiſſimus ſcripſit, Sapientiſſimum autem Chriſtum
fatetur. Non ergo Chriſtus tale aliqd ſcripſit, Similiter quod
eoſdem ad Petrum & Paulum tanquam epistolari titulo præ-
notatos dicunt, oportet vero diſſimilimum eſſe, Toto namque
tempore (ait beatus Auguſtinus) quos Chriſtus in carne mor-
tali cum ſuis diſcipulis vixit, nondum erat Paulus diſcipulus
eius, quem poſt paſſionem ſuam, poſt reſurrectionem, poſt aſ-
cenſionem, poſt miſſum de cœlis ſpiritum ſanctum, poſt mul-
torum ludæorum conuerſionem, & mirabilem fidem, poſt la-
pidationem Stephani diaconi & martyris, cum adhuc Saulus
appellaretur, & eos qui in Chriſtum crediderant grauiter per-
ſequeretur, de cœlo vocauit, & ſuum diſcipulum & apoſtolum
fecit. Quomodo igitur potuit libros, quos antequam morere-
tur, eum ſcripſiſſe putari volunt, ad diſcipulos tanquam ſami-
liariſſimos Petrum & Paulum ſcribere, cum Paulus nondum
fuerit diſcipulus eius? Impia igitur vanitas eſt, propter hęc
nugaciſſima ridicula, ſcripturas apoſtolorum & euangelista-
rum pernegare atque contemnere. Ex noſtris quoque do-
gmatibus

Christianis, idem error per beatum Augustinum hoc modo confutatur, Quicquid per apostolos Christi scriptū legimus, haud aliter accipiendum est, quā si ipsius domini manus, quas proprio in corpore gestabat, scripsisset, eo quod ex Christo & eius apostolis vnum quoddam corpus, sicut ex capite & mēbris conflatum erat, inde dominus apostolis tanquam sui corporis, membris & manibus vtebatur, At dementissimi, multumque temerarij capitis esset, solis quidem Christi scriptis credere, manuum autem suarum scripturis neuiquam credere velle. Nemo igitur inficias ibit, infideles, solis Christi scriptis se se credere velle fingentes, non tam friuole quam temerarie, libros euangelicos per apostolos scriptos reiicere. Porro ne ista nostro signēto excidisse putentur, beati Augustini verba subscribere libuit, qui sic habet: Omnibus discipulis suis Christus per hominem quem assumpsit, tanquam membris sui corporis caput est. Itaq; cum illi scripserunt, quæ ille ostendit & dixit nequaquam dicendum, quod ipse non scripserit, quandoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt, Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit, hoc vnitatis consortium, & in diuersis officijs concordium membrorum sub vno capite ministerium, quisquis intellexerit, non aliter accipit quod narrantibus discipulis Christi in euangelio legerit, quam si ipsam manum domini quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit, hæc ille. Hic beatus Augustinus Christum per suos quidem apostolos scripsisse, eorumque libris indubitata fide dandam verissime docet, At cur non per semetipsum, sed per suos discipulos scripserit, intactū prorsus reliquit, Hoc tamē axioma subscriptū faciet manifestū, interim si (teste beato Augustino) apostolorum & euangelistarum scripturæ eatenus ab ecclesia suscipiendæ sunt, quatenus proprijs Christi manib; scriptæ. Neque consequens est illas proprias Christi contemnere scripturas, quæ

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

ras, qui suorum apostolorum literas haud admittunt? Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, inquit Augustinus, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit. Porro qui Christi scripturas contemnit, nonne pariter & Christum pernegat? Quid ergo scripturarum adulteratores, scripturam faciunt, scripturas apostolicas per ecclesiam probatas pra sua sponte, ne dum negantes, imo veluti nugas abiicientes, & de canone penitus, si deus placet, deturbantes? Quid inquam aliud faciunt, quam christum dei sapientiam, quasi nugivendulum, apud vniuersum orbem reuera mendacij insinulant? Et dum scripturas quas volunt tanquam veras admittunt, quas nolunt, quasi falsas & a vero remotissimas spernunt, nonne Christi manus nimirum apostolos falsitatis vna cum Christo accusant, illosque magis pseudoapostolos, quam Christi & veritatis discipulos agnoscunt? At male valeant hi perdidissimae sectarum magistri, veritatis blasphematores, qui cogitationes iuxta Esaiam, concinnant, ad perdendos mites in sermone mendacij, per quos, beato Petro teste, via veritatis blasphematur, ponentes mendacium spem atque protectionem suam, & in avaritia fictis verbis de alijs negociantes, quibus iudicium iam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat. Nos vero quod per apostolos & euangelistas suos Christus scripsit & ecclesiae reliquit, reuerenter exosculemur, haud secus, quam si ipsius domini manibus (quas in proprio corpo, re gestauit) scriptum esset.

Esai. 28.
2. Pet. 2.

AXIOMA.

Christo suam doctrinam per semetipsum scribere non congruit, et si ab apostolis et euangelistis suis conuenienter in scripturas redacta sit.

PROBATIO.

Euidens hoc fiet, si Christi primum quidem summam in docendo dignitatem et auctoritatem, dein praecellentem eius doctrinae maiestatem, postremo ordinatissimum diuinae sapientiae, ima per media, media vero per suprema gubernantis, subindicauerimus processum, Et summam quidem Christi in docendo

docendo dignitatem, atque autoritatem, eius excellentissimus docendi modus probat, quo doctrinam suam, modo quodam digniore, adeoque sibi proprio tradere voluit, quo se non tam excellentissimū omnium doctorem, quam verum deum comprobaret. Legimus in historijs, nonnullos philosophorum preclaros suorum monumenta dogmatum in scripturis tradidisse, exēplo sunt ex ethnicis Tales Milesius inter orbis sapientissimos plurimum famosus, Hermes qui & Mercurius Trismegistus antiquissimus, Plato diuinus, meoq; iudicio, suo æuo omnium longe doctissimus, Aristoteles vnde quaque peritus ac reliqui, Ex nostris prophetae, apostoli, & euangelistae domini, qui ea quae a spiritu sancto, quo pleni erant, didicerant, eius ordinatione ac providentia, literis pro nostra consolatione, eruditione simul & spe reliquerunt. Hos imitati sunt innumeri patres orthodoxi, insignes fidei nostrae proceres, & antesignani, tam eruditione quam vitae sanctimonia spectatissimi, qui egregijs tuorum operum monumentis, ecclesiam & Myda & Cræso ditiozem, & Hercule loueque fortiozem, aduersus hæreticos reddiderunt. Horum diuus Hieronymus, & post illum Gēnadius Massiliensis ecclesiae presbyter vir in diuinis ac secularibus literis ad perfectum instructus, texentes catalogum celebrem, nobis memoriam fecerunt, quorum linguis & scripturis sanctus spiritus, ad Hæresum extirpationem, et ad plenam ecclesiae super rebus dubijs instructionem, hactenus vsus est, & vtetur semper. Is autem doctrinationis modus, etsi nobis sit vtilissimus, inferior tamen & indignior est, tum quod magis ad dogmata conseruanda, quam ad doctrinandum institutus, tum quod ab infimę fecis hominibus, atque sicut ab excellentioribus vsurpatus, tum denique quod passim omnibus siue doctis siue indoctis communissimus, Nā scribimus (ait HIERONYMVS) indocti, doctique poemata passim, Sola scripturarum ars est, quam sibi passim vendicant, hanc garrulatus, hanc delirus senex, hanc præsumptuosa iuuentus, hanc tophista verbosus, hanc hodie puluerulenti pelliones,

K

lutulenti

Roma. ij.

CONFVATORIVM SCRIPTVRARIO.

lutulenti sutores, & pene vniuersi plebæi præsumunt, docent
antequam discant.

Augustin^o
Io. de ciui.
6. 25.

Fuere quoque alij, plurimum excellentes viri, reliquis philo-
sophis, tanto excellentiores autoritate, quanto superiores in-
genio, qui suarum lucubrationum nihil literis tradidisse legun-
tur, sed doctrinam suam, viuæ vocis actu discipulis profude-
runt, qui modus tanto superior priore creditur, quanto ab ex-
cellentioribus doctoribus vsurpatus, & ab illis ad docendum
magis accommodus iudicatus est. Viua namque vox, la-
tentis quiddam energiæ habet, diuo Hieronymo teste, quod

Hierony.

in aures discipulorum de autoris ore transfusa fortius sonat, in-
timaque penetrans, discipulorum animis magistri doctrinam
infert vigorosius. Sic Pythagoras quo in contemplatiua virtu-
te, nihil tunc habuit Grecia clarius, non tantum de se, sed nec
de vlla re aliquid scripsisse perhibetur, Socrates autem quem
rursus in actiua, qua mores informantur, omnibus prætule-
runt, ita vt testimonio quoque dei sui Appollinis omnium sa-
pientissimum pronunciatum esse non taceant, Aesopi fabulas,
pauculis versibus profecutus est, verba & numeros suos ad-
hibens rebus alterius, vsque adeo nihil scribere voluit, vt hoc
se coactum imperio sui dæmonis fecisse dixerit, sicut nobilissi-
mus discipulorum eius Plato commemorat. Septem etiam
orbis sapientissimos, monumentorum nihil quod ad literas at-
tineat, posteris reliquisse, Sanctus AVGVSTINVS
scribit, nisi quod Solon quasdam Atheniensibus leges dedisse
& Thales qui physicus, suorum quoque dogmatum libros ali-
quot reliquisse dicitur.

Col. 2.

Hic ergo modus, cum ab excellentioribus vsurpatus fuerit
doctoribus, a domino nostro IESV CHRISTO tan-
quam omnium excellentium excellentissimo doctore, in quo
sicut omnes perfectiones eminenter & omnes thesauri sapi-
entiæ & scientiæ dei reconditi, nullatenus negabitur, Ipse
enim est quem pater sanctificauit, & doctorem ac salutis ma-
gistrum

gistrum, omnibus audiendum dedit qui falleret neminem. Veritas enim est & sapientia, de quo in psal. scribitur: Magnus dominus noster, & magna virtus eius, & sapientia eius non est numerus, in cuius ore nec dolus neque mendacium locum habere poterant. Hic est qui omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, qui pro scripturis intelligendis sensum aperit & intellectum, qui discipulis suis dixit, Ego dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii vestri, in quo & prophetarum vaticinia sunt adimpleta, in quibus legitur, Erunt homines docibiles dei. Esaias quoque: Non faciet, inquit, dominus auolare a te ultra doctorem tuum, & erunt oculi tui videntes preceptorem tuum, & aures tuae audient verbum, post tergum mouentis, de quo Moyses Prophetam de gente tua & de fratribus tuis suscitabit tibi dominus deus tuus, ipsum audies. De hoc MATTHEVS euangelista scribit: Erat docens eos, sicut potestatem habens & non sicut scribae & pharisei. Hi namque ea quae prius in lege & prophetis scripta fuerant, licet non adeo sincere, dogmatizabant: dominus autem etiam non scripta docebat, Isti sicut homines non sua, sed dei autoritate, ille vero quasi deus & prophetarum omnium dominus, propria potestate qui & suae voluntatis libertate, vel ea quae minus in lege videbantur scripta, addebat vel commutans populo praedicabat, id quod nec Moysi, nec Prophetis, nec Scribis neque Phariseis licuit vnquam, Isti dicebant, haec dicit dominus, Ille crebrius replicabat, Ego autem dico vobis, quo loquendi modo, plane sui magisterij subindicabat excellentiam, cui ut excellentior quoque docendi modus responderet, scripto suam tradere doctrinam, non debuit.

Psal. 14

i. Cor. 1.

Psal. 146

Esa. 53.

Ioan. 1.

Luc. 24.

Esa. 50

Mat. 9.

Deut. 18.

¶ Porro cum ex diuinitate Christi dignitas quam maxime predeat, tamen certe modo sua debuit tradere doctrinam quo non puri homines

K ij

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

imo magis dei probaretur doctrina, Hoc autem minime fieri potuit suam doctrinam solum scripto tradendo, cum huiusmodi modus vniuersis communis sit hominibus. Nullatenus igitur debuit doctrinam suam, aut in chartis papireis, aut in tabulis carnalibus scribendo tradere, quin potius in cordibus hominum, id quod soli sibi reſeruatam Hieremiæ comprobatur vaticinio dicentis: Ecce dies veniunt dicit dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum &c. Sequitur: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam &c. Sane doctrinam, quæ non literarum aut mortis, sed magis spiritus & vitæ erat, emortuis demandari literulis haud decebat.

Hiere. ii.

Ioan. 6

Math. 22.
Ioan. 17.
Apoc. 14.
Psal. 116

Actu. 8.

Quomodo namque doctrinam, quam in æternum duraturam voluit, interituris aliquando pellibus inscripsisset, blattis, tineis, muribusue rodendam aut temporum iniuria oblitterandam, aut situ carieque, aut certe scribarum ſocordia viciandam, deprauandam, contaminandam relinquens ac mutilandam? Hi namque ex emendatis inemendata describere, ex mendosis reddere solent mendosiora, prætermittere quod legunt, quod non legunt apponere, corrumpere quod non intelligunt, adeoque inutiles vetustissimorum ac clarissimorum autorum libros exhibere, vt de illis vix vlla nobis hodie vel certitudo vel integritas relicta sit. Hæc ob causam indignum erat CHRISTI doctrinam (nullatenus desituram) nunquam non defecturis tradere literis, præcipue cum eiusmodi doctrina magis lumine intus infuso diuinitus, quam mutis apicibus acquiratur, quod nobis Eunuchus ille (diuinæ legis adeo studiosus, vt etiam in vehiculo literas (quas tamen haud intelligebat) legeret sacras, de mundi extremis finibus veniens in Iudæam, vt eum quem in libro nesciens venerabatur, desuper accepto per baptismi sacramentum lumine gratiæ, sub mutis latitantem literis agnosceret) perspicuum facit. Lex enim dei spiritalis est, & reuelatione opus est vt intelliga-

intelligatur, nudis literarum formis se ipsam plene nequaquam exhibet, propter quod Dauid orabat. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Quod si non litera, sed spiritus reuelatione Christi doctrina comprehenditur, nonne solis literis eam frustra commendasset. Id certe quod suam maiestatem, quia deus verus, nequaquam decuit, qui nihil frustra operatur.

Psal. 88

¶ Eius quoque doctrinae maiestas & abyssalis profunditas, id ipsum exposulabat, quae tanta est, ut nulla comprehendi scriptura, nullo quantumuis etiam acutissimo ingenio perscrutari, sed nec totius orbis amplitudine capi possit, propter quod de ea semper altius aestimandum est, quam nuda praemonstrat litera. Illius etenim ineffabilem maiestatem & inenarrabilia dona continet, de quo scriptum legimus. Ecce deus magnus vincens scientiam nostram. Doctrina mea, inquit dominus, non est mea, sed eius qui misit me, qui sicut ipse incomprehensibilis est, ita doctrinam sibi reseruauit nullis figuris intercludendam, sed in vniuersum omnes excedentem scripturas. Alioquin in dubijs rebus, ad scripturas ipsas non ad scripturarum scrutinium, ad mortuam literam, non ad spiritum, ad mutos magistros, non ad viuos interpretes, in vtraque lege remisisset. Hanc excellentiam atque maiestatem discipulus quem diligebat dominus Iesus subindicabat vbi ait. Sunt autem & alia multa quae fecit Iesus, quae si scribantur per singula, nec ipsum mundum arbitror capere posse, eos qui scribendi sunt libri, quod beatus Augustinus, non locorum spatium, sed legentium capacitati tribuendum dicit. Nostra enim intelligentia, nequaquam omnia quae de Christo scribi possent capere valeret, sicut nec vllis comprehendi scripturis, quae de illo dici possunt. Magna siquidem sunt iudicia eius, & inenarrabilia verba sua. Propter hoc, ait scriptura, indisciplinatae animae errauerunt. Hinc tertio cetero dignus Paulus exclamat. O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vires eius. Et beatus Iohannes, diuinorum mysteriorum incomprehensibilitatem vbertim flebat, quae tamen

2. Corin. 9.

Iob. 36

Iohan. 7

Iohan. 7

Sap. 17

Roma. 11

Apoc. 7

K iij Christo,

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

Christo tandem docente gaudebat explanata. ¶ Ne igitur tanta eius doctrinae maiestas vilesceret, deq; ea altius nihil quam de reliquarum humanarum scripturarum literis suspicaretur, ne vel tota scripturis comprehensa, vel amplius nil quam quod nudi exprimunt apiculi, id quod reliquis humanis scripturis commune est, crederetur continere, non debuit tantae profunditatis, tantaeq; maiestatis doctrina, per ipsum autorem scripto tradit. Semper enim sublimius aliquid de illius doctrina, quam de quavis scriptura sentiendum est, Quod si Paulo arcana verba, quae in tertium raptus caelum audiuit, loqui haud licuit, certe minus Christo suam doctrinam in corde patris abditissimam, quam nemo nisi filius & cui voluerit ille reuelare nouit, mortuis ac defecturis pellibus committere conueniebat, praecipue, cum illam pro sua maiestate non papiro aut pergameno, sed cordibus hominum per ipsum dominum inscribendam, propheta praedixerit. Vt ergo veritatis propheta, verax inueniretur, noluit dominus suam doctrinam per semetipsum a ramento describere. Exigebat hoc idem diuinae sapientiae pulcherrimus ordo, quo deus, sicut non omnia per seipsum solum, nec tamen quodlibet ex quolibet, quasi e quodam Anaxagorico chaos indistincte producit, sed sua rebus singulis seminaria nativaeq; dedit principia quibus ordirentur: sic non omnia per seipsum solum, nec tamen quodlibet per quodlibet confuse gubernat sed ordinatissimo quodam modo, corporalia per caelestia, ignobiliora per nobiliora, inferiora per media, ista vero per superiora, illa denique per seipsum regit, omnia suauiter disponens & ordinans, id quod & Philosophis haud incognitum fuit. Hunc ordinem in omnibus seruatum creaturis, Christus ipsa dei sapientia, non debuit refringere docendo, cum per suum apostolum dicat. Quae a deo sunt, ordinata sunt. Propter quod immediate quosdam per semetipsum, reliquos vero per eos qui ab ipso didicerant docere voluit. Sic angelos per se, homines autem per angelos edocet. Sic in veteri lege patriarchas ac prophetas per angelos instruxit, in noua quoque dominus discipulos suos immediate per se, per illos autem illorumque successores vniuersum

2. Cor. 12

Mat. 11

Hiere. 13

Sap. 8

1. Cor. 1
Rom. 1.

Hel. 1.
Actu. 7

Matt. 10

CAPVT IIII

sum reliquum orbem, tam verbo quam scripto docuit, docebit que semper. At solis scripturis si suam tradidisset doctrinam, non potuisset hunc ordinem seruasse. Oportuisset enim vel singulis Christianis, singulos conscripsisset libros, id quod superfluum fuisset, cum iam totus mundus ad vnum euangelium conuersus credat, aut suam ad omnes totius orbis homines doctrinam immediate dedisset, quod vel difficile nimis aut impossibile magis fuisset, tum propter idiomatum linguarumque varietatem, tum propter locorum distantiam, tum denique propter res ipsius impossibilitatem. Quos enim ad Christum, tot ac tantę virtutes, tot signa, tanta prodigia & mirabilia, tantique prædicantes vix conuertere potuerunt, quid mutę effecissent literę? Et ecclesia quantam putas hoc medio passa fuisset iacturam? Quantum scripturarum contra ecclesiam viuientis dei ansam suorum peruersissimorum errorum habuissent, si de Christi scriptura suis manibus confecta, vel apicem vnum aut vnum iota habere potuissent? Quam superbe suas erexissent cristas? Quam magna audacia ecclesię reiecissent statuta solamque Christi appellitassent scripturam? Quanto labore, nisu, conamine suas cæteris effundere tenebras decreuissent? At noluit hoc ipsa diuina sapientia, quę ad illuminandum venerat, noluit tantę stulticię tantę cęcitati, tanto denique facinori præstare patrociniũ, quin potius integrũ suũ seruare ordinẽ, & ab hoc nullatenus p se met ipsam, sed p alios magis suam scribere doctrinam id quod & domini nostri Iesu Christi summam decebat humilitatem.

¶ Ad eius enim doctrinę confirmationem, sic oportuit illius miracula stupenda, admiranda opera, laudatissimę conuersationis insignia, saluberrimę doctrinę pconia, famam etiã quã ex his admirabile i populis habuit, ac validissimas suorum aduersariorum redargutiones, cum quibus crebrius in harenam, nunquam aut non gloriose triumphans descendit, quorum errores atque malitias haud semel detexit, nec non egregie confutauit. Hęc inquam omnia, sic oportuit conscribi, vt ex ipso scribendi modo, eius perfecta nobis humilitas, non tam insinuaretur, quam imitanda commendaretur, eo quod illam, suę doctrinę cape-

Lucę. ii.
Marc. vlt.
Iohan. vi.

Iohan. v.

Mat. ii

Lucæ .io
Psal. isEsa. 45
Psal. 36

Iohan. i. 4

næ capescendæ, primum fecerit fundamentum, dicens. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Etenim nisi paruuli fueritis, meæ doctrinæ capaces ne utiquam eritis, quam pater a sapientibus abscondens, paruulis, quibus illam est pollicitus, reuelat. Quod etsi absque arrogantia, de se Christus dominus hæc per semetipsum scribere potuerit, in nostris tamen cordibus, haud ita illius humilitas, propriæq; laudis & gloriæ perfectus contemptus infulisset, sicut se nobis ingerit, dum de se nihil per se scripsit, nec dum mortalem ageret vitam scribere fecit, permisit aut commisit, sed per alios post eius mortem, nimirum discipulos, & reliquos, de quibus per prophetam dicit. Populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit, vide licet in scripturis de me, secundum illud. Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea, id est prophetarum apostolorum & euangelistarum, ad quos cum primis spectabat Christi doctrinam fideliter conscribere conscriptamq; fidelibus relinquere. Idem insuper sancti spiritus autoritas commendanda exigebat. Nam ea quæ Christus dominus adhuc mortali corpore viuens nobiscum gloriose fecerat & docuerat, nec villo scribente fuerat excepta, necessum erat ecclesiæ doctoribus (de quorum albo primi sunt apostoli & euangelistæ, iterato suggererentur per spiritum sanctum, pro eius commendanda autoritate. Sic enim dominus promiserat: Paracletus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret omnia quæcunq; dixi vobis. Per talem namque suggestionem, eiusdem sancti spiritus autoritas ac maiestas, apostolis, & per illos toti innotuit orbi. Sicut enim domini personam in opere redemptionis, nec non exterioris exempli atq; magisterii, autorizari, ita spiritus sancti autoritatem oportuit in opere interioris inspirationis & illustrationis spiritualis ædificationis ac solidationis ecclesiæ commendari. At hanc suggestionem seu inspirationem prorsus non oportuisset fuisse, si Christus dominus per seipsum solum suam doctrinam plene scripsisset. Ad seruandam igitur non tam Christi personæ dignitatem, quam spiritus sancti autoritatem, per alios Christi

CAPVT III.

Christi doctrina scribi debuit. Nam sicut verbi proprietates est, verbo paternam exponere veritatem in seipso completam, sic spiritus sancti proprietates est, veritatem verbi, suggestionibus internis, cum in se, tum in his quos inspirando inhabitat, completam omnibus manifeste monstrare, & quæ per Christum annūciata fuere, confirmare, perq; solemnia & publica instrumenta cuiusmodi sunt quæ per scribas publicos in autentica scripta rediguntur, vniuerso mundo publicare, id quod apostolorum & euangelistarum scripturis effectum est.

¶ Hoc ipsum, rerum per Christi doctrinam conscribendarum, ordo ex postulat, cuiusmodi sunt Christi in terris conuersatio, triumphalis ac gloriosa passio, fortissima Sathanæ debellatio, admirabilis resurrectio, & id genus reliqua, quibus vniuersum orbem innouauit. In annalibus etenim regum historijs consuetum non est, regum bella, magnifica gesta, præclaræ facinoræ, antequam sint obtenta & celebrata, conscribi. Et ideo dominus noster Iesus Christus, rex regum solus, abiecta prius pati, sua gloriosa gesta prius egregie conficere, stupēda agere miracula, magnifici sui prælij opera præclarissima, quibus mundum innouare, illuminare & redimere venerat, prius debuit consummare, antequam literis exciperentur. At istud nequaquam fieri potuit, ipso adhuc nobiscum in corpore mortali permanente, quam ob rem describendarum sua doctrinæ rerum ordo, minime patiebatur Christum suam doctrinam ante mortem per se ipsum scribere. ¶ Exigebat pariter id ipsum ecclesiæ autoritas, quam a domino Christo maximam acceperat, videlicet autorizandi, solemnizandi, interpretandi, publicandi, proponendi, necnon scribendi, omnem fidei veritatem, nec hanc autoritatem apud se debuit occultare, quin potius cunctis fidelibus publicitus exhibere, quam pro omni salute, spe, & consolatione acceperat, At hoc quo pacto fieri potuit melius, quam quod ecclesiæ seruetur autoritas, doctrinam & euangelium Christi, per eos, quos ad hoc spiritus sanctus in ecclesia deputauerat, scribendi? Nullibi siquidem omnis fidei veritas consummatior certiorque reperitur, quam

L in apo-

CONFV T A T O R I V M S C R I P T V R A R I O .

in apostolorum & euangelistarum scripturis, per ecclesiam approbatis. Conuenientissimum itaq; fuit, per alios Christi doctrinam conscribere, id quod omnium vltimo, tam legis quam euangelij differentia haud obscure commonstrat.

Exo. 31
Deut. 31
Roma. 8

¶ Nam illa in figuris sensibilibus dabatur, ideoq; typis sensibilibus a principio conuenienter scribebatur, hinc & lex litera dicta est, euangelium vero, lex est spiritus vitæ, & ideo non a tramento, sed spiritu dei viui, non in tabulis cartareis, sed cordis, per autorem suum dominum Christum cum primis scribi debuit, ne forsan aliud nihil, quã caduca crederetur scriptura, quemadmodum de lege Iudæi olim credebant, & hodie scripturarij de euangelio peruersissime sentiunt.

¶ Porro quia incertum habebamus, per quem spiritus ille facer, nobis Christi doctrinam aut loqueretur, aut doceret infallibiliter, ne per pseudapostolos (quos innumeros venturos dominus præsciuit) a doctrina sana & ipsa ueritate in errorum abduceremur profundum, ne deniq; omni variarum ac peregrinarum doctrinarum vento essemus perpetuo expositi, eidem spiritui sancto, cuius oculis omnia præsentia sunt, cuius intuitum nihil effugere potest, cuius prouidentia omnia ambit, placuit, Christi doctrinam cordibus primum infusam, carnalibus quoque literis ob oculos profundere, nec tamẽ per quoslibet, sed eos dumtaxat, quorum corda ipse repleuerat, & a se plenissime edoctos, ad tantam doctrinam, quam illis syncerissime integerrimeque suggererat, scribendam instigauerat, vt per earum diuinarum scripturarum consolationem, spẽ haberemus firniorem, fidem certiolem. & ueritatem consummatiolem. Cum enim Christus ascra conscendisset, & apostolos, quos per se erudierat, & quibus Euangelium ubique prædicandum mandauerat, mox ad se assumpturus erat, quid te quæso nobis, inter tot errorum myriades, inter tam varias uetutorum pseudo apostolorum doctrinas relictis, certi de Christi doctrina fuisset, absque apostolorum scripturis? Et qui iam

con-

CAPVT IIII.

contradicientibus clarissimis scripturis, apud se tantum esse doctrinam Christi clamitant, quid fecissent, si nullum pro Christi doctrina clarum habuisset ecclesia testimonium? Plurimum itaque necessarium erat ecclesiae, doctrinam Christi certissimis scripturis testatam apud se habere. His quare Christi doctrina literis, non per Christum quidem, sed alios excipi debuerit probatum esto.

¶ Quod si quis obiecerit, Ad Christum qui venerat illuminare eos qui in tenebris & mortis umbra sedent, pertinet erroris occasiones excludere, id quod melius fecisset per seipsum scribendo. Potior enim fides illi quasi deo quam suis discipulis data fuisset. Vnde videtur conuenientius, quod per seipsum quam alios suam doctrinam tradidisset.

Luc. i

¶ Respondendum est huic, dominum Christum utique ad omnem hominem qui in hunc mundum venit illuminandum de caelis descendisse, differenti tamen modo illuminat. Nam per seipsum illuminat solum intus ignorantiae tenebras, vel lumine naturae, vel gratiae, pellendo, secundum illud. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Et illud: Per viscera misericordiae dei nostri visitauit nos oriens ex alto illuminare his qui in tenebris & umbra mortis sedent. Extra vero, tum per se, tum per alios, videlicet suos prophetas, apostolos, euangelistas atque doctores, verbo pariter illuminat & scriptura. Dicit enim Psalmista: Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis. Et rursus. Praeceptum domini lucidum illuminat oculos. Porro de apostolis suis dominus ait. Vos estis lux mundi. Sicut enim sol ad noctis tenebras pellendas, suos dirigit radios, ita & dominus, qui est sol iustitiae, ad effugandas humani generis tenebras, suos direxit apostolos. Euntes, inquit, docete omnes gentes. Luminis autem natura est, diuosi Hilario teste, ut lucem quancumque circumferatur emittat, ac aedibus illatum, luce dominante tenebras interimat. Mundus igitur extra dei cognitionem positus obscurus, ignorantiae tenebris tenebatur, cui per apostolos, scientiae lumen inuehitur, & dei cognitio claret, & de paruis eorum

Iohann. i

Psal. 4
Luc. i.

Eph. 4.

Psal. i.

Mal. i.

Matt.

L. ij cor-

CONFUTATORIUM SCRIPTURARIO.

corporeculis, quocumque inceserint, lux tenebris ministratur. Vnde sicut qui a solis radijs non illustratur, nec a sole vnquam illuminatur: sic illi qui scripturis apostolorum credere nolunt, nec ipsi Christo scribenti crederent. Illi namq; aliud nihil scripserunt, quam quæ ille scribenda docuit, ostēdit, suggessit, nec istos quicquam scripsisse credendum, nisi quod dictante eorū capite domino Christo, scribendum cognouerunt. Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum istis, teste Augustino, tanquam suis manibus imperauit. Hoc autem nullatenus ipsum effecisse æstimandum, nisi nobis utilius, meliusque perspexisset. Nequaquam ergo melius suā doctrinam perseipsum nobis scripto tradidisset. Et si maior scripturis secundum seipsas, si quas scripsisset, fides danda fuisset, quia tamen huiusmodi scripturæ autoritas, ad nos haud aliter quam vel suorum discipulorum vel ecclesiæ testimonio peruenisset, maior utiq; fides aut discipulorū aut ecclesiæ, quā Christi literis prorsus adhibenda fuisset, id quod non in parua domini cessisset iniuriam & indignitatem. Quis enim nos de illius scriptura certificasset, nisi vel illorū literæ qui cum eo perpetuo conuersabantur, vel ipsius ecclesiæ, quā tanquā veritatis magistrā in oibus audiendā p̄cepit. Possent aut maliuoli & illas calūniari, & dicere, vel non esse Christi, vel viciatas, aut certæ non æqua ad nos trāslatione trāsmissas. Proinde sicut Abrahamā diuiti epuloni, fidē ex quopiā resurgente ex mortuis ex postulāti dicebat. Habēt Moysen & Prophetas, audiāt illos, quos si non audierint, neq; si quæ ex mortuis resurrexerit credēt, ita respondemus incredulis apostolorū & euangelistarū scripturis, habent prophetas, apostolos, & euangelistas, audiāt illos, quos si non audierint, neque si Christus quid scripsisset, credent. In illis enim dominus Christus locutus est, per illos tanquam per suas manus scripsit. Quamobrem si illorum scriptis non credunt, neque Christi scripturis essent credituri. His satis ostensum putamus domini nostri saluatoris doctrinam, scripto quidem ecclesiæ debere commendari, at non per seipsum immediate, sed eius apostolos & euangelistas, ad no-

Luc. 16

2. Cori. 13.

ad nostram vtilitatem, suam vero perpetuam laudem & gloriam, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat deus vnus super omnia benedictus in aeternum. Amen.

Augustæ M. D. XXX. Octob. XIII.

¶ Et quia plura de scripturis diximus, iustum nobis visum est, tractatum quem superioribus diebus ad Reuerendum Carthusiæ patrem montis Beati, Dominum Lambertum Pascua-lem, viz: tam vita quam religione quam doctrina spectabilem meum amicum & patronum, de libris Canonicis scripsi, præfenti loco inserere, ne quispiam errore circumuentus, aut qualibet canonicas reiiciat, aut non canonicas pro canonicis suscipiat.

SEQUITVR TRACTATVS DE

libris Canonicis.

¶ De Canonicis scripturis Ioannis Dietsbergij. M. CCC CCXXVII.

EPHE. QVARTO CAPITVLO.

¶ Iam non simus paruuli fluctuantes & non circumferamur omni vento doctrinæ in nequicia hominum, in astucia ad circumuentionem erroris.

PLVRIMVM REVERENDO PATRI ET

domino meo amantissimo, domino Lamberto

Pascuali Rectori Carthusianorū apud Con-

fluentiã p̄ceptorū suo obseruadissimo.

N tuis, reuerende pater, auspicijs in lucem produ- Math. 13.
 cinus, magnum illum ecclesiæ thesaurum quo noua Acto. 17.
 recondita sunt & vetera, nempe salutis nostræ ver- Roma. 10.
 bum, Euangelium inquam, quod Paulus noster, om-
 ni credenti, virtutem profitetur in salutem, a nonnullis perfric-
 tæ frontis hominibus, adeo nostris temeratum temporibus, vt
 iure possit dubitari, quibus nam hodie fides sit habenda scri-
 pturis, dū videas pro nonnullos perfidia, alias de canone de-
 turbari, & easdem quidem deturbatas ab eisdē (non sine Chri-
 stianæ pietatis ingenti iactura) rursus in canone suffici, qua-

L iij leuita

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

leuitate, diuinis scripturis plane adimitur omnis certitudo, fit ambigua scripturarum veritas, in vtrum, quod aiunt, christiana vertitur fides, & suo Christi ecclesiae ecclesia gladio, Dei scilicet verbo dispoliata, fidei hostibus nuda, inermis, iugulandaque prostituitur, quod vtique tanto periculosius agitur, quanto magis, non vna tantum persona ciuitas aut prouincia, sed tota christianae religionis res publica laeditur.

Cū igitur communi periculo instante, om̄im sit conclamare, in vnum concurrere, ac ferre praesidium, desperationis potius quam religionis esse arbitratus seruare silentium, officij mei consideratione, manum moui, breuibusque quo potui, quae hodie apud catholicam ecclesiam incunctanter habende sint canonicae scripturae, hoc compendio descripsi, id quod tu Reuerende pater laeta fronte dignaberis suscipere, tui nominis auspicijs in lucem porrectum, hoc enim vt facerem non tam mihi persuasit singularis quidam ac vt gratuitus, ita perpetuus animi in me tui fauor, quam vno omnium ore praedicata tua non vulgaris doctrina, morum integritas cum admirabili rerum agendarum prudentia, parique religionis zelo coniuncta. Boni itaque consulas animi affectum pluris quam operis siue muneris huius quantitate ducens, Tuam R. P. foelicem diu conseruet, bonisque omnibus augeat is a quo solo omnis proficiscitur foelicitas. Ex Confluentina prima augusti. M. D. XXVII.

SCRIPTVRAE VNDE DICVNTVR canonicae. Caput quintum.

ANONICAE scripturae dicuntur, quae sunt de canone, Porro de canone appellantur haec, quibus ecclesia tanquam canone, id est, principio quodam regulatiuo tam in credendis vtitur quam agendis, et ideo talibus, sicuti principijs indubitatam vult habere fidem, quibus

bus contradicphas non est, de quorum veritate nemini dubitare permittitur Christiano, de quibus verè sint an ne, disceptare non licet, sed incunctanter tanquam prima quædam in lumine fidei, per se nota principia credendæ, Quibus omnium aliorum credendorum agendorumque veritas regulatur & comprobatur, quemadmodum & apud humanas scientias prima principia dicuntur, quæ per se nota, & absque omni contradictione probata sunt aliorum scibilium quasi canones, id est, regulæ quædam, quibus omnium aliorum veritas mensuratur, Propterea scribitur: Et si non credideritis neque intelligetis, hoc est, Neque rerum credendarum neque agendarum rationem habebitis, si fidem canonicis tanquam primis quibusdam principijs non præstiteritis scripturis, ex quibus omnium credibilium & agibilium veritatem oportet metiri, Ob hoc enim ad nostram doctrinam traditas Paulus testatur.

Esa. 7.

Luce. 16.

Roma. 15.

¶ Sunt autem quibus ecclesia pro canone vtitur, in duplici differentia. Nam quædam appellantur diuinæ, quædam ecclesiasticæ siue diuinis annumeratæ, Diuinæ sunt, secundum beatum Augustinum, quas CHRISTVS deus dei benedicti filius prius per prophetas, deinde per seipsum, postea per apostolos locutus est, vel secundum sanctum Paulū, quas deus olim patribus per prophetas, nouissime nobis in filio & per filium in apostolis tanquam idoneis noui testamenti ministris locutus est, At proinde eminentissimæ sunt autoritatis, quod ab ipsa per se infallibili prima veritate traditæ, ideoque suapte natura vniuersalis autoritatis apud omnes, tam fideles quam infideles, obque id proprie canonicæ dictæ. Porro diuinæ ideo, quod a deo vero immediate primo datæ, deque deo, diuina quædam, nulli creato intellectui per uia, tamen ad consequendam salutē scitu necessaria diuino modo

2. Cor. 13.

1. Timo. 3.

CONFVTATORIVM SCRIPTVRARIO.

modo, id est, alatori lumine, scilicet fidei, veraciter sine errore, absque omni fallacia edoceant, & ad deum optimum maximum principaliter ordinent, nihil omittentes, quod ad humanę ciuilitatis conuictum in deum verum ordinatū pertinere dinoscitur, Hęc sunt diuina quędam oracula, dei viuentis consulta, eius reuelatione & traditione accepta, sanctique spiritus iussu a prophetis & apostolis fideliter conscripta, in quibus fides, quę diuinę reuelationi præcipue nititur, plenissime continetur, & ob hoc ad autoritatē ecclesiasticorū dogmatum credendorum confirmandam, eaque roboranda quę in concionem veniunt idonea, Hęc sunt quibus Christus ipsa veritas testimonium perhibet, quas sanctus Petrus diuinitus probat inspiratas, Paulus autem salutis verbum, euangelium, dei virtutem in salutem omni credenti, pronunciat, Hęc sunt quę nec falli vel fallere possunt, quibus nihil prudentius, nihil castius, nihil verius, religiosius nihil. Hęc sunt prectosus ille thesaurus, de quo omnis scriba doctus in regno ccelorum noua profert & vetera. Secantur enim huiusmodi diuinę scripturę in veteris nouique testamenti scripturas. Nam cum fidei, quę in his quę per se primo & plene continetur, alia sit apud veteres, id est, Christum præcedentes, qui in venturum crediderunt, alia apud nouos, id est, comitantes vel sequentes, qui in eum, qui iam venit, credimus, dispositio, Alius, oportet sit canon scripturarum veteris, quibus fides secundum dispositionem Christi adhuc venturi, alius item noui testamenti, quibus Christum prototius mundi salute iam olim venisse deponitur.

¶ Veteris igitur testamenti canon quas contineat scripturas, Christus paucis exprimit verbis, dicens: Necessesse est impleri omnia quę scripta sunt in lege Moyssi, & Prophetis, & Psalmis de me. Continet ergo veteris testamenti canon, scripturas legis Moyssi, Prophetarum, & psalmorum, quas hoc modo diuus Hieronymus explicacius enumerat, Quomodo igitur viginti duo elementa sunt, quę scribimus hebraice omne quod loquimur, & eorum iniquis vox humana compræhenditur, ita

vigin-

Dist. 37. c.
vino.
dist. 38. c.
indignum
Esaię. 7.

Ioã. 4. & 15
2. Petri. 1.

Acto. 13.
Roma. 1.
August. de
pecca. mer
& re. li. 1.
ca. 22.
Idem de
vtili cre.
ca. fina.
Mark. 13.

Ioãnis. 3.

viginti duo volumina supputantur, quibus quasi literis & exordijs indei doctrina, tenera adhuc & lactens viri iusti eruditur infantia.

¶ Primus apud eos liber vocatur Bresit, quem nos Genesim dicimus, Secundus Veellesmoch qui Exodus appellatur, Tertius Vagichra, id est, Leuiticus, Quartus, Vegidabor quem Numerorum vocamus, Quintus Elbe haddaberim, qui Deuteronomiū pnotatur. Hi sunt quinque libri Moyli, quos prope thorath. i. legem appellant. Secundum prophetarum ordinem faciunt, & incipiunt ab Iesu naue q̄a apud eos Iosue benium dicitur, Deinde subtexunt sophtym, id est, Iudicum librū & in eundem compingunt Ruth, quia in diebus iudicum facta eius narratur historia, Tertius sequitur Samuel, quem nos Regnorum primum & secundum dicimus, Quartus Malachim, id est regum, qui tertio & quarto Regnorum volumine continetur, meliusque multo est Malachim, id est, Regum quam Malachtoth, id est, Regnorum dicere. Non enim multarum gentium describit regna, sed vnus Israelici populi quibus duodecim continetur, Quintus est Esaias, Sextus Hieremias, Septimus Ezechiel, Octauus liber duodecim prophetarum, qui apud illos vocatur Thareasra, Tertius ordo agiographa possidet, Et primus liber incipit ab Iob, Secundus a Dauid quem quinque incisionibus & vno Psalmorum volumine comprahendit, Tertius est Salomon, tres libros habens Prouerbia quem illi parabolās, id est, misse appellant, Quartus Ecclesiasten, id est, Coeleth, Quintus est Canticum canticorum quem titulo Schirasirim p̄notant, Sextus est Daniel, Septimus Drabreiamin, id est, verba dierum, quod significantius Chronicon totius diuinæ historiæ possumus appellare, qui liber apud nos Paralippomenon primus & secundus inscribitur, Octauus Esdras, q̄ & ipse similiter apud græcos & apud latinos, in duos libros diuisus est, Nonus Hester, Atque ita fiunt pariter, veteris legis libri viginti duo, id est. Moyli quinque, Prophetarum octo, & Agiographorum nouem, quamquam nonnulli Ruth & Cinoth inter agiographa scriptitent,

M

& hos

Apoc. 4. 5

& hos libros in suo putet numero supputandos, ac per hoc esse
 priscae legis libros viginti quatuor, quos sub numero viginti
 quatuor seniorum Apocalypsis Ioannis inducit, adorantes agnum
 & coronas sub prostratis vultibus offerentes stantibus coram
 quatuor animalibus oculatis ante & retro, id est, in praeter-
 ritum & in futurum respicientibus, & indefessa voce clamanti-
 bus, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus deus omnipotens, qui est &
 qui venturus. Hic prologus quasi scripturarum ga-
 leatum principium omnibus libris quos de hebraeis vertimus
 in latinum conuenire potest, ut scire valeamus, quod extra hos
 est, inter apocrypha esse ponendum. His verbis sanctus Hiero-
 nymus, quae de veteris testamenti canone sunt, scripturas fide-
 liter expressit, Cui sanctus Mellito Sardensis ecclesiae vene-
 randus antistes, vetustissimus doctor, quem Tertullianus quo-
 que prophetam testatur. Vixit autem circa annum domini
 c. xl. taliter subscribit: Mellito Onesimo fratri Salutem. Quo-
 niam quidem frequenter me rogasti pro studio quod habes er-
 ga verbum dei, ut excerpam tibi testimonia ex lege & pro-
 phetis de saluatore & fide nostra, simulque indicem, qui sit or-
 do vel numerus veteris testamenti voluminum, postulata li-
 benter impleui, sciens quod sit in te discendi studium, vel magna
 fidei deuotio, & ut vitae desiderio nihil praeponas. Scias ergo
 me perrexisse usque ad orientis locum, vbi praedicationis no-
 strae coepit exordium, & vbi gesta sunt illa omnia quae legun-
 tur scripta, ibique diligenter de omnibus explorasse, quae es-
 sent veteris testamenti volumina. Ibi igitur quae cum omni in-
 uestigatione comperi haec sunt, Moyli libri quinque, Gene-
 sis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Tum de-
 inde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Pa-
 ralippomenon libri duo, Psalmi Dauid, Salomonis prouer-
 bia, & quae Sapientia, Ecclesiastes, Cantica canticorum, Iob,
 Prophetae autem, Esaias, Ieremias, duodecim prophetarum li-
 ber vnus, Daniel, Ezechiel, Esdras. Ex his ergo eelastibi
 haec ille.

Orige-

Origenes vero de eiusmodi scripturis in hunc scribit modum
 Non est ignorandum viginti duos esse libros in canone ve-
 teris testamenti sicut Hebraei tradunt, secundum numerum
 scilicet elementorum, quae apud ipsos habentur. Hi sunt autem
 viginti duo libri, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deu-
 teronomium, Iesu naue, Iudicum, Regum primus & secun-
 dus vnus apud illos, quem nominant Samuel, item tertius &
 quartus vnus est apud ipsos quem appellant Regnum Dauid,
 Paralipomenon primus & secundus in vno habentur, quem
 dicunt sermones dierum, Esdras primus & secundus in vno
 est, Item liber Psalmorum, Salomonis proueria, & alius Ec-
 clesiastes, & eiusdem tertius, Cantica canticorum, Sed & duo
 decim prophetarum liber vnus est, Esaias propheta Ieremias,
 Ezechiel, Daniel, Iob, Hester, In his concludunt Canonem
 voluminum diuinoꝝ. hæc ille.

Nec inutile arbitror eorū etiam qui foris sunt, nempe Iudeo-
 rum, de ipsis libris audire testimonium, Iosephus Iudæus, histo-
 ricus insignis de huius canonis scripturis sic habet, Solummo-
 do prophetis antiquissima quidem & veterrima secundum in-
 spirationem factam a deo cognoscentibus, conscribendi pote-
 stas data est, Neq; infiniti libri apud nos habentur, discordan-
 tes & sibimet repugnantes, sed solummodo duo & viginti ha-
 bentes temporis totius descriptionē, quorū iuste fides admit-
 titur. Horum ergo quinque quidem sunt Moyseos, qui natiuita-
 tes continent & humani generis traditionem habent vsq; ad
 eorū mortē, hoc tempus a tribus millibus annis paululum mi-
 nus est. A morte Moyseos vsq; ad Artaxensem, Persarū regē
 qui fuit post Xersem, prophetarū post Moysen & quae secundum
 eos sunt gesta conscripserunt, in tredecim libris. Reliqui vero
 quatuor, hymnos in deū & vitæ humanæ noscuntur pignora con-
 tinere, Ab Artaxerse vero vsq; ad nostræ tēpus singula quæ
 conscripta, non tamē priori simili fide sunt habita, eo quod non
 fuerit certa successio prophetarū. Palā nāq; est ipsis opib; quæ
 admodū nos proprijs literis credim;. Tāto nāq; seculo iā pteri-
 to, neque ad hęc quicquam aliquis, nec auferre, nec trans-
 formare

M ij formare

formare præsumpsit, Omnibus enim insertum est mox & prima generatione Iudæis, hæc diuina dogmata nominare, & in his vtique permanere, & propter ea, si oporteat, mori libeter. Hæc de Canonicis veteris testamenti scripturis adducta sufficiant, pluribus eadem testimonijs infra ponendis roboraturi. Iam noui testamenti scripturas videre libeat, de quibus ita scribit sanctus Hieronymus.

QVAE SCRIPTURAE CANO.

diui. noui testamenti.

TANGAM & nouum breuiter testamentum Mathæus, Marcus, Lucas, & Ioānes, quadriga domini, Paulus apostolus ad septem scribit ecclesias, Octaua ad Hebreos a plerisque extra numerum ponitur, quos idem Hieronymus alibi improbat dicens: Magis opus esse credendum, quæ tanto doctrinæ suæ fulget eloquio quam alicuius alterius. Decem ergo sunt epistolæ quas apostolus ad ecclesias scripsit, scilicet ad Romanos vnā, Ad Corinthios duas, Ad Galatas vnā, Ad ad Ephe. vnā ad Coloss. vnā, Ad Thessa. duas, Ad Hebreos vnā. Reliquæ sunt adhuc quatuor ad discipulos suos specialiter directæ scilicet, Ad Thimotheum duæ, Ad Titū vnā, Ad Philomenem vnā, Hos sequuntur Actus apostolorum, Hunc vero septem epistolæ apostolorum, Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudæ, Vltimus est Apocalypsis Ioannis, atque ita fiunt pariter nouæ legis libri viginti septem, scilicet quatuor Euangeliorum, Epistolæ Pauli quatuordecim, Actus apostolorum. Epistolæ Iacobi, Petri, Ioannis & Iudæ, septem, & Apocalypsis Ioannis, Hæc Hieronymus. Cui venerabilis Origenes in hæc verba subscribit.

¶ Ex traditione didici de quatuor euangelijs, quæ hæc sola absque vlla contradictione suscipi debent, in omnibus quæ sub cælo sunt ecclesijs dei, Ita enim tradiderunt patres, quæ primum omnium scriptum sit Euangeliū a Matthæo quæ aliquādo fuerat publicanus, hebraicis literis, & traditum his qui ex circūcisione crediderant, Secundum vero scriptum esse a Marco, iuxta
ea quæ

Lucæ. f.

ea quæ sibi tradiderat Petrus, de quo & in epistola sua commemorat dicens. Salutat vos filius meus Marcus. Tertium esse secundum Lucam, quod Paulus apostolus collaudat, tanquam his qui ex gentibus crediderant scriptum. Super omnia vero esse euangelium Iohannis. Is vero qui idoneus factus est minister noui testamenti, non litera, sed spiritu. Paulum dico, qui repleuit euangelium ab Hierusalem in circuitu usque ad Illiricum. Nec ad omnes ecclesias quas docuerat scripsit, sed quatuordecim solas epistolas, & in ipsis plures breuissime scribit, quibus & nonnulli de ea quæ ad Hebræos scripta est dubitauerint pro eo quod non videatur in ea seruari eius illa sententia quæ de seipso pronunciat dicens, se imperitum esse sermone. Sed ego dico, sicut mihi a maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes antiqui maiores nostri, ita eam ut Pauli epistolam susceperunt. Si vero requiratur a me, per quem sit eius sermo compositus, pro certo quidem deus viderit. Opinio tamen quæ ad nos usque peruenit huiusmodi est. A quibusdam dicebatur, quod Clemens, apostolorum discipulus, & episcopus urbis Romæ, græco eam sermone, non tamen sensibus expoliuerit, alii quod Lucas qui euangelium scripsit & actus apostolorum. Petrus vero super quem Christi fundatur ecclesia, duas tantummodo epistolas scribit, e quibus a nonnullis & de secunda dubitatur. Iohannes qui supra pectus domini recubuit, post euangelium scribit & Apocalypsim. In qua tamen reticere iussus est quid tonitruorum voces locutæ sint. Scripsit autem & tres epistolas, e quibus duæ perbreues, de quibus & apud quosdam dubia sententia est. Hæc pro Origene ex Eusebio Cæsariensi de sumpsi, Origenis codice originali destitutus, unde mihi constare non potuit, an subsequenter Origenes etiam apostolorum Iacobi & Iudæ recensuerit epistolas, licet earum auctoritati præiudicaretur nihil, si præterierit, quod illas vniuersalis ecclesia, sicut infra patebit, in canonem manifeste conscripserit. Hic tamen velim candidus lector aduertat, quanto studio, quanta cura diligentiaque maiores nostri, patres cum sanctitate, tum virtute ac scientia perspicui, veterrimi doctores, pro denotanda

M ij dis.

i. Petr. 5.
2. Cori. 82. Cori. 13.
Roma 15

2. Cor. 11

Matth. 16

dis, & ex nomine designandis, numerandisq; diuinis scripturis desudarint, ne posteris vel ignorantia vel prauo aliquo, vel vano, siue peregrino dogmate seducti, a fidei synceritate demigrarent. Attendat etiam quanta ueneratione, quas earum predecessores inter canonicas sanxerunt, complexi sunt scripturas, ut nec addere, nec demere quicquam praesumpserint, comperietq; nostrorum nouitiorum euangelistarum manifestam insaniam & furorem, quo vel in canonem traiciunt, uel canone detrudunt, aut deniq; rursus in canonem sufficiunt, quas cumque perfidiae furore agitati uoluerint, nihil canonicum, nihil firmum, sanctum nihil habentes, quod eorum cauterizata pollutaq; sit & mens & conscientia, sed nos quod reliquum est prosequamur.

¶ Aliae sunt scripturae in ecclesia Christi canonicae, quae dicuntur a maioribus ecclesiasticae, seu diuinis annumeratae, haec sunt quae uniuersalis ecclesiae iudicio ad comprobendam fidem, eaque roboranda quae in contentionem ueniunt, solum apud & inter fideles auctoritatem obtinuerunt, & ideo ab orthodoxis patribus antiquioribus (eas duntaxat quae proprie canonicae sunt designare curantibus) non semel praetermissae reperiuntur. Sunt autem istae, liber Sapietiae, Ecclesiasticus, Tobias, Iudith, Machabeorum duo, de quibus ita scribit Hieronymus. Sapietia quae uulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Syrach liber, Iudith, & Tobias, & pastor, non sunt in canone scilicet hebraeo. Machabeorum autem libri, licet non habeantur in canone hebraeorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminum annotantur historias. Apud hebraeos liber Iudith inter apocrypha legitur, cuius auctoritas ad roboranda illa quae in contentionem ueniunt, minus idonea iudicatur. Hunc tamen librum Synodus Nicena, in numero sanctarum scripturarum legitur computasse, librum uero Tobiae, hebraei de catalago diuinarum scripturarum secant, his quae Apocrypha memorant mancipantes.

¶ Augustinus. Prophetasse etiam ipse Salomon reperitur in libris suis, quorum tres recepti sunt in auctoritatem canonicam. Prouer-

Prouerbia, Ecclesiastes & cantica canticorū, aliū vero duo, quorum vnus, Sapiētia, alter vero Ecclesiasticus dicitur, propter eloquiū nonnullam similitudinē, vt Salomonis dicantur, obtinuit consuetudo. Non esse autem ipsius, non dubitant doctores, eos tamen in autoritatem maxime occidentalis antiquitus recepit ecclesia. Et alibi: Quorum supputatio temporum non in scripturis sanctis quæ canonicæ appellantur, sed in alijs inuenitur, in quibus & Machabæorum libri quos non Iudæi, sed ecclesia pro canonicis habet. Idem, hanc scripturam quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi sicut legem & prophetas & Psalmos, quibus dominus testimonium perhibet dicens. Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & Psalmis de me, sed recepta est ab ecclesia non inutiliter. De his etiam Isidorus sic habet, librum Sapientiæ, quæ apud Hebræos nusquam est, Iudæi Philonis esse affirmant. Ecclesiasticus apud Iudæos reperitur, sed apud Apocrypha habetur, Iudith, Tobia, Machabæorumq; libri quibus autoribus scripti sunt, minime constat.

Lucæ. 24.

¶ De libro Sapientiæ Eusebius Cæsariensis ita scribit. Verum hic scilicet Egesippus in quinto commentariorum libro & Hyreneus, & omnis antiquorum chorus librum qui intitulatur Sapiētia, Salomonis dixerunt, sicut & Prouerbia, id quod efficaciter probat dominus Iudocus Clitoveus doctor theologus Parisiensis in suo commentario super Damas. multis argumentis ostendens librum istum non posse esse Philonis. At reliquum est, vt simul de vtriusq; apud ecclesiam Canonicis, id est diuinis & ecclesiasticis, maioris nostrorū iferam⁹ testimonia.

¶ Ciprian⁹. Quæ sint noui ac vete. test. volumina quæ scdm maiorū traditionē p̄ ip̄m s̄. inspirata creduntur et ecclesijs Christi tradita, competēs videtur in hoc loco euidenti numero, sicut ex patrum monimētis accepimus designare. Itaq; veteris instrumenti. Primū oīm Moisi quinq; libri sunt traditi Gen. Exo. Leuit. Num. Deute. Post hæc Iesu naue, Iudicū Saul cum Ruth. Quatuor post hæc Regum libri, quos hebræi duos numerant Paralipomenon qui dierum dicitur liber, Et Esdræ libri duo, qui

qui apud illos singuli computantur, & Hester. Prophetarum vero, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Præterea duodecim prophetarum liber vnus. Iob quoq; & Psalmi David, singuli sunt libri. Salomonis vero tres ecclesijs traditi Prouerbiorum Ecclesiastes Cantica canticorum. In his concluderunt librorum numerum veteris testamenti. Noui vero quatuor euangelia Matthæus Marcus Lucas Iohannes. Actuum apostolorum quos Lucas scripsit. Pauli apostoli epistolas quatuordecim; Petri apostoli epistolas duas. Iacobi fratris domini & apostoli vnâ Iudæ vnâ, Iohannis tres, Apocalypsim Iohannis. Hæc sunt quæ patres intra Canonem concluderunt, ex quibus fidei nostræ assertiones constare voluerunt. Sciendum autem est quod & alij libri sunt, qui non canonici, sed ecclesiastica maioribus appellati sunt, vt est Sapientia Salomonis & alia sapientia quæ dicitur filij Syrach, qui liber apud latinos hoc ipso generali vocabulo, Ecclesiasticus appellatur, quo vocabulo non autor libelli, sed scripturæ qualitas cognita est. Eiusdem ordinis est libellus Thobias & Iudith & Machabæorum libri. In nouo vero testamento libellus qui dicitur Pastoris siue Hermetis, qui appellatur duæ viæ, vel iudicium secundum Petrum, quæ omnia legi quidem in ecclesijs voluerunt, non tamen proferri ad autoritatem ex his fidei confirmandam. Hæc nobis a patribus tradita opportunum visum est in hoc loco designari, ad instructionem eorum, qui prima fidei elementa suscipiunt, vt sciât ex quibus sibi fontibus, verbi dei, haurienda sint pocula. Hæc ille.

¶ Augustinus. Credit ciuitas dei scripturis sanctis & veteribus & nouis quas canonicas appellamus, vnde fides accepta est. Porro quas dicere velit canonicas alio nobis loco subindicat dicēs. Totus canon scripturarum his libris continetur. Quinque Moyses id est Genesi, Exodo, Leuitico, Nūmeri, Deuteronomio, vno alio Iesu naue, vno iudicum, & vno libello quod vocatur Ruth, qui magis ad Regnorum principia pertinere videtur. Deinde quatuor Regum, & duobus Paralipomenon, non consequentibus, sed quasi a latere adiunctis simulque pergentibus, hæc est historia, quæ sibi met annexa tempora continet atque ordinem

CAPVT V.

ordinem rerum. Sunt alix tanquam ex diuerso ordine, quæ neque huic ordini neque inter se connectuntur. Sicut est Iob, & Thobias, & Hester & Iudith & Machabæorum libri duo, & Esdræ duo qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam, vsq; ad Regnorum vel Paralipomenon terminatã. Deinde prophetae e quibus Dauid vnus liber Psalmorum, Salomonis tres, scilicet Proverbiorum, Canticorum & Ecclesiastes. Nam illi duo libri vnus qui est Sapiaentia & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Iesus Syrach eos scripsisse constantissime perhibetur. Qui tamen quoniam in auctoritatem recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri qui proprie prophetia appellati sunt. Duodecim prophetarum libri singuli, qui connexi sibi sunt, quoniam nunquam seiuncti sunt pro vno habentur. Horum nomina prophetarum sunt hæc: Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor prophetae maiorum voluminum. Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. His quadraginta quatuor libris veteris testamenti terminatur auctoritas. Hæc Augustinus: Sed scito, quod in secundo libro retractationum capitulo quarto, retractat quod hic dixit. Iesum scilicet filium Syrach Sapiaentia librum scripsisse his verbis. Istud non ita constare sicut a me dictum est, postea didici & omnino probabilius comperi, non esse hunc eius libri autorem. Subdit autem continenter vbi supra hoc modo. Noui autem testamenti auctoritas his libris terminatur. Quatuor euangeliorum, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Iohannem. Quatuordecim epistolis Pauli ad Romanos vna, ad Corinthios duabus, ad Galatas vna, ad Ephesios vna, ad Philippenses vna, ad Thessalonicenses duabus, ad Colossenses vna, ad Timotheum duabus, ad Titum vna, ad Philemonem vna, ad Hebræos vna, Petri duabus, Iohannis tribus, vna Iudæ & Iacobi. Actibus apostolorum libro vno, Apocalypsi Iohannis libro vno. Hæc Augustinus.

¶ Iohannes Damascenus, Quatuor Pentatheucis libri veteris te-

N ris te-

FRENUM LUTHERANORVM.

ris test. combinantur duabus extantibus super prima pētatheu-
cus legales dicuntur. Genesis scilicet Exodus, Leuiticus, Nu-
meri, Deuteronomium. Alia Pentatheuc⁹. Agiographa. i. san-
ctorum scripta dicuntur, Iesus naue Iudicū cum Ruth, Regno-
rum primus & secundus, liber vnus, Regnorū tertius & quar-
tus liber vnus, Paralipomenon primus & secundus, liber vnus,
Tertia Pentatheucus sunt libri versu facti. Iob scilicet, Psalte-
rium, Prouerbia Salomonis, Ecclesiastes, Cantica canticorum.
Quarta pentatheucus prophetica, duodecim prophetarum li-
ber vnus. Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Deinde Esdre
duo Hester: Qui aut omniū virtutum doctrina referti sunt,
hoc est Sapiencia Salomonis, & Sapiencia Iesu quam pater Sy-
rach composuit hebraice, græce interpretatus est nepos Iesu
filius Syrach, studiosi quidem hi libri pulchricq; & honesti, sed
non numerantur in prophetiis libris, neq; ponebantur in ar-
ca. Noui vero testamenti sunt quatuor euangelia, secundum
Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundū
Iohannem. Actus apostolorum Lucæ euangelistæ: Catholica
epistolę septem, Iacobi vna, Petri duæ, Iohannis tres, Iude v-
na: Pauli apostoli epistolæ quatuordecim Apocalypsis Iohan-
nis euangelistæ, Canones sanctorum apostolorum per Clemen-
tem. Hæc Damascenus.

¶ Isidorus. Hebræi vetus testamentum, Esdra autore iuxta
numerum literarum suarum in viginti duobus libris accipiunt,
diuidentes eos in tres ordines. Primus ordo in quinque libris
Mosi accipitur, id est Genesi, Exodo, Leuitico, Numero, &
Deuteronomio. Secundus est prophetarum in quo continen-
tur, Iosue, Iudicum. Regum primus & secundus, Esaias, Hie-
remias, Ezechiel, duodecim prophetarum. Tertius ordo est
Agiographorum id est sancta scribentium, in quo sunt nouem
scilicet Iob, Psalmorum, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica can-
ticorum, Daniel, Paralipomenon, Esdras, Hester. Quartus
est apud nos ordo veteris testamenti, eorum librorum qui in
canone hebræo non sunt, quorum primus Sapienciæ liber est,
secundus

CAPVT V.

Secundus Ecclesiasticus, tertius Tobias, quartus Iudith, quintus & sextus Machabæorum libri. Quos licet hebræi inter apocrypha separent. Ecclesia tamē Christi, inter diuinos libros & honorat & prædicat. In nouo autem testamento duo sunt ordines, primus euangeliorum in quo sunt Matthæus Marcus Lucas & Iohannes. Secundus apostolicus, in quo sunt Paulus in quatuordecim epistolis, Petrus in duabus, Iohannes in tribus, Iacobus & Iudas in singulis, Actus apostolorum & Apocalypsis. Hæc Isidorus. Nec ab his dissentit Innocentius primus in sua epistola sic scribens.

¶ Innocentius. Qui uero libri recipiantur in canone breuis annexus ostendet. Hæc sunt ergo quæ desiderata voce mouere uoluisti. Mosi libri quinque id est Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, necnon & Iesu naue & Iudicum, & Regnorum libri quatuor simul & Ruth, Prophetarum libri sedecim Salomonis libri quinque, Psalterium. Item historiarum Iob liber vnus, Tobiae vnus, Hester vnus, Iudith vnus, Machabæorum duo, Esdre duo, Paralipomenon duo. Item noui testamenti, euangeliorum libri quatuor. Epistolæ Pauli quatuordecim, Epistolæ Iohannis tres, Epistolæ Petri duæ, Epistola Iudæ, Epistola Iacobi. Actus apostolorum, Apocalypsis Iohannis. Cætera autem quæ uel sub nomine Petri & Iohannis quæ a quodā Leucio scripta sunt, uel sub nomine Andree, quæ Axenotharde & Leonide Philosophis, uel sub nomine Thomæ scripta sunt, & si quæ sunt alia, non solum repudianda, uerum etiam noueris esse damnanda. Hæc Innocentius. Cui sanctus Augustinus his uerbis subscribit. Si quis aliquas scripturas, præter eas quas ecclesia catholica recipit, uel auctoritatem habendas esse crediderit, uel fuerit ueneratus, anathema sit. Porro ne desit etiam uniuersalis ecclesie testimonium, Carthaginensis concilij tertij, cui beatus interfuit Augustinus decretum, de scripturis canonicis in canone. xxxvi. positum subscribendum duximus.

¶ Item placuit, ut præter scripturas canonicas, nihil legatur

N ij in ec

FRENVM LV THERANORVM.

in ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem
 Canonicae scripturae hae. Genesis, Exodus, Leuiticus, Nu-
 meri, Deuteronomium, Iesu naue, Iudicum, Ruth, Regum li-
 bri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalteriũ, Salmo-
 nis libri quinque, libri duodecim prophetarũ, Esaias, Hieremi-
 as, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudit, Hester. Esdræ libri duo,
 Machabæorum libri duo. Noui testamenti Euangeliorum li-
 bri quatuor, Actuum apostolorum liber vnus. Epistolæ Pauli
 tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri apostoli duæ, Iohã-
 nis apostoli duæ vel tres, Iacobi apostoli vna, Iudaæ apostoli v-
 na, Apocalypsis Iohannis liber vnus. Hoc etiam fratri & con-
 sacerdoti nostro Bonifacio & alijs earũ partium episcopis pro
 confirmando isto Canone innotescat, quia a patribus ista acce-
 pimus in ecclesia legenda, liceat etiam legi passiones martyrum
 cum anniuersarij dies eorum celebratur, hæc ibi. Eisdem quo-
 que scripturas decernit Canonicas Canon. ccxlix. Concilij A-
 fricani, vt in ore trium, videlicet vniuersalium conciliorũ, sum-
 morum pontificum, & aliorum sanctorum patrum ac maiorũ,
 stet omne verbum pro canonicis scripturis receptum, de qui-
 bus sanctus Augustinus in quadam ad sanctum Hieronymũ
 epistola sic scribit, Ego solis eis scripturarum libris quam Ca-
 nonici appellantur didici hunc timorem honoremque deferre,
 vt nullum eorum autorem scribendo errasse audeam credere
 aut si aliquid in eis offendero quod videatur contrarium veri-
 tati, nihil aliud existimem, quam vel mendosum esse codicem,
 vel non esse assecutum interpretem, quod dictum est, vel me-
 minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt
 quantalibet sanctitate, quantaue doctrina polleant, non ideo
 verum putem quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi per alios auto-
 res, vel Canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non
 abhorreat persuadere potuerunt. Necte mi frater sentire ali-
 ud existimo, prorsus inquam, non te arbitror sic legi libros tuos
 velle, tanquam prophetarum vel apostolorum, de quorum
 scriptis quod omni errore careant, dubitare nepharium est.
 hæc ille.

PER.

PERORATIO AVTORIS.

EN pater reuerende, quæ secundum maiorum traditionem, & omnium vnanimem consensum ab initio nascentis ecclesiæ, tam veteris quam noui testamenti scripturæ habitæ sint canonicæ, breuiter descripsi, nihil ex meo confingens, sed sanctorum patrum testimonia fideliter proferens, quod scriptum sciam, Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui, propter quod & Paulus ait: Itaque fratres state & tenete traditiones quas didicistis. Dominus quoque per Hieremiam ait: Interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris: Non (inquit) vobis erit refrigerium in nouis quibuslibet adiuuentiunculis, sed in bonæ veteriorisque viæ diligenti obseruantia refrigerabuntur animæ vestræ. At quæ nam via ista antiqua & bona, nisi de qua scriptum legimus: Beati qui ambulant in lege domini: Ab hac qui errauerit, Salomonis iudicio in cœtu gigantum, id est, perditissimorum hominum vel spirituum immundorum commorabitur. Hac ergo cunctis pie credentibus incedendum via, non ad dextram neque ad sinistram declinandum, In hac enim scriptura illæ numerantur, quæ a nobis tanquam vere canonicæ sunt acceptandæ, reuerenter exosculandæ atque suscipiendæ, a quibus nec transuersum (quod aiunt) digitum diuertendum, sed his fortiter mordicusque inherendum, ut etiam si res ita poposceat, libenter animam ponamus. Hæc est sapientia de qua dominus ait: Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri, quæ sicut turris Davidis Salomon cum propugnaculis ædificatâ describit: Mille (inquit) clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, qua freti, sponte contra hæreticos prodimus, eos aggredimur, prosternimus & occidimus, quia muniti, contra spirituales naquicias triumphaturi secure procedimus. Hæc est illa salutaris doctrina immaculata conuertens animas, testimonium domini fidele sapientiam præstans paruulis, recta lætificans corda, lucida illuminans oculos. Hæc sana est doctrina, quam docendam, acceptandam &

Prouer. 22

2. Tes. 2.

Hier. 7.

Psal. 118

Prouer. 21

Lucæ. 21.

Canti. 4.

Ephe. 9.

Psal. 118.

N. iij dam &

FRENUM LVTHERANORVM.

Titū. i.
1. Timo. i.
2. Cor. 2.

Deut. 4

Philip. 4.

2. Thi. 1.

1. Thi. 2.

dam & seruandā Paulus vbiq̄ docet. Hæc est doctrina sp̄ritus, qua spiritalibus spiritalia comparamus, ad quam sanctus hortatur spiritus dicens: Fili mi appone cor ad doctrinā meam, nempe in canonicis libris descriptam, quæ pulchrā erit tibi cum seruaueris eam in ventre tuo, & redundabit in labijs tuis vt sit in domino fiducia tua. Vnde & tibi o candide lector eam ostendi hodie, Eece descripsi eam tibi tripliciter. In testimonio scripturæ. In decretis catholicorū conciliorum, & in sententijs maiorum, vt ostenderem tibi firmitatem & eloq̄a indubitatae veritatis, respondere etiam eis qui contradicunt veritati. Hanc enim ob causam est a maioribus tam diligenter in authenticis libris numerata, tã reuerenter tractata, tam inconcussa seruata, vt in tot annorū spacijs vel addere vel detrudere quicquam præsumperit nemo, sed earum numerum semper custodierunt penitus inconuulsum, diuinę obaudientes iussioni qua dicitur. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Quod vtinam nouicij nostri euangelistæ, proprios sibi scripturarum canones statuētēs, & scripturas non alias nisi quas ipsi volunt sibi autorizantes, eademque pro sua leuitate rursus ab autoritate detrudentes, bene audiuissent. Esset profecto nobis hodie syncerior fidei credulitas, illustriorque scripturæ veritas auctior ad deum pietas, reuerentialior ad ecclesiam venerabilitas, profusior ad proximum charitas, maior vitæ religiositas, amplior maiorum honestas, pax Christi quæ omnem exuperat sensum integrior, omnis discordia Christianis a sinibus relegator, quo tranquillam quietamque vitam ageremus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & sanctarum scripturarum eruditione ad agnitionem veritatis peruenire.

¶ His nostro libello finem ponimus, quo pro canonicis scripturis dinoscendis, quilibet vti poterit lecurius, certo certius agnoscens, quod extra has est, quas iam præscripsimus canonicas, inter apocrypha esse ponendum, Nullam autem illarum, quas

CAPVT V.

rum, quas maiorum nostrorum iudicio accepimus canonicas aliquis ob quorumcumq; blateramenta extra canonicas reijciat. Nam sicut fidem patribus habemus in scripturarum decernenda veritate, ita par est & sanctioni in decernendis canonicis scripturis per eos tradite, præsertim ubi omnes consentiunt, pariter exhibeamus. Etenim si quisque nostrum suum iudicium & proprium spiritum sequatur, tot haud dubie Canonici erunt libri, totque e canone reijcientur quot fuerint capita, & pro fidei veritate solidum relinquetur nihil. Quocirca maiorum diffinitionibus standum, quemadmodum Paulus Acto. 15: & 16. noster manifeste docet, præcipiens ecclesijs custodire præcepta apostolorum ac seniorum, & dogmata quæ erant decreta ab apostolis & senioribus, ne peregrinis seducerentur mendacijs, a veritate & salute.

Quod si mouearis, cur inter reliquas canonicas scripturas, libros Esdræ tertium & quartum (etiam corpori bibliæ insertos) non nominauerim, in prompto responsio est, quod illos licet multa vera contineant, ab ecclesia tamen vel ad fidei probationem seu morum instructionem, aut ad publicam lectionem, nusquam compererim receptos, sed apud Hebræos & Græcos & Latinos, tanquam apocryphos & somniculosos ex sancto Hiero. didicerim habendos. Vale Reuerende pater, multis mihi noib⁹ charis. & hunc meum laborem boni consule, auibusque iubeas prodire felicibus. Ex Constituentia prima Aug. M. D. XXVII.

DE SANCTORVM INVOCATIONE.

Sanctorum denique cum Christo in cœlesti gloria conregnantiâ iuocatio, non solû apud multos dubitabilis, sed a scripturarijs prorsus abominabilis & Christianæ fidei ac dei verbo pugnans videbatur, qui quam toto errēt cœlo quam longe sint, ab ipsa veritate, quam vili etiam ac fragili quam tenui & infirmo, imo quam ruinoso nitantur fundamento, septem catholicis paradoxis, id est, egregijs ac

FRENUM LVTHERANORVM.

Gen. 1.
Psal. 150.

his ac insignibus Christianissimis sententijs, adiectis suorum quorum specie hallucinantur paralogismorum dissolutionibus, palam faciemus, vt quotquot diebus Sanctus sanctorum deus omnipotens, vniuersum mundum e tenebris vanitatis, imo ex nihilo produxit, totidem paradoxis, sanctorum suorum, imo eius q in sanctis colitur, gloria e tenebris peruersissimorum errorum schismaticorum, atque ex vanissimarum suarum captiuncularum nihilo fortiter vindicetur, pariter & eruatur, vt vel sic tandem ecclesie fides & ritus circa sanctorum inuocationem seruatus hactenus, nec religioni nostrae, neque pietati, neque dei verbo pugnare manifestarium omnibus fiat.

AN SANCTORVM INVOCATIO

hactenus inter fideles religiose seruata, ideo non debeat admitti vel conseruari in ecclesia, quia claris & expressis verbis aut exemplis (vt plerique friuole iactant) haud docetur in scriptura.

¶ Obscurum hoc problema, septē catholicis paradoxis dissoluendum promissimus, horum primum esto.

PRIMUM CATHOLICVM PARADOXVM

¶ Non omnia in ecclesia vel admittenda vel seruanda, Canonice scripturis verbotenus sunt expressa.

PROBATIO,

Col. 1.

Mar. 1.
Iohan. 12.

Iohannis. 15.

¶ Neminem adeo obesi ptuamus ingenij Gratiose D.P. q fidei et charitati, credendis videlicet & agendis, primum inter admittenda perpetuoque in ecclesia catholica seruanda, non tribuat locū. Hæc em̄ duo caput ecclesie Christi oibus, & in omni tempe, cū primis ad salutem necessaria docuit, De fide sic inquit: Pœnite mini & credite euangelio: Qui non crediderit, condemnabitur. De charitate vero: Qui non diligit, habet qui iudicet eum, Sermo meus quem ego locutus sum, iudicabit eum in nouissimo die, hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes & arefcet, & colligent, & in ignem mittent, & ardet.

CAPVT VI

det. Quis autem in Christo manere putandus est, nisi qui in eius fide & charitate perseuerauerit: Enimuero sic beatus Ioannes habet. Si quod audistis ab initio in vobis permanserit, & vos in filio & patre manebitis, nam qui manet in charitate in deo manet, & deus in eo. Propter hoc sanctus Paulus de si de scribit: Absque fide impossibile est placere deo, De charitate: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatē autem non habuero, nihil sum. Et alius discipulus, rursum. Omnis qui non permanet in doctrina Christi, deum non habet, Qui non diligit, manet in morte.

¶ Inter admittenda igitur ac in ecclesia seruanda, fides & charitas credenda & agenda, primum sibi merito vendicant locum, sine quibus nemini vnquam potuit contingere salus. Inde nulla tenus audiendos arbitramur, qui totam fidelium salutem in solam reñciunt fidem, quam adeo ad salutem sufficere, contra clarissimas CHRISTI & apostolorum scripturas: perfricta fronte docent, vt etiā nullā prorsus operam habendam esse, vel curam, vel rationem perfidis vocibus asserāt: Sola (inquiūt) fides saluandos saluat, sola damnandos infidelitas damnat, At quam apertissimis hic error scripturis pugnet paucis ostendemus. In Veteri legimus, primos parentes non propter infidelitatem, sed propter inobedientiam damnatos, Cain non propter infidelitatem, sed fratricidium iudicatus, vniuersus orbis, non quia discrediderat, sed quia omnem suam viam corruerat, penitus deletur, Dathan Abyron ac Chore cum suis percutiuntur, non propter infidelitatem, sed superioritatis contemptū & rebellionem, Flagellatur toties filij Israel, non ob incredulitatem, sed ingratitude, sed contradictionē, sed diuinę præceptorū transgressionē, atque illicitam murmurationem, Et Dauid: Perdes, inquit, omnes, non solum infideles, sed omnes qui loquuntur mendacium, Cū Hypopocritis mali serui partē Christus ponit, non quia deo non crediderat, sed quia conseruos suos percusserat & cum ebriosis manducauerat ac biberat, Peccatorum indulgentiam non dimittentib⁹ debita proximis negat, non propter

illorum

i. Ioan. 2

i. Ioānis. 4
Hebre. 11.

i. Cor. 13.

Ioā. 2.

i. Ioan. 2

Gen. 3.

Gen. 4.

Gen. 7.

Num. 16

Psal. 6.

Math. 24

Math 6.

FRENVM LV THERANORVM.

illorum incredulitatem, sed inuidiam vt immisericordem iniuriarum retentionem, Perditionem comminatur impœnitentibus, non propter incredulitatem, sed impœnitentiam, Introitum regni cœlorum haud regeneratis pernegat, non quia non crediderant, sed quia regenerationis sacramentum, aut contempserint, aut nullatenus acceperint. In omnium denique generali resurrectione sedens pro tribunali plerosque damnabit, non quod a fide per infidelitatem exciderint, sed quia sub fide fuerint operarij iniquitatis, misericordiæ que neglexerint opera, Ecclesiæ scandala inferentibus, perditionem minatur, non ob infidelitatem, sed pusillorum credentium ruinam. Paulus etiam: Nolite, inquit, errare, neque fornicarij, neque idolis seruietes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum dei possidebunt, Hic apostolus nec memoriã infidelitatis habet, sed in vniuersum cunctos fornicarios, ebriosos, auaros &c. dei regno proferibit, Deficiet me tempus, si vniuersam nostro proposito adduxero scripturam, Semel accipe, & in summa intellige, Decretum est statutum est, sic est perpetua lege diuinitus sancitum, Qui non crediderit condemnabitur, Qui non diligit manet in morte, Non ergo sola fides aut credenda sufficiunt ad salutem, sed & charitas, & charitatis opera fidelibus pariter adijciantur necessum est, propter quod prima quæ in ecclesia catholica, vel admittenda vel seruanda dinoscuntur, fides & charitas, hoc est, credenda & agenda sunt.

Math. 7.
6 & 25.
Math. 18.

i. Cor. 6.
Eph. 5.
Gal. 5.

Sola fides
ad salutem
non sufficit

¶ At nec omnia necessario credenda nec agenda quæ que, canonicis scripturis expressa leguntur, id quod primo de credendis palam facimus, Tres esse numero distinctas in indiuisibilissima vna deitate personas, nemo dubitat creditu necessarium, hoc tamen nulla expressa legitur scriptura, Et quibus obsecro, quiuis etiam in lege pariter & euangelio peritissimus, vnquam claris & expressis scripturis probabit, patrem ingentum

tum, filium homouision patri, Spiritum sanctum a patre procedere & filio, CHRISTVM vnā in duabus naturis subsistere hypostasim, rationalem animam illum cum carne assumpsisse, in illo duas esse voluntates, in triduo mortis illum non fuisse hominem, Ipsum in eucharistiæ sacramento præsentem substantialiter secundum seipsum, solam panis speciem laicis sufficere ad salutem, Confessionem sacramentalem hæcenus in ecclesia consuetam (quam necessitatis articulus non excludit) esse post baptismum peccatoribus ad salutem necessariam. MARIAM CHRISTI matrem theotocon, perpetuam que mansisse virginem, Sanctos apostolos & martyres hac vita defunctos, ammodo in coelis Christo conregnare, Papam esse verum & immediatum in terris Christi vicarium, Indulgentias valere, purgatorium esse, & id genus alia, Porro fidelibus hæc necesse esse credenda ex eo probamus, quod ecclesiæ (quæ talia nobis credenda proponit) sensum & doctrinam, quilibet fidelis pro infallibili credendorum regula habere tenetur, Alioquin non crederet ecclesiam sanctam, Non enim potest illius sanctitas stare sine rectitudine doctrinæ fidei in ipsa, de quo supra plura scripsimus. Non ergo omnia fidelibus necessario credenda, nudis verbis in sacra scriptura exprimuntur.

¶ Agedum, ostendamus idem & de agendis, An non inter agenda in ecclesia admittenda sunt firmissime que, modo di-
 2. Thes. 2.
 Acto. 15. 16
 i. Cor. 11.
 uo credamus Paulo, seruandæ traditiones apostolicæ, cuiusmodi sunt, Exorcismi, benedictiones ecclesiasticæ, paruulorū baptismus, Crucis consignatio, versus orientem adoratio, defunctorū fidelium in tremēdis miseris commemoratio, ecclesiæ consecratio, altarium erectio, sacrarum imaginum vsus, & cætera similia quæ nullis expressis scripturis docentur, Nec par-
 uam autoritatem beatus apostolus ecclesiasticis consuetudinibus tribuit, quas etiā irrefragabiliter seruari celsuit, quæ tamen per paucas scripturas commemorat, Quis igitur non videt
 in scri-

in scripturis nullatenus omnia expressa, quæ per ecclesiam admittenda iudicantur: Nonne sanctus apostolus admittenda docet in ecclesia pariter & seruanda, quæcunque vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ. At quæ nam scriptura nobis exprimit omnia vera, cuncta pudica, vniuersa iusta, quælibet sancta, singula amabilia, quæcunque bonæ famæ? Non sunt igitur in scripturis expressa cuncta seruanda, Alio qui vnde tot in ecclesiam irrepsissent hæreses, vnda tot prodissent schismata? In foribus enim nemo delinquit, nec opus iam esset sanctum in ecclesia perpetuo residere spiritum, vt eam in necessarijs ad salutem instrueret. Nam quæ necessitas esset eius informationis, si sufficienter per expressas scripturas in omnibus erudiretur ecclesia? Quid opus esset alio doctore, perpetuo illam erudiente? At dominus Christus ecclesiæ sanctum promisit paracletum, vt in ea maneret in æternum, inter que subortas variarum hæresum tempestates, quæ fluctuantem eam redderent, de omni veritate, etiam scripturis haud expressa, semper faceret certiolem. Itaque manifestissimum arbitramur, non omnia verbotenus esse in scripturis expressa quæ in ecclesia sunt fideliter admittenda, & integraliter seruanda, nisi contra Christum ac scripturam fateamur, sacroque vniuersalium conciliorum religiosa decreta & diffinita prorsus inania, catholicamque ecclesiam, contra sanctum Paulum, erroribus atque hæresibus nunquam non maculatam, aut certe cum rethorianis hæreticis, cunctos præteritos hæreticos, verum perpetuo docuisse credamus.

Hinc clare consequitur, extra scripturæ expressa verba esse necessaria pleraque in ecclesia admittenda & seruanda, hoc qui negauerit, infideles semetipsos produnt perfidisque Iudeis pari cecitate percussis similes, quos vtrosque dominus Christus vno verbo percutit & exhibat dicens: Scrutamini scripturas, Quid hac diffinitione clarius, quid elegantius, quid denique validius contra perfidos nostros schismaticos.

ticos.

ricos dici potuit, non ad nūdas scripturas, non ad ieiunam scri-
pturarum lectionem, non ad mortuam solam literā, non ad ver-
borum duntaxat figuras, sed ad intima, ad medullam, ad scruti-
nium demisit scripturarum. Scrutamini scripturas inquit, ga-
illē testimonium perhibent de me. Quasi diceret, haud recte q̄
ritis, sola scripturarum superficie contenti, penitus introspeci-
endę sunt scripturę, intimius penetrandę, exactius scrutandę.
Harum etenim humili scrutiniō reuelabitur quod credendum
seruandūq; æstimabitur. Non in sola scripturarum cortice con-
quiruntur vel explanantur omnia, ecclesię necessario creēddā
& seruanda, imo plura, cum literę elucidatione, tum spiritus
sub litera latitantis suggestionē, pro temporum varietate ac he-
resum insurgentium qualitate, traduntur, quę literularum fi-
guris neutiquam exprimuntur. Propter hoc diuus Hierony-
mus ait. Marcion & Basilides & cęterę hæreticorum pestes
non habent dei euangelium, quia non habent spiritum sanctū si-
ne q̄ humanū euāgeliū non docetur. Nec putem⁹ i verbis scri-
pturarū eē euāgeliū, sed i sensu: non i superficie, sed i medulla, nō
in sermonum folijs, sed in radice rationis. Iudaizant igitur qui
extra scripturę verba, nihil in ecclesia admittunt, a quibus haud
longe sunt, qui curiosissima sollicitatione non cessant, insultāter
opponentes interrogare. Vbi nam hoc, aut illud, ab vniuersali
ecclesia receptissimum, scriptum est: puta sub vna specie popu-
lum communicare, certis diebus a carnibus abstinere, per qua-
dragessimam ieiunium seruare, & similia. Omnes tales domin⁹
Christus iudeis comparans, non ad scripturas, sed ad scriptu-
rarum remittit scrutinium, respondens illis pro ecclesia sicut
olim Iudeis. Scrutamini scripturas, id quod si fecerint, indu-
bie sese debitores inuenient, ad credendum & seruandum,
non solum quę litera scripturarum foris tradit, imo etiam ea
quę ab vniuersali ecclesia siue credenda siue agenda agnoue-
rint definita.

Mar. 11

SECUNDVM CATHOLICVM PA-
radoxum.

¶ Inuo--

Inuocationem sanctorum Christo iam feliciter conregnatum in cælis, non oportuit scripturam expressis docere verbis.

PROBATIO.

Præsenti instituti, Reuerend. D. P. non est probare sanctos, in domino quiescentes, Christo iam in cælis conuiuere ac conregnare, nimirum, quod hoc ipsum in alijs nostris scripturis antea palam fecerimus. At ne & istud tuæ, D. ex scripturis videatur improbable, aut ex eo nostra reddatur magis dubia, pauculis hoc ipsum scripturis ammodo reddimus manifestum. Qui vicerit, ait veritas, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Porro sanctos iam gloriose euicisse, putamus inficiabitur nemo, de quibus scriptum est. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Datum est ergo eis sedere cum Christo, non qualitercunque, sed quemadmodum ipse cum patre sedet in throno eius. At nemo negat illud in Christo iam impletum, & nullatenus dilatatum. Igitur nec in sanctis eius dilatatum, sed impletum esse oportet. Alioquin, datum eis non esset sic cum Christo sedere, sicut cum patre Christus sedet in throno eius. Ad hoc valet quod dominus ait. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Porro ne quis dubitaret, quando nam istud sanctis contingere posset, iam ante præmisit. Beati serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis quod percipiet se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Sanctis ergo tunc obueniet in cælis quiescere, cum venerit dominus. Hoc autem quando sit, nisi in mortis hora? Tunc enim veniens dominus se præcingit & facit illos discumbere super mensam suam. Sed ubi putamus locorum? In regno (inquit) meo. Sancti ergo post huius vitæ cursum, in cælestibus regnis brauium mox accipiunt, ubi discumbentes edunt & bibunt, super mensa eis a domino Christo parata. His beatissimi Pauli testimonium, haud deest. Dum suus, inquit, in hoc corpore,

Apoca. 3

Hebre. ii

Luc. 22

Lucæ. 12.

Luc. 12.
1. Cor. 5.

pore peregrinamur a domino. Audemus autem & bonam voluntatem habemus, magis peregrinari a corpore, & praesentes esse ad dominum. Quid his verbis clarius dici poruit? Dū sumus, ait, in corpore, peregrinamur a domino. Quasi dicat, hoc est quod incolatum istum quotidie deploro, quia in corpore hoc esse mortali, peregrinos nos & longe a deo efficit. Quid ergo beatissime apostole, si a corpore isto fuerimus absoluti? Praesentes, inquit, ad dominum constituimur, praesentes tunc in caelis esse ad dominum, audemus potestari. Certo igitur certius est sanctos a corpore peregrinos factos, iam in caelis praesentes esse apud dominum. Nec enim vlla admittit pietas, dominum Christum beatissimae suae matri semper virgini, reliquisque dilectissimis sanctis suis crudeliter denegasse, quod iniquo olim latroni misericorditer indulgit in cruce. Nam huic petenti & dicenti. Memento mei domine dum veneris in regnum tuum, mox responsum accepit. Hodie mecum eris in paradiso: Quod si Christus omnium iustus iudex dicit. Ecce venio cito, & merces meae mecum est, reddere unicuique secundum opera sua, malis autem hinc migrantibus, peccatorum suorum perendia indilate, absque omni controuersia, reddit, nimirum damnationem, cur suis electis hinc transeuntibus, meritorum premia, regna videlicet promissa caelestia non statim redderet? Qui con summatis laboribus, & huius exilij cursibus, post nouissimam horam operarios statim vocari iubet, & reddi mercedem illis. Cum, inquit, sero factum esset, dixit dominus vineae procuratori suo. Voca operarios, & redde illis mercedem. Quando factum est sero, non solum vocantur operarii, sed & merces mox exolui iubetur. Redde, ait, mercedem illis. Non differ aliquantulum, moretur ad tempus, illorum apud te merces, sed redde in praesenti, absque dilatione, sine mora. Alioquin, quomodo essent futuri nouissimi, primi, & primi nouissimi, si vniuersorum sanctorum merces dilata, pariter omnibus redderetur? Oportet ergo aut CHRISTI euangelium non esse verum; aut sanctos qui in domino mortui sunt, iam accepisse regni caelestis mercedem, nisi dominum

Luc. 23

Apo. 12

Matth. 24
Luc. 16

Matth. 20

sug

suæ ipsius legis præuaricatorem fecerimus. Ait enim: Non
 morabitur apud te opus mercenarij tui vsq; mane. Qui ergo
 non vult apud homines operariorum inorari mercedem, qui
 fiet vt non statim & ipse suis fidelissimis operarijs exolue-
 ret? Hinc beatus Iohannes dominum huius suæ legis ob-
 seruantissimum testatur vbi ait. Post hæc vibi turbam magnã
 quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tri-
 butibus, & populis, & linguis, stantes ante thronum. En quibus
 dominus Christus supra promiserat in throno secum sessu-
 rus, hos diuus euangelista, beatos se ante thronum vidisse inge-
 nue testatur. At nos hæc claris probata scripturis missa facien-
 tes, nostræ firmemus institutũ. Cum præcipua scripturæ ratio sit
 vt incognita naturaliter, ad salutem tamen cognitu necessaria,
 nobis per scripturam innotescant. Hæc etenim quia naturali-
 ter hominis cognitionem fugiunt, nec ei nisi per diuinam reue-
 lationem (quam per scripturas accipit) innotescunt, illa sacram
 scripturam expressis oportuit docere verbis, quo per se pri-
 mo ad omnium salutem ordinata, pro omni tempore omnibus
 necessario credenda erant, quemadmodum & sancti apostoli
 fidem Christi prædicantes, teste venerando Origene, de quibus
 dam quidem quæcunq; necessaria putauerunt omnibus creden-
 tibus, etiam his qui pigriores erga inquisitionem diuinæ scien-
 tiæ videbantur, manifestissime tradiderunt. Horum autem de
 albo non est sanctorum inuocatio. Alioquin falso testaretur scri-
 ptura, non esse sub cælo datum aliud a nomine Iesu, nomen, ho-
 minibus in quo saluos eos fieri oporteret. Etsi enim sancto-
 rum inuocatio, extra nomen domini Iesu nequaquam fiat, id
 quod infra monstrabimus, non est tamen de illorum numero, si-
 ne quorum fide, nulli vnquam salus contigit. Quamobrem il-
 lam haud oportuit scripturã claris & expressis proponere ver-
 bis, præsertim, quod Christus ecclesiæ caput, omnem verita-
 tem christianæ pietati conducibilem, nullatenus docturus erat
 ecclesiam per solas euidentes nudasq; scripturas, sed & spiritu
 sancto, de quo pronuntiauit. Ille me clarificabit, quia de meo
 accipiet & annunciabit vobis. Clarificat filius patrem, cum ea
 quæ

Leuit. 19

Apoc. 7

Apoca. 3

Esaia. 7
Iohann. 5
& Petr. 1.

Act. 4. 10

Iohan. 16

quæ per prophetas locutus est pater, vera fuisse declarat. Clarificat & filium spiritus, tum quando ad filij doctrinam populo fideli communicandam, secretis ecclesiam inspirationibus illustrat, tum quando veritatem quamlibet catholicam fidelibus conducentem, licet expressis scripturis minime patentem, orthodoxorum patrum eruditionibus ac interpretationibus luculentius apertiusque annunciat, ne in rebus vehementer ambiguis, ecclesia perpetuo nutet ac fluctuet.

¶ At dum hæc scribo, quosdam submissitates audio. Si sanctorum inuocatio adeo non est necessaria, vt etiamnum illam neuiquam credi oporteat, quid ergo tot, tantæque de ea mouetur in ecclesia tragœdiæ, vt qui negauerit illam, omnino sicut ethnicus & anathema maranata habeatur. Respondemus: Sanctorum inuocationem non esse fidelibus necessariam, prorsus inficias imus, nec hoc docuimus, imo fatemur ingenuè eam apud prime necessariam, id est, plurimum vtilem, ac fidelium saluti haud parum conducibilem; non tamen asserimus eam, de illorum numero, quæ omni tempore, omnibus necessario credenda fuisse. Alioqui absque sanctorum inuocatione & eius fide, ne minivquam potuisset contingere vel hodie contingere salus, id quod omnino falsum est, licet aliquos illorum inuocatione operari habere, nequaquam diffiteamur: quod beatus Ambrosius his verbis testatur: Videtis quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit quæ pro se precetur, quæ pro se impetret. Adhibeat ergo ad medicum alios precatores: Aegri enim nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt, infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedem, debile non potest explicari vestigium. Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt. Martyres obsecrandi sunt, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrociniū vendicare. Possunt pro peccatis orare nostris, qui proprio sanguine si qua habuerunt peccata lauerunt, &cæte. Et beatus Augustinus. Ad protegendam gratiam diuinitus datam, ad hanc non expellendam, dominus addidit angelos, & omnes spiritus be-

FRENVM LVTHERANORVM.

tos, addidit quoque omnes in æterna vita collocatos, addidit & in carne viuos & totam sanctam ecclesiam omnibus in suo bono succurrentem. Et rursus in lib. xxi. de ciuitate dei cap. vi. timo, ponit aliqua delicta, quæ ad suam purgationem vltra omnia sic viuentis merita a deo requirunt sanctorum intercessionem, vt indulgentiam absque illorum patrocinio nequaquam mereantur. Et forsitan de huiusmodi culpa Psalmista ait. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, i tempore opportuno. Est ergo sanctorum inuocatio ecclesiæ necessaria, & ideo in ecclesia magnifice commendata, a cuius sententia quicumque volens desciscit iuste anathema iudicatur. ¶ Non autem prorsus idem est, sanctorum inuocationem sic non credere necessariam quasi non possit aut, id quod catholici asserunt, nolit deus, absque illa quæquam saluaret quemadmodum fidem, gratiam, ac charitatem necessaria arbitramur, & eam omnino non necessariam, imo superuacuum, ac inutilem credere, id quod hæretici profitentur, in hoc a catholicis ac veritate, imo & ipsa pietate christiana omnino dissentientes, idcirco merito tanquam anathema maranatha habentur.

¶ Porro qui sanctorum inuocationem ideo non recipiunt, quod eam in scripturis expressam nequaquam legunt, in eo hallucinantur, quod omnium in ecclesia admittendorum, eandem arbitrantur necessitatem, id quod non esse, & ex superioribus ostendimus, & exemplo apostolici decreti, quod a principio nascentis ecclesiæ de quorundam cibiorum abstinentia apostoli statuerunt, probamus. Visum est (inquiunt) spiritu sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, vt abstinere vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, &c. Ecce manifeste asseritur necessaria quorundam cibiorum abstinentia. At quam non fuerit simpliciter ac pro omni post futuro tempore fidelibus necessaria, eiusdem decreti retractatio per apostolum Paulum, spiritu sancti autoritate facta declarat vbi ait. Omnis creatura dei bona est, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.

Psal. 31

Matt. 18.

Act. 15

1. Tim. 1.

tur. Sanctificatur enim per verbum dei & orationem. Non ergo omnium quæ in ecclesia recipiuntur, eadem est necessitas, pro eo quod quædam sic admittuntur, vt perpetuo inuariata, omnibus omni tempore sint ad salutem necessaria, sicut est fides, gratia, charitas, spes, & huiusmodi, vel quæ scripturam habent expressam. Sunt & quæ pro fidelium ac temporum ratione & varietate statuuntur necessaria, non tamen sic, quod absq; illis non possit esse salus, sed vel propter reuerentiam & honestatem, vel scandalorum seu etiam periculorum vitationem, vel propter ordinem & vnitatem in ecclesia seruandam, aut aliam legitimam causam. Talia vero immutabilia haud sunt, nec aliquando expressam scripturam, sed ecclesiam, spiritu veritatis gubernatam, pro sui autoritate habent, huiusmodi sunt, iam apostolicum citatum decretum, ritus confessionis, modus communionis, festorum celebritas, vniuersalia ieiunia, & similia. Sunt etiam quæ licet non adeo clare in scripturis exprimauntur, fundantur tamen, aut ex illis recte inferuntur, & talia eatenus necessaria sunt, quatenus declarantur, vel in scripturis fundata, vel ex illis dependentia, vel ad salutem seu etiam rectam sit dem pertinentia. Huiusmodi sunt, non reiteratio baptismatis, Confessio sacramentalis & similia, in quorum albo sanctorum quoque numeratur inuocatio, id quod sequentibus paradoxis manifestum fiet, interim vnde sumus digressi reuertamur.

¶ Plura sunt quæ spiritus sanctus scripturarum velamine, recte latere voluit, quæ litera haud explicare oportuit, ne vel sanctum daretur canibus, vel ante porcos mitterentur margaritæ pedibus illorum calcandæ, fieretque tam cœlestium sacramentorum margaritis iniuria, quam nobis vitæ periculū siue mortis occasio, ipsa nostra indiscretio. Eas siquidem ob causas, talem condidit scripturam spiritus ille sacerque & ab indignis cœlestia mysteria celaret, & ab omnibus non facile intelligeretur: quod fieri nequaquam potuisset, si cuncta reuelanda, nudo sermone descripsisset. Porro quanta diuinæ

Mat. 7

P n scripturæ,

FRENVM LVTHERANORVM.

Scripturæ facta fuisset iniuria, quanta sit delibus præstita salutis impedimenta, si sanctorum iuocationem euidentibus scripturis conspexissent, sequens monstrabit paradoxum, interim his ostensum sit, illam expressis scripturis, nullatenus oportuisse subindicari.

¶ TERTIVM CATHOLICVM PARADOXVM.

Sanctorum iuocatio non debuit aperte in scripturis reposita a principio.

PROBATIO.

Roma. 15
2. Pet. 1
Deut. 27
Leu. 19

Lucæ. 24.
Iohan. 5

Spiritus sancti providentia taliter ordinari deuit scripturam, ut scripturæ finis per scripturam minime impediretur, & omne, quoad id fieri posset, pusillorum tolleretur, non poneret scandalum, cum illam ad fidelium consolationem ac ædificationem, non ad destructionem dederit, maledictumque decernat in lege, quæ cæcis (ponentes offendiculum) errare facit. Sanctorum autem iuocatio, si scripturis a principio plane fuisset inserta, multis tam conuertendis ad fidem, quam conuersis, scandalum excitasset, finem quoque scripturæ, qui est homines ad Christum agnoscendum, ipsumque solum tanquam verum deum iuocandum ac colendum inducere, haud parum impediisset. Etenim cum infideles conuertendi vidissent aut audiissent, aut ipsa scripturarum lectione probassent, non solum dominum Christum proseruatorem iuocandum, imo & alios sanctos pro quavis salute vel necessitate implorandos, facile unius seruatoris fidem risissent, qui scripturis expressis ad plures mitterentur, nec paruum de Christi diuinitate, quasi non potentis omnibus auxiliari subdubitationem accepissent, qui creaturas quoque edocui fuissent pro suis necessitatibus implorare, neque inter fidem ac infidelitatem agnouissent discrimen, qui scripturis non solum ad deum, sed quemlibet sanctum agnoscendum iuocandumque prouocati fuissent. Quis illis obsecro unquam facile persuasisset, dominum Christum solum verum esse seruatorem mundi, & in eius solo nomine salutem omnibus dandam, quæ ad sanctorum patrocinia pariter imploranda perpetuo fuissent.

fuiſſent remiſſi? Eiuſdem erroris cauſa fidelibus quoq; nonnullis ab initio conuerſis veriſimiliter accidiffet. Nam inter illos plures erant imperfecti, rudes, ſimplices valde, & nouiter vel a Iudaismo, ad idololatriam alioqui proni, vel a gentilitate in qua homines etiam ſcleratiffimi pro dijs colebantur ac inuocabantur, conuerſi, qui inter inuocationem qua deum inuocamus, vt eam qua ſanctorum patrocinia imploramus, haudquaquam facile diſcreuiſſent. Ex quo tandem dominum Chriſtū non ſufficientem ſeruatorem, non omnipotentem adiutorem, non perfectum ſaluatorem, putaffent. Sed nec deuiſſent, qui ſanctorum inuocationem, non minus quam Chriſti fidem & paſſionem, omnibus omnino de ſalutis neceſſitate credidiſſent id quod & hodiernum in eccleſia ſchiſma teſtatur. Si enim plures chriſtiani moderni, perfecte olim in fide inſtructi, idcirco a communi fide eccleſiæ deſciſcunt, quod ſanctorum inuocationem eccleſia admittit, quam idololatriam putant, ac Chriſti dignitati iniuriam, quomodo imperfectiores, & quibus in fide adhuc lacte opus erat, a fide recta non ſimiliter recidiſſent, & eandem hæreſim non incidiffent?

¶ Ad hæc igitur atq; ſimilia cauenda, non debuit ſanctiſpiritus prouidentia, ſanctorum inuocatio ſcripturis a principio plane inferi.

¶ Nec aliquem moueat, quod hodie ſanctorum inuocatio fidelibus, absq; talibus periculis proponitur. Non eſt enim par ratio præſentis temporis, & primæ naſcentis eccleſiæ. Moderni ſiquidem fideles, cum ab incunabilis in fide ſufficientiffime inſtructi, & dominum Chriſtum ſolum, verum agnoſcere adorareq; deum, illius etiam ſolum inuocare nomen atque ſanctorum implorationem, eius inuocationi haud obſiſtere plene edocti ſint. Veriſimile non eſt apud eos communiter talia contingere poſſe, qualia ab olim apud eos qui vel ab idolorum cultura, vel Iudaismo, nouiter ad Chriſtum conuertebantur, nullum inter domini & ſanctorum inuocationem agnoſcentes diſcrimen, qui cum ad Chriſtum, non ad ſanctorum quemuis

FRENVM LV THER ANORVM.

adducendi, & nomen domini, non cuiusvis sancti inuocare docēdi erant, nullatenus decebat CHRISTI nomine neglecto, sanctorum suggerere inuocationem, aut illam inuocationi nominis domini, i vulgi auribus parificare, id quod omnino factum fuisset, si sanctorum inuocatio parem obtinisset in scripturis expressionem. Nec prætereundum, quod in fide perfectiores, tam ardentis tunc erant charitatis, ut cæterorum sanctorum, cum essent ipsi sanctissimi, patrocini non solum non haberent opus, sed etiamnum post futuris suis patrocini erant meritis, quam ob rem, non oportuit ad illos de sanctorum inuocatione sermonem habere, Nobis vero in quibus et charitas refriguit, & domini timor euauit, quibus & propria delunt, & aliena merita vix sufficiunt, qui & a primis ecclesiæ sanctis, plus quã cœlum a terra distamus, eorum ratio habenda est & potissima cura.

Obiectio.

Solutio.

Mat 15

¶ Non obstat voluntarium modernorum schismaticorum scandalum, & impia a fide CHRISTI discessio, Dicimus enim illis, quod illorum similibus, aliquando respondit dominus, Omnis plantatio quam non plantauit pater cælestis eradicabitur: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.

Acto. 9.

¶ Quod si quis interroget, an apostoli populū primo Christianum non potuerint sufficienter de differentia inuocationis nominis domini, ac sanctorum informare. ¶ Respondemus, Apostolos utique potuisse, sed non oportuisse, nec decuisse ob causas prædictas. Is enim primo cordibus fidelium inducendus erat, a quo fideles sancti afficerentur, & sancti facti reliquis fidelibus aliquando patrocinaerentur, ut locum haberet quod scribitur: Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

QVARTVM CATHOLICVM,

Paradoxum.

¶ Quilibet fidelis his quæ per vniuersalem ecclesiam credenda

CAPVT VI.

enda vel seruanda diffiniuntur, non minus fidem dare tenentur, quam quæ in sacris literis expressius leguntur.

PROBATIO.

¶ Quia in alijs libris per nos emissis plura de isto inferuimus, paucissimis idem statuere decreuimus, Absque dubio quiuis fidelis fidem dare, parereque spiritui sancto tenetur, secundum illud: Nolite contristare spiritum dei sanctum, videlicet, aut per infidelitatem, aut per inobedientiam: Nam illi per maxime obedire oportet, Hinc rebelles Iudæi a Beato Stephano duræ ceruicis esse, ac inconcisorum cordium & aurium grauitè arguuntur, qui semp vna cum suis patribus (teste quoque Moyse) spiritui sancto restiterint. At sacer ille spiritus haud minus nobis per ecclesiam, quam per scripturas loquitur, id quod ex eo colligere debemus, quod in ea quæ per ecclesiam vniuersaliter vel credenda vel seruanda decernuntur, non minus quam ipsæ scripturæ spiritui sancto tribuuntur. Quoniam igitur idem spiritus est qui & in ecclesia & in scripturis loquitur, nulli dubium esse potest, quin ea quæ per ecclesiam vniuersaliter credenda seruandaque spiritus ille sacer decernit, tantæ sint fidei, quantæ sunt quæ per scripturas loquens fidelibus proponit, præsertim cum CHRISTVS iam olim pollicitus sit, illum ecclesiæ perpetuo fore præsentem.

¶ Eam ob causam fideles suos, dominus CHRISTVS non tam ad scripturas, quam ad ecclesiam remittit, quam etiam haud minus audiendam sub anathematis pœna præcipit dicēs: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, Quid autem aliud est, sicut Ethnicum & Publicanum esse, quam ab ecclesia, quæ est corpus eius, esse præcisum? At qui a corpore CHRISTI præcisus est, non potest eius spiritum habere, Qui vero illius spiritum non habet, nec ab eo viuificatur, neque eius est. Non potest ergo Christi esse qui ecclesiam non audit, Hinc beatissimus martyr Cyprianus ait,

Ephe. 4.

Acto. 4.

Actu. 7.

Deu. 9.

Actu. 15.

Ioan. 16.

Ioan. 16.

Roma. 16.

1. Cor. 3.

ait,

ait, non pertinet ad Christi præmia, qui relinquit ecclesiã Chri
 Nota. Alienus est, prophanus est, hostis est, habere iam non potest
 deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem, cum deo ma-
 nere non potest, qui esse in ecclesia dei viuentis noluerit, quam
 i. Thef. 4. qui spernit, non hominem, sed deum spernit, qui etiam dedit
 spiritum suum sanctum in ecclesia, Hinc ab apostolo grauissi-
 ma percutitur censura, qui huiusmodi est. Dicit enim: Si quis
 4. Thef. 3. non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non
 commisceamini cum illo vt confundatur. Quid est non com-
 misceamini cum illo, quam anathema sit talis? Nam sic præmi-
 lit: Denunciamus autem vobis fratres in nomine domini nõ-
 stri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante
 inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt a
 nobis, Et rursus, Scripsi vobis cum huiusmodi non commisce-
 i. Cor. 5. ri, nec cibum sumere. Subscribit his beatus Ioannes dicens: Si
 i. Ioan. 2. quis venit ad vos, & hanc doctrinam videlicet Christi & eccle-
 siæ suæ non affert, nolite eum recipere in domum, nec aue ei
 dixeritis, Qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius
 malignis, Ecce prædixi vobis vt in die domini non confun-
 damini.

¶ Deum immortalem, quam longe sunt ab his apostolicis præ-
 ceptis, reges plurimi, principes & potestates multi, qui schif-
 maticos & hæreticos quosuis, ecclesiæ doctrinam non solum
 non asserentes, imo etiam damnantes, non tantum ad se recipi-
 unt, sed per mare, per terras, perque mille discrimina quærunt,
 sequuntur magnificis muneribus, a diuorum templis ac ex pau-
 perum faucibus direptis, conducunt, vrgent ad domos, & in do-
 mesticorum album conscribunt, adeoque perfidis illis commif-
 centur, vt quasi anathema reliquos habeant vniuersos fideles,
 At expaueant interim qui sunt eiusmodi, expendantque quan-
 ta sit hæc culpa, pro qua (apostoli sententia) illis futura prædici-
 tur in die domini, coram omnibus angelis domini, confusio per-
 petua, etiam si eã euaserint, quæ hac in vita illos manet. Non
 Ioan. 15. potest enim non verum esse quod veritas ait: Si quis in me non
 manserit, mittetur foras sicut palme & arefcet, & colligent
 eum,

eum, & in ignem mittent & ardet. Porro qui non manet in ecclesia Christi, absque dubio in Christo non manet, cū vnus sit vtriusque spiritus, & vnum ex vtrisque conflatum sit corpus. Non ergo minus audienda est ecclesia, quam Christus ipse in scriptura. Ad hæc, fides deo tanquam articulorum fidei reuelatore nititur. At inter articulos fidei continetur etiam vnus ecclesiæ catholicæ sanctitas. Tenentur itaque fideles ecclesiam credere sanctam, Alioqui non crederent deum esse verum articulorum fidei reuelatorem. Sed hoc fieri nequit, nisi non minus ecclesiæ quam scripturis credant, Nemo siquidem minus illi credit nisi minus veram a stimet, Acqui hac opinione tenetur, non credit ecclesiam sanctam, quam falsitati subiectam putat, quo consequitur vt nec deum huius articuli vere credat reuelatorem, Hoc ergo minus credere ecclesiæ in non paruum dei cedit iniuriam, Eam ob rem oportet non minus ecclesiæ præcipue circa credenda, quam scripturis credere, nisi deum fallacem articulorum fidei reuelatorem fecerimus. Et quid ni par ecclesiæ, sicut scripto euangelio fides deberetur, de quo beatus scribit Augustinus, sese nullatenus illi crediturū, si non crederet ecclesiæ, a qua euangelia habent quod euangelia credantur. Hinc semper ab initio ecclesiæ, omnes qui temere vel ecclesiæ vel sanctis concilijs, haud lecus ac ipsa Christi euangelia venerandis, contradixere, tanquā hæretici ac schismatici habiti, pariter & damnati sunt. Quare non minus ecclesiæ quam scripturis fideles credere tenentur.

QVINTVM CATHOLI. PARADOXVM.

¶ Ecclesiæ sacra concilia diuos inuocare docent, eos autem qui fidelibus hoc non licere temere dogmatizant, tanquam hæreticos damnant.

PROBATIO.

¶ Primus ab ecclesia sanctorum inuocatione improbe reijciens, fuit Basilides antiquissimus hæreticus, ante mille ducentos annos, teste B. Hiero. in epi. ad Ripariū & Desiderium, quem secutus est Vigilantius, qui Galliam hac hæresi macula

Q uit, hunc

FRENVM LVTHERANORVM.

uit hunc etiam beatus Hiero. suis scriptis conuicit, post illum quidam nomine Felix surrexit, qui fœlicem alioqui Germaniam, hoc errore infœliciter infecit, quem FrancKfordianum concilium sub diuo Karolo magno, damnauit, Istũ secuti sunt diuersis temporibus Catari, Vualdēses, Lollardi, Piccardi, VicKleffs, & tandem Lutherani, omnes sanctorum scriptis ac diuersorũ concilioꝝ decretis, p̄cipue Aurelianen. FrancKfordien. Romanisq; pluribus damnati, vt patet in actis eorundem. Scripserunt contra huiusmodi hæreticos, sancti, Diony. Areopagita, Hilarius, Ioãnes, Damascenus, Hiero. Ioannes Chrysofomus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius, Cæsar Carolus magnus, Beda, Bernhard⁹ & alij plures vnanimi corde, spiritu & litera, in Oriente, Asia & Europa, cœlestes sanctos quã deuotissime iuocandos docentes, quorũ verba, ob vitã dã prolixitatẽ studiose p̄teriuimus, in promptu eadem habentes si quis exposulauerit.

SEXTVM CATHOLICVM PARADOXVM

¶ Sanctoꝝ inuocatio, & si non esset in scripturis verbatenus expressa, non tamen ideo iuste repelleretur ab ecclesia.

PROBATIO.

¶ Facile hoc ex prioribus firmatur. Nã scriptura non oia exprimit in ecclesia admittẽda, sicut primo paradoxo demonstrauim⁹. Nec oportuit nec decuit expressam, de sanctoꝝ inuocatione fieri in scripturis, memoriã, sicut probauim⁹ in secũdo & tertio. Ea vero q̄ ab vniuersalib⁹ diffiniũtur concilijs recipiẽda, non possunt iure ab ecclesia repelli, prout in quarto firmauim⁹, Sanctoꝝ at̄ inuocationẽ testati sumus autoritate generalium synodoꝝ edoctã ac decre tã in qnto, ex qbus probe & palã consequitur, eam non ideo posse ab ecclesia iure repelli, quod non sit expressa scripturis.

SEPTIMVM CATHOLI. PARADO.

¶ Verbis, & si non adeo claris, ac exẽplis Canonicæ scripturæ docemur sanctos cœlestes inuocare.

¶ PROBATIO.

¶ Opinãtur scripturarij, ideo sanctoꝝ inuocationẽ nequaquã in eccle.

CAPVT VI

in ecclesia tolerādā qđ scriptura neūtiquā ei⁹ meminit. Huic pncipiosissimo fundamento ab inferorū spiritib⁹ orbi, p os Lutheri profuso, & ex Sathana oī dubio procul profecto, vicz qđ scriptura non ostēdit, nequaquā esse in ecclesia tolerādū, imo a Sathana descendisse necessum esse, perpetuo nitentes, ac nos (exploso superi⁹ hoc pestilētissimo errore, suimet destructiuo Nusquā em hocce verbū in scriptura canonica legitur, quam ob rē oportet sit a Sathana profectū) ingenue fate mur, scripturam nullibi sanctorū iuocationē, sub hac nomenclatura obſce re, nec tamen ideo a Sathana profectā oportet. Eteñ ecclesia catholica, q̄ spiritus sancto ppetuo regitur, & de oī veritate infallibiliter edocetur, non voces dūtaxat, seu nudā literarū sequitur superficiē, id qđ hæreticorū est proprium, sed lensum ma 1.Ti.6. gis sub verborū figuris latitantē, quē sanctus efflagitat spirit⁹, Propterea inanes vocum iugnas, iuxta Pauli pceptum contemntes, rē pīam diuinis edocēā scripturis palā csterdem⁹ quamuis videant scripturā n̄ ecclesie scripturā nequaquam deesse, sed vnum eundemq; spiritum tā p scripturas, quam p ecclesiam, sanctos inuocandos docuisse

¶ Primum ex scripturis commonstrabimus sanctos pro nobis intercedere. Ex quo probe eliciem⁹, eisdem scripturis sanctorū iuocationē edoceri. Dein paralogismos scripturariorū, qb⁹ hallucinantur, exhibilabimus, Vt at̄ clariora sint oibus oīa, ex ratione nominis ad rem veniemus. Sanctos dei pro nobis apud dominū intercedere nil aliud dicimus, quā sanctos vna nobiscum, seu nostra vice, deū orare nostramq; apud illum, Gen.25. non tā nostra quam sua merita & vota, pro obtinenda salute offerendo, causam agere. Sic Abraham filiorum Heth intercessionem apud Effron exostulans, aliud voluit nihil, quam illos secum vel sua vice rogare Effron, & apud illum suam, pro 1 Regū.14 consequendis votis eius, agere causam: Intercedite, inquit, apud Effron filiū Seor vt det mihi speluncā duplicē &c. Sic Iob ab apud regē Dauid pro Absolone filio regis intercedēs regē, tāquā ille bene meritus, pro Absolone, seu vice Absolonis p̄ abatur vt eius faciē Absolon aliqñ videre mereretur, Sic n a

Q ñ ter

ter filiorum Zebedæi procidendo adorans, & vice filiorum aliquid a domino petens, pro filiis apud dominum intercessit. Sic Ioan. i. Andreas & Philippus apostoli pro gentilibus (quorum vota ad Roma. i. dominum Iesum referebant) deuotius intercesserunt. Sic Paulus dum fidelium pro se Romanorum orationes exposulat, illorum intercessionem habere cupiebat. Nihil aliud ergo intercessio sonat, quam patrocinium, quo alter alteri, vel precibus vel meritis apud potiore aliquem, pro quauis consequenda re subuenit. Ea propter si sanctos nobis apud deum patrocinari, nostramque (pro votis nostris consequendis) apud altissimum (tam suis quam nostris, siue precibus, siue meritis oblati) causam agere ex scripturis monstrauerim, & nisi Leberide cæcior, non videbit, sanctos eosdē pro nobis apud deū etiam intercedere necessum esse. Pergamus itaque, Raphaelem angelum, Thobia dixisse legimus, Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam domino, En angelum Thobia preces domino pro Thobia obtulisse audimus. At mox ostendim⁹, intercedere aliud nihil esse quā alteri, vel precibus seu meritis apud dominū patrocinari. Cū itaq; sanctus angelus tam preces, quam merita Thobia domino, pro Thobia obtulerit, utiq; pro Thobia intercessit. Apertius hoc scriptura confirmat, ubi ex milibus angelis intercessoribus vnū specialiter introducit loquentem, id est, intercedentem pro homine illiusq; annūciantē pro liberationis misericordia æquitatē, Si inq; fuerit pro eo angelus loquens vnus de milibus, ut annunci et hominis æquitatē, miserebitur eius, & dicet, libera eū ut non descendat in corruptionem, inueni in quo ei propiciet, Nec Zach. i. est huic dissimile quod in Zacharia legimus, Et dixit angelus domini, Domine exercituum, vsquequo non misereberis Hierusalem, & urbium Iuda quibus iratus es? Iste iam septuagesimus annus est, Et respondit dominus angelo qui loquebatur in me, verba bona verba consolatoria, Similiter in Daniele, DANIC. 12. SANCTVM MICHAEL EM, principem magnū

C A P V T VI.

magnum, archangelum, stare legimus pro filijs populi dei. At quid est illum pro filijs populi dei stare, quam illos sua & intercessione & propugnatione, adiuuare. Expressius autem ex li. Machab. nobis suffragatur testimonium, vbi fortissimo Iude, visus est Onias sacerdos manus protendens, & pro omni populo Iudæorum orans. Post hoc apparuisse & virum alium, ætate & gloria mirabilem & magni decoris habitudine circa illum, respondentem vero Oniam dixisse, hic est fratrum amator & populi Israel, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta dei. En duo producuntur viri sancti. Onias sacerdos videlicet & Hieremias propheta, rebus humanis iam olim exempti, multis pro populo Israelitico precibus apud dominum intercedentes. Nec obstat hęc somnij fuisse visionem, quam rei sequentis euentus diuinitus immissam ostensionem probauit, sicut & magorum, ne rediret ad Herodem in somnis responsio, diuina quædam fuit illuminatio. Per somnium enim in visione nocturna quando irruit sopor super homines & dormiunt in lectulo, tunc deus aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina. Ecce tot aptissimis testimonijs veteris instrumenti scriptura, sanctorum angelorum & aliorum commemorat intercessionem, pro cuius ampliori testatione, quid & noui testamenti scripturæ habeat, iam proferamus.

2. Mach. 13

Matth. 2
Iob. 39

Beatus Iohannes, perfidis Iudæis Christum aliquando dixisse, scribit. Est qui vos accusat apud patrem Moses, in quo vos speratis. Duo Christus hic affirmat. Primum Mosen iam dudum vita functum, incredulos apud patrem accusare Iudæos. Secundum, Iudæos in Mose, non quidem tanquam in deo, cum illum utiq; verum hominem agnouerint, sed sicut intercessorem apud deum sperare. Nam Christus, contrarium eius quod sperabant, Iudæis insinuabat, nimirum, Mosis accusationem apud patrem, cum ipsi e contrario sperassent illius apud deum intercessionem. Approbavit ergo dominus, non tam Iudæorum per Mosen accusationem, quam Mosis speratam intercessionem, illam verbis expressis certificando, istam vero

Iohan. 5

Q. iij. tacite.

tacite denegando. Nequaquam enim Mosis, quam Iudæispe-
rabant, intercessionem, tanquam illicitam aut erroneam reie-
cit, id quod indubie haud omisisset, si tacendo illam probare
noluisset. Hoc itaq; verbo dominus Christus manifeste testa-
tur pro Iudæis Mosen intercessisse potuisse. At quod de facto
non intercesserit, non Mosis defectibilitas, nec intercessionis im-
possibilitas, aut indignitas, sed perfida, testante euāgelij textu
Iudæorum incredulitas fecit. Quod si Mosis seruo domini pro
Iudæis intercedere concessum est, modo illorum haud ob-
stet infidelitas, qui negatum credemus, amantissimis dei ami-
cis, nimirum, virgini Mariæ matri Christi, Sanctis apostolis,
Martyribus, & reliquis, quibus pro speciali prærogatiua, id
muneris promissum ac concessum est, vt quodcunque patrōni
in nomine domini Iesu petitori essent, procul omni dubio con-
sequentur? An potentio rem putamus Mosen pro Iudæis quā
Theotocon & omnes sanctos pro christianis? Aut Mosen deus
ampliori gratia pro bono Iudæorum, quam omnes reliquos e-
lectos, pro salute christianorum dotauit? Procul absit a fideli-
um cordibus hæc infidelis cogitatio, vt vilio rem credant san-
ctorū christianorū, iā in cœlis Christo conregnantiū, super o-
mnia Christi bona constitutorum conditionem, quibus gratia
& veritas per Christum facta legitur, quam fuerit olim patrū
Iudæorum, in inferno manentium, quibus adhuc & regnum
cœlorum claudebatur, & domini videre faciem negabatur. Ex
ipsis igitur Christi verbis consecrariū est, sanctos esse nostros
intercessores, modo nostra non obsistat, vel improbitas, vel in-
fidelitas, Alioqui eosdem habituri nostros accusatores, haud
aliter, quam ipsum Mosen Iudæi.

¶ Eandem de angelis beatissimis sententiam dominus Christus
probat, cum ait. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis q;
in me credunt. Dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis vi-
dent semper faciem patris mei qui in cœlis est. Ad quid au-
tem vident, nisi vel ad accusandum si contempserimus, qui ali-
oqui nobis dati sunt ad intercedendum, si nos bonos dei præ-
stiterimus (sicut Petrus iubet) æmulatores? Hoc et beatissi-
mus

Iohan. 15.

Matt. 24.
Iohan. 1.Prou. 28.
Iaco. 5.

Matth. 8

1. Pet. 5

CAPVT VI.

mus apostolus in tertium raptus cælum subindicare voluit, vbi de ipsis cælestibus sanctis spiritibus scripsit. Omnes ministratori sunt spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem accipiunt salutis. Si in electorum ministerium mittuntur pro salutis aliquando capescenda hæreditate, quomodo non pro electis intercedunt? Enimvero si ab illis intercessionem negaueris, qui ministeriales spiritus intelliges. An non omne reliquum illorum ministerium ad hoc potissimum tendit, vt electi hæreditatem capiant salutis. Hinc venerandus Origines ait. Angelos dicimus ministrantes spiritus quosdam & in ministerium eorum gratia missos, qui hæreditariam sunt habituri salutem, & hos quidem ascendere vt hominum vota precesque & obsecrationes ad ea loca perferant quæ cælestia sunt; & inde rursus descendere, eorum cuique pro meritis iussos aliquid subministrare, qui dei affecti sunt beneficio. Subscribit his beatus Augustinus in hæc verba: Isti sunt prouinciarum custodes, dignitates nostras tam spirituales quam temporales omni diligentia custodientes, ipsi sunt contra omitem impetrantes. Ipsi sunt pro nobis contra dæmones victoriam obtinentes. Ipsi sunt per quos ad fletum compungimur, & per quos nostra facta vel cogitata ad cælum hilariter portantur. Ipsi sunt sanctissimi spiritus, qui pro nobis semper vident faciem patris qui in cælis est, vnde firmiter credendum, quod omnia opera nostra, quæ operamur, die ac nocte, siue bona siue mala, ab ipsis in conspectu dei nunciuntur, hæc ille. Oportet ergo cælestes illos spiritus aut agnoscamus intercessores, aut disiteamur esse spiritus ministeriales.

Hebre. 12

Gen. 28

¶ Diuitem item epulonem, in inferno sepultum, pro fratribus suis hic agentibus, natura ad hoc impellente, apud Abrahamum intercessisse legimus, ne & ipsi in hunc, cui ille addictus erat, tormentorum locum venirent. Cum autem sanctorum cælestium ad suos conciuēs domesticos & confratres, nimirum C H R I S T I A N O S adhuc in terris, eorum.

Luc. 16.

Eph. 2.

eorum patriam inquirentes, potior sit charitas quam damnato-
 rum ad suos affines, quomodo supplicantibus damnatis pro
 suorum seruatione, sancti piorum obliuiscerentur christiano-
 rum non orando non intercedendo pro illis, vt & ipsi meritis
 ac precibus illorum adiuti, regni ccelorum aliquando confor-
 tes efficerentur, præcipue cum non sine illis consummabun-
 tur? Non credendum, damnatos, charitate expertes, pro cau-
 da suorum amicorum damnatione propensiores esse, quã sint
 electi in regno ccelorum, charitate pleni, pro suorum amantissi-
 morum confratrum, & conciuuium promouenda salute. Sed ad
 huc apertissimum ex Apocalyp. producimus testimonium.
 Sic enim beatus apostolus, cui secreta reuelata fuere cœlestia,
 scribit ibidem. Cum agnus aperuisset librum, quatuor anima-
 lia & viginti quatuor seniores ceciderant coram agno, habentes
 singuli cytharas & phialas aureas plenas adoramentorum
 quæ sunt orationes sanctorum. Et rursum. Stetit angelus ante
 altare habens thuribulum aureum, & data sunt ei incensa multa,
 vt daret de orationibus sanctorum omnium, super altare au-
 reum, quod est ante thronum dei. Et ascendit fumus incenso-
 rum de orationibus sanctorum de manu angeli coram deo.
 Quid de omnium sanctorum patrocínio & intercessione clari-
 us aut dici aut scribi potuisset, non video. Sanctorum etenim
 omnium orationes (haud dubium quin pro se & alijs) ante dei
 thronum fieri, beatus apostolus aperte testatur, cuius vel vni-
 co testimonio, & cuncti, sanctorum patrocinia impie negantes
 exhibentur, & sanctorum cœlestium intercessio testatissima re-
 linquitur.

¶ Forſan ex inducto textu quiſpiam mouebitur, sanctorum
 quidem orationes commemorari, at quod pro nobis fiant, neu-
 tiquam apparere, tum quod huiusmodi orationes non nisi que-
 dam gratiarum actiones esse videntur, de quibus mox ibidem
 subiungitur. Et cantabant canticum nouum dicentes, dignus
 es domine, &c. tum quod & si essent orationes propriae, non
 tamen pro nobis, sed magis pro se ipsis fuisse commemorantur
 id quod textus sequens probat vbi legitur. Vidi subtus altare
 animas

Heb. e. ii

Apoc. 5

Apoca. 8

Apo. 6.

CAPVT VI.

animas interfectorum propter verbum dei & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: Vt que quo domine verus & sanctus non iudicas & non vindicas sanguinem nostrum, &cæt. Pro se itaque non pro nobis, suas subtus altare profundunt orationes, quam ob rem, autoritas Apocalypsis iufficiens videtur ad sanctorum pro nobis intercessionem probandam.

¶ At hic paralogismus facile refellitur, tum quod nec hac sola (etiam si non sufficiat) autoritate nitimur, tum quod eam ad sanctorum pro nobis intercessionem probandam esse validam manifestius patebit, si textus & diligenter consideretur & fideliter tractetur. Principio quidem inficiandum est, sanctorum orationes, per textum commemoratas non esse nisi quasdam gratiarum actiones. Inserta namque copulatiua coniunctio, ne utique id admittit, cum dicitur, quæ sunt orationes, et cantabant canticum, &c.

¶ Duo siquidem diuersa, beatis scriptura tribuit, orare videlicet, & nouum canere canticum, siue gratias agere. Per primum animus illorum deum perpetuus, ac complendæ beatitudinis affectus, designatur. Vnde & ad modicum fufis iam precibus, expectare iubentur. Per secundum, eorundem gratitudo commemoratur. Hæc sunt duo beatis in regno cælorum ante resurrectionem iugiter præsentia, secundum illud: Apoc. 6
 Beati qui habitant in domo tua domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Deo siquidem patri super hominis per Christum liberatione, sancti gratiarum actiones incessanter fundunt, sed Psal. 88
 & orationes intercessorias facere pro capescenda eius, tum in se, tum confratribus suis, liberationis participatione non obmittunt. Ea propter idem esse nequaquam possunt, orationes, Apoc. 5
 & gratiarum actiones. Nam gratiarum actiones, ad præteritorum beneficiorum acceptorum gratitudinem, ideoque canticum nominantur. Orationes vero, ad intercessionis suffragium, nec non futura capescenda, referuntur. Sunt enim postulationes, quibus sancti aliquid a deo determinate petunt. Hinc vbi nos legimus, plenas odoramentorum, R
git,

git, plenas odoramentis supplicationum, quæ sunt orationes sanctorum. Dein negandum est, sanctorum orationes non fieri pro nobis, nam incensis odoribus & odoramentis haud frustra comparantur. At odoris proprium est, in se non subsistere, quin potius se circumquaque diffundere, ac omnib⁹ communicare, quantoq; fuerit intensior, tanto esse diffusorem. Talem igitur esse proprietatem orationum quæ a beatis fiunt, hac comparatione scriptura subindicare voluit, videlicet, ut non in sanctis præcise subsistant, imo ad alios diriventur, seque diffundant, ita, ut quanto sunt, vel ex maiori charitate vel abundantiore merito, intensiores, tanto sint & diffusiores.

Iohan. 1.
1. Cor. 12.

Nam & charitas, quæ harum orationum principium est, in se nequaquam consistit, sed foris se latius diffundit. Nisi ergo sanctis, vel charitatem penitus excidisse, vel deuotionem & meritum prorsus ab eis euanuisse somniemus, oportet ex hac scriptura fateri, orationes sanctorum pro nobis quoq; fieri, de quo fidelium nemo deinceps addubitare permittitur, præcipue, cum id ipsum nostræ fidei professione contestemur ubi dicimus.

Credo sanctorum communionem, sanctorum omnium tam cum Christo regnantium, quam adhuc a Christo peregrinantium, communionem, hoc est, in meritis, precibus, & intercessionibus participationem. Nec enim aliud credendum est sanctos facere, dum pro nobis orantes intercedunt, quam quod nobis apud deum, sua communicant & preces & merita, quæ dominus deus optimus, nostra voluit esse suffragia, teste ipso seruatore nostro. Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Luc. 16.

Quomodo enim nos ex hac vita excedentes, aliorum, nimirum, amicorum beneficio in æterna recipimur tabernacula, si non sua nobis, & merita & intercessionis suffragia communicant?

Iohan. 15.
Psalm. 138.
Iohan. 15.

Et quos potiores agnoscimus amicos, quàm hi de quibus dominus ait. Iam non dicam vos seruos, sed amicos, & Psalm. Nimis honorati sunt amici tui deus. Hos (vna cum deo) nobis amicos de mammona iniquitatis facimus, quando domini mandato obsequentes, confratres nostros pauperes, nostrarum diuitiarum participes facimus. Hæc de sanctorum indubitata intercessione sufficiant, reliquæ

vt qđ restat, videlicet eisdē scripturis qbus sanctorū intercessio insinuat, etiā nobis eorū inuocationē concedi statuamus.

¶ Nemini, patrocinatoris opē idiguo, patronus vel intercessor datur, nisi simul ipa exhibitione facultas quoq; concedatur opē intercessoris aliquādo implorandi & illa p̄frui. Eo ipso siquē quo alicui datur intercessor, concessa sibi intelligitur intercessoris inuocatio ac intercessionis p̄fruitio. Vt qđ em̄ mihi deputaretur intercessor, si nec eius opē implorare, neq; illi^o auxilio possem vnquā p̄frui. At iā ex scripturis demonstrauimus, sanctos a deo nobis datos intercessores. Ex eisdē igitur scripturis intelligitur eorū nobis concessa inuocatio, & si verboten^o eā scriptura haud exprimat. Quēadmodū eo ipso quo nobis ex scripturis ecclesia p̄cipitur audiri, dinoscitur etiā p̄ceptū, diffinita ab ecclesia reuerēter acceptanda, quāuis hoc scriptura non explicet. Et sicut eo ipso, qđ Ep̄is scriptura causarū cognitio nē tribuit, temporalē quoq; iurisdictionē clero concedit, nam hęc ad illā ordinatur, non obstāte qđ ei^o iurisdictionis scriptura haud meminit, sic eo ipso quo nobis sanctorū intercessionē scriptura contradit, pp̄ quā fit inuocatio, etiā illorū licitā inuocationē ostēdit ac concedit. Ex hoc fundamento, sanctorū inuocationē in ecclesiā processisse credimus, ad quā vltērius probā dā scripturarū exēpla nullatenus desunt. Vt autē de mutua vitorū intercessione, quā vtriusq; test. paginā abūde probāt, interī taceam^o, ipm̄ Iob adhuc ī terris agentē audiam^o, ī hęc verba sanctos cęlestes deuoti^o implorantē & inuocantē. Misere mihi, iqt. mei, misere mihi mei, saltē vos amici mei, q̄ manus domini terigit me. Sup̄ qb^o verbis b. Aug. ī anno. ait. Angelos videtur postulare, vt pro eo de p̄cētur, aut certe sc̄t̄s, vt pro p̄cēntē te orent. Dauid quoq; sc̄t̄s cęlestiū patrocinū, si eidē credim^o Aug. testatur vbi ait. Leuaui ocu. meos ī montes, vnde veniat auxiliū. Auxiliū meū a domino, q̄ fecit cęlū & terrā. En paucis admodū verbis, diuin^o psaltes, simul & sanctorū cęlestiū sub montiū auxiliatricū metaphora, designauit patrocinū, cū dicit. Lauaui ocu. meos ī montes vnde veniat auxiliū mihi, & illū q̄q; ap̄d quē pro nob̄ sc̄t̄i patrocinātur, deū vicz, q̄ fecit cęlū

R ij &

2. Cor. 4.
1. Timo. 1

Gene. 28.
1. Reg. 12.
Hester. 4.
Matth. 15.
Marc. 1.
Luc. 7.
Iohan. 12.
Rom. 35.
Eph. 6.
Iob. 19.

Psal. 120.

& terram, a quo principaliter, sapientissimo tamen ordine, omne nobis prouenit auxilium. Leuauit ergo Dauid oculos suos in montes, dum auxilium diuinum sibi per angelos, aut sanctos affuturum implorauit. Quod si sub veteri testamento sanctos inuocare licuit, cur non licebit & sub nouo? An non idem sub utroque deus, eiusdem in se potestatis misericordiae, ac bonitatis? praecipue cum huiusmodi inuocatio secundum se mala non sit, nec speciem aut occasionem habeat mali, sed nec fidei, nec charitati, aduersetur, neque Christi gloriae, quod statim probabimus, quouis modo prauiudicet. Dein domini verbo adeo non pugnet, ut etiamnum ex illo per maxime probetur.

Roma. i. 27. ¶ Omnes namque christianos, siue hic a domino peregrinantes, siue Christo iam in caelis conregnantes, oportet vnum in Christo corpus fateamur, singulos autem alterum alterius membrum. At membra proinuicem adeo sollicita sunt, ut si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia. Ergo sicut naturalibus membris ex natura concessum est proinuicem sollicitari ita ut membrum patiens, aliud adhuc validum quaerat, inque sui auxilium naturaliter petendo conuocet, sic & nobis tanquam infirmioribus membris, diuinitus ex gratia datum est, ut patientes, ad alia membra, perpetuo bene valentia, sanctos nimirum, ardentissima pro nobis charitate sollicitos, recurramus, eos imploremus, rogemus, inuocemus, quasi illorum patrocinio tam hic quam in futuro melius habituri, hoc, si non fallor, in fidei symbolo profiteamur, ubi dicimus. Credo sanctorum communionem. Ad hanc enim participandam, tam intercessio quam inuocatio ordinatur. Intercedunt enim pro nobis, ut nobis deo miserante sua communicent suffragia. Inuocantur ut illorum suffragiis potiamur. Ea propter, professio communionis sanctorum, inuoluit cum intercessione simul & eandem inuocationem, ita quod sicut explicite sanctorum profiteamur communionem, sic eadem professione, nos etiam credere contestamur sanctorum intercessionem atque inuocationem. Per haec etenim nobis sanctorum contingit communicatio, & ad negationem intercessionis sanctorum, necessario sequitur negatio inuocationis pariter & com-

communione sanctorum, ita vt qui sanctorum discredat intercessionem, oportet quoq; discredat sanctorum inuocationem ac communionem. Nam si sancti non intercedunt, certe nec inuocandi sunt, nec erit per consequens aliqua sanctorum expectanda communio. Omnis namque communio, aliqua sit participatione, vnde si nobis nulla sit cū sanctis participatio, nulla erit communio. Itaque nisi Christi fidē negemus, oportet sanctorum inuocationem admittamus. Eam ob rem de ea fidelium nemo deinceps dubitet, quam diuinis paginis & exemplis probatam atque fundatam, & vniuersalis ecclesiae consensu receptam, sed & ipsa fidei nostrae professione testatam aspiciat, non obstantibus schismaticorum paralogismis, quibus halucinati caeci caecis ducatum praebentes, simul in tenebrarum foetas prouunt, quos iam videamus.

PRIMVS PARALOGISMVS.

¶ Quicquid ad salutem necessarium est, & ecclesiam credere oportet, fidelibus praescribitur haud dubium in scripturis. At sanctorum inuocatio, nusquam in scripturis legitur, ergo non debet ab ecclesia recipi vel tolerari.

RESPONSIO.

¶ In scripturis absque dubio praescribitur etiam verbotenus expresse, quicquid omnibus omni tempore necessarium est ad salutem. Porro sanctorum inuocationem probauimus non esse de illorum albo, quam ob rem verbalem de hac in scriptura haud oportuit fieri mentionem. At non omne verum in ecclesia necessario iam creditum, hoc modo in scripturis continetur. Sufficit enim quod scriptura hoc virtute contineat, sanctorum autem inuocationem, tū scripturis contineri, tum scripturarum exemplis monstrari docuimus, ideo ab ecclesia legitime recipitur & recepta fideliter custoditur.

SECUNDVS PARALOGISMVS.

¶ Scriptura solum deum inuocandum docet, vt patet. ij. Regum. xx. Iob. xxvij. Psal. xvij. xix. xlix. lxxiiij. cxv. Ecclesiastici. xij. Hierem. xxix. Iohel. ij. Ro. x. Non ergo licet inuocare sanctos.

R. ij Respon-

RESPONSIO.

¶ Cum a capite huius paralogismi dicitur, Scriptura solum deum inuocandum docet, hæc vocula, solum, cū sit exclusiua, duo potest excludere, & sic iuxta duplicem exclusionem duplicem quoque eius propositionis reddere sensum. Primū quidem excludere potest arietatē dei, & tunc erit sensus: Scriptura solum deum, id est non alium deum quam deum verum inuocare docet, In hoc sensu admittitur, & utriusque testamenti scriptura, (per aduersarios contra sanctorum inuocationem apparenter producta) multipliciter sed superuacue probatur, vt pter in locis in paralogismo citatis. At nos hoc modo sanctos quasi deos inuocandos nullatenus docemus, sed deum verum per sanctos suos tanquam intercessores ab illo nobis datos, sic scriptura iubente, imploramus. Non enim alienum inuocat deum, qui solum deum verum per sanctos inuocat, ideo sanctos inuocans, in scripturas nullatenus peccat, Potest etiam excludere arietatē consorcij inuocationis, & tunc erit sensus: Scriptura deum sic inuocandum docet, quod alium profus neminem, hoc est, Scriptura, quempiam extra deum inuocare prohibet. In hoc sensu, tanquam falso scriptura tributa projicitur, ac negatur, in quo tamen ab hæreticis assumitur, nam scriptura aliorum inuocationem a deo non prohibet, vt etiam eam quam maxime doceat.

Iob. 24
Iaco. 5.

¶ Potest eadem sententia sub his verbis tradi. Dupliciter aliquis inuocatur. Vno modo sicut autor & dator salutis, & sic solum deum inuocandum scriptura docet, Alio modo tanquam intercessor apud autorem salutis, pro consequenda ab illo salute, & hoc modo scriptura etiam alios extra deum inuocare docet, & p̄cipue sanctos ac iustos, quorum apud deum assidua oratio multum valet, non quia deus absq; illorum patrocinio dare non potest salutem, sed quia sic in sua prouidentia disposuit, vt sine illorum patrocinio quibusdam dare nolit, id quod ex supra citatis scripturis liquet.

Iaco. 5.

¶ Per simile vero declaratur: Terræ nascētia deo absq; dubio æq̄ bene sine cœli motu ac lumine solis producere posset, qđ tamen n

tamē nequaquā facit, non quā sine illis non possit, sed quā sic prouidit ut sine illis nolit. Ita est in proposito. Ad hoc nobis sanctorum inuocationem concessit & patrocinia dedit, quia salutem absque illorum intercessione, interim, nullatenus dandā, prouidit. Sancti ergo, non in dei iniuriam, sed ad eius implendam prouidentiam inuocantur. Hinc b. August. de beato apostolo Paulo ait. Planius dicam: Si b. Steph. sic non orasset, ecclesia Paulum non haberet. Nec scripturæ deest testimoniū. Sic enim legimus: Dixit dominus ad Eliphan Themanithen. Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, &c. sequitur. Sumite septē thauros & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, &c. Iob enim seruus meus orabit pro uobis, faciē eius suscipiam, ut non uobis imputetur stulticia. Abierunt ergo & fecerunt sicut locutus fuerat dominus ad eos, & suscepit dominus faciē Iob, cum oraret ille pro amicis suis. Ecce salutē amicis Iob, haud aliter dandam dominus prouidit, nisi ad preces ac intercessionem sancti serui sui Iob, id quod in translatione septuaginta manifestius legitur, ubi sic habetur. Si non propter eū perdidissem utique uos. Simile apud euangelistas habetur, ubi propter portantium paralyticum fidem, paralyticus, corporis & anime salutem conseq̄uebatur. Cum uidisset, inquit, leesus fidem illorum, ait paralytico. Fili, dimittuntur tibi peccata tua, &c. Sequitur: Qui statim surrexit, & sublato grabato, abiit inde. Vbi venerabilis Beda. Quantum ualet apud deum inquit, fides propria, apud quem sic ualuit aliena, ut intus & extra sanaret hominem. Firmiter itaque credendum, quod deus aliquando nullatenus det salutem, absque sanctorum suorum intercessione, & ideo illos inuocari uoluit, quos nostros apud suam maiestatem intercessores ab æterno prouidens, constituit.

Iob. 41.

Math. 9.
Marc. 2.

TERTIVS PARALOGISMVS.

OMnis inuocatio, ad consequendam uel gratiam uel gloriam tendere debet, at hæc solus deus dat. Psal. lxxxiiij. q̄ semetip̄m in omnibus tribulationibus paratissimum offert, auxiliatorem, liberatorem, ac seruatorem, ad seipsum nos dulciter

FRENVM LVTHERANORVM.

ter prouocans, non ad aliquem sanctorum demittens. Venite inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et rursus: Inuoca me in die tribulationis, eripiam te, & honorificabis me, Psalm. xlix: Non dicit, Inuoca Petrum aut Nicolaum, in die tribulationis, sed me, Nam ego non illi, te eruiam, & honorificabis me, non alium, inuocando me solum seruatorem ac liberatorem, Gloriam istam alteri non dabo, vt me contempto, alium inuocando honorifices. Esa. xliij. Prohibemur itaq; manifeste, sanctos inuocando honorare.

RESPONSIO.

¶ Plures hic paralogismus inuoluit hallucinationes, quarum circumuentionibus haud pauci decepti, a veritate seducti sunt qui vt nemini deinceps sit in laqueum, singulas detegemus, & ex ordine singulas exhibebimus.

¶ Assumunt cum primis ex Psalm. Solus deus gratiam dat & gloriam, Sed prima latet in hoc verbo deceptio. Nam scriptura hic affirmasse credunt deum solum semper immediatum esse collatorem gratiae. At plurimum hallucinantur. Hoc etenim scriptura minime voluit, sed deum solum esse vniuersae gratiae conditorem & autorem, non semper immediatum exhibitorē docuit. Ea propter dicimus: Deus per se autoritate propria, tanquam vnicus gratiae creator, gratiam & gloriam solus dat, illam efficiendo seu causaudo, non semper tamen solus immediate, imo plurimis interuenientibus, scriptura teste, medijs gratiam dat videlicet, fide, spe, charitate, sacramentorum participatione, ecclesiae cooperatione, iniuriarum remissione, eleemosynarum largitione, sed & omnium sanctorum interuentione, Alioq; Psalm. non diceret, Pro hac, vitz iniquitate & eius remissione veniaq; consequenda, orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Ecce omnem sanctum, pro impietate remittenda, & salute obtinenda, asserit quandoq; oraturum, nimirum, in tempore opportuno, in ista scilicet vita, vbi conuersus est. Opportunū tempus, ait Arnobius asserit laudatissimus, interueniendi pro seruo est, quando seruus emendatur;

Ro. 1. 8.
1. Cor. 13.
Eph. 2.
Titum. 3.
Mich. 9.
Ioh. 3. 21.
Luce. 11.
Psalm. 31.

tur. Nos ergo damus tempus opportunū sanctis orādi pro peccatis nostris, quādo a peccato recedimus, hāc ille. Sic Philippensium orationem sibi Paulus in salutem suffragari audacter pronunciat. Et vt saluemur Iacobus orare pro inuicem iubet, qui tamen nemini salutem nisi deo autore, contingere posse optime nouerant. Quam ob rem nequaquam pugnant, deum solum dare gratiam ac gloriam, & sanctos inuocare seu intercedere pro consequenda a deo gratia & gloria.

Philipp. i.
Iacobi. 5.

Psal. 36.

¶ Subiungitur in paralogismo: Qui semetipsum in omnibus tribulationibus paratissimum offert liberatorem & auxiliatorem &c., Sed latet in hoc verbo alia hallucinatio, nimirum, quod dominus omnibus, in cunctis necessitatibus per se solum immediate semper subueniat, id quod a vero quam sit alienum, infinitae testantur scripturae. Diuinum equidem auxilium in suis tribulationibus nemini (ipsum in ueritate inuocanti) defuturum fatemur. At sicut vere inuocatur, nedum quando per nos ipsos, sed etiam per suos ac nostros, amicos exoratur, uidelicet sanctos, ita cunctis salutis suppetias affert, tam corporis quam animae, non solum per seipsum, sed mediantibus sanctis suis, ac reliquis creaturis ad hoc ipsum sua prouidentia & clementia ordinatis. Hinc paratissimum sese liberatorem & auxiliatorem offert, cum per se solum quandoque tum per suos electos interdum. Sic cum in hunc mūdum aduenisset, omnes ab oibus curare languoribus, non tamē omnes per se immediate, imo plures per suos apostolos curauit: Nā ita legim⁹. Conuocatis duodecim ad se dominus, misit illos curare omnem languorem, & omnem infirmitatem, mortuos suscitare, leprosos mundare, dæmones eiicere, regnum cælorum euangelizare. Ob quid autem aliud, quam ob salutem eorum qui credituri erant per uerbum illorum? Propter hoc dedit eis potestatem dimittendi peccata, necnon aliorum salutem procurandi, prædicando, exhortando, intercedendo. Dei namque

Psal. 146.

Math. 10.
Lucæ. 9.
Mar. 6.

Math. 28.
1. Cor. 1.

si Pau-

(si Paulo credimus) adiutores erāt pro Christo legatione fun-
gentes, missi in opus ministerij, in ædificationē corporis Chri-
sti. Placuit enim deo per stultitiā prædicationis, saluos face-
re credentes. Hinc de seipso Paulus loquitur: Omnibus oīa fa-
ctus sum, vt omnes saluos facerem. Nihil itaq; sanctorū vel inuo-
cationi vel intercessioni obuiat, quod dominus sese paratissimū
omnibus exhibet liberatorem, qui non tam per se, quā per su-
os electos quos vult liberat ac seruat.

Matth. 11

Sed his obstare videtur, quod in paralogismo sequitur, di-
cit dominus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati e-
stis: & ego refocillabo vos. At subest & hic hallu-
cinatio. Neminem enim pro intercessionis suffragio accersien-
dum, hoc sermone dominum scripturarij præcepisse credunt, id
quod nusquam voluit, sed ad se tanquā verum deum, vnicum
omnium seruatore, & solum salutis autorem omnes inuita-
uit, a sanctorū autem suorū implorando subsidio, adeo non auo-
cauit, vt etiam ad hoc ipsum pro sua consequēda misericordia
remiserit, sicut ex superioribus monstrauius. Porro qui san-
cti alicuius patrocinium apud deum implorat, non ad alium ni-
si ad solum deum verum accedit. A solo nanque deo auxilium
quærit, pro quo assequendo intercessionis suffragium a sancto
exposcit. Non minus ergo ad Christum accedit, qui per san-
ctum aliquem ipsum interpellat, quam qui per seipsum domi-
num exorat.

Psalm. 49.

Similis hallucinatio accidit, cum male intelligitur, quod se-
cundum literam bene producit. Inuoca me in die tribulatio-
nis, & eruam te, & honorificabis me. Hoc etenim sermone,
non sanctorum imploratio, sed alieni dei adoratio simul & in-
uocatio interdicitur. Enimvero diuinitatis gloriam dominus
alteri nequaquam dabit, ideoque præter ipsum non alius quis-
quam tanquam deus inuocandus. At intercessoriæ inuoca-
tionis priuilegium, etiam electis suis sanctis concessit, dum
illos nostros (vt probauimus) intercessores constituit, quibus in
tali nimirum intercessionis dono glorificari voluit, magnus li-
cet.

eet in se, & terribilis sup omnes q in circuitu eius sunt. Vnde de quodā suorū sanctorum in reliquorū singulorum persona dicit. Posui adiutorium super potentem, & exaltaui electum de plebe mea. Exaltaui, inquit, glorificaui, magnificaui electum, sanctum, de plebe mea, fidei populo. In quo? In eo quod eum non solum potentem feci, imo & adiutorium illi superaddiderim. Potentem feci, vt sit in se indeficiens, addidi adiutorium, in quo alijs, inuocantibus eius patrociniū suffragaretur, vt de singulis sanctis impletum verificetur, quod de sancto sanctorum ac prophetarum promissum legitur, inueniaturque verax qui ait: Amen amen dico vobis, qui credit in me opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Quod si qui adhuc credit hæc potest, quanto magis qui super omnia bona domini constitutus Christum videt in gloria? Quomodo enim super omnia domini sui bona constitutus intelligitur, qui de sui dominibonīs inuocatus, alijs patrocinari nequit?

QVARTVS PARALOGISMVS.

Dominus Christus Iohannis decimo quinto capite docet. Si quid petieritis patrem in meo nomine, dabit vobis. Non dicit in nomine sancti Valentini, Hieronymi aut Cornelij vel Anthonij, vel cuiusuis alterius. Cum ergo inuocatio sit petitio quædam, quæ iubete domino non nisi ad patrem in nomine eius fieri debet, prorsus illicita & Christi verbo contraria sanctorum inuocatio videtur.

RESPONSIO

Deum immortalem, quot hoc paralogismo hallucinantur sanctorum inuocationem non esse, nisi quandam petitionem in nomine sanctorum deo porrectam æstimantes. At hi multum falluntur. Etenim si nihil nisi in nomine domini IESVS, ad sensum quæ ipsi prætexunt, a patre petere licet, cur extra nominis eius expressionem, nos idem dominus orare docuit.

S ij vbi

FRENUM LVTHERANORVM.

Math. 6.
Luca. ii.

ubi ait, Sic orabitur: Pater noster qui es in caelis &c. In hac namque prece, nulla fit illius nominis memoria. An non potuit vltimè adijcere petitioni, vt diceretur: Libera nos a malo, per dominum nostrum I E S V M C H R I S T V M filium tuum? Aut ergo non licebit eam patri profundere, pro eo quod non fit in nomine domini, hoc est, cum expressa nominis domini inuocatione, aut si licet, haud recte nos filius docuit, vt a patre nihil nisi in eius nomine peterem. Ad hæc scripturarij schismatici respondeant, si possunt. Nos interim illis dicimus, sanctorum inuocationem haud minus illicitam quam orationem dominicam, quæ similiter absque nominis domini expressa inuocatione ad patrem porrigitur.

Ioan. ij.

¶ At ne pusilli in fide hoc problemate scandalizentur, operæpretium est nosse quod in sanctorum inuocatione, licet eorum recenseantur nomina, nihil tamen extra nomen domini a deo patre in illorum nomine petitur. Inuocare quippe sanctos, vt cum dicimus: Sancta M A R I A ora pro nobis, non est in illorum nomine quippiam extra nomen domini petere, sed est sanctos interpellare, rogare, orare, implorare, quatenus vna nobiscum pro nobis patrem in nomine I E S V precentur, ad obtinenda iuste desiderata. Hoc autem nihil periculi habet, id quod mox ostendemus. In nomine tamen sanctorum etiam (modo sane intelligatur) aliquid a deo petere licet, quod scriptura subscribenda docebitur. Nec hoc prohibuit dominus, quando discipulis suis dixit. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Non enim est hic sermo prohibitorius, sed assertorius est, non exclusorius, sed informatorius, neque patiemur vt hæretici (quorum proprium est scripturam extragenuinum detorquere sensum) nobis, ex assertorio faciãt interdiciu, aut ex informatorio, exclusiu. Nihil ad literam prohibuit, nisi forsan quod illi petitioni ex diametro pugnat, sed plane docuit, in cuius nomine apostoli tum

essent
nomine eius expressè orant, non tamen domini orant docuit.
idv ii 2

esse nt petitori. Non voluit hoc verbo quorumuis intercessio-
rum exponere suffragia, id quod nec tum oportuit, imo magis
insinuare illum, in cuius fide, quicquid obtinet oratio, mere-
tur ac omnia impetrantur, & qui solus potens est, apud patrem
omnia petita cum patre donare. Ipse autem solus est, per quē
pater omnia nobis donat.

Roma. 8
2. pet. 1

¶ Addimus, quod ei, quæ in nomine sanctorum, deo opti-
mo, porrigitur, petitioni nequaquam pugnat. In alicuius enim
nomine petitur, quando petendo, is vel in se vel aliquo sui,
commemoratur, qui potens est rem petitam, vel per seipsum
donare, vel apud potentem vt donetur intercedere. Sic Moses
dominum in nomine sanctorum patriarcharum Abrahami,
Isaac & Iacob precatus est. Sic Salomon, in nomine sancti Da-
uid deum inuocauit. Quid enim periculi est, dominum in eius
aut illorum nomine inuocare, propter quem vel quos se bene
facturum pœnitentibus promisit. Propter Dauid, inquit, ser-
uum meum faciã hoc, propter seruos meos, ait, faciam, vt non
disperdam totum, &c.

Exod. 32.

.2. Para. 6.
3. reg. 11. 15
4. Reg. 19
Esa. 37. &
65.
Iohan. 15.
Rom. 6.
Apoc. 10.

¶ An sancti, dei serui non sunt. Si ergo quibusdam olim
misertus est propter seruos suos sanctos patriarchas, & pro-
phetas, eorum nomine non solū licite sed & vtiliter inuocatus,
quid prohibet, vt hodie quoq; in sanctorum suorum apostolo-
rum aliorumq; nomine salubriter inuocetur, quibus pollicitus
est, quæcunq; orarent credentes se accepturos, euenirent illis?
Et rursus: Si manseritis (inquit) in me, & verba mea in vobis
manserint, quodcumq; volueritis petetis, & fiet vobis. Ne-
quaquam ergo dominus in verbo pœmissio prohibere voluit
se aut patrem in nomine sanctorum inuocari, sed illum, vt di-
ximus, ostendere, in cuius fide omnem oporteret profundere
ad patrem orationem, & cuius intuitu omnis petitio fieret ex
audibilis, ac impetratoria.

Marc. 11. 7
Iohan. 15.

¶ Nec imaginandum, quod in nomine domini petere, aliud
non sit, quam eius nominis sonum duntaxat recensere, aut per
eius vocalem implorationem, vel expressam duntaxat inuoca-
tionem aliquid petere, vt puta dicendo. In nomine domini Je-

S iij su

su Christi, vel propter nomen domini Iesu, seu per dominum
 nostrum Iesum Christum, &c. Alioqui dominicam orationem
 seu precatorem, sicut diximus, ad dominum deum fundere
 neutiquam licebit, quæ hoc modo non fit in nomine domini
 Iesu. Sed in nomine domini petere est, absq; cordis nostri re-
 prehensione, in vera & sincera domini Iesu fide, patrem pro
 aliquo ad salutem conducente, secundum suam voluntatem exo-
 rare. Sic tam Christus quam eius discipuli petitionem quæ fit
 in nomine domini exponunt. At cum sanctos inuocamus, ali-
 quod agimus nihil, quam quod eos rogamus, quatinus nostri sint
 apud deum comprecatores, & ea quæ in sincera domini Iesu fi-
 de, a patre nitimur obtinere, illorum accedenti comprecatio-
 ne, facilius securiusque impetremus. Ea propter sanctorum in-
 uocatio, petitioni quæ in nomine domini fieri iussa est, adeo
 haud aduersatur, ut eam quoque prorsus seruet ac veraciter
 includat. Enimvero sanctum aliquem (quod toties, nec abs re
 inculcamus) inuocare, non est nudum eius retexere nomen.
 Aut illius in clamato nomine velle illius, non dei dono saluari,
 sed est sanctorum quempiam implorare, ut vna nobiscum pa-
 trem in nomine Iesu oret, ac in eodem nomine, recte deside-
 rata impetret. Scimus enim plurimorum, & præcipue iusto-
 rum, orationes esse apud deum exaudibiliores, atq; ad impetra-
 dum efficaciores. Consequitur ex his, quod cum dicitur. Non
 licet inuocare, nisi in nomine domini, duplicem huic verbo sub-
 esse sensum. Primus, quod non liceat extra nomen & fidem
 domini, hoc est non in nomine deorum externorum inuocare,
 & hic sensus catholicus est, scripturisq; probatus, nostro vero
 instituto adeo nihil officiens, ut ipsum etiam plurimum confir-
 met. Alius sensus est, illicitum esse, precibus ad deum fuis, ali-
 cuius alterius, quantumuis sancti ac dei amici, nominis in cla-
 matione uti. Hic sensus infidelis est, & ab hæreticis extortus,
 sed a fide ecclesiæ Christi alienus, ideoque prorsus perne-
 gandus.

QVINTVS PARALOGISMVS.

Sancto-

Marc. ii.
 Iaco. 1.4.
 1. Iohã. 5.

Matth. 18.
 Iaco. 5.

CAPVT VI.

SAnctorum inuocatio nos a deo auocat, & in creaturā, non in deum fidere facit, id quod lege diuina prohibetur, ergo sanctos inuocare nequaquam licebit.

Hier. 17

RESPONSIO.

Inuocatio sanctorum quæ in vsu ecclesiæ est, a deo auocare, modo omnis absit abusus, nequit. Sepiuscule etenim, nec absq; causa præmisimus, neq; repetere piget, inuocare sanctos aliud non esse, quam rogare sanctos, vt vna nobiscum, pro nostris necessitatibus deum exorent, quod certe a deo non auocat a deo, vt ad ipsum etiā plurimū prouocet. Sed nec in creaturam fidere facit, sicut nec proximorum confratrum nostrorū exoptulata pro nobis oratio. Nā sancti, non quasi principales salutis autores, sed sicut per quos nobis auxilium a domino credimus eius ordinatione euenturum, inuocantur. Id autem licere, pluribus scripturis supra citatis docuimus.

SEXTVS PARALOGISMVS.

AB omni specie mala iubet apostolus cauere, i. Thessal. v. At inuocare sanctos mali speciem habet, videlicet idolatriæ. Cauenda itaq; est.

.i. Thess. 5.

RESPONSIO.

SAnctorum inuocatio cælestium, non plus mali speciē aut idolatriæ habere potest, quam inuocatio iustorum hominū adhuc nobiscum agentium, quos cum inuocando non adoremus, sed illorum apud deum patrocinia, absq; omni specie idolatriæ, imploremus, ab idolatria quoq; prorsus alienā esse oportet inuocationem sanctorum, nisi sanctum Paulum idolatram fecerimus, qui toties sanctorum suffragia inuocauit.

Roma. 15.
Ephes. 6.
.i. Thess. 3.

SEPTIMVS PARALOGISMVS.

DEus cum sit omnipotens ac misericordissimus, alieno haud indiget intercessore, vana est itaque sanctorum inuocatio.

RESPONSIO.

ASSumitur in hoc paralogismo non causa pro causa. Siq; dē inuocationis sanctorum causa est, non dei vel impotentia vel inuidencia vel inscitia, sed nostra deficientia, sed diuinae

uinae prouidentiae dispositio, sed suae bonitatis magnificentia, qua deus in se summe bonus, omnipotēs, omniscius, sibiq; sufficientissimus, non solum per seipsum, imo per sanctos, tanquā amicos, sua nobis bona communicare disposuit. Nam summi boni est, sui diffusiuum esse. Eam ob rem apostolos, orbis doctores instituit, quamuis per se solum nos erudire potuerit.

Matth. 5.
& 28.
Luc. 10.

Dedit illis potestatem super omnia dæmonia, & omnem languorem, quamuis per se potuisset, inuocatus, sanare. Sic sanctos suos nostros voluit esse patronos, auxiliares ac intercessores, quamuis in se potentissimus sit opitulari in omnibus.

Qui & si sit misericors dissimulus, pro sua tamē misericordia consequenda, a nobis exorari vult, tum per nos, tum per alios. Alio qui orare non iussisset. Dimitte nobis debita nostra, &c.

¶ Neq; fit per hoc aliqua diuinæ misericordiae seu potentiae derogatio, quemadmodum nec per hoc, quod non per seipm immediate, sed per solem crescere ac germinare facit terræ nascentia, & si absq; sole posset, sed ostenditur ac commendatur in hoc suae immensae bonitatis profusio, qua etiam creaturis communicat, quod per seipsum facere potens esset, vt sic etiam in creaturis suis magnificetur ac glorificetur. Itaq; nobis, etiam ipse, per sanctos suos, absq; omni derogatione suae misericordiae & omnipotentiae, imo ad præcipuam suae misericordiae commendationem, patrocinatur, qua electos suos a deo dignificet, vt ex sua potestate & bonitate possint, quod ex se valerent minime, quatenus sic eius circa nos bonitas ac dignatio tum diffusior tum clarior appareat, ad laudem ac gloriam suam, nostram autem vtilitatem, sanctorum quoq; ampliore dignitatis prærogatiuam.

OCTAVVS PARALOGISMVS.

Solus Christus in scriptura mediator designatur, cuius etiam intercessio sola sufficiens est ad salutem. Superfluit ergo sanctorum intercessio, & per consequens etiam inuocatio.

Gal. 3.
1. Tim. 2.
Iohan. 2.

RESPONSIO.

Similiter hic non causa pro causa producitur. Etenim ob insufficientiam vel intercessionis vel mediationis Christi, sancto-

rum nequaquam fit aut inuocatio vel intercessio, sed ad commendandam diuinæ bonitatis magnificentiam, & misericordiae amplitudinem, atq; suæ prouidentiae ordinem, quo voluit inferioribus, non solum per seipsum, sed etiam per alia superiora creata, terrenis, per cœlestia, mortalibus, per immortales, peccatoribus, per sanctos prouidere & auxiliari, propter quod sanctorum intercessio nullatenus superfluit, præcipue, quia intercessioni Christi, cuius sancti membra sunt, extranea nequaquam est. Nam in illorum intercessione, sicut & in eorum passione, Christus, tanquam caput in membris intercedit atq; patitur. Act. 9.

Nec ideo scriptura Christum, & non sanctos, mediatorem claris verbis describit, quasi sanctorum patrocinium omnino nullum sit, sed vt is agnoscat, ex cuius autoritate, dono, gratia, benignitate, misericordia, & liberalitate, tam nobis omne bonum originaliter ac autoritatiue prouenit, quam sanctis potestas intercessionis data sit. Eandem ob causam orare nos docens, nihil de sanctorum inuocatione immiscuit, non quia sit impiū inuocare sanctos, sed vt is (q; solus est vt deus adorandus) solusq; in fide absq; omni hæsitatione, tanquam omnis boni autor, inuocandus, siue per nos ipsos, siue per illius amicos, agnosceretur, a quo omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum descendit, qui est pater luminum, deus super omnia benedictus, in sanctis suis semper laudabilis & gloriosus in sæcula sæculorum Amen. Luc. 2.

M. D. XXX. Augustæ, Octobris. xxvij.

DE nostris item operibus, grande mouebatur problema. An videlicet æternæ vitæ essent meritoria, si satisfactoria, si denique iustificatoria, id quod absque omni ambiguitate, christiana religio hactenus docuit & tenuit. At vesparum vesperilionum, brucorum, scarabæorum, atq; crabronum tū p̄sentiū, ac negatiuā aduersum veritatē tuētīū magis clamoribus & vanissimis cauillis, quā rōnibus tanquā quiddā difficillimæ solutionis, audiebatur. Veni licet q̄s deos (id, qd ingenue fateor)

T Reue-

Reuerende D. P. facilius expugnari, quam hoc genus hominum didaculum persuaserit, atq; conuicerit. Nos tamen illorum grunnitus nihil morantes, quid sancta doceat, prædicet & seruet ecclesia, aperta subscripsimus sententia.

CATHOLICAE ECCLESIAE SENTENTIA.

Opera nostra bona, quatin⁹ ex fide p dilectionē opante fiūt, æternæ vitæ, quæ admodū & mala gehēnæ, meritoria sunt, ac pro admissis satisfactoria, demū & nostri iustificatoria

DECLARATIO ET PROBATIO DE MERITO

Primum esto, quæ nostra dicantur opera bona exponere. Proximum, an & vnde meriti accipiant rationem. Demū, æternæ vitæ probabuntur meritoria.

Bona opera dicimus, quæ suos, ad summum bonum, opera rios ordinant, & promouent. Huiusmodi vero sunt, quæ spiritus sanctus in nobis per fidem & dilectionem operatur. Propria siquidem fidelium, quatinus filij regni, opera sunt, quæ in fide per dilectionem, operantur. Quicquid enim vel extra vel præter, vel contra charitatem fit, fidelis seu christiani proprie dici neq; sed humanū quoddā opus tū bonistū malis, interdū etiā bestijs, nedū infidelibus Aethnicisq; commune. Hinc si delibus apostolus scribit. In charitate radicati & fundati. Super oīa aut charitatē continuā habentes. Omnia in charitate facite &c. Porro nostra dicuntur, quatinus per nos exercentur, & si ab exteriori quodam principio in nos deriuentur, ac in nobis efficiantur. Sicut enim sermo noster, qui nobis loquentibus ex ore nostro profunditur, licet a. s. detur, vere tamē noster, quā tū is a spū sancto principaliter proficiscatur, sermo dicitur, eo quod nos verba formamus & resonamus, licet ille suggerat perq; nos loquatur. Sic opa quæ sacer ille spū in nobis & per nos opatur quatenus per nos exercetur, nostra quoq; opa vere dicuntur. Nā & nob, quasi Christi, mēbris vtitur. Hinc quā audacter fatebatur, Lingua mea calam⁹ scribæ velociter scribētis. Enimvero quæ admodū literarū formatio, ipi⁹ calami vere opus est, quod tamē calam⁹, nisi a scribētis, quæ literarū principalis est autor, manu mot⁹ neutiquā posset, ita bona quæ a. s. per fideles fiūt, vere sunt operantur.

Matth. 5.
Gal. 3.
Colo. 3
i. Cor. 10

Mat. 10
2. Cor. 13
Act. 2.
2. Cor. 12
Gala. 3
i. Thef. 2
i. Cor. 6
Eph. 4. 5.
Psal. 44

opantiū fidelīū opa, & si ad illa nequaquā assurgere possint, nisi
 a s. q. principalis illorū effector est, moti fuerint, sine quo nihil
 facere possunt. His rite collustratis, nemo ambiget, bona no-
 stra opa dici, q̄ p nos christifideles, s. i nob principaliter p cha-
 ritatē agēte, sūt, hui⁹ rei gratia, b. Paul. genua sua flectit ad pa-
 trē domini nostri Iesu Christi, ex quo oīs paternitas i cœlis & i
 terra noiatur, vt det nobis scdm diuitias glorię suę virtutē cor-
 roborari p spm̄ ei⁹ i interiori hoīe Christū habitare p fidē i cor-
 b⁹ nostris: i charitate radicati & fundati, &c. Hæc si dei non es-
 sent i nobis agētis opa, non diceret apostol⁹. De⁹ est q opatur i
 vobis velle & pficere. Ipse est q in nobis bonum incipit, ipse q
 & pficit scdm virtutē qua opatur in nobis. Rursus: Si nostra
 non essent, neutiquā p̄ciperet domin⁹. Videant opa vestra bo-
 na, vt glorificent patrem, &c. Nec scdm opera sua quisq̄ iudi-
 candus scriberetur. Itē, si non dei pariter & nostra essent, ne-
 quaquā propheta diceret. Oīa opa nostra, opatus es domine.
 En aptē nostra opa, nec dubiū qn bona, deo tanquā actori tri-
 buit, & tamē vere nostra eē opa affirmat. Opa igitur q̄ de⁹ p
 nos ad gloriā suā, nostrā vero vtilitatē opatur, ip̄a sunt, q̄ in p-
 sentiar, opa nostra bona dicim⁹, tm̄ de illo. Pergamus videre
 vnde meriti, p̄cipue æternæ vitæ, nomē & rationē accipiant.
 ¶ Opa æternæ vitæ meritoria, ab æternæ vitæ merito nomē
 accipere nemo dubitat. Porro æternæ vitæ meritū, humanā di-
 cim⁹ actionē, ex charitate factā, habētē ex diuina liberalitate, or-
 dinatione atq; promiss. vitā æternā pro mercede. Verbi gratia
 Pniam ex dei amore agere, meritoriū op⁹ noiatur, pro eo, qd̄
 ē actio hūana ex charit. nata, habēs ex diuina promiss. vitā eter-
 nā p̄stitutā. Ait em̄ dñs. Pniam agite, appropinq̄bit regnū cœ-
 lorū. Pniam, iqt, agite. Ecce op⁹ meritoriū. Appropinquabit re-
 gnū cœlorū, ecce merces promissa. Simile est huic: Qui facit vo-
 lūtātē patris mei, q̄ in cœlis est, ip̄e intrabit in regnū cœlorū, Fa-
 cere volūtatem patris, meritum est. Intrare in regnū cœlorum,
 merces est promissa. Ex hoc itaque nostra bona opera dicun-
 tur, æternæ vitæ meritoria, quod illis ex diuina ordinatio-
 ne & promissione æterna vita, pro mercede debeat, non

Iohan. 15

Ephē. 1.

Philip. 1

Ephē. 3.
Matth. 5
Psal. 61.
Prou. 24
Esaiæ. 26Mat. 5
Mat. 7.

Tñ tam ex

2. Tim. 4. tam ex iusticia, qua sibi ipsi, suæq; promissioni deus obligatur, quam ex gratia & misericordia, qua sic opera nostra bona, quibus non indiget, dignanter acceptat, vt illa etiam æterna remuneret vita. An non mira circa nos diuinæ pietatis clementia? Peccamus, & ob pœnitentiam non tantum indulget, imo & pœnas remittit commeritas, nec hoc satis, insuper pœnitentiam ipsam æternæ vitæ meritoriam efficit. Quis pœnitentis miserandi peccatoris opera, ne dum pœnarum remissoria, sed etiamnum regno cælorum digna æstimaret? Quis frigidum potum aquæ, proximo in nomine Christi præstitum, cælestis regni crederet meritorium? Sunt tamen isti similesque, quibus ex diuina ordinatione debetur regni cælestis meritoria.

Luc. 24. Hinc pietatis opera, tam huius, quam futuræ vitæ promissionem habere, Paulus ingenue fatetur.

1. Tim. 4. Aliud itaque bonis nostris operibus tribuimus nihil, cum illa prædicamus æternæ vitæ meritoria, quam quod illa, digna æterna confitemur vita, non ex ipsius nostri substantia operis, sed ex dei misericordia, sua in nobis dona coronantis, operaq; nostra taliter acceptantis, secundum illud. Perditio tua Israel, tantummodo in me in auxilium tuum. Ipsa siquidem bona opera, quatinus dei regno digna iudicantur, cum primis gratiæ ac misericordiæ dei in nobis operantis, haud nostra sunt opera. Iam etenim diximus, nec iterare piget. Non nostra, quasi nostra, sed sua in nobis dona, quibus nos saluare dignatur, deo coronat. Sedm illud Psal. pro nihilo. i. gratis, non ullo cuiusquam merito, labore, vel opere proprio, saluos facies, conuersionem, gratuita largitate præueniendo, concedens, & in conuersis, merita, ad salutem operans. ¶ Ea propter in nullo, diuinæ gratiæ præiudicatur, si quando bona opera nuncupantur meritoria, seu nostra merita. Nihil enim aliud, quàm dei in nobis miserationes sunt, de quibus Psal. Qui coronat te in misericordia & miserationibus. In misericordia coronat, quando nos sua benignitate præueniendo conuertit, gratia participes, & de impijs, pios faciens. In miserationibus aut, quando nos ad se conuersos, ad æternam p̄ opa bona p̄ducit vitam.

Titum. 3.
Psal. 15.

Luc. 24.
Marci. 9.

1. Tim. 4.

Ose. 13.

Rom. 6.

Psal. 118
Psal. 155

Psal. 107.

vitā. Inde consequens fit, vt dū nostra opa afferimus meritoria aliud nil dicamus, quā opera illa quæ deus sua gratia in nobis operatur, esse non absque præmio, sed ad vitam æternam, illius misericordia, ordinata, id quod scripturæ vtriusque testamenti abunde probant. Enimvero, mereri nihil aliud appellamus, quam facere actionem, æterna vita, ex diuina misericordia dignam. Quam ob rem bonā opera nostra, vculā hanc meritum, ne quaquam tantū horrent, quasi dis dia pason ab ea distet, id quod modernis schismaticis, nec nomē, nec nominis rationem agnoscentibus, visum est.

¶ Proin operibus nostris, dum afferuntur meritoria, nil, quasi nostris tribuitur, sed diuina, tam in illis, quam in nobis, misericordia magnifice commendatur, qua nos adeo dignatur, vt nos etiamnum per nostram cooperationem sibi reddat acceptos, suoque dignos efficiat regio, id quod eius apostolus testatur dicens: Cum tremore & metu, vestram salutem operamini. Et Petrus: Satagite fratres, ait, vt per bona opera, certam vestram vocationem & electionem faciatis. Sic em̄ abundanter ministrabitur vobis introitus in regnum dei, & saluatoris Iesu Christi. At si non essent ex diuina ordinatione eꝝ regni meritoria, q̄ nostrā faceremus certā electionē? Quomodo per illa nobis abundanter ministraretur introitus in regnum dei? Inde ergo dicuntur æternæ vitæ meritoria, quod ex diuina misericordia & acceptance, ad æternam beatitudinem tanquam mercedem ordinata sunt, quemadmodum & mala opera, gehēnæ meritoria dicuntur, quod ex diuina iustitia, ad æternam pœnam, tanquam conueniens eis stipendium deputata sunt.

¶ His candide perspectis, facile quisque videbit, opera nostra bona, veraciter esse vitæ æternæ meritoria. Diximus em̄ huiusmodi opera esse, diuinę in nobis gratiæ opera, quibus ex dei misericordia liberalique promissione & ordinatione, æterna (tanquam merces) debetur vita, quam vitam tum meremur quādo huiusmodi opera, spiritus sancto nos mouente facimus, De quibus saluator ait: Attēdite, ne iustitiam vestram coram

T iij hominibus.

Opera nostra esse meritoria quid importet.

Mereri quid sit.

Phil. 2.
2. Petri.

Roma. 6.

Math. 6.

FRENUM LVTHERANORVM.

Math. 6. hominibus faciatis, vt videamini ab eis: Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Habet ergo iusticia nostra, modo non fiat vt ab hominibus videatur, repositam in cælis mercedem, cuius si meritoria non esset, merces illius nequaquam diceretur. Nam merces necessario alicuius meriti est. hoc & de eleemosyna, oratione, ieiunio, alijsque multis dominus confirmat dicēs: Te faciente eleemosynam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. Tu cum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. At cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Quid autem aliud, putamus reddet, quam mercedem Abrahamæ olim promissam, quando ait: Ego merces tua magna nimis. Nā seminanti iusticiam, merces ipse fidelis. Nolite errare, inquit Paulus, deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Iustus enim est deus, iustis laborum suorum mercedem reddens. Non (inquit Sapiens) effugiet rapinam peccator, & non retardabit sufferentia misericordiam facientis: Omnis misericordia, faciet locum vnicuique, secundum meritum operum suorum, & intellectū peregrinationis illius. Ecce scriptura, claris verbis opa nostra fatetur meritoria. Hinc rursus subdit: Non verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces dei manet i æternum. Et infra. Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo. Hieremias quoque: Quiescat, ait, vox tua a ploratu, & oculus tuus a lachrymis, quia est merces operi tuo, ait dominus omnipotens. Quid hoc testimonio validius? Sed euangelica forsitan testimonia audire vultis. Beati estis inquit in euangelio dominus, cum maledixerint vobis homines, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduer-

Gen. 15.
Prou. 11.
Gall. 6.

Sapi. 10.
Ecclesi. 16.

Eccle. 18.
Eccle. 31.

Hier. 31.

Math. 5.
Lucæ. 6.

aduersum vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate quoniam vestra merces, copiosa est in cælis. Quisquis potum dederit vobis, calicem aquæ frigidæ, in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Et qui recipit prophetam, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et qui cunque adbibendum dederit vni ex pusillis his poculum aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: Amen dico vobis, non perditurum est mercedem suam. Dignus est enim operarius mercede sua. Nam ei qui operatur, inquit Paulus, merces deputatur, secundum suum laborem. Ideo deus reddit vni cuique secundum pacientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem, quærentibus vitam æternam. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Non enim iniustus est deus, vt obliuiscatur operis vestri. Quapropter abundantes estote, in omni opere domini semp, scientes quod labor vester non est inanis in domino. Beneficentiæ vero & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur deus. Nolite ergo amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia namque vobis necessaria est, vt voluntatem dei facientes, reportetis promissionem quam autem aliam, nisi de qua beatus Iohannes. Vos, inquit, quod audistis ab initio in vobis permaneat, quia si in vobis manserit, quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & hæc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam. Vbi beatus Augustinus sic habet: Forte mercedem quæreres & diceres. Ecce in me quod ab initio audiui custodio obtempero, pericula, labores, tentationes, pro ista mansione sustineo, quo fructu, qua mercede? Quid mihi postea dabit, quia in hoc sæculo, me video laborare inter tentationes. Non video hic esse requiem aliquam, mortalitas ipsa aggrauat animam & corpus quod corrumpitur premit ad inferiora, sed tolero omnia, vt illud quod ab initio audiui maneat in me, & dicam deo meo. Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras

Ad quã

Marc. 9.

Matth. 10.

Lucæ. 10.

Roma. 4.

Roma. 2.

.i. Cor. 2.

Hebr. 6.

.i. Cor. 15.

Hebr. 11.

Hebr. 10.

.i. Ioan. 2.

Psal. 16.

FRENVM LVTHERANORVM.

Ad quam ergo mercedem? Audi, & noli deficere, Si deficiebas i laboribus, promissa mercede fortis esto: Quis est qui operetur in vinea, & recedit illi de corde quod accepturus erat? Fac illum oblitum mercedem suam, deficiunt manus, Memoria promissæ mercedis, perseverantem facit in opere. Et homo promisit, qui te potest fallere, Quanto fortior esse debes in agro domini, quando promisit veritas, cui nec succedi potest nec mori, nec fallere potest eū cui promissum est. Et quid est promissum? Videamus quid promisit: Aurum est, quod hic multum amant homines, an argentum? An possessiones ad quas fundunt homines aurum, quamuis multū ament aurum? An amœna prædia, amplæ domus, multa mancipia, animalia manerosa? Non est hæc merces quædam, ad quam nos hortatur, vt in labore duremus. Quid dicitur merces ista? Vita æterna, Audistis, & gauisi exclamastis, Amate quod audistis, & liberamini a laboribus vestris in requiem vitæ æternæ. Ecce quid promittit deus, Vitam æternam. Ecce quid miratur deus, Ignem æternum, Quid illis ad dexteram constitutis? Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Ad sinistram quid? Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius, Illud nondum amas, vel hoc time. Mementote fratres mei, quia vitam æternam vobis promisit. Nemo vos seducat ad mortem, promissionem vitæ æternæ desiderate, hæc ille.

Matt. 25.

Ecce quanto zelo, quanto studio, beatus ille doctor, fidelibus, ex apostoli autoritate, inculcare nititur, vitam æternam esse nostrorum operum bonorum mercedem a deo promissam, eiusque memoriam, neutiquam debere nobis excidere, vt ex tali præmio digni tandem habeamur & interim in opere perseverantiores reddamur. Hinc idem apostolus

Ioan. 2.

rursum ait. Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis, vt mercedem plenam accipiatis. Apertissimis hisce scripturis qui dissenserit, operaque nostra bona, æternæ vitæ meritoria negauerit, infidelis est, ac infideli Cain, huius hæreseos primo autore, deterior. Hic etenim primus hanc orbi detestandam infide

C A P V T VII.

infidelitatem inuexit, opera nostra primus meritoria negauit quem moderni hæretici, eius sectæ discipuli, fidelium opera bona apud deum negantes meritoria, ducem habent & patrum, de quibus gloriosus Christi apostolus Iudas ait: Væ his qui in via Cayn abierunt, eius impietatem sequentes, & de dei clementia impie sentiendo, pœnitentiæ opera nequaquam meritoria credunt. Hoc namque Cayn credidit, hoc asseruit, hæc incessit viam. Maior est (inquit) iniquitas mea, quam ut veniam merear. Quid autem hoc, nisi deo mea nunquam sic erunt accepta pœnitentiæ opera, ut veniæ sint meritoria? Et hodie quod aliud blaterant meritorum destructores, merita negantes? At interim mercedem (quam a bonis operibus distitentur) sibi pro hac impietate debitam, a beato pronunciatam apostolo attendant: Væ (inquit) æternæ damnationis eis debetur, qui viam Cayn abierunt. Igitur manifestarium est bona opera negare meritoria, damnabile esse, id quod & alia scriptura testatur, ubi de impijs (non recte cogitantibus, imo sua excæcatis malitia errantibus) legimus, Nescierunt sacramenta dei, neque mercedem sperauerunt iusticiæ, &cæt. Si scriptura clare diffinit iniquum, infidele & erroneum, iusticiæ mercedem non sperare, quanto magis illam in vniuersum negare? Recte de talibus beatus Iudas ait. Hi autem, quæcunque ignorant, blasphemant, hoc est, seductores hæretici secreta fidei, quæ intelligere nequeunt, negant, & inhonorant. Quæcunque autem naturaliter tanquam bruta animalia norunt, hoc est, quæ sensitiua cognitione, brutis quoque communi, vel in rebus, vel in literis diuinis, agnoscunt, & sibi quasi delectabilia, suisque erroribus conuenientia apprehendunt, in his corrumpuntur, hoc est, talibus male vtuntur, & in eis damnabiliter delectantur, ac perseuerant, errantes, & in errorem mittentes. Sed hos deuita quisquis christianus cense-
feri velis.

Iudæ. 1

Gene. 4.

Sap. 2.

Iudæ. 1

2. Tim. 3

¶ At scripturariorum cohortem, dētibus aduersum hæc stridentem audio, validisque clamoribus infirmare molientem, quæ diximus, primo sic.

V PRI-

FRENUM LVTHERANORVM.

PRIMO.

A Eternam vitam nobis Christus solus sufficienter meruit. Nihil ergo nos meremur. Alioqui redemptore opus non esset, si nostris saluaremur meritis, aut Christus insufficienter meruit, si nostra adhibere oporteat.

RESPONSIO.

ET si dominus Christus sufficienter omnibus (Nam mortuus est pro omnibus) vitam meruit æternam, suo tamen merito, illam, non omnibus, sed sibi duntaxat, vt Paulus habet, obtemperantibus suaq; obedientia illam merentibus, debitam effecit. Quamobrem haud probe quisquis argumentatur. Si Chrs sufficienter meruit, ergo nos nihil meremur. Nos enim merendo precium nostræ redemptionis, quod solus ille præstitit, nequaquam exhibemus, sed vitam æternam, quam ille nobis sufficientissime meruit, debitam nobis, gratia cooperante, facimus, quod qui neglexerit, Christi merito nunquam saluus erit. An non dicturus est dominus, nonnullis fidelibus, quibus haud dubium sufficientissime cælum meruit merita tamen propria negligentibus: Discedite a me maledicti in ignem æternum, quæ preparatus est diabolo & angelis eius? Oportet igitur beatitudinem, quam ille nobis sufficienter meruit, per merita nostra, debitam nobis faciamus. Alioqui nullus fidelium, imo nec infidelium aliquis damnaretur. Nam pro omnibus Christus sufficienter meruit. Nec apostolus fidelibus Colossensibus scriberet. Cùm autem Chrs apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. An non & pro illis Christus gloriam sufficienter meruit? Illi tamen hoc meritum nequaquam proficere, ab apostolo itrepede asseritur, nisi eam sibi debitam, digna conuersatione, propriisq; meritis efficiant. Nostra itaq; merita, redemptorem nedum non excludunt, imo adeo exigunt, vt nisi esset redemptor, nisi sufficiens præcessisset redemptio, nequaquam vel vllum extaret meritum nostrum. Ea propter nec merito nec redemptioni Christi, nostra præiudicant merita, sed tam illius meritum, quam redemptionem præsupponunt, inq; his fundata sunt. Inde dominum

vineg

C A P V T VII.

vineæ suæ procuratori dicturum legim⁹. Voca operarios (ni-
mirum quos olim meâ gratia ad vineam conduxî) & redde
illis mercedem. Non dicet: Voca omnes quos ad vineam in-
uitavi, quibus sufficienter merui, sed operarios voca, illis mer-
cedem quam ego eis meo merito, meâ benignitate constitui,
redde, eo quod illam sibi debitam suis laboribus (meâ tamen
gratia partis) effecerint. Vnde & beatus Paulus postquam
dixerat: Bonum certamen certavi, cursum consumavi, fidem
seruavi. Non ego, sed gratia dei mecum, mox subiunxit. De
reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, hoc est premium seu
merces iustæ operationis & meriti, quam reddet mihi domi-
nus, in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & o-
mnibus qui diligunt aduentum eius, ubi venerabilis Haymo
Illi diligunt aduentum eius, qui securi de præmio, sperant se
remunerari ab illo. Sicut rex quilibet aut imperator alicui su-
orum principum coronam tribuebat antiquitus victoriam
reportanti ab hostibus. Ita dominus suis victoribus ac militi-
bus præmia æterna, & braua sine fine mansura donabit. Imo
potius reddet: Neque enim dabit inquit, sed reddet, tanquã
debitum aliquod, non munus, sit recepturus, quippe qui iu-
stior sit, mercedem omnium decernet laboribus, sit itaq; vt
vel debita corona hæc sit ob iudicis æquitatem.

Haymo

Theop.

SECUNDO.

Christus nos liberauit & vocauit, vocatione sua sancta
non secundum opera nostra, sed secundum propositum
suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tem-
pora secularia, ij. Timoth. i. Non ergo nostris operibus aut
meritis saluos nos facit, Titum. iij. Quamobrem, æternam vi-
tam nostris meritis obtinere impossibile est.

RESPONSIO.

Aeternã vitam ex misericordia seu gratia donari, & pro
meritis dari, nequaquam pugnant, tum quia scriptura
(quam solui impossibile est) deum æternam vitam, pro vtrif-
que dare manifeste testatur, tum quia, nostra merita nihil
V ij aliud

FRENVM LV THERANORVM.

Iohan. 10.
 1. Cor. 12.
 2. Pet. 1
 Gal. 6.

 altud sunt, quam diuinæ gratiæ ac misericordiæ dona in nobis. Quod ergo pro meritis datur, necessario ex gratia datur, & quod meremur, ex gratia accipimus, eo quod merita nostra effectus sunt gratiæ dei. Eatenus itaq; nobis possibile est æternam mereri vitam, quatenus deum in nobis bona operari merita, quibus æternam vitam pro mercede constituit, ac promisit, possibile est. Ex quo probe colligitur, grandẽ esse blasphemiam, opera nostra per negare beatitudinis meritoria. Quis enim nescit esse blasphemum, asserere, deum in nobis opera, vita æterna digna, operari haud posse? An hoc non illius occasione, sed gratiæ, imo & promissioni pugnat? Igitur procul omni dubio, grauissime deum offendunt, & a recta Christi fide excidunt, qui opera nostra, non meritoria impie defendunt, de quibus beatus Iudas ait: Hi sunt in epulis suis male conuiuantes sine timore, semetipfos pascentes, nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sydera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

Iudæ. 1

Mat. 18. 25

TERTIO.

Manifeste Paulus ait: Si ex gratia, ergo non ex operibus. Roman. xi. At beatitudo ex gratia datur. Romanorum. vi. Ergo non ex operibus, non ergo pro meritis datur.

RESPONSIO.

Rom. 11.

 1. Pet. 3.

Gratia si quando primitus datur, omnino gratis datur, nequaquam ex operibus, gratiam meritorie præcedentibus. Alioquin gratia, iam non esset gratia. Illud tamen, quod habita gratia, vel ex gratia, vel propter gratiam datur, potest etiam vel ex, vel pro operibus gratiam sequentibus dari, & nihilominus ex gratia esse, eo quod gratiæ neutiquam repugnet, esse bonorum (meditantibus alijs virtutibus) operum principium, quorum finis est æterna vita. Hoc aut modo, beatitudo nonnullis ex grã datur, quæ ex opib⁹ seu pp opã grã qbus;

CAPVT. VII.

bus æterna vita promissa est, vnde haud recte conficitur argumentum. Si ex gratia, ergo non operibus seu meritis. Equidem nihil pugnant, beatitudinem ex gratia dari, & tamẽ meritis dari, eo quod gratiæ (cui æterna debetur vita) merita, confectus sunt. Hinc patrem familias audimus cuidam pro denario diurno murmurãti, respondẽtẽ, suaq; responsione testantem, oparijs in sua vinea (sed sua sponte ac liberalitate) conductis, qđ erat gratiæ, diurnum pro factis laboribus, quod erat iusticiæ, denariũ reddi. Sic em̃ ait. Volo & huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi, quod volo facere? vbi gratia commẽdatur. Et tamẽ iã ante iusserat oparios vocari mercedem q̃ illis reddi, quo certe subindicabat diurnũ denarium, pro laboribus in vineis actis reddendum, quod erat iusticiæ. Præmiserat siquidem. Itẽ & vos in vineam meam, & quod iustũ fuerit dabo vobis. Ea propter, æternæ vitæ merces diurno denario significata, & ex grã, & ex meritis a domino datur. Ex grã ẽ, quod nos ad illã suã misericordia vocauit. Gratiæ ẽ, quod nos meritis diuites facit. At quod nobis illã tãquã mercedẽ reddit, ex laboribus ac meritis nostris euenit, ad q̃ nos, pro ea consequenda mercede, conduxit.

Math. 20.

QVARTO.

Dicit Apostolus. Ei q̃ opatur, merces non imputatur secundũ debitũ. At merces æternæ vitæ secundũ gratiam imputatur, ergo non secundũ debitũ, ergo nullũ ẽ ei merita.

Rom. 4.

RESPONSIO.

Aeternæ vitæ mercedẽ, scriptura, secundũ duo nos considerare docet. Primo p̃ respectũ ad deum, tãquã p̃ci se datẽ illã mercedẽ, & hoc modo, non ex debito, sed secundũ gratiã merces imputatur. Nulliº em̃ debitor ẽ deº, dicẽte Paulo. Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? Dein, p̃ respectũ ad deum vt mercedẽ promittẽtem. Faciẽtibº nãq; suã voluntatẽ, deº æternam pro mercede vitæ promisit. Et hoc modo, btitudo seu merces æternæ vitæ, non secundũ gratiam tm̃, imo secundũ debitũ diuinæ videl. promissionis, tãquã merces iusticiæ imputatur, secundũ illud. Reposita

Math. 7.
Ioan. 14.

2. Tim. 4.

V iij. est

FRENVM LVThERANORVM.

est mihi corona iustitiæ &c. Vnde cū in argumēto assumitur Aeternæ vitæ merces secundū gratiā imputatur, verū est, si consideretur p respectū ad deū tāquā p̄cise datorē, hoc si qdē modo considerata, solū secundum gratiā, & non secundū debitum datur, eo qd nulla humana actio, ad diuinā p̄cipandā gloriā proportionata sit. At eadē merces si p respectum ad deum, tāquā promissorē consideretur, sic non secundū gratiā solū, imo magis secundū debitū imputatur. Hoc aut, non primo, modo, sub humano merito cadit, iuxta illud: Voca operarios, & redde illis mercedē. Qui facit volūtatē dei, manet i æternū. Faciētib. eñ nob opa bona, abundanter ministrabitur introitus in æternum regnum domini & saluatoris nostri Iesu Christi. Non eñ ois q dicit illi domine, domine, intrabit i regnum cælorū, sed q facit volūtatē patris ei⁹ q in cælis ē. Quāobrem: Qui vult ad vitā ingredi, seruet mandata. Tūc etenim beatus qsq; erit, si cū hęc sciat, etiā fecerit ea.

¶ Et ne quēpiā hac i re, sanctorū patrū verbis hallucinari contigat, hęc volui adiectā coronidē. Per propria saluari merita, aut ppria exigi merita, duplicem sensum habere potest Prim⁹, vt intelligātur propria, q sunt p̄cise hoīs, ex solo libero arbitrio, diuinitus sibi semel concesso, opa beatitudine supna digna, opantis. Et hoc modo proprijs meritis saluari, sancti tamquam hærēsim Pelagianā vehemēter detestantur. Hęc eñ asserit hominem, si velit, suis viribus saluari posse, absq; dei gratia, contra quam hærēsim, præcipue Hieronymus & Augustinus admodum plura scripserunt. Secundus, vt propria merita intelligantur, quæ non sunt p̄cise aliena, & nihil cooperantibus, tantum applicata, sicut in paruulis baptisatis contingit, sed etiamnum per nosmetipsos (cooperante Christi merito & gratia) effecta. Hoc modo proprijs saluari meritis, adeo necessariū est adultis, vt si talibus careāt, regnū dei nunquam ingessuri sint, id quod domin⁹, sub fatuarū quinq; virginum pabola, si sanctis Hiero. credimus ac Gregorio, manifeste docuit. ¶ Tm̄ de nostrorum operum merito dicū esto. De satisfactione quoq; parum quiddam audiamus.

Opera

OPERA NOSTRA ESSE SATISFACTORIA

OSTensuri bona nostra opa, esse apud deum satisfactoria, opæpretium duximus, quid pœnitentialis satisfacti-
 onis (de hac siquidē nob iā differendum est) nomine impor-
 tetur præmittere, ne vel vllum in eius vocabuli sensu piculū
 timeatur, aut in quoquam, satisfactioni seu redemptioni do-
 mini nostri saluatoris Iesu Christi præiudicare videamur. Sa-
 tisfacere pœnitēcialiter, est debitam deo pœnā (cuius nos p
 peccata p̄terita, post baptismum admissa, obnoxios fecimus)
 secundum illius voluntatē reddere & exoluere. Debitā deo
 pœnam dicimus, quam a peccatoribus deus non exacta iusti-
 tia, sed amicabili reconciliatione exigit. Peccādo namq̄ du-
 plex incurrit malū peccator. Culpam videlicet, qua deum of-
 fendit, & pœnæ reatum. Et si quidē mortalis fuerit culpa,
 æternæ reatum pœnæ incidit, quem tamen pœnitendo, deī
 qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur
 & viuat, benignitate, sic euadit, vt in pœnæ temporariæ, si-
 ue hic, siue in purgatorio exoluendæ reatum, amicabiliter
 corripiendus trīse at, p̄cipue, quando non antecessit tanta pœ-
 nitentia, seu contritio, quanta potuit, gratia cooperante, to-
 tum animum penitus ab omni reatu expurgare. Neq̄ enim
 ita remittuntur tunc peccata, quin dignæ pœnæ debitum ad
 huc subeūdā maneat, cui peccator obnoxius est. Quod sa-
 ne debitum, si Augustino credimus, inter alia numeratur,
 quū in oratione dominica dicimus. Dimitte nobis debita no-
 stra. Neq̄ prius in cælum aditus patebit, quā hæc debita quo
 quo modo fuerint integre persoluta. At vbi talium solutio
 plenarie accesserit, deo, cum aliud quid a nobis haud exigat,
 satisfecisse dicemur. Sic Pylat⁹ Iudæis satisfecisse legitur, do-
 minum Iesum illoꝝ voluntati tradēs. Nā aliud ab illo nihil ex-
 postulabāt. Porro ne didacul⁹ q̄squā, p̄sentia tāquā n̄ri capi-
 tis figmēta, cauilletur scripturis docebim⁹. Primum, dimissa
 culpa, remanere nonnunquā pœnā. Dein, q̄d peccator huius
 mod pœnam sua opa coopante gr̄a exoluere potest & tene-
 tur. Postremo q̄d huiusmodi digne p̄acta, deo p̄ opa sua pec-
 cator

FRENUM LVThERANORVM.

caror recte satisfecisse dicitur. Age primum iam ostēdamus.

¶ Adam primum hominem (qui tanta fuerat sapientia p̄-
ditus) neminem dubitare putamus, post offensam statim resti-
puisse, q̄ tamen a p̄cena, peccato suo debita, nequaquam i-
lico liberatus fuit. Fratres Ioseph, diu postquam hunc vēdi-
derant p̄cenas facti sui dederunt in Aegypto, vt & Rubē cla-
maret. Merito hæc patimur, q̄a peccauim⁹ in fratrem nostrū
& tamen credibile non est Patriarchas tantos, nunquam in-
tere a p̄cenuisse, neque culpam eis fuisse dimissam. In Leui-
tico scriptum legimus. Anima quę iurauerit & protulerit la-
bijs suis vt male qd faceret vel bene & non fecerit, & illud i-
psū iuramento & sermone firmauerit, oblitq; postea intel-
lexerit delictum suū, agat p̄ceniētiam pro peccato, & offerat
agnum de gregibus seu capram, orabitq; pro eo sacerdos
& pro peccato eius, & dimittetur ei. Audimus non sufficere
p̄ceniētere, ingemiscere, & ap̄ctis resipiscere, sed oportere
insup agnum aut capram offerre (quod ē satisfacere) pro pec-
cato. Nam hæc oblatio, cum esset deo grata, haud fiebat, nisi
post impartitam peccatori gratiam, ad culpæ condonationē,
& ideo non ad culpæ quæ iam dimissa erat, remissionem, sed
ad satisfactionem pro p̄cena culpæ dimissæ, debita. Moysen
& Aaron, quibus in p̄cena aut fastus aut incredulitatis suæ,
non erat permissum vt populum Iudaicum in terram promif-
sionis inducerent, num credemus eos diu ante non fuisse re-
conciliatos in gratiā? Remansit tamē in vtroq; p̄cena pro pec-
cato debita. Dauid, postquā intellexit adulteri culpam sibi
fuisse remissam, sed p̄cena reſeruatā, non destitit fletib⁹ quā
acerbiss. p̄cena illā peccato debitā diluere, & cum gemitu o-
rare, sibi deleri iniquitatē, ampliusque a peccato suo lauari.
Afflict⁹ sum, inqt, & humiliat⁹ sum nimis, rugiebā a gemitu
cordis mei. Et paulo post. Quā ego ī flagella pat⁹ sum, & do-
lor meus in conspectu tuo semp &c. Eodē ptinet, quod E-
zechias rex, tāetsi culpa fuisset ei remissa, non tñ ei⁹ p̄cniē, oī
penit⁹ caruit punitione. Rursum ī Daniel. traditur qd quā
Nabuchodonosor audierit somnī sui terribilē expositionē,
Da-

Daniel ei mox consuluit, vt eleemosynis peccata sua redime-
ret. Ad quid autem attinebat ista redemptio, nisi ad satisfacti-
onem? Tum enim (si b. Augu. credimus pariter & Hierony.)
facti sui pœnitens erat, & differebat deus in eum sententiam,
per menses duodecim illum expectans, ad satisfaciendum pro
peccato. Certe nisi pœna, remissa culpa, soluenda restaret, Io-
hannes baptista populum ad se confluentem nequaquam fuis-
set cohortatus, vt dignos agerēt pœnitentiæ fructus, quod nos
post sanctos, August. Greg. Chrysof. Hierony. Ambro. Cy-
prian. satisfacere nominamus. Nam faciendo dignos pœniten-
tiæ fructus, dignam deo pœnam exoluimus, nostro iudicio, di-
uinū euadentes, secundum illud Pauli. Si nosmet ipsos dijudi-
caremus, non utiq; iudicemur. Vnde b. Chrysof. sup Matt.
ait. Si vis (quod ego consulo) nec hic a deo pœna quauis cruci-
ari, tu ipse tibi iustus sis iudex, referas tibi ipsi rationes viuendi
Audi Paulam dicentem: Quoniam si nosmet ipsos iudicaue-
rimus, non utiq; iudicemur. Si id facies ordine paulatim pro-
grediens, ad coronam quoq; peruenies.

Mat. 5.

1. Cor. 11

¶ His confine est quod Paulus in actis, affirmat se gentibus
annunciasse, quatenus pœnitentiam agerent, & conuerterentur
ad deum, digna pœnitentiæ opera facientes. Quam rē aper-
tius Romanis indicat inquitens. Sicut exhibuistis membra ve-
stra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhi-
bete membra vestra seruire iustitiæ ad sanctificationem. Ac
cui putamus iustitiæ, & in quam sanctificationem? Iusti nimi-
rum erant & sanctificati ad quos loquebatur Paulus, quantum
ad gratiam intus iustificantem attinebat. Sic enim illos saluta-
uerat. Omnibus qui sunt Romæ: Dilectis dei vocatis sanctis,
&c. At erāt iidem adhuc propter reliquias peccatorum & pœ-
nas pro peccatis debitas, etiam iniusti, quippe quas nondum
expiassent digna pœnitentia. Mansit ergo nonnihil in illis
post culpam condonatum, quod iusto vindicandum erat & ex-
piandum supplicio.

Act. 26

Rom. 6.

¶ Similiter Corinthiis scribens, gaudere se dicit, quod secū
dum deum tristati fuissent ad pœnitentiam in salutem stabilē.

2. Cor. 9.

X Quæ

Quæ scdm deū, inq̄t, tristitia est, p̄niam in salutem stabilem op̄atur. At cum tristitia scdm deum absq̄ gratia non sit, hoc ipsum interius scdm deum tristari, ad remissionem peccatorū op̄atur. Ad qd̄ ergo opus erat, exteriori, quam cauſabat, penitentia, nisi ad penarū debitā post culpæ condonationē restantiū expiationem? Vnde subdit apostolus: Ecce enim hoc ipsum, secundum deum contristari vos, quantam in vobis opatur sollicitudinem, hoc est, studium emendandi quod deliquistis, sed desensionem, hoc est, scdm Hierony. satisfactionem p̄cepti, sed indignationem, nimis, in vos ipsos, pro malis, q̄ gessistis, sed timorem, ne simile quippiam in futuro vobis contingat, sed desiderium, in melius proficiscendi, sed æmulationem p̄stantiorū virtutum, sed vindictam, hoc est, castigationem vestri, pro peccatis admissis, &c. Si quis ad hunc modum cuncta q̄ in scripturis sunt recensere velit, quibus continetur, post dimissam culpā, remanere p̄niam peccatis debitam, grandis profecto liber prodiret. At nos iam qd̄ scdm erat statuamus, nimirum, peccatorem posse sua opera, cooperante tamen gratia, huiusmodi p̄nam exoluere, & ad eius solutionem obligari.

Roma, 6

¶ Diuinæ volūtatis, p̄co magnificus, S. Paulus, dum huiusmodi p̄narū expiationem fidelibus commendaret Romanis solerter p̄misiſit. Humanū dico, pp̄ infirmitatē carnis vestræ. Humanū, inq̄t, hoc est, leue, ad complendū facile, & hoīs fragilitati plurimū congruens. Vobis do p̄ceptum, a quo nemo se rationabiliter excusare potest. Ideo vero leue, propter infirmitatē hoc est impfectionē vestrā, ac carnis vestræ fragilitatē, ob quā grauiora minime ferre poteritis p̄cepta. Vbi b. Ambr. Medicus spiritalis, non plus a nobis exigit, nedū p̄cepta quasi grauiā fugeremus p̄pendentes infirmitatē nostrā, maneremus i morte. Origēes, pudorē quēdā p̄ hoc icutit apostol⁹ auditorib⁹, vt hoc saltē obsequi dependant iustitiæ, & sanctificationi, qd̄ prius imunditiæ & iniquitati detulerāt. Quid ergo tā humanū, hoc est, qd̄ tā leue, qd̄ tā sine onere, & qd̄ nulla ratione prorsus possit infirmitatis excusare, &c. Qd̄ itaq̄ ab apostolo leue, ac cūctis penit⁹ facile p̄cipitur, q̄s possibile dubitabit? An humanū dici pote

Ambr.

Origē.

potest, quod homini prorsus impossibile est? Alioq nec domini p̄cursor, nec apostolus Christi p̄ceptum hoc infirmis peccatoribus imposuisset, nec tandem intulisset. Si nos iudicaremus non utiq̄ iudicaremur. Penarum itaque relictarum exolutio peccatoribus possibilis est. ¶ Porro cum sola charitas, deo nostra faciat opera accepta, sitque soli illi talis vindicatio debita, ne utiquam ei digne exolui poterit, nisi cooperante charitate & gratia, ex qua si non prodierit, prorsus nulla apud deum reputabitur, dicente apostolo. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ea pp̄, necessum est istis expiationib⁹ charitas assit, & coepetur dei gratia, si satisfactionis rationē habere debeāt.

¶ Nec dubium arbitramur, quin ad huiusmodi satisfactiones peccator obligetur, cum illam deus exigat, præcipue quando non tanta præcessit contritio, quanta pro delenda culpa, & expianda commerita pena, a diuina iustitia exigebatur, id quod plurimis supra citatis scripturis ostendimus. Sufficiat iam Pauli autoritas, dicentis. Si nos iudicaremus, utique non iudicaremur. Eatenus nos ergo proprium super admittis obnoxios tenet, quatenus diuinum, vindictam illam exigens, euadere cupimus iudicium. Hinc cum per Iohelem dominus respicientiam indixisset. Conuertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, mox satisfactoriam vindicationem, exoptulans, adiunxit. In ieiunio, fletu & planctu, &c. Et paulo superius, plange quasi virgo accincta sacco, &c. Et ad sacerdotes. Accingite vos & plangite sacerdotes, lamentamini qui ministratis altari. Ingredimini, dormite in sacco ministri dei, &c. Simile in Ezechiele legitur. Si conuersus fuerit impius ab impietate sua, & fecerit iudiciū, & iusticiā, vita viuet, & non morietur. Subscribit Micheas dicens. Inducabo tibi o homo, qd sit bonū, & quid dominus a te requirat. Utiq̄ facere iudicium, & diligere misericordiam, & ambulare sollicitum cum deo tuo.

¶ Et quid aut vnum aut alterum prophetarū hic cito, quando Hieronym⁹ ip̄e fatetur, vocib⁹ omnium prophetarū nos voca-

X ij re deum

i. Cor. ii.

i. Cor. ij.

i. Cor. iij.

i. Cor. ii.

Iehel. 2.

Ibid. 26.

Ezech. 37.

re deū ad pœnitentiã, hoc est, ad pœnã debitam pro peccatis. An non ex productis scripturis videmus, deum p̄ter conuersionẽ ad se (quæ vtiq; p̄ iustificantem gratiam fit, qua culpa remittitur etiam exigere, vt faciat peccator iudiciũ & iusticiã, id quod ex diuo Paulo iã supra docuimus? At quid ẽ facere iudiciũ, nisi seipsum iudicare, hoc est, seipsum arbitrari plagis ac pœna dignum? Quid facere iusticiam, nisi istud exequi, quod iudicauit, & sibi pœnam statuere, vt isto iudicio, & eius executione, domini effugiatur iudiciũ? Hoc autem dei iudicium, si suo proprio iudicio & iustitia peccato effugerit, nonne deo suis operibus iam satisfecisse dicitur? Nam supra docuimus, satisfacere non esse aliud, quam deo debitam exoluere pro admissis pœnam.

¶ Hæc enim quicumque candide collegerit, haud dubium nisi malitia nolit, opera nostra pœnitẽtialia, ex charitate facta, probabit esse satisfactoria. Hinc dominus ait: Quod superest date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et rursum dimittite, & dimittetur vobis. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis peccata v̄ra. Item, petite & dabitur vobis. Et Iacobus: Orate pro inuicẽ vt saluemini. Et Petrus. Caritas operit multitudinẽ peccatorũ. Caritas, hoc est, opera charitatis, quæ proximis ex affectu charitatis impendimus, q̄ sunt opa satisfactionis, opit multitudinẽ peccatorũ, vt deus vltra culpã non respiciat, imo p̄ illa opa charitatis etiã pœnã indulgeat. Hoc Pau. voluit vbi ait. Si nos diiudicarem, non vtiq; iudicaremur, hoc est, Si nos nostras i deũ offensas propria austeritate vlti fuerim, vsq; adeo clemẽtẽ se nob̄ ip̄e p̄bebit, vt nolit vlcisci denuo. Neq; em̄ bis in idipm̄ iudicat. Propter hoc & Dauid sua pctã vidicã, confidẽter ait ad deũ. Vide humilitatẽ meã, & laborẽ meũ, & dimitte omnia pctã mea. Si non certo sperasset p̄ suã in semetipsum ai aduersionẽ, commeritas pœnas sibi condonãdas, nequaquam ad hunc modum sese afflixisset, neq; petisset condonari sibi peccata, hoc est, pœnas peccatis debitas. Iam enim de remissa culpa satis ei constitit. Huc quoque indulgentiarum
 ¶ gratia

Lucæ 11.
 Lucæ 6.
 Matth. 6.
 Matth. 10.
 Iaco. 5.

1. Petri. 4.

1. Cor. 11.

Psalm. 24.

2. Re. 12.

gratia pertinet, qua absque dubio, pœnæ exsoluuntur debitæ & abolentur peccatorum reliquiæ, cum non frustra dominum Petro dixisse credamus. Quodcumque solueris super terram Matt. 16. erit solutum & in cælis. En quot modis diuina clementia nobis satisfactionem præscripsit, nimirum, eleemosynarum largitione, iniuriarum remissione, propria vel aliorum precatione, charitatis affectione, propria & alterius austeritate, indulgentiarum concessione, vt non sit qui se abscondat a calore sue Rom. 7. immensæ benignitatis, sed inexcusabilis tandem inueniatur, qui has diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnit. Nec enim ammodo ignorare potest, quin benignitas dei ad pœnitentiam & satisfactionis opera ipsum adducat. Nec scripturæ desunt exempla. Satisfecerunt Niniuitæ, pœnitentiæ & satisfactionis assumentes opera. Ionæ. 3. Sic enim textus habet: Vidit deus opera eorum quia conuersi sunt, de via sua mala, & misertus est super malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. Porro quæ opera fuerint, præmisit dicēs Et surrexit Rex de solio suo, & abiicit vestimentum suum a se, & indutus ē sacco, & sedit in cinere, & clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius dicens: Homines & iumenta & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad dominum in fortitudine, & conuertatur vir a via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorū &c. Ecce scriptura manifeste subindicat, Niniuitas domino satisfecisse, ieiunio, fletu, oratione, austeritate. Nisi enim his operibus deo satisfecissent, nec illis placatus, neque misertus (opera huiuscemodi respiciens) fuisset. Ita satisfecit Dauid. Item & Achab. Sed & Manasse. Sic Petrus, amare iugiter flens. Sic Magdalena, lachrymis seruatoris pedes rigans, aliq; complures, quorum ingentem penitudinem & afflictiones sua sponte susceptas, clementia dei, velut iustam pœnæ (quæ sceleribus eorum debebatur) satisfactionem admisit, cohibuitque flagellum quod illis inferre meditabatur.

.2. Re. 11.
.3. Re. 21.
.2. Par. 33.
Matt. 16.
Lucæ. 7.

¶ Certe si opera nostra non sint satisfactoria, dominus nos

Ioan. 6.

plurimum sefellit, orare docens. Dimitte nobis debita nostra &c. Inter hæc namque debita etiamnum pœnarum debita numerantur. Aut ergo satisfacimus orando, impetrantes debitorum & pœnarum quibus obnoxij tenemur relaxationem, & inficias ibit nemo, nos opere nostro satisfacere. Nam orare nostrum, opus quoddam est. Aut nunquam assequimur quod petimus, & fallax erit oratio, fallax & veritas quæ nos hac oratione debitorum remissionē certo consecuturos docuit. Ea propter satisfactionis contradictores, aut obmutescant, aut in nostram concedant sententiam, opera nostra fatentes satisfactoria, aut dominicam precationem, tamquam vanam ac fallacē penitus tollant. Hæc de nostrorum operum satisfactione sufficere credimus, si, ob vitandas hereticorum circūventiones, modicum hoc adiecerimus antidotum. Ex aduerso siquidem illi clamabunt: Christi passio sola sufficiens, imo & superabundans satisfactio fuit pro peccatis nostris, imo totius humani generis, secundū illud. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non nostris autem tantum, sed etiam pro totius mūdi. Aut ergo nostra satisfactio superfluet, aut illius insufficiens erit.

1. Ioan. 2.

RESPONSIO.

Psal. 68.
Esaï. 53.
Esa 61.

EX præmissis haud probe infertur hæc consequētia. Sua enim satisfactione dominus Christus, nostrā nequaquam exclusit aut inuoluit, sed exigens, eā nobis magis parauit efficacēq; nobis fecit, ac vigorem illi debitum soluendi dedit. Solus quidem sua passione satisfecit, nostræ redemptionis pretium plene exoluendo, secundum illud psalmistæ. Quæ non rapui, tunc exoluebā, disciplina quippe pacis sup eum, & liuore eius sanati sumus, q in dilectione sua, & indulgentia sua nos redemit. Nec hoc tm̄, insuper sua satisfactione, nostris operibus vt essent satisfactoria commeruit. Satisfacim⁹ tamen & nos, non culpas diluendo, non humani generis aut nostrā ex nob salutē procurādo, non illius satisfactionis deficiētā vel sufficientiā supimplēdo, sed commeritas post recidiuā pœnas, diuina iusticia exactas explēdo. Aeterna qdē lege decretū ē, post peccata, baptismū sequētia, si dei æquissimi, q tm̄ ingratitude malum, ne qua-

1. Cor. 11.

nequaquã relinquet inultum, euadere iudiciũ velim⁹, nosmet-
ip̃os, p̃cenas soluẽdo debitas, iudicem⁹. Quas qui hic exoluere
contēnit, post hac vel i purgatorio explebit, vel i inferno, nũquã
exoluturus reddet. Iam de op̃e iustificatione pauca doceam⁹

Math. 5.

¶ DE OPERVM IUSTIFICATIONE.

Operibus nostris nos iustificari tam a schismaticis, quam
a nonnullis pro catholicorum parte stantibus, male au-
diebatur, illis asserentibus, blasphemum et a scripturis alie-
num. Istitis autem sermonis improprietatem causantibus ac
dicentibus. Eatenus opera iustificare, quatenus beatificant
Improprie iustificare, proprie beatificare. At q̃a nostr̃e non ẽ
in hac lucubratiuncula singulor̃e opiniones vel referre, vel re-
fellerẽ. Sed simpliciter ac sincere, nostr̃e fid̃e veritatẽ osten-
dere pariter & firmare, hoc em̃ & T, G, R, D, P, ex postolare
visa est, veram ac puram nostr̃e religionis ecclesiãq̃ catholicẽ
sententiam, subscripto accipito, paradoxo.

¶ CATHOLICAE FIDAEI PARADOXVM.

Operibus ex charitate factis, non solum beatificamur, sed
vere quoque iustificamur. ¶ Paradoxi declaratio.

Quia nob̃ vndiq̃ insidiãtur scripturarij, scripturis contra
scripturã veritatẽ abutẽtes, p̃mittẽdũ duxim⁹, quã va-
rie scriptura diuersis tribuat beatificare, nec non iustificare.

Beatificare cũ primis deo optio tribuitur, q̃ sol⁹ potẽs ẽ sua au-
toritate, verã (cũ om̃ib. ad illã conducẽtib⁹) p̃stare btitudinem
sc̃dm illud: Domin⁹ salutẽ tribuit, sperauim⁹ i dom. &c Non ẽ
, inquit, absq̃ me saluator. Dein btificare his tribuitur, q̃ alios
siue vere, siue false beatos proclamãt. Btificam⁹, inqt, Iacobus
eos q̃ sustinuerũt. Esai: popule me⁹ q̃ te bt̃m dicũt, ip̃i te deci-
piũt, & viã gressuũ tuor̃e dissipant. Et rursus: Erunt q̃ beatifi-
cant populũ istũ seducẽtes, & q̃ btificãtur p̃cipitari. Tãdẽ btifi-
care q̃q̃ dicũtur, q̃ habita, suos possessores celesti btitudie dig-
nos efficiũt. Hoc modo, dei dõna, qb⁹ fideles ad supnã btitudi-
nẽ ordinãtur, btificare dicũtur, siue habit⁹, siue act⁹, siue aliud
qd sint. Sic beatificamur fide sc̃dm illud. Bt̃i q̃ non viderũt &
crediderũt, Spe q̃q̃ .d. Paul. Spe salui facti sumus. Charitate,
referẽte Tho. btioẽs q̃ diligũt te. C̃sa & remissione peccator̃e

Eccle. 45.
Psal. 35.
Prou. 21.
.i. Tim. 4.
Esa. 45.
Osc. 15.
Iaco. 5.
Esa. 2.
Esa. 9.

Iona. 20.
Roma. 3.
Tobia. 19.

Psal. 1
Mat. 5.
Luc. 6.

Mat. 25
Iohan. 13
Iohan. 5

Rom. 2.
Mat. 16
Iaco. 5.

Mat. 5.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates . Paupertate spiritus, mititate, luctu, patientia. Cordis munditia, pace, Similibusq; secundum illud. Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati qui lugent, Beati mundi corde, Beati pacifici, Beati qui patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Hoc modo certum est, & opera bona beatificare, testante saluatore, Beati (inquit) misericordes. Venite benedicti patris mei, precipite regnum, &c. Esuriui, & dedistis mihi manducare, & reliqua similia. Quamdiu enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Si hæc scitis, beati estis si feceritis ea: Venit enim hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ. Hinc Paulus ait: Reddet deus vnicuiq; secundum opera eius, his quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus vitam æternam. Et Iacobus: Estote factores verbi, & non auditores tantum, salientes vosmetipsos, quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nauitatis suæ in speculo, considerauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem prospexerit in lege libertatis, & permanferit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Dicente domino: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum, beatificanti itaque suos actores, opera bona, hoc est, ad beatitudinem promouent, & meritorie perducunt, de quibus supra satis diximus, cum illa tam meritoria quam satisfactoria ostendimus: Quod autem a plerisque opera, proprie beatificare, non iustificare asseruntur, meo iudicio minus caute, minusque vere dicitur, eo quod operibus scriptura, iustificationem æque manifeste tribuit, id quod mox palam faciemus. Itaque ne propter incautam quorundam assertionem, diuinarum scripturarum, aut negare. aut non synceram confiteri veritatem cogamur, totaque scripturam nostra leuitate dubiam, nutantem, ac fluctuantem faciamus: opus nostra, nos vere iustificare iam docebimus, præmissa tamē primū eius voculæ, nimirum iustificationis declaratione.

¶ Cū

CAPVT. VII.

¶ Cum in scriptura iustificari, pro iustū fieri interdū vsurpetur, sitq; vulgaris hæc eius vocis significatio, nemo aut̄ suis opibus apud deum iustus fiat, imo iusta opa iustum, tamquam fructus arborē, sequantur. Scripturarū iustificationē opibus, nequaquā conuenire opinantur, ipsius vocis appellatione, eiusq; significationis ignoratione, manifeste decepti, credentes iustificationem haud in alia aliqua significatione vsurpari, id quod apte erroneū est. Nam apud Ezechielē de Hierusalem legimus. Iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas opata es. Iustificatæ enim sunt a te. At peccatis & abominationibus nemo iustificari, hoc est, iustus fieri creditur, & nihilominus p̄ctis iustificatæ sorores dicantur. Oportet ergo iustificationis nomē aliā aliquam habere significationē. Et in Apocalypsi scriptū est. Qui iustus est, iustificetur adhuc. At qui iam iustus est, quomodo adhuc iustificari, hoc est, ex iniusto iustus fieri præcipitur? Si iniustus ē, non recte dicitur: Qui iustus est, iustificetur. Si vero iustus, non potest adhuc iustificari, hoc est, ex iniuste iustus fieri. Cum autem scriptura solui nequaquam possit, iustificationis nomen necesse est confiteamur haud vno modo in scripturis vsurpari.

¶ Scito itaq; diuinas scripturas iustificationem accipere, ne dū pro status iustitiæ immutatione quo de iniustitia ad iustitiā transitur, & iustitia de nouo adipiscitur, sed & pro adeptæ iustitiæ perfectione, augmentatione, consummatione, ac tādē p̄miatione, sic vt iustificari dicatur, non t̄m q̄ ex iniusto iustus efficitur, id quod absq; omni dubio deus p̄ fidē ac gratiam facit: dicente Paulo. Deus est q̄ iustificat, cuius gratia iustificati sumus, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionē præcedētium delictorum, in sustentatione dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore, vt sit ipse iustus & iustificans eū qui ex fide est Iesu Christi. Sed etiamnum q̄ iustus reputatur, & qui in iustitia crescendo, ac proficiēdo consum

Y

matior

FRENUM LVTHERANORVM.

matior efficitur. Sic enim legimus. Qui iustus est (gratia videlicet per fidē a peccatis purgatus) iustificetur adhuc, bonis nimirum, opibus in iustitia crescendo, atq; iustitiā adimplendo, secundum illud. Sic decet nos omnem iustitiam adimplere. Nisi enim abundauerit iustitia vestra plus quā, Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Hinc iusto cuiquam præcipitur. Non verearis vsque ad mortem iustificari, & subditur causa. Quoniam merces dei, id est, æterna vita, manet in æternum, iustificatis videlicet parata. Illic etenim iustitia finaliter consummabitur, dicēte scripturas. Nosse te, consummata est iustitia.

¶ His itaq; modis, iustitiæ videlicet pfectione, adimplentione necnon consummatione, scriptura iustificationē, operibus bonis tribuit. Iustitia etenim quæ lege præcipitur, legis obedientia, seu bonis operibus adimpletur, per adimplentionem autem & obedientiam legis quisquis iustificatur, hoc est, iustior, id est, in iustitia perfectior, & apud deū ac homines iustus reputatur, iustorumque albo adiudicatur. Non enim auditores legis, sed factores iustificabuntur. Propter quod dictus Iohannes ait. Nemo vos seducat filioli. Qui iustitiam facit iustus est. Quod si iustitiæ factores iustificabuntur, & qui iustitiam facit iustus est, quis iam addubitabit iustum operibus quoque adhuc iustificari, hoc est, in iustitia perfectiorem ac consummationem, iustitiæq; præmio dignorem fieri? Hinc veritas ait, Si hæc scitis, beati estis, si feceritis ea. Et beatus Iacobus. Estote factores verbi, & non auditores tantum fallentes vosmetipsos, quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultū nauitatis suæ in speculo, considerauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Simile est huic quod dominus ait. Quid vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico. Omnis qui venit ad me, &
& audit

CAPVT. VII.

& audit sermones meos & facit eos, similis est homini ædificanti domum qui fodit in altum, & posuit fundamentum supra petram, inundatione autem facta illisum est flumē domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificanti domum suam supra terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina illius domus magna. Et alibi, cuidam interroganti, quid faceret vt vitam æternam haberet. Respondit. Si vis ad vitā ingredi, serua mandata dei. His & similibus aptissimis scripturæ testimonijs iusticiam bonis operibus consummari, & consummatione beatitudinem mereri comprobatur, quam obrē opera iustificare haud inepte dicuntur, non quidem status immutatione, faciendo de impio pium, de prophano sanctum, de iniusto iustum, de pessimo optimum, nec iusticiam non habitam causando (nisi forsan dispositiue.) Hoc enim dei gratia in nobis efficit: Sed affectum iusticiæ statum perficiendo & consummando ac etiam contestando, atq; tandem ad consummatam iusticiam perducendo, quod & Paulus plane docuit vbi ait: Filius dei factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Nemo igitur sibi de qualicunque solius fidei iusticia blandiatur, nisi enim & dei filio obedientiam, quæ sit operis exhibitione, præstiterit, sola fide non solum non iustificabitur, imo etiam fides illi pœnas aliquando daturæ committas, in peccatum reputabitur. Nec apostolus ait: Factus est omnibus solam fidem habentibus, sed omnibus obedientibus sibi, causa salutis æternæ. Clarum est itaque nos obedientia & operibus bonis iustificari & ad iusticiæ consummationem, hoc est, beatitudinis affectationem perducī. Hinc bona ipsa opera, diuinæ videlicet legis obedientias ac obseruantias, **D A V I D** toties appellat iustificationes, nimirum, quod suos iustificat actores ipsa, eodem **P S A L M I S T A** dicente.

Y ñ In-

FRENVM LVTHERANORVM.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. At sine iustificatione, neminem viuificare possunt. Iustificat igitur opera bona, quãtũuis iustificatum sequatur. Hæc, si iustificationem operæ negantes rite p̄sitauerit, nec ipsos posthac nobis aduersarios credimus futuros.

M. D. XXX. Augustæ Octob. vltima.

DE SACRAMENTALI CONFESSIONE. CAP. VIII.

IN harenam quoq; sacramentalis illa, iam in ecclesia consuetuata confessio, per scripturarios (Rotherodamicis forsitan argumētis motos quasi dubia.) in his comitijs vocatur, quã tamē ab ecclesiastico senatu, imo ab ip̄o dei verbo, decisam, p̄ multos ānos feliciter complexi sum⁹. Hanc etsi ab hoīm nēmine primā institutā ostendere possint, nouitium tamē hoīs licet nesciant cuius, figmentū mentiri haud verētur, q̄busq; possunt viribus ab ecclesia moliūtur exturbare. At catholici murum sese pro illa obijciētes, & gladio dei verbi defendūt, & hasta, de thesauris suis tā noua quam vetera proferentes, q̄bus confessionē sacramentalem, qua n̄ & euangelicā ecclesia agnoscit, scripturis fundatā commonstrēt. Paucis hæc subindicabimus scripturarum authoritates quibus ad hoc orthodoxi patres vsi sunt breuiter adducturi. Beatus Clemens Sancti Petri successor & discipulus, martyr venerandus, eā confessionē scribit fundatam atq; diuinitus exactam, in verbo beati apostoli Iacobi vbi ait. Confitemini alterutrum peccata vestra vt saluemini. Hæc authoritas, etsi a modernis hæreticis rideatur, nob̄ tamē haud aliter quã diuinū q̄ddā oraculū ē suscipiēdi, eo quod ab apost. Claristi, ab vni⁹ illorum ore profectam agnoscimus, de quibus dominus ait. Qui vos audit, me audit, Vos non estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Itaque quod Christi apost. ex Christi commissione, ex sancti spiritus suggestionē, ex celestis patris inspiratione loq̄tur, ali⁹ nemo loqui credendus.

C A P V T VIII

dendus est, quam ipse Christus, imo ipsa sanctissima trinitas. Non ergo tanquam teruncium spernendum, sed quasi dei, cuius vere verbum est, reuerenter acceptandum & amplexandum. Proin, quid nobis de peccatorum confessione per apostolum dominus Christus loquatur, deuote auscultem. Confitemini (inquit) peccata vestra, vt saluemini. O verbum gratiosum, Omni pietate plenum, O magnam circa nos diuinæ misericordiæ benignitatem, peccamus, & a peccatis vnigeniti sui pretio liberat. Ingrati reciduiamus, & adhuc remediũ non negat. Sed antiotum, omnibus præsentissimam, nemini salutem amanti, difficilem præstat, Confitemini, inquit, peccata vestra, &c. Expendamus aliquantulum planius hoc apostolicum verbum; & quanta sub hac breuissima autoritate fidelium mysteria lateant aperiamus. Apostolus Christi diuersas circa peccatorum confessionem hæreses, diuino spiritu, futuræ præuidens, tot vere percutit ac expungit errores, quot de confessione verba scribit. Primo namq; sacramentalis confessionis præceptum, haud dubium Christi cuius erat apostolus commissione, promulgauit dicensq;. Confitemini peccata vestra, illos cum primis exhibet hæreticos, qui contempta delictorum confessione, peccatoribus, sola fide, salutem promittebant, aduersum istos perniciosissimos seductores, fidelibus iam fidem habentibus, sed post baptismum reciduiantibus, scribit. Confitemini peccata vestra vt saluemini, Christi verbo prorsus conformiter vbi ait: Pœnitentini & credite euangelio, appropinquabit enim regnum cælorum. Credere enim omnibus necessarium fatemur, at hoc satis non est peccantibus, imo oportet etiam pœnitentiam super admissis agant, alioqui regnum dei nunquam visuri. Etenim sicut pœnitentia vana est absq; fide, ita fides absq; pœnitentia mortua est. Quamobrem quemadmodum Christus pœnitentiam fidei fidemq; pœnitentiæ: sic eius apostolus confessionem fidei, fidemq; confessioni coniunxit, vt sicut confessio nemini absq; fide, ita nec fides vlli peccatori. quantumnis fideli, salutem mereatur absq; peccatorum legitima confessione, hæc est

Y ij Christi

FRENUM LVTHERANORVM.

Christi saluatoris nri dei, hæc eius apostoli, ab illo nec vnguē
latum diuertentis, sententia. Dein, huius confessionis mate-
riam insinuat dicens, peccata. Hæc enim sunt quæ confessio
exigit: Peccatorum confessio, pronūciatio, denudatio, Pecca-
ta (inquit) confitemini. Contra hæreticos, peccatorum enarra-
tionem in confessione necessariam negantes, ac confessionē
non ob delictorum enunciationem, sed ob verbi (quam ne-
scio) consolationem fieri debere impie dicentes. At aliter nos
Christi apostolus edoceat. Peccata (inquit) confitemini. Itaq;
non sola verbi consolatio, non aliud quoduis substituatur, sed
simplex peccatorum pronūciatio, hic quæ ratur & seruetur,
hoc si quis spreuerit, præcepti haud dubium) reus habebitur

¶ Addit apostolus vestra: Contra hæreticos, qui non omnia
peccata, necessario confitēda dogmatizant, aduersum quos a-
postolus vestra, inquit, confitemini peccata. Nostra quippe
sunt, quæcunq; sponte, nostraq; volūate admisisimus. Omniū
itaq; memoria habitōrum peccatorum enunciationem exigit
confessio, nullum cæleri vult peccatum, nullum tegi, nullum
tergiuersari, nullum obticere, imo cuncta, si qua fides Christi
apostolo, de quibus nos conscientia repræhendit pronūciari
Quod si peccator vel minimum scienter contra conscientia
obticuerit, iam non deo sua confitetur, imo sibi ipsi sua refer-
uat peccata, & offendens in vno, fit omnium reus.

¶ Confessorem quoque legitimum apostolus exprimere
haud neglexit, dum ante verbum quod tractamus, de corpo-
re male affectis immediate præmitteret dicens. Infirmatur
quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent sup eum
&c. sequitur. Et si in peccatis sit remittetur ei. Inducat, inqt,
non quoscunq; sed presbyteros, nec quosuis, sed ecclesiæ, ne-
que quoslibet, sed quorum solutione. peccatorum assequatur
remissionem. Ad hoc namq; tales induci vult, vt infirmus si
in peccatis sit, ei remittantur. At per quos alios nisi quibus so-
lis dominus Christus potestatem dedit peccata remittendi?
Hos autem ecclesiæ presbyteros, hoc est sacerdotes, sacramē-
torum dei dispensatores, in quibus dominus reconciliationis
verbum.

C A P V T VIII

verbum (si Paulo credimus) posuit. Solis ergo talibus, peccatorum confessionem fieri præcipit apostolus cum ait. Inducat ecclesie presbyteros, quo verbo, plures simul percutit & damnat hæreses. Prima docens solo corde deo duntaxat confitendum. At contra istos: Ecclesie quoque presbyteris oportere confessionem fieri declarat, quibus nemo solo corde confiteri potest. Secunda, asserens, quemlibet, cuiusvis aut sexus aut status sit, christianum, peccatorum legitimum confessorẽ, sed & hos apostolus confutat, dum ecclesie presbyteros, tanquam solos huic negotio idoneos nominat. Tertia: Affirmãs, ecclesie presbyteros non esse quos hodie Ecclesiasticos appellamus, sacerdotes, sed viros quoslibet christianos fide plenos & spiritu, quorum errorem damnat, dum non pro quavis causa, sed pro peccatorum remissione consequenda inducendos specificat. At præter Ecclesiasticos sacerdotes, nemo potestatem accepit peccata remittendi. Talibus enim, non alijs, dominus dicit: Quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Quæcunq; ligaueritis sup terram, erunt ligata & in cælo. Quorum remiseritis peccata remittentur eis, quorum retinueritis, retenta erunt. Præcedit igitur sententia ecclesiastici sacerdotis, sententiam dei in cælis, vt qui ab ecclesie sacerdote solui contemnit in terris, nec a deo solutus a peccatis agnoscat in cælis. Stat enim firma sententia, quorum retinueritis peccata, retenta erunt. Cælum & terra transibunt, verbum autem istud non transibit.

¶ Tandem & necessarium confessionis modum exprimit addens. Alterutrum: Hac enim vocula, non confessorẽ, sicut schismaticis placet, quem iam antea demonstrauerat, sed confessionis modum aperit, qui est, vt iam non solo corde sicut olim, non soli deo, sicut ab antiquo, sed homo etiam homini peccata sua detegat, hoc subinducat, alterutrum, idest, alter alteri, seu vnus alteri. Nec tamen quiuis cuiuslibet, sed peccator ecclesiastico (sicut prædocuerat) sacerdoti, non qualitercunque constituto, sed clanculum, Nam istud, per alterutrum significatur

FRENUM LVTHERANORVM.

ficatur, vnus alteri, solus soli. Nostræ siquidem fragilitati clementissimus pater condescendens, vt ad confessionis institutum, sine quo peccatores, propter quorum salutem venerat, regulariter saluari haud contingeret, magis prouocaret quàm auocaret, admissorum occultorum expiatione, publica fame nostræ iactura fieri noluit, sed secreta pœnitentia, præcepti sui obseruatione delere, taliter præceptum suum temperans, vt & pœnale esset, peccatorum detectionem, etiam homini fiendam mandans, & blandū, clanculariam reuelationem sufficere monstrans. Inde haud dixit: Confitemini ecclesiæ, seu coram omni multitudine, siue toti cœtui, id quod si fecisset, quis ex aduerso stetisset? Quis illum accusasset? At nostræ misertus infirmitatis, pater misericordiarum & deus totius consolationis, occulta peccatorum confessione, prorsus voluit esse contentus, id quod per apostolum suum hic nos edocuit, vbi dicitur. Alterutrū, quo verbo pariter & illos confutat hæreticos, qui oris confessionem negant esse ad salutem necessariam, & illos, qui peccatorum confessionem occultam, nequaquam sufficere, sed publicam coram omni ecclesia exigendam docebant.

¶ Et ne pestilentissimam Nouatianorum hæresim futuram, peccatorum remissionem post baptismum negantē, non exhiberet, omnium nouissimo adiecit, vt saluemini. Declarans confessione peccatorum, certissimam peccatoribus contingere salutem, modo secundum quod est ab apostolo præscripta, seruetur, quam qui contemptim præterierit, saluus esse non potuerit. Etenim iam excusari non poterit peccator (inquit Chrysostomus) qui legem contempsit vt delinqueret, & confessionis remedia amplecti noluit vt periret. Cape tu quisquis es o peccator remedia. Confessio afferat salutē, cui contemptus attulerat mortem. Consilia ad salutem data peccator amplectere, peccatorum indulgentiam, confessione instanti mercare. Quid horres fateri, quod libenter ac proprie commisisti? Cur confunderis dicere, quod non confusus es perpetrare? Cur vereris domino indicare, quod ipso præsentē
non

CAPVT VIII.

non veritus es committere? Aut nunquid eum ignorare que fecimus putas, nisi nobis confitentibus discat? Peius est confiteri nolle, quam legem contemnere, peius est admissi peccatam spernere, quam monita diuina despicerere, peius est dei offensam satisfactione nolle placare, quam peccado dei bonitatem offendere. Deniq; Niniuite; confitentur & viuunt. Sodomite; obdurantur & pereunt. Filij Israel quoties peccant hostibus traduntur, quotiens se peccasse fatentur, de eor; manibus liberantur. Confitemini (inquit) domino quoniam bonus. Qui bonum ostendit confiteri persuadet, peccatore; em; bonus absoluit, iustus condemnat, bonus indulgentiam tribuit, iustus peccatorum merita expungit. Apud iudice; bonum confessio mater est indulgentie, apud iustum debitum pœnæ. Vnde fit, vt qui bonum sentire confitendo noluerit, iustum sentiat reticendo.

¶ Quare consule tibi peccator dum licet, dum qui offensus est suadet, cum ipse misereri desiderat si qui offendit rogado non desinat, licet confiteri, cui peccare non licuit. Confessio reddat, quod peccatu; detraxit. Curet pœnitentia, qd delictorum macula sordiderat. Serpentinum virus, satisfactiois antidoto recuretur. Peccatorum venena, precum instantia depellantur, vt qui nobis peccatibus fuerat offensus, confessione nobis misericors reddatur & pius. Hæc ille.

¶ En quam aperte, quam lucide peccatorum confessionem in ecclesia quotannis fieri consuetam, nobis Apostolus Christi prodidit, vt etiam si nulla alia suppeteret scriptura, cunctis synceris fidelibus, vnica ista apostolica autoritate, sufficienter testata esset, nec tamen aliarum desunt scripturarum testimonia, a patribus catholice vindicata, quæ obiter videre libeat.

¶ Sæctus Dionysius beati Pauli discipulus in Christi verbo, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, illam solidissimo fundat.

¶ Iohannes Chrysostomus in pcepto diuinitus dato Leuitici. v. Aia que iurauerit, vel aliquid mali fecerit, oblitaq; postea

Z

postea

FRĒNUM LVTHERANORVM.

postea cognouerit delictum suum, agat pœnitētiā pro peccato suo, Hic ubi nos habem⁹ agat pœnitentiā, litera Cyrilli sic habet. Et pronunciet peccatum quod peccauit. Cui hebraica veritas sic respondet, ubi sic habetur. Et confitebitur peccatum quod peccauit. Hinc Leuitici .xxvi. comminatur dominus, quod tabescent in iniquitatibus suis, donec illa confiteantur. Rursus Leuitici .xiiij. præcipitur de leproso mundando, quod ad sacerdotem adducetur, vt is de lepra diiudicare posset, & sententiā ferre, quæ res, si Beato Hieronymo & Cyrillo credim⁹, confessionē sacerdoti faciēdā effigiat, dicēte scriptura, Presbytero humilia aiām tuam, &c.

¶ Item Basilius, in factō, quod Actuum xix. legitur, ubi cum spiritus nequam insiliisset in septem filios Scœuæ principis sacerdotum ob peccata sua, multi leguntur ad Paulum venisse confitentes peccatā quæ fecerant, tantus timor inuaserat omnes.

¶ Beatissimus martyr Cyprianus in confessione Danielis & Azariæ, Danielis. iij. & ix.

Beatus Hieronymus. In dicto Esaiaë, capite. xliij. Dic tu primus iniquitates tuas vt iustificeris,

Sanctus Ambrosius in verbo Salomonis. Iustus prior ē accusator sui, Prou. xvij. & Iohan. xx. Quorū remiseritis.

Diuus Augustinus in verbo Christi Luc. xvij. vade ostēde te sacerdotibus.

Sanctus Gregorius in verbo Beati Iacobi, cap. vij. Non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

Origenes in verbo Dauidis Psalm. xxxi. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam dño, & Psalm. xxxvij. Iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.

Tertulianus, in confessione prodigi, de qua Luca. xv.

Sanctus Hilarius in verbo Psalmistæ, Vias meas enunciaui & exaudisti me.

Hæc vt interim alia plura similia transeam, pro nunc adducere libuit, sanctorū patrū testimonia, vel poti⁹ iudicia, ab
vniuersa

si Christi ecclesia probata, quibus peccatorum confessionem, in ecclesia consuetam, diuinitus institutam, omnibus post baptismum mortaliter peccantibus, regulariter preceptam, & ab ecclesiae exordio seruata asseuerant, quae si cuiquam proteruo non sufficiant, neque si nostra superaddidissimus profecissent quamobrem his quippiam superaddere, & in sylvam, ut aiunt ligna ferre, superfluum iudicauimus. Porro, rationes ab Erasmo Rotherodamo aliisque, contra ecclesiae institutum obiectas, quicumque volet, in nostro secundo quem iam dudum edidimus de confessione, libro expunctas videbit.

¶ Anno quo supra prima Nouembris, Augustae.

DE EUCHARISTIAE SACRIFICIO.

CAPVT IX.

Quam cruentum, de eucharistiae sacrificio bellum moderni haeretici Scripturarij mouerint, quot machinis imo technis, mira arte compositis, ipsum ab ecclesia deturbare contenderint, omnemque ad hoc mouere lapidem, nec usque modo desistant, perfida illorum scripta, toti inuulgata orbi restantur, quorum tamen pseudoapostolorum uasfricies, neminem Euangelicae philosophiae candidatum eo permouere debet, quo vel ab apostolorum praescripto, vel prophetarum sanctorum uaticinio, aut ab ipso ecclesiae catholicae instituto, vel crinem quod aiunt, latum desciscat; imo quod illa ueritatis columna ab ipsis suis incunabulis, semper credidit, tradidit, docuit, seruaui, fideliter ac reuerenter acceptare, credere, seruare, si non magis ethnicus, quam christianus censeretur, cuius quae sit inexcussa fides, subscripta ueritas manifestat.

VERITAS CATHOLICA.

Sancta eucharistia, quam altaris nuncupamus sacramentum, est uerum ac praecipuum Christianorum sacrificium.

PROBATIO.

Hanc ueritatem, & si uniuersa Christi ecclesia toto orbe diffusa, nunquam habuerit dubiam, imo semper constantem.

Z ij fide

FRENVM LVTHERANORVM.

fide seruauerit, nihilo secius, ne tantæ rei (quam scripturarum magis papisticam quam catholicam proclamant) diuinarum scripturarum deesse videatur testimoniũ, ex nouo (cuius eu charistiam esse sacrificiũ fatemur) testamento, p̄cipue statuere decreuimus, ab ip̄o diuo Paulo cælestium secretorum cognitore, diuinæ sapientiæ organo, facientes exordium. Apostolus Christi Hebræis scribes, posteaquã docuerat cor, non escis carnalibus seu legalibus, imo gratia stabilie dum, ne gratiæ scaturiginem ignorare contingeret, mox ipsum fontem gratiæ subindicauit dicens. Habemus altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt. Quorũ enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra, propter quod & Iesus vt sanctificaret p̄ suum sanguinem populum extra portam passus est, vbi nos legimus, altare, Græcus legit, Thyliastirion, quod latine sacrificatorium dicitur.

¶ En duo quædam apud fideles esse fatetur Apostolus. Primum, altare sacrificatorium dicens, habemus altare, seu sacrificatorium. Dein, quod in altari offertur sacrificium, nec qualecunq; , sed quod ad manducandum solis fidelibus concessum est, de quo, inq; , id est, de cuius immolato seu oblato in se sacrificio, q; tabernaculo deseruiũt, edere potestatem non habent. Hæc duo apostolus adeo intrepide affirmat, vt nulli fidelium de his vnquam posse dubium esse putarit. Sacrificium igitur a fidelib; , ex altari sacrificatorio, manducandum, apostolica autoritate, cui nemo vere christianus contradicit, firmatum tenemus. Nam qui fiet, vt altare dicatur sacrificatoriũ, si non habeat quod in eo offeratur sacrificium? Quomodo de altaris sacrificio fideles edent, si nullum in altari inueniant sacrificium? Stat ergo fixum, hoc esse verum in ecclesia sacrificium, de quo fideles ex altario reficiendi, edere potestatem habent. At Christifideles, quo alio reficiuntur ex altari, quũ aliud ex mensa domini, ex Christi altario sacrificatorio manducant & sumunt, quam corpus & sanguinem Christi sub speciebus panis & calicis benedicta? Sic enim

CAPVT IX.

enim idem habet Apostolus. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? Id quod iam olim Christus dominus fidelibus promiserat ubi ait. Panis quem ego dabo caro mea est, quem ego dabo pro mundi vita. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum. Car mea vere est cibus, & reliqua similia. Itaque quod fideles ex altari sacrificium sumunt edentes, indubie corpus est & sanguis Christi. At sanctam Eucharistiam aliud nihil dicimus, quam corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi, pro fidelium communicatione sub speciebus panis & calicis consecrata. Consequitur ergo apertissime ex apostolicis verbis, sanctam eucharistiam esse verum in altari sacrificium. Sic nanque philosophatur, Quod altari sacrificatorio immolatum deo, soli fideles, non qui tabernaculo deseruiunt, edere potestatem habent, verum est sacrificium. Eucharistiam sanctam, soli fideles, non qui tabernaculo deseruiunt, ex altari sacrificatorio deo immolatam, edere potestatem habent. Est itaq; eucharistia sancta, verum sacrificiũ. Huic tam claro, tam euidenti apostolico testimonio, neminẽ nisi mere proteruentem atq; spiritui sancto resistentem, contradicere posse arbirror. Non sunt hæc nouitia, sed ecclesiæ & sancti spiritus antiqua tradimenta. Non figmenta papistica, sed Apostolorum Christi vera synceraq; documenta, sed sanctorum qui a seculo sunt Prophetarum, per quorum ora dominus locutus est vaticinia. Sic etenim de hoc altari sacrificatorio, simul & sacrificio Esaias prophetauit. In die illa erit altare domini in medio terræ ægypti, & titulus domini iuxta terminum eius, & erit in signum & testimoniũ domino exercituum in terra ægypti. Sequitur. Et cognoscetur dominus ex ægypto, & cognoscet ægyptij dominum in die illa, & colent eum in hostijs & in muneribus, & vota vouebunt domino & soluent. Huc textum patres orthodoxi, de altari ecclesiæ, & eucharistiæ sacrificio concorditer interpretantur.

Z. iij. Præ-

FRENVM LVTHERANORVM.

Prædixit & Daniel post Messæ aduentum, ecclesiæ sacrificium, circa nouissima tempora desitutum. Quod apud Malachiam apertus legimus futurum. Sic enim habet. Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra, ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnū est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. De hac oblatione & hoc sacrificio, David ait; Erit firmamentum in terra in summis montiū, &c. vbi Hieronymus sic legit. Erit memorabile triticum in terra, in capite montium &c. Targum rabijonathæ sic ponit. Erit sacrificiū panis in terra, in capite montiū &c.

Et in re clarissima quid moror? An non apertissime David prædixit Christum dominum futurū secundū ordinem Melchisedech, sacerdotem in æternum? Num absq; sacrificio, quod secundum ordinē esset Melchisedech sacerdos esse potuit secundum ordinem Melchisedech? At vbi Melchisedech ritum alias, nisi dum nouissimam cū discipulis suis ageret cenā, eucharistiam, hoc est, corporis & sanguinis sui sacramentum, sub speciebus panis & vini tradens, seruauit? Non habet ergo Christus, sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech, aliud secundum ordinē Melchisedech sacrificiū nisi sc̄tam eucharistiā, quā si non sacrificauit, si non habuit sacrificium, mentitur scriptura, sacerdotē ipsum asserens secundum ordinem Melchisedech. Nisi ergo mendacem quæ fecerit spiritū sanctū, oportet ex hac scriptura Christum fateatur, nedum sacerdotem, sed & sacrificium egisse secundum ordinē Melchisedech. At cū non aliud nisi eucharistiam secundum hunc ordinē sacrificasse depræhenditur, manifestissime consequitur, eucharistiam ideo verum esse sacrificium, quia dominus Christus vere sacerdos est in æternū sc̄dm ordinē Melchisedech. Restat vt qui sc̄tam eucharistiā vix negāt sacrificiū, etiā dominū Christū vix disiteantur, secundū ordinē Melchisedech, sacerdotē. Cū em̄ eucharistiā sacrificare, non aliud sit, quā panē & vinum, in altari, ad ritum
Christi

Christi, sacerdotis secundum ordinem Melchisedech, deo in memoriam Christi, benedicere & sanctificare, negare eucharistiam esse sacrificium, non potest aliud esse, quam negare Christum, benedixisse & sanctificasse panem & vinum, secundum ritum ac ordinem Melchisedech. Hoc autem quod aliud est, quam Christum negare sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, & spiritum sanctum arguere mendacii, manifestamque in illi impudens dicere blasphemiam, nec hic nec in futuro remissibilem. Quisquis ergo grandis blasphemiae reus esse nolit, plus horreat eucharistiam cum haereticis negare, quam cum apostolo, in nomine & ipso spiritu sancto atque catholicis, confiteri sacrificium, quoniam istud ingens est piaculum, hoc autem omnino caret periculo. Porro quia plures doctissimi plura de hoc eruditissime scripserunt, nodosos cauillos haereticorum doctis sine dissoluentes, iam nostrum restringimus calamum, & ad finem properamus.

Augustae Anno M.D.XXX. Nouembris II.

DE LIBERO ARBITRIO. CAP. X.

OMnium autem perniciosissimum errant Scripturarum liberum hominis arbitrium, plus quam oportet declinantes, & ex libero, post peccatum seruum facientes, imo re ipsa, arbitrii libertatem, quam tamen asserunt scripturae, comprobant apostoli, sacri confitentur interpretes, humanae naturae testatur conditio, sed & totius ecclesiae perpetuus confirmat consensus, pro se negantes, Mechanicis, liberum arbitrium non posse non peccare asserentes, Cum Nouatianis poenitentiam peccatoribus conducibilem negantes, Cum Vnicuersis, deum totius iniquitatis autorem facientes, cuncta de necessitate absoluta, ab illo fieri ac prouenire, confitentur. De quorum singulis erroribus differere non est praesentis instituti, sat nobis erit, ostendere ex diuinis scripturis, manere post peccatum in peccatoribus, liberum arbitrium quo se, non suis tamen meritis, sed diuina miseratione, possunt, modo velint, ad gratiam, ut vocant, gratum facientem, quam nemini quod in se est facienti deus negat, praeparare. ¶ De ea vero libertate loquimur quae naturae libertas dei, nimirum, qua voluntas & si haud semper quod velit assequatur, velle tamen aut

FRENUM LV THERANORVM.

nolle, acceptare seu repudiare, eligere vel reprobare potest quod proponitur & illi vel assentire vel ab eo dissentire. Libertas enim illa, nequaquam in opere complendo, quod multipliciter citra omnem arbitrii libertatem impediri potest, sita est, sed in assensu vel dissensu, in acceptione vel repudio, in electione vel reprobatione voluntatis. Id quod si quis non attenderit, facile in hoc negotio hallucinabitur. At qui diligenter aduerterit, omnes hæreticorum cauillos facile transiliet, qui liberum ideo a peccatoribus negant arbitrium quod se, sua virtute non possunt a peccato, diaboli que potestate liberare. Sed toto, quod dicitur, cælo errant. Non est hæc liberi nostri arbitrii ratio, quod possit quæcūq; velit, aut mox, quod cupit assequatur. Solius hoc dei privilegium est, omnia quæcūq; velit, efficere posse, de quo solo legimus. Omnia quæcūq; voluit fecit, in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Beatorum duntaxat est & erit, quādo deus erit omnia in omnibus, quæ velint mox consequi. Viatorum vero liberum arbitrium ad hæc se nullatenus extendit. Sed in hoc tantum consistit, vt libere possit eligere, aut non eligere, acceptare vel repudiare, quod proponitur. Ideo nāque liberum manere dicimus, etiam post peccatum in peccatoribus arbitrium, quia libera manet in eis potestas ad acquiescendum, aut non acquiescendum, ad assentiendum aut non assentiendum, salutiferæ gratiæ & gratiosæ inspirationi diuinitus illis immissæ, quam deus quantum in se est, paratus est omnibus dare, & per illam, omnes a se auersos, reuocare, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Alioqui non dixisset Paulus. Ignoras quoniā patientia dei, ad pœnitentiam te inuitat vel adducit? Certe si diuina patientia peccatores ad pœnitentiam adducit & inuitat, non modo liberum est illis pœnitere, & a peccato redire, verumetiam, dei benignitas præsto illis adest, vt opituletur. Hinc de Isebele, seruorum dei seductrice, scriptum legimus, dedi illi tempus vt pœnitentiā ageret, & noluit pœnitere a fornicatione sua. Certe si pœnitere noluit, liberum

illi

CAPVT X.

illi fuerat pœnitere, si voluiffet. Nec auxiliũ dei, quatenus id faceret illi defuit, cui deus pro pœnitendo tempus indulfit. Hæc si breuitati non ftuderemus, plurimis diuinæ scripturarum historijs probare possemus, vt de regibz Nabuchodonosor & Pharaone, de publicano & pharisæo, de Cornelio Centurione, de Petro negante & Iuda proditore. Sed interim Christianiffimũ doctorem Augustinum sic de libero, post peccatum, arbitrio scribentem audiamus. Manet (inquit) ad quærendam salutem arbitrij libertas, id est, rationalis voluntas, sed admonente prius eo, & inuitate ad salutem. Id quod sane per primam gratiã fit. Et subdit, Initium ergo salutis nostræ, deo miserante habemus. Vt autẽ accescamus saluiferæ inspirationi, nostræ potestatis est. Vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. Vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutori. Vt labamur potestatis nostræ est, pariter & ignauit. Hæc ille. Ecce manifeste dicit, in peccatoribus manere potestatem acquiescendi saluiferæ inspirationi, qua diuina miseratione præuenti, ad bene agendum stimulantur. Manet ergo in eis arbitrij libertas. Id quod manifestioribus verbis fatetur, vbi rursus scribit. Vnde Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fructuosam? Nonne post innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnũ, qd pdiderat, rursus accepit? Pharaon autẽ ipis flagellis e durior effectus, & perijt. Hic mihi rationem reddat, qui diuinum auxilium, nimiam alto sapienti corde diiudicat. Cur medicamentum vnius medici confectum, alij ad interitum, alij valuerit ad salutem? Nisi quia Christi bonus odor, alijs est odor vitæ ad vitam, alijs odor mortis ad mortem. Quantum ad naturam, ambo homines erant. Quantum ad dignitatem, ambo reges. Quantum ad causam, ambo captiuũ populũ dei possidentes. Quãtũ ad pœnã, ambo flagellis clemẽter admoniti. Quid ergo fines eorũ facit diuersos? Nisi quod vnus manũ dei lentiẽs, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit. Alter libero, contra dei misericordissimã veritatẽ, pugna

a

uit

FRENVM LVTHERANORVM.

uit arbitrio. Haecenus Augustinus. En plane confitetur in Pharaone flagitiosissimo, liberum mansisse arbitrium, quo contra diuinam misericordiam pugnauit. Quid dilucidius afferemus? Sed iam idem scripturis astruamus. In euangelio legimus: Dedit eis potestatem filios dei fieri. Quibus eis? An solis iustis? Nequaquam. Nam hi, si qui tales fuissent, haud dubium iam erant, per gratiam iustificati, filij dei. Peccatoribus itaque quantumuis ingentibus, haec potestas allata est, ut si velint, & quantum in se fuerit faciant, filij dei fiant. Propter quod Sanctus Hilarius. i. de Trinitate filios dei fieri non necessitatis esse dicit, sed voluntatis, quia proposito vniuersis dei munere, non per naturam gignentium adfertur filiationis, sed voluntas praemium consequitur. Cui Beatus Augustinus super Iohannem, homilia xiii, subscribit. Item & diuus Hieronymus ad Damasum & ad Hedibiam. Ambrosius quoque libro primo de Iacobo & beata vita, capite. iij. Tertullianus aduersus Martionem libro secundo. Chrysostrmus homilia lx. super Mattheum. Damascenus libro secundo capite. xxvi, &c.

¶ Porro quid aliud dominus ipse subindicare voluit, ubi ad Hierusalem ait. Quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Si noluit ad salutem congregari, extra salutem fuit. Si dominus eam congregare voluit, ipsa vero noluit, quomodo non liberum illi, praesentissimo dei auxilio, fuit congregari si voluisset? Ad idem pertinet, quod per euangelium, per Prophetas & Apostolos ad poenitentiam peccatores tam crebro monentur, quod omnino frustra fieret, si peccatoribus liberum non sit resipiscere, & a peccatis ad dominum reuertii. Clamant Esaias, Hieremias, Ezechiel, Osee, Iohel & reliqui. Conuertimini & agite poenitentiam. Idem & dominus ipse. Aliter, inquit, peribitis. Poenitentiam age, Beatus Petrus ad Symonem Magum inquit, ab hac nequitia tua. Et Paulus, eos qui veritati resistunt, in mansuetudine corripiendos docet, ne quando deus det illis poenitentiam ad cognoscendum

cendum veritatem, & respiscant a diaboli laqueis, a quo capi-
 titiui tenentur. Non vult em̄ deus peccatores, si Petro cre-
 dimus, perire, sed omnes ad p̄nitentiam reuerti. Hinc p̄
 Zachariam inuitat dicens. Conuertimini ad me, & conuer-
 tar ad vos. Hæc omnia, nonne ostendunt in peccatoribus li-
 beram voluntatem, liberum respiscēdi arbitrium? Vt quid
 enim deus vellet, moneret, præciperet peccatorum conuer-
 sionem, si non sit eis liberum conuerti? Proin, ne quis impos-
 sibilitatem causetur, Dixi, inquit dominus, Conuertere, &
 non est conuersa. Quomodo dominus iuste improperearet
 peccatori non conuerti, si nequaquam esset in potestate pec-
 catoris conuerti? Mandatum hoc, ait scriptura, quod ego p̄-
 cipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec
 in cælo situm, vt possis dicere. Quis nostrum valet ad cælū
 ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere
 impleam? Neque trās mare positum, vt cause ris & dicas.
 Quis nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsq̄
 deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est?
 Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, vt fa-
 cias illū. Si valde iuxta te est, nedū vt audiāt peccatores qua-
 tenus conuertātur, sed etiam faciant, & opere reuertantur,
 quomodo citra ingentem blasphemiam, volūtatis libertas in
 peccatorib⁹ non monere docebitur? Propter q̄d Beatus Au-
 gustinus ait. Est igitur liberum arbitrium, quod quisq̄ esse
 negauerit, catholicus non est. Et rursus. Si non voluntate
 male facimus, nemo obiurgandus ē omnino, aut monēdus.
 Quibus sublati, Christiana lex, & disciplina omnis religio-
 nis auferetur necesse est. Et rursus. Nullo modo cogimur,
 aut retenta præsciētia dei tollere voluntatis arbitrium. Aut
 retento voluntatis arbitrio, deum, quod nephas est, negare
 præsciū futuroꝝ, sed vtrunq̄ amplectimur, vtrunq̄ fideliter
 & veraciter confitemur. Hæc de libertate arbitrii sufficere
 credimus ne dum ad astruendum liberum arbitrium. Imo e-
 tiam ad reflendās omnes stuppeas voluntatis libertatem ne-
 gantium, circumuentiones.

FRENUM LVTHERANORVM.

Augustæ M.D.XXX. Nouemb. IIII.

DE COMMVNIONE VTRIVSQUE SPECIEI CAPVT XI.

DE Laica communione, grande catholicis bellum mouët Scripturarij, hoc ẽ, Lutherani pariter & Zvingliani, sepultam olim terq; damnatam pestilentissimam Hussitarum hæresim renouantes contra cathol. ecclesiæ sanctionẽ, praxim & religiosiss. consuetudinẽ impie dogmatizãtes laicam communionem, sub vtraq; diuinis, Eucharistiæ specie, de p̄cepto ac salutis necessitate fieri debere. Qui error, cū manifeste pugnet scripturã, figurã, naturã, ecclesię, consuetudini religiose approbatã, Sanctoꝝ attestationsi, Canonum sanctioni, Christianissimoz; doctoꝝ intentioni, Christi volũtati, & Christianę vnitati, fraternęq; charitati, recte ab ecclesia catholica, tãquã damnata hæresis eijcitur. Hæc enim in rebus quibus nihil certi diuina scriptura statuit, mores populi dei, maiorumq; instituta pro lege seruari censuit, & sicut diuinaz; præuaricatores legum, ita consuetudinum ecclesiasticarum contemptores coerceri præcepit. Eam ob rã quia diuina scriptura de modo, laicos, vel sub vna, vel sub duplici specie communicãdos nihil expresse statuit, mos populi dei, maiorę super eiusmodi negotio decreta, ecclesiæ catholicæ sanctio, praxis & longissima consuetudo, quæ est vt laici, & non conficiẽtes, vna dũtaxat, videlicet, panis specie communicẽtur) pro lege reuerenter acceptanda, firmiterq; seruanda est, quæ non ex quouis humano figmẽto, sed ex ecclesiæ catholicæ doctrina sana, mox subscribenda, in diuinis scripturis recte intellectis fundata, processit.

¶ ECCLESIAE CATHOLICAE DOCTRINA.

LAicis & non conscientibus ad salutem sufficit diuinissimæ eucharistiæ sacramentum, sub vna videlicet, panis specie.

specie sumere. ¶ Fundata est hæc doctrina sup firmam pe-
tram, vt non pluuias schismaticorū, non flumina hæreticorū,
nec ventos timeat principū inferorū. Fortissimū nanq; fun-
damentum habet, nimirū Christi euangelū, Chri beneplaci-
tum, Christi praxim & exemplū, Apostolicum testimonium
Ecclesiæ generalis consensum, & vniuersale statutum, &c.

¶ In euangelio dominus Christus, cum de hoc diuinissimo
sacramento, sermonem faceret, prorsus nunquam specie i ca-
licis, aut vini meminit. Speciem vero panis, crebrius repe-
tens expōsit, & panē manducantibus, vitam æternam promi-
sit, id quod neuiquam fecisset, si panis manducatio, non ad
salutem suffecisset. Qui enim vitam præstaret æternam, pa-
nis manducatus, si saluti haud sufficeret? Inde dicit. Panis
quem ego dabo, caro mea ē, pro mūdi vita. Si quis manduca-
uerit ex hoc pane, non morietur in æternū. Nam qui mādu-
cat me, inquit, viuet propter me, & viuet in æternum. Hoc
ergo Christi beneplacitum est, vt manducans panem, habe-
at quod ad salutem sufficit, atq; viuat in æternum. Oportet
ergo, aut non esse de necessitate salutis vtrancq; speciem, aut
Christum, primam & summam veritatem, haud verum di-
xisse, vbi ait. Qui manducat hūc panē, viuet in æternum. Si-
mul stare non possunt, ex manducato pane habere vitā æter-
nam, & panem manducatum non sufficere ad salutem. Si qs
ex manducato pane viuet in æternū, nihil sibi necessarium
ad æternam vitam deficit, habet ergo quod ad salutem suffi-
cit. Confundatur itaque Antichristi panis huius māducatio-
nem non ad salutem sufficere, sed vtriusq; speciei sumptionē
sub præcepto necessariam, impie dogmatizātes, contra quos
Christi verbum, manifeste pugnat dicentis. Panis quem e-
go dabo, caro mea est. Qui manducat hūc panem, viuet in æ-
ternum. Alteri⁹ hic speciei non recordatur, nullam facit de
vini portione mentionē. Qui manducat (inquit) viuet in æter-
num, clarissime subindicās, alteram speciem, nimirum, quæ
manducatur, panis videlicet, ad salutem sufficere. ¶ Hoc &
praxis Christi confirmat. Nusquā em̄ in toto euangelio rep-
a. iij. peritur.

FRENVM LVTHERANORVM.

peritur, Christum vel communicasse vel communicare præcepisse quemuis laicum sub vtraque specie. Imo non semel vnam dūtaxat speciem, si qua fides Chrysofomo, Augustino Theoph. Bede, Theophyl. porrexisse, legimus, nimirum discipulis in Emaus euntibus, vt patet Lucae ultimo. Sic in historijs, vnica panis specie, Beatus Iacobus post Christi resurrectionem communicatus legitur. Similiter Beatus Dionysius Ariopagita, & alij. Quem ritum etiam sanctus Paulus, si Chrysofomo credimus, Actuum. xxvij. seruauit, id quod nullatenus fecisset, si vnus speciei communicatio, Christi præcepto contraria fuisset. Nec obstat duplicis speciei, in cœna institutio, quæ nequaquã fiebat ad popularis communionis modum præscribendum, sed qualiter a sacerdotibus hoc diuinissimum sacramentum esset conficiendum. Vnde & vtrasque species nulli, nisi solis Apostolis, tunc præsentibus, ac sacerdotibus ordinatis, porrexit, quibus etiam solis dixit, hoc facite, consecrationis huius sacramenti substantiã & modum commendans. Distributionis autem regulam, nequaquam expressit, sed illam in Apostolorum & ecclesiæ, suo spiritu gubernandæ, reliquit arbitrio, quæ Christi, sui sponsi, voluntatem hoc sacramentum, sub panis duntaxat specie petere docentis, simul & Apostolorum in primitiua ecclesia praxim ac traditionem, hætenus seruata, attendens, post orthodoxorum patrum haud absq; scripturarum fundamentis scribentium testimonia, multis in concilijs generalibus, vnicam panis speciem sufficere docuit ad salutem, quæ species ex quo, cum minori, tam fidei, quam irreuerentiæ atque sacrilegij periculo cæteris exhiberi potest, populū deinceps sub illa vnica dūtaxat specie communicandum, in nouissimo Ecumenico Constantiæ celebrato concilio, Gestione. xij. salubriter ordinauit, cuius ordinationis tenor hic est.

¶ Cum in nonnullis mūdi partibus, quidam temerarie asserere præsumant, populum christianum debere sacramentum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere, & non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum

icum, passum communicent, etiam post cœnam, vel alias, & non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asseuerant contra laudabilem ecclesiæ consuetudinẽ rationabiliter approbatam, quam tanquã sacrilegã damnabiliter reprobare conantur. Hinc est, quod hoc præsens concilium sacrum generale Constantiense in spiritu sancto legitime congregatũ aduersus hunc errorem, salutis fidelium prouidere satagens, matura plurium doctorum, tam diuini quam humani iuris d: liberatione præhabita, declarat, decernit, & diffinit, qd licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini, hoc venerabile sacramentum, hoc non obstante, sacrorum canonum autoritas laudabilis, & approbata consuetudo ecclesiæ seruauit & seruat, quod huiusmodi sacramentũ non debet confici post cœnam, neque a fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, a iure vel ecclesia confesso & admissio. Et sicut hæc consuetudo ad euitanda pericula aliqua & scandala rationabiliter introducta est, sic potuit simili aut maiori ratione introduci, & rationabiliter obseruari, quod licet in primitiua ecclesia, huiusmodi sacramentum reciperetur, a fidelibus sub vtraque specie, tamen postea a conficientibus sub vtraq; & a laicis, tantum sub specie panis suscipiatur, cum firmissime credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinẽ, tã sub specie panis quã sub specie vini, veraciter contineri, vnde cũ huiusmodi consuetudo, ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & diutissime obseruata sit, habenda est pro lege quã non licet reprobare, aut sine ecclesiæ autoritate prohibito mutare. Quapropter dicere quod hanc consuetudinem aut legẽ obseruare sit sacrilegum, aut illicitum, censerı debet erroneum. Et pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcẽdi sunt, & grauiter puniendi, per diocesanos locorum, seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis, in regnis seu prouincijs, in quibus
contra

FRENUM LVTHERANORVM.

contra hoc decretum aliquid fuerit forsitan attentatum, aut præsumptum, iuxta canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem catholicæ fidei, contra hæreticos & eorum fautores salubriter adiuuentas, &c. Hæc itaq; praxis ecclesiæ, qua populum sub specie duntaxat panis communicat, est in euāgelio dei fundata, verbis Christi consona, exemplo Christi probata, praxi & traditione Apostolorum roborata, generalibus ecclesiæ Concilijs firmata, consuetudine rationabili ac antiquissima munita, doctorum sententijs contestata, & ideo firmiter seruanda. Nam qui Christi ecclesiam contemnit, ac eius unitatem Ichismate proscindit, a Christo alienus est, & Christi sententia, tanquam ethnicus habendus.

Augustæ M.D.XXX. Nouemb. vi.

DE PURGATORIO. CAPVT XII.

Postremo quid de purgatorio, a Scripturarijs negato, scriptura sentiat, Tuæ gratiæ manifestare decreui, & ne frustra, vanisque cauillis tempus, alioqui cum Tuæ gratiæ tum mihi breue perdā, ad rem propero. Gregorius præter multas historias, quas libro quarto dialogorum, ad confirmandam purgatorij certitudinem adducit, etiam scripturas duas memorat. Alteram ex euāgelio Matthæi qua dicitur, Si quis contra spm̄ sanctum blasphemauerit, neq; in hoc seculo remittetur ei, neq; in futuro. In qua sententia (inquit) datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quaidā uero in futuro posse relaxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Alteram ex beato Pauli. Cor. iiii. ubi de ædificāte Paulus ait. Saluus erit, sicut tamen tanquam per ignem. Id quod & Beatus Augustinus de igne purgatorij exponit. Origenes asserendo purgatorio scripturam habet ex psalmo lxxv. Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Ad idem Hieronymus diuus Michæam allegat cap. vii. Cū sedero in tenebris dominus

dominus lux mea est. Iram domini portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam iudicet, & faciet iudicium meum. Educet me in lucem, & videbo iustitiam eius. Et illud Matthæi tertio. Baptizabit vos igne & spū sancto. Similem habet Iob pro purgatorio sententiam vbi ait. Quis mihi tribuat vt in inferno protegas me & abscondas me, donec transeat furor tuus, & constituas mihi tēpus in quo recorderis meis. Hic locus etsi ad literam pro resurrectione & sepulchro nouissima inducatur, tamen a doctoribus sanctis, etiam ad literam de inferno proprie dicto intelligitur. In quem ante Christi aduentum sancti descenderunt, secundum illud. Descendam in infernum lugens filium meum. Et illud Pauli. Descendit ad inferiores partes terræ. Nec video cur non etiamnum de inferno purgatorio catholice intelligi possit. In quem indubie multi ante Christi natum descenderunt, nam & hic locus est furoris, hoc est vindictæ domini. In quem electi nondum satis emaculati, a domino detruduntur, sub illius quidē cura, & protectione reseruati, non tamen prorsus proiecti, quia nec in ppetuum pœnas daturi. Sed ad constitutū a deo tempus, quo rursus quasi recordabitur illorum, ad gratiam beatę requiei purgatos admittens.

¶ Augustinus in sermone. XLIII, ad fratres in eremo purgatorium testatur ex scriptura libri Machabeorum, vbi legitur. Vir fortissimus Iudas facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Hierosolymam, offerre ea ibi pro peccatis mortuorum, iuste & religiose de resurrectione cogitans. Nisi enim eos qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum & vanum videretur, orare pro mortuis. Et quia considerabat, quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sacta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur. In hac scriptura, plura memoria dignissima notantur. Et primo, pro defunctis licere hostias & preces offerre. Id quod & diuus Chrysostronus ab Apostolis sancit manifeste testatur. Dein, quod huiusmodi preces & sacrificia defunctis sa-

b

lubria

FRENVM LVTHERANORVM.

lubria sint, id quod & Chrysoftomus Apostolos tradidisse commemorat. Postremo quod fidelibus defunctis optima sit reposita gratia, videlicet remissionis peccatorum vt (inquit) a peccatis soluantur. Oportet ergo locus aliquis sit, in quo expientur & soluantur a peccatis. At talis in cœlo non est, in quo nihil intrat coinquinatum. Nec in inferno, in quo nulla est redemptio. Alius ergo est ab illis, in quo fidelium animæ a peccatis expiantur, quem nos purgatorium appellam⁹. Hæc scriptura adeo fortiter hæreticos, purgatorium negantes, conuincit, vt contra illam nec hiscere audent, sed in vnam versi fugam librum hūc Machabæorum, apud ecclesiam authenticam negant. Contra quos hunc librum Beatus Augustinus canonicum probat de Ciuitate dei, libro .xviii. capite trigesimo sexto, can. secūdo Epist. Gaud. libro secundo, capite vigesimo tertio. In secūdo libro de doctrina Christiana capite octauo, in libro de cu. pro mortuis, capite primo. Similiter Beatus Hieronymus in secundo super librum Machabæorum prologo. Idē Concilia ecclesiæ generalia, Carthaginēse & Africanum. Quamobrem illam scripturam recte pro se catholici producant ad probandum purgatorium.

Apoc. 21.

Esai. 38.
Psalm. 6.

Matth. 5.

Ioh. 5.

¶ Nec desunt qui illud probant ex Saluatoris verbo Matthæi quinto: Non exhibis donec reddas nouissimum quadrantem. Vbi locum asserere videtur, in quo nouissimus quadrās aliquando soluatur. Alij ex illo Iohannis: Est peccatum vsq; ad mortem, non dico vt pro eo roget quis, quod de peccato finalis desperationis, ab orthodoxis intelligitur, p̄inde ac si dixisset pro eo quem cum desperatione misericordiæ dei hinc migrasse constat, nullus oret, eo quod illi fidelium oratione nequaquam profutura est. Reliquis ergo prodest, qui cum pietate dormitionem acceperunt, vt per orationes a cruciatibus quibus detinentur eripiantur. Est itaque purgatoriū.

¶ Ad hæc scripura triplicem ordinem facit eorum qui domino Iesu genua flectunt cælestium videlicet, terrestrium & infernorum. Et in Apoc. traditur, quod nemo inuent⁹ est in cælo nec in terra nec subtus terram, qui dignus esset ape-

rire

rire librum. Palam est autem eos qui in gehenna sunt, genua non flectere nomini Iesu, nec de his aliqua probabilitas est aperiendi libri, quare de purgandis vtrunq; intelligi debet. Et quid adhuc tuæ gratiæ R. D. P. molestus sum, quando nobis astipulantur omnia, nempe totius ecclesiæ coniensus, apostolica traditio patres orthodoxi, Græci pariter & Latini, purgatorium ex his & alijs scripturis catholice intellectis fideliter asserentes? Opinamur neminem deinceps tam insanum fore, qui spretis tot tantisque certissimis testimonijs, a fide ecclesiæ Christi, hæreticorum nugacibus persuasionibus desciscere velit, sine qua deum nemo videbit, superbenedictum in secula, Amen. M. D. XXX. Augustæ Nouemb. vij.

HAbes Reuerēdis. Pater ac princeps Illustris. qd Christianissimus exoptauit animus, nimis perniciosiss. eorū qui scripturis se omnia agere gloriantur, cum nihil minus faciant, errorem suo gladio, verbo videlicet dei iugulatum, ac freno rectitudinis catholice cohibitum atque restrictum. Opus verbis quidem non perinde elegans ac nonnihil sermone imperitum, sed fidei sinceritate candidum, atq; veritate splendidum. Hoc igitur quale quale sit, post hac aliquādo (superis fortunantibus) locupletandum, boni consulito. In quo & si magnitudini rei haud satisfactum est, non puto tamen studio tentatum est, vt quoad fieri posset, operis perfectioni nihil deesset. Porro haud Tuā Celsitudinem fugit, in magnis atq; arduis, qualia fidei nostræ negotia sunt, non raro laudem mereri, ardens animi votum, etiam si successus conatum destituerat. Interim ter quaterque damnatam scripturariorum hæresim, ceu nocentissimam pestem ex tuis finibus profligare conator, ecclesiæ fidei constanter adhæreto, & frenum istud qd impiorum maxillæ, qui deo nequaquam approximant, cohibentur ac constringuntur, T. C. nuncupatam, vt felicioribus auspicijs te patrono in lucē prodeat, obuijs, quod dicitur, vlnis excipito quo impudicos illos emissarios, ne plebem Tuæ Amplitudini creditam, solito astu circumuenientes, maximo videlicet animarum discrimine implicent, arcere poteris.

b η

Bene

IO ANNIS DIETENBERGII.

Bene vale in Christo Iesu Præfulum ornamentum, quem ille
Treuerianæ ecclesiæ & instaurandæ pietati, quã diutissime
seruet incolumem. Confluentiæ M. D. XXXI.

¶ Tuæ Gratioliss. D. deuotiss. ac ditiss. Ioñan. Dietenb.

SEQVITVR TRA-

CTATVS EIVSDEM AVTORIS DE DI-

uortio, iam olim elaboratus, ad Clariss. viri non tam sangui-

ne quam virtute ac eruditione vere nobilẽ, Iuris docto-

rem D. Valentinum Tetenleben, Reuerendiss.

D. Archiepiscopi Magontini a Concilijs, R.

Ecclesiæ Cathedralis Magontinæ Canon.

& magnificũ Præpositũ Franc Kfurd-

anũ, olim scriptus, & his haud inuti-

liter adiunctus.

On modicæ perplexitatis inter nos sermo iam pri-
dem exoriebatur Clariss. doctor. Magnifice D.
Præposite, nimirum de separatis diuortio coniugi-
bus. An, videlicet, ex literali scripturæ sensu pro-
baretur vtrunq; post diuortium debere innuptũ manere, id
quod ego assereram, & tua Excellentia, verum minime du-
bitabat, sed in eo hærebat, q; hunc intellectum, non scriptura
imo potius ecclesia præscripsisset, vt patet. XXXII. q. vii. Cui
opinionem nonnulli, nec abhinc auctoritatis viri, cum primis
doctiss. Erasmo noster R. (cuius præcipue motiuis in suis Anno.
expõssis moueri videbaris) subscribere videtur. Porro cum eas
Annotatiões ad manum tũc non haberẽ, nec antea legissem,
respondere, quod usq; eaz; mihi copia fieret, distuli. Præsenta-
tis aut X. Octob. per R. dominũ Lambertũ Pascualẽ, Carth.
apud Confluentiã Religiosiss. moderatorẽ ac rectorem, ma-
gnæ eruditionis virum, meum singularem amicum mox cala-
mum admoui, & quod de diuortio affirmauerã, præsentibus
firmare volui. Tuam tamen excellentiam cum primis ve-
lim præmonitam, me hic de matrimonij dissolutione, seu his
quæ

DE DIVORTIO TRACR.

quæ contractum dirimunt matrimonium, nequaquam scripturum (Nam pro eodem non accipio diuortium & dissolutionem vinculi coniugalis) neq; summus quid Pontifex, quid ue ecclesia, circa coniugij direptionē possit, hic diffinire præsumo, sed meum duntaxat adnitar & reddere promissum, & ostendere propositum. Id vt fiat, primo omnium scripturæ dispiciendus est sensus. Dein catholicæ ecclesiæ producendus intellectus, Quis si variet a sensu scripturæ, habet tua Excellētia quod intendit. Sin, mei quoque compos ero propositi. At pro habendo indubitato scripturæ sensu, excutiendum, non iniuste, au tumat Erasmus, quādo, qbus, qua occasione, de diuortio dictum sit, sed & quid agat qui loquitur. Sic enim veram, inquit, germanamq; sententiam deprehendemus. Hæc nanq; præcipua clavis est ad intelligendam mysticam scripturam. Eam igitur de diuortio loquentem cum primis dispiciamus.

¶ De diuortio Mosen in primis locutum, omnes fere scribentes testantur, quando in veteris legis explanatione Iudæis, ob eorum malitiam seu duritiam, repudij libellum indulgit Deuteronomij .xxiiij. Christus quoq; Saluator nri non nihil hac de re locutus est. Et primo qdem in euangelicæ legis explanatione corā solis discipulis in monte Matth. v. cap. Dein corā Pharisæis ipsum de hoc negotio tentantibus Matthæi .xix. Mar. x. Luc. xvi. Quinetiam Beatum Paulum eius meminisse in aprico ē, priore ad Corint. vii. capitulo. Quia vero non de nomine quin potius de re disputatio est, nequaquam inanes verborum pugnas, Christianis semper vitandas, agemus, an videlicet & vbi nomenclaturam istā, diuortium scriptura prodat, sed an rem per illam significatam, coniugum videlicet, alioqui recte coniuictorum, legitimam aliquam separationem, ex scripturis habeamus. Iam igitur singulorum dicta excutiamus.

¶ Moses primus huius negotij promotor, sic Iudæis loquitur. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenit gratiam ante oculos eius, propter aliquam fœditatem,

b iij scribet

scribet libellum repudij, & dabit in manu ei⁹ & dimittet eam de domo sua, &c. Hūc textum vt diligēter expendamus, primum ad Erasmi regulam, quibus sit dictus, attēdamus. Si (inquit) acceperit homo vxorē & habuerit eam. His ergo Iudæis dictus est, qui & acceperint vxores, & qui eas habuerint. Nec frustra adiectum crediderim, & qui eam habuerit. Nisi enim aliud quippiam Moses subindicare voluisset, quid opus erat hanc clausulam apponere, cum permissum esset, Si acceperit homo vxorem? Notissimum nanq; est, omnem qui acceperit, etiam habere vxorem, quamuis hunc ipsum habēdi modum Aristoteles alienissimum protulerit. At quid volerit aperiamus. Qui textus simplici contentatur intellectu Mosen hic coniugum vtriusq; consensum in Matrimonio necessarium subindicasse dicet, vt videlicet vxorem accepisse, sit illam suis ipsius consensu tanquam coniugem excepisse. Habere vero, sit eam ipsius mariti consensione i suam admisisse & traduxisse. ¶ Porro qui altius speculatur, non solum Vicarium hunc consensum, sed aliud etiam quiddam pro reſta diuortij seu repudij legis mox intelligendæ intelligentia dicet hic notatum, nimirum vt accipere vxorem sed interueniente mutuo expresso consensu cum aliqua matrimonium contrahere. Id qd ex Gen. cap. xxiiij. notabiliter probatur. Vnde Moses eum accepisse dicet vxorem, q cum aliqua que lege non prohibita, matrimonium (vtriusque interueniente consensione) contraxit. Vxorem autem habere, sit eam amplexu vxorio suam esse factam. Iacob enim licet acceperit, se tamen non habere putabat vxorem, donec ex more ingressus fuisset ad eam, Gen. xxix. Itaque Moses illum habere voluit vxorem, q vxorē amplexus esset, siue q cum vxore, quam accepit, matrimonium consummasset. Hoc ergo Mosaicus de diuortio siue rupudio textus inductus voluit. Qui acceperit vxorem, lege proculdubio non prohibitam, & cum ea matrimonium consummauerit, eiusmodi mulier si gratiam non inuenerit ante oculos ei⁹, &c. dimittet eam de domo sua. Ex quo infero repudij legē super consummato duntaxat matrimonio

DE DIVORTIO TRACT.

mino, alioqui legitime contracto, latam esse. Id quod & Saluator in euangelio testatur. Hac enim sibi proposita Mosai-
ca lege, Erunt, inquit, duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. At quomodo erunt in vna carne vel vna caro, nisi nuptiarum interuenerit copula? Quod ergo deus coniunxit in vna carne & vna caro sint, homo non separet. Et mox subdit. Ego autem dico, Quicūq; dimiserit vxorem excepta fornicationis causa, &c. Manifeste notans pmissum diuortium, seu dimissionem vel repudium super his, qui in vna carne iuncta, imo vna caro facti sunt. Neq; propter hoc verum negauerim matrimonium, vbi carnalis abest copula, sed dico legis repudium & exinde diuortiū, ex vi textus primi & potissimum habere locum, vbi consummatum est matrimonium. Nam sentētia quæ de consummato matrimonio super inferendo legali repudiō præmittitur, hæc eadem Euāgelico, quod ostendimus, diuortio præscribitur.

¶ Citatus proin legalis textus causam quoq; p quam repudiō mediante, diuortiū fieri potuit, subiūgit dicēs, Et non inuenerit gratiā ante oculos eius, propter aliquā sceditatem, non quamcūq; videlicet, sed fornicariā, id quod Paulus Burgēsis, nat^o olim Iudæus, & in Iudaismo legis Doctor promot^o post ad Chri fidē conuersus non indocte probat, rationem ex legis textu desumēs, Chriq; verbis confirmās. Dein modus quo dimissio seu diuortiū fieri potuit, p̄scribitur. Rapudiū, inquit, libellum scribet, & dabit in manu eius. Postremo ad qd esset repudiū aperit. Et dimittet, ait, eam de domo sua. Vxor is igitur de viri domo dimissio, sub repudialis libelli iscriptio ne facta, repudiū dī. Porro talis dimissio, diuortij nomē apud nos, ob causam infra dicendam, accepit. Talis inquam dimissio, hoc est, non omni modo a lege viri liberatio, sed vxoris dū taxat e domo viri abactio. Nam ob id dictum est, Dimittet eam, & notanter adiecta clausula dimissionis restrictoria, de domo sua. Quid est enim vxorem non prorsus a se, sed e domo duntaxat dimittere, quam eam a domesticæ consuetudinis & thori consortio propellere?

Math. 19.

Causa repudiij Pauli Burgēsis.

Modus repudiij.

At forsā

IOANNIS DIETENBERGII.

¶ At forsan de coniugij vinculo, maneat ne, an non, subdu-
bitatur. Audire libeat ex ipso legislatore huius solutionem.
Qui, inquit, dimiserit vxorem suam & aliam duxerit, adulte-
rium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum & alij
nupserit, mœchatur. Quid clarius haberi possit? Vides q̄ in
diuortij negotio maritus & vxor ad paria iudicantur? Qui-
cunq; inquit, dimiserit, iuxta legis videlicet & euangelij præ-
scriptum, alias enim dimittere non licet. Matth. xix. vxorem
cum qua consummauit matrimonium, & aliam, priore dimis-
sa, videlicet adhuc viuente si duxerit, adulterium committit.
At qui hoc esse possit, si coniugum diuortium, coniugalis
quoq; vinculi ligaculum proscinderet? Similiter, ait, si vxor
dimiserit virum suum & alij nupserit, mœchatur. At quomo-
do mœchia notaretur, si ex diuortio esset a viri adhuc super-
stitis lege prorsus soluta? Vides nunc dimissionem, quam di-
uortium nominamus, talem esse oportere vt neutri, facto di-
uortio, liceat alteri nubere? Ex ipsis itaque Christi verbis ha-
bes, viri vel vxoris dimissionem, nomenclatura diuortij im-
portata, alterius quidem coniugis dimissionem, nullatenus
vero coniugij solutionem significare. Manet ergo post diuor-
tium, infractum coniugele vinculum. Id quod etiã ex primo
domini, quem hac de re suos ad discipulos habuit sermone,
clare videre licet.

¶ Dictum est, inquit, Qui dimiserit vxorem, det ei libellũ
repudij. Ego autem dico vobis, Quia omnis qui dimiserit
vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mœcha-
ri, Et q̄ dimissam duxerit, adulterat. At vbi deest coniugalis
fœderis nexus, mœchia vel adulterium accidere non potest.
Manet ergo post diuortij pacti coniugalis vinculum vt alte-
ri nubere nullatenus liceat, sed vel reconcilari dimisso, vel in-
nuptum manere oportet. Propterea notãter ait. Dictum est,
non scriptũ aut diuina lege statutũ, vt insinuaret se probare,
non q̄d in lege scriptũ p̄mittebatur, videlicet ex repudio di-
uortij, sed q̄a in ore Iudeorum Pharisæicis traditionibus cir-
cumuentorũ communiter versabatur, dimittendam videlicet,
quam

DE DIVORTIO TRACT.

quavis etiã ex causa vxorem ita vt pariter & coniugalis solueretur nexus, liceretque post hac ex ipso diuortij seu repudij iure vtrique cui vellet nubere, quod etiam dominus ibidẽ subindicat, cum dicit. Quicumq; dimiserit vxorem, non adijciẽs legis p̄scriptũ propter aliquã sc̄ditatẽ videilicet. Nã & infra quoq; capite. xix. interrogabant, si ex quacunque causa vxor esset dimittenda, id quod ipsi tradiderant. Hunc aut̄ errorem reformans dominus his, qui orbis magistri erant futuri, Apostolis videlicet, dicebat, Ego aut̄ dico vobis. Quia omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchant. Et qui dimissam duxerit, adulterat. Manifeste diuortium adpellans, ob fornicationem factam dimissionem, & talem quæ non dissolueret coniugalis vinculi ligamen, quod etiam Marcus non obscure verbis domini Saluatoris aperit dicens. Quicumq; dimiserit vxorem & aliam duxerit, adulterium committit super eã. Et si vxor dimiserit virum suum & alij nupserit, mœchatur. Apertissime notans, licere quidem diuortium, sed indissolutum nihilo secius post diuortium manere coniugale vinculum.

¶ Sed exceptoria clausula fortassis dubitationem ingerit. At illius nec Marcus meminit neq; Lucas, moxque de hac, quorsum refēda, dicemus. Interim Sanctum Paulum quoque diuinarum scripturarum, obscurum habentium intellectum, diuinum interpretem benigne audiamus.

¶ His qui matrimonio iuncti sunt, inquit, præcipio non ego sed dominus, vxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptã, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Cum supponamus Apostolum in quo Christ⁹ loquitur, Christo nullatenus aduersum, ingenue fatẽdum ẽ, Apost. hunc textũ non alio sensu produxisse, quã domin⁹ Christus, cuius allegat præceptũ, mãdauerit. Præcepit autem dominus quod ex ipis eius verbis adduximus, nullam ex diuortio fieri circa sc̄dus coniugale diruptionem. Quid ergo aliud dicet eius apostolus? Conferamus itaq; & conferamus domini pariter & apostoli verba, dicamusq;. His q; matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego sed dominus, vxorẽ
c a viro

IOHANNIS DIETENBERGII.

a viro non discedere, nisi ob causam a domino pmissam, quod Ambrosius monuit supplendum. Quod si eam ob causam discesserit (Nam aliter iure diuortij discedere non licet) manere innuptam, quod dominus dixerit, vxor si dimiserit virum suum & alij nupserit, mcechatur. Aut inquit Apostolus) viro suo reconciliari. Viro inquit, Si post vxoris discessum, que adpellamus diuortium, vir manet adhuc vir suus, sicut & Apostolus clare fatetur. Ergo manet post diuortium conjugale illaesum vinculum. Quid enim opus esset vxori vel perpetuam indicere continentiam, aut viro, priori tanquam suo reconciliari, si ex diuortio adeo disruptum esset foedus conjugale, vt cui vellet, nubere liceret? Sed reconciliationem propter carnis infirmitatem admissam puto, ne post discessum, a Satana tententur. Melius est enim mutuo reconciliari & statim in idipsum redire, & saluari, quam irreconciliatos vri, & sic perire.

2. Cor. 7.

Rom. 7.

1. Cor. 7.

¶ Sed hanc ipsam collationem, apostolica probare debemus sententia. Dicit namque, Quæ sub viro est mulier, viuentem viro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est a lege viri. Igitur viuentem viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Quid clarius expectamus? Quæcunque, inquit, mulier sub viro est, viuentem viro alligata est legi, haud dubium conjugali? Sed facta, ex causa in lege permissa diuortio, adhuc manet mulier sub viro, quia a lege viri, non soluitur inquit, nisi mortuus fuerit vir eius. Ergo facta diuortio adhuc manet alligata legi conjugali, per diuortium itaque non soluitur conjugale vinculum. Quomodo enim ex alterius viri coniunctione iudicaretur, id quod hic facit Apostolus, adultera, si per diuortium conjugale profcinderetur vinculum? Si autem, inquit Apostolus, mortuus fuerit vir eius, libera est a lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Non ergo per diuortium, sed per mortem soluitur conjugale vinculum. Item alibi, Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit, manifeste dicit alligatam, non solum quanto tempore vir eam non dimiserit, sed quanto tempore
vix

DE DIVORTIO TRACT.

vir ei⁹ viuit. Quod si dormierit, inqt, vir eius, liberata ē a lege. Durante itaq; mariti vita, legitimū non expirat coniugale vinculū, quantūuis etiā interueniat diuortiū. At dices, Apostolus hic de ea solū loquitur quæ sub viro est. Porro eius modi esse non potest, q̄ iam a viro p̄ diuortiū dimissa est, licebit itaq; tali cui velit, nubere. Respondeo, mulierē esse sub viro, non est eam solū quantū ad domesticam cōuersationē indiuisam manere a viro, sed vt Apostolus habet, legi viri alligatam, vt cū aliō viro non esse possit, absq; adulteri nota vi uente adhuc priore viro suo. Hoc enim nisi dicatur nunquā sibi non dissentiet Christus & eius Apostol⁹. Quomodo em̄ constabunt, dimissum coniugem, vel fornicariū innoxium posse libere sine mœchia altero nubere, & si nupserit, adulterari & mœchari? Quomodo constabūt, Quicūq; dimiserit vxorē & aliā duxerit, adulteriū committit. Et si vxor dimiserit vir & aliq; nupserit mœchatur, & vtriq; facta dimissione, licere absq; adulteri crimine cui velit nubere. Quomodo constabūt, Præcipio, non ego, sed domin⁹ mulierē a viro non discedere: q; si discesserit, manere innuptā, aut viro suo reconciliari. Et mulierē discedentē non manere inuptā, nec viro suo reconciliari oportere, sed libere posse sine mœchia cui velit nubere. At his forsan obstare videbitur exceptoria clausula i euāgelicis verb̄ exp̄ssa, sili. Excepta fornicationis causa, nisi ob fornicationē, qua dñs nouas, facto diuortio concedere videtur nuptias, p̄cipue si diuortiū ob fornicationem sit admissum. Dicit enim: Quicūq; dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationē, & aliā duxerit, mœchatur. Intercedēte itaq; fornicatione, licebit absq; mœchia alteri nubere. Respondeo. Nisi domin⁹ Christus hūc Phariseor⁹ cauillū iam dudū repulisset, anxio pro soluēdo labor fuisset. Quicqd em̄ a quis orthodoxo diceretur, a nasutulis n̄ris aliter interptantibus temere repelleretur. Hanc autē scripturam quū ipsa discussit veritas, illius interpretationi, humana merito cedit traductio. Non aut dissimiliter Pharisei argumentabantur. Absq; mœchię piculo licet vxorem propter fœditatem

IOANNIS DIETENBERGII.

aliquā de domo dimittere, ergo simpliciter quavis ex causa dimittere, aliāq; absq; mœchia ducere licet. Quid autē dominus ad hæc? Pharisei, audito quod non quacunq; ex causa sic vxores dimittere, vt alteri (sicut credebāt) nubere liceret, instantes acrius interrogabant. Quid ergo Moses mandauit dari libellum repudiij & dimittere? Quamuis Moses non absolute, sed de domo duntaxat, vt dictum est, dimittere permisisset. Dominus hunc eorum corrigens errorem ait. Quia nā Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras. Ab initio autem non fuit sic. Tale est qd dicit, Moses non quavis ex causa, nec qualitercunq; nec quavis, sicut putatis, ob causam vxores dimittere permisit, sed iuxta formam de repudio præscriptam, qua p̄mittitur quidem ob fœditatem, vxoris dimissio, sed non conceditur alterius superinductio. Porro præceptionis eius quam ex postulatis ratio fuit, non diuinæ p̄ceptionis constitutio, sed vestri cordis malitia, qua permittebatur indulgenter, quod alioquin non fieri expediebat. Igitur cum ad aliam post permissam dimissionem, diuertitis copulam, haud conformiter diuino agitis instituto, quod hoc ab initio non sic fuerit, Deus autem sibi ipsi non constare non potest. Dimissionis itaq; quā obtruditis, permissio non se ad alterius copulæ concessionem, quā vestra traditione præsumitis, extendit. Ego ipse nanq; verus legislator & doctor, æquissimusque interpret, vobis, a Mose nullatenus dissentiens, dico. Quicūq; dimiserit vxorē suā, nisi ob fornicationē, & aliam duxerit, mœchatur. Et qui dimissam duxerit, mœchatur. Hoc ē, Quicūq; quavis, sicut vos obtruditis ex causa, & non propter eā quā lex p̄scribit, nimis, fornicationē, dimiserit vxorē suā, peccat sic dimittēdo, quod si aliā superinduxerit, graui⁹ peccat, q̄a mœchatur. Sicut ergo quod Moses habet, propter fœditatē, non ē alteri⁹ coniugij licētiatiuū, nec ad nouā subeūdā copulā torquēdū, quin potius vxorarię dimissionis e domo determinatiuū, & solius causa dimissionis specificatiuum. Similiter vt scriptura scripturæ consonet, & dei verbum sibi ipsi constet, quod dicitur

in Euan-

DE DIVORTIO TRACT.

in Euangelio, nisi ob fornicationem, vel excepta causa fornicationis, non est contra domini sententiam, ad nouæ copulæ libertatem seu licentiam trahendum, sed vt dominus voluit, vxorariæ dimissionis e domestica consuetudine & thoro de terminarium, & eius dimissionis causa specificatum, id quod omnes ferme catholici literam exponentes habent. Sed & Erasmus tam manibus quam pedibus in eadem concedit sententiam, toties protestando sese ab ecclesiæ sensu nullatenus discessurum, quicquid interim disputandi, studijue exercendi gratia, scripturas inuoluens, ecclesiæ de se clarâ sententiâ scribendo molitus sit reddere dubiam.

¶ Ex hoc eodem domini responso claret, non aliorum legis repudium, quam euangelij diuortium tendere, nimirum ad solam vxoris e domo dimissionem, non autem ad alterius superinductionem, quam tamen lex tunc admisit non ob repudium, cum etiam ante repudium permitteretur. Sed ob diuinam dispensationem tunc temporis vxorum pluralitatē quam hodie sustulit, concedentem. Et propter hoc poterat vir impune, post repudium aliam superinducere vxorem, quod alioqui fuisset cum vna contentus. Similiter vxori dimissæ contrahere cum alio impune apud legē permittebatur, licet polluta & abominabilis facta reputaretur. Vtrumque tamen horum ad repudij ius male torserant cæci pharisæi, quod ex Christi responso patet iam supra inducto.

¶ Hæc si ad inuicem conferamus, manifeste habemus scripturas ad literam intellectas, per vxorariam dimissionem, diuortium intellexisse, eamque non solutionem a coniugali vinculo, sed separationem a domo & thoro voluisse. Eandē quoque ob causam in noua sicut in veteri licere, sed non secus, quam quod coniugum vterque facto diuortio, maneat prorsus innuptus. Erit ergo diuortium euangelicum, seu ecclesiasticum. Non enim aliud ecclesia nouit quam euangelicū, secundum scripturarum literale sensum, coniugum quantum ad domesticam consuetudinem ac thori congressionem legitime facta separatio, manente interim coniugali vinculo

c ij penitus

Diuortij
ecclesiasti-
cum quid,

IOHANNIS DIETENBERGII.

penitus sensum coniugum, quantum ad domesticam consuetudinem ac thori congressionem, legitime facta separatio, anente interim coniugali vinculo penitus indifrupto.

¶ Porro quia literalis sensus est, quem litera significat, & spiritus sanctus autor scripturæ, intendit. Is vero quem intendat sensum, certius possit tradere nemo, quam Catholica (cui est in æternum promissus) ecclesia. Sensus quem ecclesia pro literalis determinat, nemo literalem addubitare debet. At alium, quam qui de diuortio dictus est, ex litera non pronūciat, ut patet. xxxii. q. vii. Confectarium igitur est eandem esse cum ecclesiæ, tum scripturæ etiam ad literam intellectæ de diuortio sententiam. Cum ergo ex ecclesiæ sententia coniuges post diuortium manere innuptos probatur, nihil prorsus sensui literalis scripturæ præiudicatur, id quod Mileuitanum Concilium contestatur, sic habens. Placuit ut secundum Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissus ab vxore, neq; dimissa a marito alteri coniungatur, sed ita maneant, aut sibi reconcilientur; Quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur.

¶ Superest, ut etiam ex scripturis diuinis ad literam recte intellectis disquiramus, cur hodie post diuortium non liceat, sicut & olim licuit, aliam superinducere, hoc enim non euenit (ut diximus) ex repudio vel diuortio, quod ad nihil aliud tendebat quam ad dimissionem vxoris de domo. Causas igitur huiusmodi prohibitionis dispiciamus. Eas autem Christus puto expressit ubi ait. Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & foeminam fecit eos? Et dixit. Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et erunt duo in carne vna. Itaq; iam non duo sunt sed vna caro. Quid ergo deus coniūxit, homo non separet. Dicunt illi. Quid ergo Moses mandauit dari libellū repudij & dimit

DE DIVORTIO TRACT.

·dimittere? Ait illis, Quoniam Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras. Ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationē, & aliam duxerit, mœchatur. Et qui dimissam duxerit, mœchatur. Hucusque Christus.

¶ Habes hic causas non admissæ superinductionis alterius vxoris tres, videlicet. Retractionem legalis permissio- nis. Declarationem concessæ repudiationis, & prohibitionem alterius nuptialis conuentionis. Retractatur autem legalis permissio, dum contractus matrimonialis ad eã dispositionem, quam ab initio habuit in lege naturæ reducitur. At quam tunc habuerit, ostenditur cū dicitur. Qui fecit hominē ab initio, masculū & fœminam fecit eos. Non aut masculum & fœminas, seu masculos & fœminam. Et dixit, scilicet per Adam. Propter hoc, officium videlicet coniugale, relinquet homo patrem & matrem, quia cum his contrahere non licet, & adhærebit, videlicet indiuisibilitate consensus & carnis, vxori, non dicit vxoribus, suæ cui se legitime coniunxit. Et erunt duo, quātum ad personas in carne vna, id est, indiuisa, vt videlicet neuter alio superstite sui corporis habeat potestatem illud alteri tradendo. Itaq; iam hoc est amodo tempore nouæ legis, non erunt sicut ab olim in lege Mosi duo diuisi quantum ad copulam corporum, sed vna, id est, indiuisa caro quantū ad incommunicabilitatem corporum pro alio conubio subeundo, quantumuis etiam diuortio sequestrentur. Non vult ergo deus iam aliquem vel aliquam post diuortiū superinduci, qui sicut vni vnum ab initio prescripsit, ita nunc seruatum voluit. Sed quomodo inquit Pharisei, a Mose permittitur, si deus nunc sicut & ab olim noluit? hoc mox dicitur.

Decla-

IOHANNIS DIETENBERGII.

Declarat
cōscia re
pudiatio-
nis.

Deut. 31.

Daniel. 9.
Osee. 2.
Ezech. 11.

Prohibiti
o nuptia-
lis conuē-
tionis post
diuortium

Eccle. 3.

¶ Declaratur quoq; concessa repudiatio, dum causa quare Moses admiserit, producitur. Qm̄ (inquit) Moses ad duriti-
am cordis vestri pmisit vobis dimittere vxores v̄ras, hoc est,
Si vestri cordis duritia non obstetisset, Moses hanc dimissio-
nē nequaquā indulisset. In causa fuit, non p̄ceptio diuina,
sed v̄ri cordis duritia, non legis ab initio factæ retractatio,
sed v̄ri cordis obduratio. Nec tamē Moses in vniuersum sic
statuit fiendū, sed vobis duntaxat, durissimę cervicis homi-
nibus pmisit. At nunc aliter populus, mollioraq; sunt corda
de qbus dicitur: Dabo eis cor vnum & spiritū novum tribuā
in visceribus eorū. Et auferā cor lapideū de carne eorū, & da-
bo eis cor carneū, vt in p̄ceptis meis ambulent, & iudicia mea
custodiant faciātq; ea, & sint mihi in populum, & ego sim eis
in deum. Hęc ergo concessio etiā si ex quavis, vt obtruditis,
esset causa, etiam cum licentiā superinductionis alterius, a-
modo durare non debet, eius causa penitus sublata.

¶ Prohibetur demum aliarum post diuortium nuptiarū
congressus, cum dicitur: Ego autem dico vobis, Quicumq; di-
miserit vxorē. Ecce diuortij ratio, & q aliam duxerit, mœcha
tur. Ecce aliarum nuptiarum prohibitio. Manifeste itaq; ha-
bes, cur hodie diuortio, non possint licite alię superuenire
nuptiæ. Propter quod Christus concludit: Quod ergo deus,
sua autoritate coniunxit, homo sua traditione, domini irritan-
do mandatum, non separet. Nescio si quid clarius doceri pos-
sit. Cessent ergo nouæ cauillationes, superuacaneq; dispu-
tationes, pro adhuc quasi dubio disquirendo sensu literali,
quem Christus adeo luculenter expressit, eius Apostolus de-
clarauit, ecclesia demum conformiter docuit. Magnæ siquid-
em & superbissimę præsumptionis est, propter aliquas exi-
guas argutiunculas, a sensu Christi & ecclesię variare, & ali-
um huicque penitus aduersum, quasi literalem ex scripturis
extorquere. Scriptum enim ē. Altiora te ne quesieris, & for-
tiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi deus illa
cogita semper, & in pluribus eius operib⁹ non eris curiosus.
Non est em̄ tibi necessarium ea quæ abscondita sunt, videre
oculis

DE DIVORTIO TRACT.

oculis tuis. Multos enim supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

¶ In hæc sunt clarissime doctor, quibus per motus dixi, ex Evangelicæ literæ sensu probari posse, vtrumque coniugem post legitimum diuortium, oportere manere inuptum, etiamsi nihil de hoc ecclesia præscripsisset. Ex quibus & me non fuisse falsiloquum, & tuam Excellentiam verum protulisse iudicium, depræhendes, quibus & Eras. Roteromagus argutias aliud quid (ni fallor) multis folijs commolientes prorsus explosas opinor. Id quod vt tuæ Excellentiæ velut digito subindicem, breuiusculis cum responsis, illius motiua, subscripsi, paucis præmissis paradoxis, quibus summarie comprehenditur, quod aliquantula digressionem iam ante præmissum est.

¶ Primum, Euangelium admittit diuortium.

Math. 5.
Mar. 10.

¶ Secundum, quod est hodie diuortium apud Christianorum ecclesiam, hoc olim significabat repudium apud Iudæorum Synagogam.

¶ Tertium, diuortium verius interpretatur ecclesia, quam Iudæorum Synagoga.

Mat. 19.

¶ Quartum, Ecclesia interpretando diuortium esse domesticæ consuetudinis & thoralis conuentionis direptionem manente coniugali vinculo, non variat a sensu literalis in euangelio contento.

¶ Quintum, Textus diuinæ scripturæ de diuortio inducti sunt ex vi literæ de legitimo & consummato coniugio intelligendi. Si enim non legitimum aut non consummatum sit, ecclesia certas ob causas non quidem diuortio diuidit, sed prorsus dirimit.

¶ Sextum, Fornicatio quæ pro causa diuortij per scripturam inducitur, tam de carnali quam spiritali S. Paulus recte interpretatur.

¶ Septimum, Nec repudium in lege, neque diuortium in euangelio præcipitur sed permittitur. Nam dominus ait. Quoniam Moyses ad duritiã cordis vñ permisit vobis repudiare vxores vestras. Dicitur est autem eam vxorem dimissionem signi-

Mat. 19.

d ficar

IOHANNIS DIETENBERGII.

Obiectio
diluitur.
Marci. 10.

ficare diuortium . At quod apud Marcum legitur, Ad durtiam cordis vestri scripsit Moses præceptum istud, secundum opinionem Phariseorum, sic scripturam male tradentium intelligendum est. In euangelio quoque non legitur præceptiue . Quilibet dimittat, sed conditionaliter & permissiue. Quicumque dimiserit,

Matth. 19.

Octauum. Et si vera sit, quam de diuortio diximus sententia, Christi tamen discipulis, sicut & hodie pluribus sua non contentis vxore, visa fuit dura. Nam dicebant, Si sic est cum vxore, vt videlicet, eam nisi ob causam fornicationis non liceat dimittere, & neque tunc vt aliam ducere possit, non expedit nubere. In quam sententiam & diuus concedit Paulus, vbi ait . Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem

.1. Cor. 7.
Hierony.
in Matth.

Et Beatus HIERONYMVS ait. Graue pondus vxor est, si excepta fornicationis causa, eam dimittere non licet. Quid enim si temulenta, si iracunda, si gulosa, si morbosa, nugatrix, si maledica, tenenda huiusmodi? Velimus, nolimus, sustinenda erit. CHRYSOSTOMVS. Leuius est contra concupiscentiam præliari, & contra seipsum, quam contra mulierem malam, quia non est malitia super malitiã mulieris . Recte itaque Paulus dicit. Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem. Recte concludunt Apostoli. Si sic est causa hominis cum vxore, non expedit nubere.

Eccle. 25.

Nonum, Ecclesia, non diuortij iure, sed Christi concessione, spiritu sancti directione, illegitima aliqua separat & dissoluit matrimonia. Quia diuortium non se extendit nisi ad dissolutionem domesticam, saluo coniugij foedere. Sed illegitimitas personarum, ex impedimentis videlicet proueniens, prohibentibus maxime & dirimentibus, spiritu sancto per Ecclesiam iubente prorsus, dissoluit matrimonij vinculum, quod non sit deo autore confectum.

Hæc quorsum tendant Erasmiænarum obiectionum subscriptarum solutionibus mox videbitur,

Erasmuss

DE DIVORTIO TRACT.
ERASMVS IN ANNOTATIONIBVS
primæ epistolæ ad Corinth. Cap. vii.

SCio receptissimum esse inter Christianos, vbi semel coijt
matrimoniu, nullo pacto posse dirimi, nisi morte alteri.
Atq; in hac sententia propemodum fuisse Origenē & Chry-
sostomum (sine dubio certe fuit Hieronymus & Augusti-
nus) eamq; veterum Episcoporum constitutionibus, & De-
cretalium legum autoritate esse confirmatum, quas ex hoc
potissimum loco, id est. 1. Corinth. vii. adparet, deniq; & The-
ologiarum Scholarum consensu comprobata.

Respon. Iohannis Dietsch.

¶ Recte inter Christianos receptissimum habetur, & ve-
terum Episcoporum constitutionibus, decretaliumq; legum
autoritate confirmatur, nec non & Theolog. Scholæ con-
sensu comprobatur, quod diuina autoritate statutum, neque
iniuste in hanc sententiam propemodum Origenes, Chry-
sostomus, Hieronymus & Augustinus concedunt. At matri-
monium non quaecumq; (sicut tu obtrudis, Episcoporumq;
constitutionibus, decretalium autoritati, Theologiarumq;
scholis minus recte imponis) sed legitime contractum & con-
summatum, tale inquam, vbi semel coijt, nullo pacto debere p
hominem dirimi, diuina autoritate, statuitur, vbi dicitur.
Quod deus coniunxit, homo non separet. Recte itaque hoc
inter Christianos receptissimum habetur. Porro cum omnis
pars suo non congruens toti turpis sit, multū inepte p te im-
pugnatur, quod apud oēs, etiam te teste, receptiss. seiuatur.

Matth. 19.

Erasmus

Cæterum, si semper hoc bonis viris cordi fuit, opinionem in
melius commutare, & leges ceu pharmaca conuenit ad mor-
borum habitum ac rationem accommodare, considerem⁹ an
hic liceat idem fieri, & si expedit, an liceat vt matrimonia q-
dam dirimantur, non temere, sed grauibus de causis &c. &
ita dirimantur, vt liberum sit vtrique cui velit iungi, aut alte-
ri certe, qui diuortij non dederit causam.

Responso Iohan. Dietsch

d ij Dico

IOHANNIS DIETENBERGII

Dico primo, semper hoc quidem bonis viris cordi fuit, opinionem, quātum cum deo licuit, in melius, sed non in peius commutare. Commutarent autem in peius, si eam sententiæ diuino statuto aduersæ commodarent, quod vtique fieret si diffinirent, aut alteri certe qui diuortio non dederit causam, posse libere, cui velit iungi. Dico secundo, Non pro eodem habemus Diuortium & Matrimonium omnimodam diruptionem: Vnde non statim consequens est, si hoc præstet causam diuortij, sufficiat quoque ad direptionem matrimoniij. Neque recte colligitur, His inter quos matrimoniū prorsus diremptum est, licet iungi cui velint, ergo etiam ijs qui solo diuortio separati sunt. Dico tertio, Non esse nobis hic verbū de matrimoniij diremptione, sed diuortio.

Erasmus.

¶. Primum enim, hoc est Apostolice pietatis omnium salutis quo ad licet consulere, & infirmis etiā Ecclesiæ mēbris sua cura succurrere. Videmus autē tot hominum milia infelici coniugio sibi cohæreere cum exitio vtriusq; q̄ fortassis diiuncti seruari possent, quod si fieri possit citra iniuriam diuini præcepti, optandum opinor omnibus pijs. Sin minus, votum tamen ipsum pium arbitror, præsertim cum charitas optet nonnunquam & quæ fieri non possunt.

Rom. 1.

¶ Responso Iohan. Dietenb.

Non potest esse Apostolicæ pietatis, omnium salutis cuiusquam consulere cum diuini iniuria præcepti. Non sunt enim faciēda mala vt eueniāt bona. Nec piū potest esse votum quod diuino aduersatur statuto. Neq; ad hoc se charitas extēdit quæ perperam nihil, contra deū nil prorsus p̄sumit. Quod si sint qui infelici cohæreant coniugio, possunt veris, grauibus, iustisque extantibus causis per legitimos ecclesiæ præfatos & iudices dirimi. Sin diuortio saltē sequestrari ad alias
autem

Cor. 13.

DE DIVORTIO TRACT.

aũt nuptias iure diuortij non licentiari, sed eis indicitur sibi Eccle. 18.
 mutuo reconciliari. Per q̄d satis prouisum arbitror infirmis
 omnib⁹ pijs quod uidelicet post suas concupiscētias, id quod
 tenentur, non eant sed positis amarulētis, displicētis & cau-
 sis infelicitatis, in idipsum reuertantur & sic seruentur. Qui
 fors an si separarentur minus seruarentur, nacti maiorē male
 faciendi libertatem.

Erasmus

Non defuerunt aũt qui ita senserint a recte dirempto ma-
 trimonio licuisse cum alia copulari.

¶ Responſio Iohan. Dietenb.

¶ Nec hodie defunt qui hoc recte sentiant. At nobis sermo
 non est de matrimoni dirēptione, sed diuortio. Quod si qui
 fuerint qui fideles solo diuortio separatos, senserint cum a-
 lijs copulari licuisse, minus recte senserunt, quod & scriptu-
 ra probauimus & catholice ecclesie definitione commonstra-
 uimus.

Erasmus.

Origenes homilia in Matthæum septima testatur sibi no-
 tos fuisse quosdā Episcopos, qui permiserint vxoribus quæ
 cum uiris diuortiu fecerant, alijs nubere uiris, ac fatetur hoc
 ab eis factum aduersus præceptum domini & Pauli, sed ta-
 men factum non damnat.

Respon. Ioha. Dieten.

Non video quomodo Origenes non damnet, quod aduer-
 sus domini & Pauli præceptum fatetur factū, nec ex hoc fa-
 cto probatur licere separatis diuortio alij nubere, cum Ori-
 genes clare protestetur aduersus domini & Pauli præceptū
 præsumptum. Neque videre possum quomodo Episcopi illi
 citra diuini præcepti iniuriam hoc permiserint, quod contra
 domini & Pauli præceptum admiserint, id quod Origenes
 ibidem palam fatetur.

Erasmus.

Deinde non uidetur addubitare Origenes, quin uiro lice-
 at cui pmittit euangeliū ob adulteriū vxorē repudiare. Nec
 Paulus huic præcepit, vt vxori reconcilietur.

d ij

Respon-

IOHANNIS DIETENBERGII.

Responſio Iohan. Dietenb.

Dico primo: Non quærimus quid Origenes non addubitauerit, ſed quid diuinæ legis diſpoſitio circa diuortium ordinauerit. Dico ſecundo, viro quidem cui permittit euangelium, licet repudiare, ſed non aliam, repudiata viuente ducere, quod hoc euangelium non ſolū non permittat, quin poti⁹ prohibeat. Quod & ſi Paulo virum vxori verbotenus non præcipiat reconciliari, innuptum tamen vult poſt diuortium manere Chriſto (cui contrarius eſſe non poteſt) ita diffini-ente.

Erasmus.

vii. Eiuſdem ſententiæ fuit Pollonius &c. Cuius ſententiam Auguſtinus reuellit, vt hæreſeos crimen non intentet.

Reſpon. Iohan. Dieten.

Si recte reuellit illius ſententiam Auguſtinus, non ergo ſanæ fuit opinionis. Quod ſi hæreſeos crimine non inteteturum conſequeus eſt, vt ideo hæreticus non fuerit, aut hæreticum non ſapuerit? Sat nobis eſt, quod eius ſententiam tanquam vero non conſonam, Auguſtinus Chriſtiane reuellerit.

Erasmus

viii. Diuus quoque Ambroſius inſ tribuit viro ducendi alteram vxorem, vbi priorem ob culpam admiſſam repudiarit.

Reſpon. Iohan. Dieten.

Non hic quærimus, quid is vel alter de diuortio ſcripſerit, ſed quid deus præceperit, & in ſcripturis ſuis agendum reliquerit. Dicit tamen Maſter Sententiarum in quarto, diſtinctione trigelima quinta, hoc a falſarijs inditum libris Ambroſianis. Non enim veriſimile eſt tantum virum adeo hallucinatum, vt Apoſtolo quem iam exponendum ſub manibus habebat, contrarium ſcripſerit. Claris enim verbis Apoſtulus domini autoritate præcepit, viro non dimittere vxorem. Et vir, inquit, non dimittat vxorem. Quomodo itaque credi poteſt, Ambroſium contra domini & Pauli præceptum permiſiſſe viro non ſolum dimittere vxorem, ſed etiam aliam ducere?

Eraf

DE DIVORTIO TRACT.

Erasmus

¶ An igitur æquum videtur, vt maritus cum vxore flagitijs operta quibus neque causam dedit, nec mederi possit, cogatur viuere, cum qua viuere, non sit viuere? Aut si diuertat, compellatur omnem ætatem orbis, destitutus ac velut euiratus degere?

¶ respon. Iohan. Dieten.

¶ Aequum indubie est, quod deus ita fieri iussit, & si durum, corde duris imperfectisque videatur. Vnde & Apostoli audito quod non liceret viro dimittere vxorem nisi ob fornicationem, eaque dimissa non debere alteri copulari, statim subintulerunt. Si sic est causa hominis cum vxore, non expedit nubere, melius æstimantes celibem ducere vitam, quam cohabitare vxori flagitijs opertæ. Nec tamen vir cum tali viuere cogitur, qa potest eam secundum Euangelium, sua sponte, dimittere. Quod si dimiserit, non compellitur omnem ætatem velut euiratus, viuere, quia potest illi castigatæ reconciliari, id quod & tenetur, si non vult, quod tamen potest, continere. Hanc enim ob causam, Apostolus ait: Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat. Si ergo continere noluerit, non cogitur dimittere, quia non præcipitur sed permittitur diuortium, potest sicut & debet, eam castigatâ sibi reconciliare, vt & suo & vxoris periculo consulat dicente Apostolo. Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat.

Erasmus

¶ Sit æquum ei qui diuortio causam dedit, adimi ius iterandi coniugij, cur is plectitur, qui nihil commertus nisi qd parum infeliciter duxit vxorem? Aut quis vnquam audiuit fortunam puniri, si absit culpa, præsertim lege diuina? Quid est hoc aliud, quam afflictio afflictionem addere, cui subuentum oportuit?

¶ respon. Iohan. Dieten.

¶ Is qui nihil est commertus non plectitur neque punitur
lege

IOHANNIS DIE TENBERGII.

lege diuina sed suo iuri relinquatur, vt videlicet spontaneus, vel abijciat, vel castigatam reconciliatus teneat, nec enim abijcere debet, aut abiectæ non reconciliari qui continere nolit. Quod si secus agat, sua culpa vel tãto committit se periculo, vel prorsus perit. Neque additur afflictio afflictio, cū non p̄cipiatur sed indulgeatur abiectio, nec arceatur a coniugio, cui via reconciliationis cum vxore conceditur, sed ab adulterio lege diuina prohibetur.

Erasmus

Si facit adulteram qui sine legitima causa repudiat vxorem, & non facit adulteram qui vetat inire matrimonium, cū eo sit habitu corporis, vt castitas non sit exigenda.

respon. Iohan. Dieten.

Facit omnino adulteram, teste Christo, qui sine causa legitima repudiat vxorem. Non facit autem adulteram qui diuortio dimissam vetat inire aliud matrimonium. Nam aliud inire matrimonium reliquo adhuc superstite coniuge, diuina lege prohibitum est, Quod si castitas non sit exigenda absolute, exigenda tamen est tali videlicet solo diuortio separata quod deus aut exactam velit, aut suo viro reconciliari.

Erasmus

Quod si res palam pugnat cum æquitate naturali, videndū est an secus interpretanda sint quæ super hac re leguntur in Euangelicis & Apostolicis literis.

respon. Iohan. Dietenb.

Adeo non probatum est cum æquitate naturali pugnare, vt etiam ostensum sit cum lege naturæ maxime conuenire. Id quod Christus in euangelio clare testatur. Et ideo non secus quam dictum est interpretanda sunt, quæ super hac re leguntur in Euangelicis & Apostolicis literis.

Erasmus.

Si nusquam sua placita mutauit vel Ecclesia vel Romanus Pontifex, non postulo vt hic quicquam demutat. Si comperitur idem alias fecisse &c. cur idem hic vereamur facere, cum hac via tot hominum saluti liceat consulere?

respon. Iohan. Dietenb.

Quid hic Ecclesiastica vel Pontificia obtruduntur placita?

Num

DE DIVORTIO TRACT.

Num de Ecclesiasticis & Pontificiis placitis, & non potius de diuortij lege, diuina autoritate statuta agimus? Comperiuntur siquidem, id quod ingenue fateor, Ecclesiastica vel Pontificia, tanquã humana sæpiuscule demutata placita ob temporis negociorumq; variationem: At iussa diuina oportet inconuulsa permaneãt. Et ideo hic idẽ facere veremur. Quia deus hanc diuortij legem immutatam voluit. Dicente domino, Quod deus coniũxit, homo non separet. Et Paulus Præcipio non ego sed dominus, vxorem a viro non discedere quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, haud dubium secus quã dominus permisit. Qui ait, Quicumque dimiserit vxorem, & aliam duxerit, adulterium committit &c. Non licet ergo hac via nuptiarum scilicet aliarum concessione, hominum diuortio separatorum saluti consulere.

Erasmus.

xiiij. ¶ Iam vt demus coniugium esse legis diuinæ, cæteraque quæ circa Matrimoniorum causas tractantur ad ius positium perinet, veluti de gradibus, de impedimentis, de rescissionibus.

¶ responsio Iohan. Dietenb.

¶ Coniugium esse diuinæ legis, scriptura plane testatur Genesis primo & secundo. Matthæi. xix. Marci. x. Quod si pleraq; (non tamen omnia) quæ de gradibus, impedimentis, & rescissionibus tractantur ad ius solum positium, sed plura & maxime diuortij rescissio ad diuinum pertinent, teste tam lege quam euangelio. Leuit. xviii. Matth. v. Cor. xvii.

Erasmus

xv. ¶ Neq; hæc decreta a Synodis celebribus profecta sunt ad nos, sed a priuatis Pontificum responsis.

¶ responsio Iohan. Dietenb.

Istud si verũ sit, quantũ ad diuortiu pertinet, pius videat lector apud Venerãdũ Canonistã .xxxii. q. vii. Placuit, Vbi ex Concilio Miluitano sic legitur. Placuit &c. vt supra inductum est, in cor, modicu ante finem decisionis. Et ibidẽ ex Concilio Elibertano cap. fidelis. Fidelis fœmina q̄ adulterũ

e mari-

IOHANNIS DIETENBERGII,

maritum reliquerit fidelem, & alterum maritum duxit, prohibeatur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem quam is quem reliquerit, de seculo exierit &c. Legat quoque Ca. Si qua mulier de diuortio, ex concilio Vormaciensi &c.

Erasmus

xvi. Atque hæc constitutio de qua nunc agimus primum opinor, ab vno aut altero Episcopo profecta est.

respon. Iohan. Dieten.

Hanc constitutionem de manendis inuuptis separatis diuortio coniugibus, probamus non ab vno aut altero Episcopo, imo a nullo prorsus homine, sed a deo ipso saluatore nostro primum profectam, ad cuius instituta, se tam Synodi celebres quam priuati pontifices remittunt, vt patet ex dictis.

Erasmus

xvii. Nec mirum est veteres illos tam iniquos fuisse diuortio, quod & apud Ethnicos semper fuit odiosum

respon. Iohan. Dieten.

Iniqui fuisse diuortio non recte dicuntur, qui de diuortio non secus quam deus habere voluit & præcepit, scripserunt atque docuerunt. Neque religiose comparantur Ethnicis Orthodoxi patres tum vita, tum eruditione claris, qui in diuortij negotio a diuinis, nec ad vnguem, quod aiunt, latum discessere scripturis.

Erasmus.

xviii. Hæc eo produximus, ne quis statim velut absurdam reiiciat disputationem, de mutandis diuortij legibus.

respon. Iohan. Dieten.

Vere absurde disputatur, quod humana præsumptione de diuinis immutabilibus diuortij legibus, quasi humanum quoddam commentum, variandum conuellendumque producitur.

Erasmus

xix. Iam si placet excutiamus diuinorum voluminum locos, vnde videmur in hanc legem recipiendam compulsi.

respon. Iohan. Dieten.

Placet vt excutiamus, sed non iuxta cuiusque, sed quem sanctus flagitat spiritus sensum.

Erasmus.

Domini

DE DIVORTIO TRACT.

¶ Dominus noster Iesus Christus apud Matthæum capite quinto, tradens cælestem suam philosophiam, loquitur ad hunc modum. Dicitum est autem: Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit adulterat. Verum cum in eodem loco complura doceat, quæ pure germaneque Christianis digna sunt, cur in cæteris omnibus recipimus interpretationem, in vno diuortio tam rigidi sumus, vt magis etiam constringam⁹ verba Christi:

¶ respon. Iohan. Dieten.

Quod in alijs recipimus interpretationem, non aliunde quam ex factis Christi recipimus. Quod autem in vno hoc diuortio rigidi sumus, ex ipsius Christi præcepto facimus ita diffinientis.

Erasmus

xxi. Etenim cum ille reliquerit marito vnam causam repudiandæ coniugis, nos eam multis modis astringimus.

respon. Iohannis Dieten.

Non aliter eam astringimus, quam Christus astringendam voluit, & nobis p^r Ecclesiã suam Catholicam expressit.

Erasmus

xxii. Diuortium interim adpello verum, & quale solum illa nouit ætas, a quo licebat a repudio prioris alteram ducere.

¶ responsio Iohan. Dietenb.

Diuortium non quale solum illa, sed longe magis quod nostra nouit ætas verum censemus, quod nullatenus alteram admittit, & si tale quid non lege repudiij, sed permissione pluralitatis vxorum tunc currente, nunc vero penitus sublata, priori illi indulgeretur ætati.

Erasmus.

xxiii. Nam quod nos interpretamur diuortium cum dirimitur domestica consuetudo manente coniugij vinculo, quis vnquam veterum vel Theologorum, vel iure consultorum appellauit diuortium?

Responso Iohan. Dietenb.

Non nos diuortium sic interpretamur, sed ipsa diuina,
e ij qd osten-

IOHANNIS DIETENBERGII.

quod ostendimus scriptura. Sic quoque pius lector apud Augustinum, Hieronymum, Origenem, Chrysostomum, reliquique ferme omnes christiane de diuortio scribentes interpretatum reperiet. Quod si plerique antiquorum hac nomenclatura vti non sint, dum tamen rem ipsam voluerint quid de nomine opus est digladiare?

Erasmus.

xxiiij. Hac igitur vna in parte tam mordicus tenemus summum (quod aiunt) ius, in ceteris quamuis recipientes interpretationem.

Respon. Ioha Dieten.

Hac vna in parte ideo tam summum mordicus tenemus ius, quod nobis in ea, non in alijs diuinitus ita prescriptum cognoscimus.

Erasmus.

xxv. Quod si ob infirmos quos in tanto numero plurimos habet ecclesia, nemo vetatur legibus ius suum persequi, nemo vetatur vim a capite repellere &c. cur vnum hoc de diuortio promiscue exigimus ob omnibus?

Respon. Iohan. Dieten.

Ob infirmos quos habet ecclesia, nemo vetatur legibus ius suum prosequi, sed citra diuinæ legis iacturam, & quod pro iure presumitur diuinitus non prohibeatur. Omnes autem diuortio separati, ne alij nubant iam diuina lege prohibentur, citra que diuinæ legis iacturam nubere nequeunt, & ideo hoc vnum de diuortio ab omnibus exigimus, quia vniuersaliter ab omnibus exigendum prescribit deus.

Erasmus.

xxvi. Si ob duritiam cordis permissum est Iudæis ob quamlibet causam vxorem abijcere, ne quid grauius admitterent, & videmus inter Christianos præter assiduas coniugatorum rixas, grauiora discrimina, nimirum cedes, veneficia, incantamenta, cur cum idem sit morbus, non idem admouetur remedium?

Respon. Iohan. Dieten.

Non ob quamlibet causam permissum erat Iudæis vxorem abijcere, licet hoc falso cauillarentur perfidi Pharisei, vnam duntaxat expressit lex, nimirum fœditatem, quam Christus fornicationem interpretatus est. Habet autem is morbus
idem

DE DIVORTIO TRACT.

idem, sed non prorsus modo eodem hodie, quod olim remedium, vxoris videlicet abiectioem per diuortium, quo longe Euangelium tollerabilius huic morbo, quã olim lex per repudium, medetur. Admittit enim reconciliationem vxorisque regressum, quod repudium nesciebat. Et ideo talis abiectio diuortium apud nos non repudium appellatur. Porro reliqua discrimina lex Christi, quę amplioem charitatem ex postulat, ceteras etiam vniuersas & innumerabiles, vt Augustinus ait, molestias, si quę extiterint, iubet pro fide coniugali & pro castitate fortiter sustinere.

Erasmus.

xxvij. Non probat Paulus Digamiam & tamen ob incontinentiam permittit, quod non audet exigere, satius esse iudicans nubere quam vri. Et nos de rigore diuortij nihil omnino laxamus.

Responsio Iohan. Deitenb.

Digamiam Paulus non aliter quam altero coniuge primo mortuo permittit, quia diuina lege sic non prohibitam videt. Nam cum alter sit per mortem ab alterius lege solutus potest talis ob incontinentiam, cui vult in domino nubere. Satius enim illi est nubere quam vri. At de diuortij rigore omnino nihil laxamus, quia laxare quippiam prohibuit deus.

Erasmus.

xxix. Iudæi, quod Moses scripserat de libello repudij sic interpretabatur quasi maritis ius eēt quãlibet leui de causa reiſe & coniugem, puta si quid fœditatis in corpore offenderet &c. Id Christus ad vnam astringit adulterij causam. Ergo Christus suis vnam duntaxat causam indulget diuortij, Iudæis non adimit quod indulsit Moses ob ingenij duritiã, negã ab initio fuisse sic &c.

respon. Iohan. Dietenb.

Iudæi licet sic, vt ait, interpretarentur, tamen erronee interpretabantur, ideoq; a domino corripiebantur, & ad verę scripturę sensum reducebantur. Declarauit enim Christus quod iure repudij liceret quidem vxorem abijcere, sed non aliam ducere. Quod autem aliam poterant accipere non fiebat hoc

a iij,

bat hoc

IOHANNIS DIETENBERGII.

bat hoc lege repudiij, sed, vt dictū, concessione pluralitatis vxorū tūc currente. Indulsit ergo Christus suis, sicut & Moses suis vnam diuortij causam, at neuter ad alias licēciauit nuptias, id quod maxime probandum erat.

Erasmus.

xxix. ¶ Christus reuocans suos ad pristinam innocentiam, non vult diuortium, quia non vult duos, & tamen Paulus indulget humanæ fragilitati, relaxans sæpenumero domini præceptum. Cur non idem faciat Romanus Pontifex?

¶ responsio Iohan. Dietenb.

2. Cor. 5. ¶ Diuortium non vult Christus quasi præceptum, vult tamen propter corde duos & imperfectos, tanquam permisum. Et vbi Paulus sæpenumero domini quod iniuriatū voluit præceptum relaxet, non probat Erasmus, sed nec facile puto ostendet, quod Paulus non ad destructionem sed ad ædificationem missus sit. Similem ob causam nec Romanum arbitror decere Pontificem.

Erasmus

xxx. ¶ Porro quod obijcitur ex eodem loco: Quod deus coniunxit, homo non separet. Non magno negotio solui potest. Hoc deus coniungit quod rite coniungitur, hoc deus dirimit quod rite dirimitur.

¶ responsio Iohan. Dietenb.

Rom. 12.
Frou. 25. Christus diuina concludens autoritate: Quod deus coniunxit homo non separet, non solum magno negotio solui non potest, sed nullo prorsus negotio solui poterit a quoquam, sed stabit verbum hoc in æternum. Cælum & terra transibunt, verba aut̄ ista non transibunt. Non ergo presumat humana superbia temerare, quod nulla potest iusta ratione variare. Ob hoc siquidem Paulus obsecrat non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & vnicuique sicut diuisit deus, mensuram fidei. Nam qui scrutator est maiestatis, operimetur a gloria. Ad id quod subditur, hoc deus coniungit quod rite coniungitur. Respondeo, potius dicendum erat Hoc rite coniungitur quod deus coniungit. Hoc rite dirimitur quod deus dirimit. Coniunctionē em̄ & redēptionē legitimā deus

deus sua facit autoritate, non homo, qui nec potest rite coniungere vel dirimere quod deus rite non coniungit aut dirimit. Ratio nanque rite coniunctionis & diremptionis, non ex humana traditione, sed ex diuina lege primo defumitur, siue vocetenus expressa, siue per ecclesiam declarata.

Erasmus

xxxii. ¶ Apud Ethnicos non erat ratū Matrimonium nisi patrum aut tutorum autoritate comprobatum, ne apud Iudeos quidem, & tñ apud vtrosq; aliq̄ modo dirimi poterat matrimonium.

¶ respon. Iohan. Dieten.

¶ Hactenus nesciui legem Matrimoniam Christianis oportere non ex iure diuino, sed Ethnicorum Iudeorumque moribus præscribi, quod si ita sit, certe non constabit inter Christianos matrimonium, nisi Ethnicorum Iudeorumque statutis fuerit comprobatum. At aliter nos edocet deus dicens, Audite me, qui sequimini quod iustum est. Et pater de filio. Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Micheas quoque. Audite quæ dominus loquitur &c. Porro, de rato matrimonio diuina scriptura nihil nobis aliud quam personarum coherentium legitimitatē, consensum liberum & in vna carne cohesionem præscribit. Nullibi, soli parentum aut tutorum consensu, ratificationem tribuens, quasi ratum, quantum ad substantiam, non sit matrimonium, si non intercesserit consensus illorum. Nec diffiteor parentes aut tutores requirendos, imo nullatenus præmittēdos suadeo, non quasi si non fiat propterea matrimonium ratum substantialiter esse non possit, dependet enim talis contractus substantia, maxime a libertate consensus, ad quem autoritas parentum & tutorum nihil facit, qui non tam pro testificando apud ecclesiam honestatēque matrimonio, quam reliquis cautelis huic contractui necessarijs prouidendis, adhibetur. At pro substantificando Matrimonio nihil.

Esai. 51.
Math. 23.
Miche. 6.

Gene. 2. &
.24.
Leuit. 18.

Erasmus.

xxxiii. ¶ Nā q̄ nos de consensu & verbis d: presenti, de rato & non rato differim⁹, hūanę sunt interpretationes non oracula dei.

Respon-

IOHANNIS DIETENBERGII.

Respon. Iohan. Dieten.

¶ Non sunt mere interpretationes humanæ quæ etiam ex oraculis dei desumuntur. Est enim dei oraculum. Quod de coniūxit, homo non separet. At quo modo coniuges coniūgit deus, nisi per præsentem consensum? Eo ipso igitur quo scriptura dicit deū coniungere, consensum esse necessarium sub indicat. At quo modo melius deprehenditur consensus præsentaneus quàm per verba de præsentem? Præsentissimū enim animū hæc indicant. Ex eodem itaque oraculo dicimus verba de præsentem necessaria. Porro quia ratū esse matrimoniū nihil est aliud, quàm ipsum per consensum verbū expressum, de præsentem eē contractū consequens erit & hoc tertium in dei oraculo fundatum.

Erasmus.

xxxiiij. ¶ Fateor absque mutuo consensu non coire matrimonium, sed consensum requiro sobrium, non per insidias aut temulentiam extortum consensum ex amicorum consilio sic adhibitum, ut par est in re quæ rescindi nunquam possit, &c.

Respon. Iohan. Dieten.

Non magnopere curandum quid Erasmus, sed quid deus requirit. Is autem consensum requirit liberum, non sobriū, si sobrium dicas eū solū quod nulla occasione captetur aut extorqueatur, & ex partem amicorumque consilio adhibeatur. Nam huiusmodi & reliqua, de quibus obiectio procedit, licet arguant contractū minus decentem & periculosum, non tamen prorsus inualidū. Hic apud patres orthodoxos & vetustissimos non semel legimus, taliter iniuncta matrimonia non legitima, id quod procul dubio verum nemo dissentietur quantum ad honestatem, secus quantum ad substantiam.

Erasmus

xxxiiij. Cæterum ubi cognitio causis, Episcopi aut alij legitimi iudices dirimunt huiusmodi matrimonium, non hoc separat homo, quod deus coniūxit, sed quod male conglutinavit pueritia, quod vitium, quod temeritas, quod inscitia, quod male per lenas & lenones suos diaconos coniunxerat diabolus, hæc per suos ministros recte dirimit deus.

Respon. Iohannis Dietenb.

Si quos diabolus per suos diaconos male coniungit, deus per suos

DE DIVORTIO TRACT.

suos ministros recte dirimit. Quid igitur consecrarium putas? Quid inde colligis. An matrimonia quamlibet ob causam infelicij facta, per diabolum esse coniuncta, ideoque per dei ministros mox incunctanter dissoluenda. Aptum inferres plane consequium, si Christi (cuius præscriptis viuimus) non rapugnaret euangelio. At ingenue fateor matrimonia per non nubilem pueritiam, per vinum rationem prorsus absorbens, perque quoduis impediens ac dirimens contracta, recte a deo posse per ecclesiam aut eius primores tanquam suos legitimos ministros, dirimi.

Erasmus

xxxv. At qui diuortium inquirunt, approbat ecclesia sed hactenus, vt vterque maneat innuptus.

Responso. Iohannis Dietenb.

Recte sic approbat ecclesia. Nam sic approbandum ex diuina scriptura per spiritum sanctum est edocta.

Erasmus

xxxvi. Obsecro te an de hoc diuortio sensit Christus?

Respon. Iohan. Dieten.

Sensit vtrique de hoc diuortio Christus.

Erasmus.

xxxvii. A Iudæis interrogatur, Iudæis respondet.

Respon. Iohan. Dieten.

Non solum tunc, quando a Iudæis interrogatur sed antea dudum etiam non intrrogatus discipulis respondet & diuortij legem ecclesie præscribit Matthæi quinto capitulo.

Erasmus

xxxviii. At illi nullum aliud nouerunt diuortium, nisi quod adimeret ius repetendi dimissam & daret ius ducendi alteram.

Respon. Iohannis Dieten.

Quid tum? Scriptura tamen ipsa diuina aliud nouit quod solum proprie verum est diuortium, nullatenus admittens ius seu licentiam ducendi alteram, id quod satis ex scripturis probauimus.

Erasmus

f Siqui-

IOHANNIS DIETENBERGII

xxxix. ¶ Siquidem licuisse Iudæis etiam mulieribus a Repudio alteri nubere, vel illud est argumento quod sacerdos prohibetur repudiatam ducere &c.

Respon. Iohan. Deiten.

¶ Sed non omne quod tunc Iudæis licuit, hodie licet Christianis.

Erasmus

xl. ¶ Quod si Christus de vero diuortio locutus est, Vnde nobis hoc nouum diuortij genus, quod nomine verius quam re diuortium est?

Respon. Iohan. Dieten,

De vero diuortio Christus utique locutus est, nec de alio quam de hoc ipso quod nos ecclesiasticum diuortium appellamus, id quod non nomine solum sed re vera diuortium esse iam supra satis probatum opinor.

Erasmus

xli Sed fingamus de hoc diuortio sensisse Christum

Responso Iohan. Dietenb.

Non opus est fingere, quia re vera de hoc diuortio Christus sensit.

Erasmus.

xliij. Cum Christus vnicam duntaxat Repudij causam idulferit, cur Augustinus addit Idolatriam & hæresim nec alio titulo quam quod hoc sit quædam fornicatio. Atque ad eam rationem videtur omne facinus capitale, quod animam alienat a deo fornicatio quædam dici posse.

Responso Iohan. Dietenb.

Recte, iustoque titulo Augustinus addit Idolatriam & hæresim sicut & Paulus infidelitatem, nec oportet statim ad eandem rationem omne capitale facinus pertinere, quia & si charitatem (qua fit anima deo iunctissima) auferendo, animam alienet a deo. Non tamen primam ad deum quæ per fidem est coniunctionem tollit, quemadmodum Idolatria hæresisque fidei contraria. Propter hæc itaque causam non a deo proprie quodlibet capitale facinus dici potest fornicatio sicut hæresis & Idolatria.

Erasmus.

Cur

1. Ioh. 4.

Osce. 2.

DE DIVORTIO TRACT.

xliii Cur nostræ leges tot casus adiecerunt pene innumeros in quibus recipitur diuortium?

Respon. Iohannis Dietenb.

Vellem produxisset Eras. vbi nostræ leges pene innumeros adiecerint casus in quibus diuortium recipitur. Ego non plures tribus aut quatuor in nostris legibus depræhendi, vt est videre sub titulo de diuort. & de Conuer. Con. & xxxiii q. Dixit dominus xxvii quæst. ij. cap. Agatoso xxvii. quæst. i. Idolatria xxxij. q. vii ca. Omnes & cæt. Compræhensos tamen in domini sermone si ecclesiæ sic, vt par est, interpretanti credimus.

Erasmus

xliv Hieronymus etiam ob adulterij suspicionem pronunciat libere reijci vxorem.

Respon. Iohan. Dieten.

Hoc facit, teste Glosatore Canonũ, non qd suspicio fornicationis sit causa dimittendi sed modus probandi eam dimittendi. Proin pro eadem reputatur fornicatio & fornicationis suspicio. Nam probata suspicione, probata est fornicatio ii. q. i. Si peccauerit xxxii q. ca. Dixit dominus.

Erasmus.

xlv Si quid licet imutare in præceptis Christi cur non consulitur saluti male cohærentium.

Respon. Iohan. Dieten.

Non licet immutare in præceptis Christi quæ voluit inuariata manere. Consultum quoque volumus saluti male cohærentium, sed citra diuinorum præceptorum iniuriam.

Erasmus

xlvi Si nihil licet, cur ausi sunt ex vna causa tam multas facere?

Responso. Iohannis Dietenb.

Non ideo multas ex vnica reddidere, sed qd vnica comprehenditur, instigante spiritu sancto explicatius tradidere.

Erasmus

xlvii Pontificiæ leges concedunt iterare Coniugium, altero coniugum ad Christum conuerso si altera nolit abimpleri.

IOANNIS DIETENBERGII.

impietate, blasphemiamque resipiscere. Christus fornicationem excepit, hunc casum non excepit. Et hic audemus concedere quod illic non audemus.

Responsio Iohan. Dietenb.

1. Cor. 13. ¶ Concedunt quidem istud pontificiæ leges, sed autoritate S. Pauli, imo Christi in Apostolo loquentis. Propter quod
2. Cor. 7. Christum non excepisse hunc casum nullatenus admitto. Nec enim minus excipit quod ait, Si infidelis discedit, discedat. Proinde apud Eras. frigiditas & error producuntur quæ quandoque dirimunt matrimonium, id quod plane concedo. Sed ob id diuortii causas esse minime probatur. Excutiuntur quoque causæ quibus adducti veteres non concedunt iterare coniugium, quæ si sufficient vel ne, aliorum esto iudicium. Pio lectori sufficiat, Christum præcepisse, post diuortium utrumque manere intactum, ut dictum est.

Easmus.

xlvij. Dein cum nec Christus nec Paulus continentiam exigat, ab alijs qui continere non possunt, cur mali dicantur quod continere nequeunt, nec se continentiam voto adstrinxerunt? Corporis hoc vitium est non animi.

Respon. Iohan. Dieten.

1. Cor. 7. Imo tam Christus quam Paulus continentiam a diuortiaris adeo exigunt, ut etiam perpetuæ continentiam subiiciant, nisi sibi reconcilientur. Et ideo non iuste mali dicuntur, qui contra Christi præceptum non continent, cum se voto continentiam adstrinxerunt. An non se voto maritalis astrinxit continentiam qui se vni tantum despondet? Esse vero quod continere non possint, Apostolo contrariari credo, qui ait: Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem. Incontinentiam autem esse corporis vitium non ajs, nequaquam scripturæ consonat quod habet. Non est digna ponderatio continentis anime. Scimus autem contraria circa idem versari. Et item. Post concupiscentias tuas non eas. Potest itaque homo post suas concupiscentias ire & incontinenter viuere si velit, aut non ire si nolit, & continens manere. Potest ergo cuius appetitus subter se est, in continentiam vincere. Sed vnde nisi ex animæ rationalis virtute? Ex ea itaque tam con-
tinentiam

DE DIVORTIO TRACT.

inentia corporis pendet quam incontinentia. Et tamen Philosophis cognitum est incontinentiam non animi nec corporis, sed totius coniuncti passionem esse.

Erasmus.

xlx. Cur pœnas dare cogitur, qui nihil admittit?

respon. Iohan. Dietsch.

Non cogitur dare pœnas, cui vxoris abiectio non præcitur, & qui abiectæ reconciliari potest, & q. volens hoc iudiciū subit. Sicut em̄ amāti nihil difficile, sic volēti nihil ē pœnale.

Erasmus.

l. Paulus Epistolæ ad Roman. vii. An ignoratis (inquit) fratres &c. Nam quæ sub viro est mulier &c. vt supra indutum est. Non agit hic Paulus de diuortio &c.

respon. Iohan. Dietsch.

Hic & si non agat Paulus de diuortio, legem tamen matrimonialem, diuina sancitam autoritate citat, cui velint, nolint, diuortiat subijciuntur, eo quod diuortia non soluit conjugale vinculum.

Erasmus.

ii. Alioqui si quis vrgeret vellet huic Pauli sermonem iuxta id quod verba sonant, ne adulteram quidem fas erit dimittere, nihil enim excipit.

Respon. Iohan. Dietsch.

Si quis hūc Pauli sermonē vrgeat nihil min⁹ inueniet quā fas non esse adulteram non dimittere, non enim hoc prohibet. At quid de adultera faciendum sit, postea primæ Cor. septimo tradit.

Erasmus.

iii. Rursus non apte citare videbitur legem Mosaicā Iudæis Paulus in hāc sententiā, cū lex præmittat maritis, qualibet ex causa repudiare, modo det libellum repudiij.

Respon. Ioha. Dietsch.

Mosaicam hanc imo potius diuinā legē non Iudæis sed Christianis qbus & eam scribit Epistolam Paulus citat, nec inepte in hanc sententiam qua non licet fidelibus matri-

f. iij. mouio

DE DIVORTIO TRACT.

mino iunctis, altero superstito, alteri nubere. Nam hoc a Christo acceperat, id quod infra in epistola ad Corinthios apte testatur. Quod enim lex non permittit maritis quilibet ex causa repudiare, etiam libello repudij dato, supra satis ostendimus.

Erasmus

litt Liqueat igitur Paulum hic non exclusisse diuortium quod ipsa lex palam indulget.

respon. Iohan. Dieten.

Paulus hic verum diuortium utique non exclusit sed Iudaicum, quod Pharisaeica traditione confictum nullibi lex palam indulget.

Erasmus

liiii Rursum in epistolae ad Corinthios prioris capitulo septimo in consimilem ferme modum scribit &c. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. &c. ut supra allegatum est. Sequitur. Nec hic quidem Paulus tractat materiam diuortij.

respon. Iohan. Dieten.

Et si Paulus his verbis non tractat materiam diuortij, tractat tamen legem indissolubilitatis matrimonij cui etiam diuortium, ut saepe diximus, subest.

Erasmus

lv Paulus non videtur hic agere de grauibus flagitijs, quae crimen adulterij vel aequent vel superent etiam, sed de leuioribus offensis, ob quas apud Graecos potissimum crebra fiebant diuortia &c. Id colligitur ex eo quod sequitur. Aut viro suo reconciliari, redeunt enim in gratiam quos offensa aliqua humana diremit. Et reconciliatur quae offendit, non quae offensa est. Quod si iure discessit, cur iubet eam reconciliari quae magis erat placanda?

respon. Iohan. Dieten.

Sicut Ambrosius admonuit hic supplendam, quam Paulus nusquam addit, exceptionem Euangelicam, ne videatur Apostolus pugnare cum praecipis domini sui. Ita quoque ne CHRISTO pugnet Apostolus cum primis admonendi sumus Apostolum hic non de alijs flagitijs, quae de quibus Christus, uuius praecipitum inducit locutus est, agere. Palam autem
Chri-

DE DIVORTIO TRACTATVS. 01

Ch'is de fornicatione, q̄ adulterij crimē adaequat locutus est. Nequaquam ergo de leuioribus & Graecanicis offensis dicēdus est egisse. Nec enim Graecorum decretum sed ipsissimi Christi praeceptum introduxit, dicens. Praecipio non ego sed dominus his qui matrimonio iuncti sunt, &c. Neq̄ recte ex eo quod sequitur. Aut viro suo reconciliari, colligitur apostolum solum de leuioribus offensis egisse. Nam reconciliatur non solum qui offēdit, sed etiam qui offensus est dum placatur. Vnde scriptura habet: Exaudiat de' orationes vestras & reconcilietur vobis. Et item, Dominus modicum irat' est, sed iterum reconciliabitur seruis suis. Rursum, In reconcilia-tione mea dicit dominus misertus sum tui. Ideo ergo iubet apostolus eam reconciliari si iure discesserit, quia vult placatam in viri gratiam redire, si continere nolit, quemadmodum superius commonstrauimus.

Erasmus.

Quod si mutuae fuerūt offensae sed mediocres, vetat ne protinus adiungat sese alteri viro & reditum ad priorem sibi intercludat, sed maneat innupta, si forte detur vtrique reditus ad gratiam.

Responsio Iohannis Dietenb.

Nihil habet apostolus de mediocribus offensis, nec pro illis torquendus est textus sicut statim ostendimus. Neq̄ vetat protinus sese alteri adiungere viro, ne reditum sibi ad priorem intercludat. Nimirum q̄ textus apostolicus de hac re habeat nihil, quin absolute pronuntiat innuptam manere, aut suo viro reconciliari, prorsus inconuulsum Christi praeceptū relinquens; non autem Iudaeorum opinionem reducens.

Erasmus

¶ Apostolus hic de muliere duntaxat loquitur quod huic sexui apud Iudaeos non esset vllum ius repudiandi. Virum tantum hortatur, ne ob offensas huiusmodi vxorem abiciat. Non addit autem, q̄ si abiecerit, maneat celebs, aut vxori suo reconcilietur. Etiam si Augustinus vult vbiq̄ par esse ius, tam vxori quam viro, quod vt fortiter ac constanter asseuerat, ita non est quo certum doceat.

f iij. Respon-

IOHANNIS DEITENBERGII.

Respon. Iohan: Dieten.

¶ Apostolum non de muliere solū, sed & de viro loq, textus manifeste subindicat, q̄ habet. Et vir vxorem non dimittat, p̄misso quod dicitur. Præcipio non ego sed dominus. At dominus quomodo p̄cipiat viro non dimittere vxorē & vxori non dimittere virū, manifeste nos edocet euangeliū dicēs. Quicumq; dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et q̄ dimissam duxerit, mœchatur. Et si vxor dimiserit virū suum & aliū nupsit, mœchatur. Ecce dominus vult par esse ius tam uxori quā viro fidelibus quicqd̄ etiam huic sexui apud Iudæos negaretur. Neque de Iudaico tractamus repudiō, Nec operæ pretium erat adijcere de viro, q̄ celebs maneret, aut vxori reconciliaretur, quia in hoc ipso sermone quo domini præceptum allegauit virum & vxorem ex Christi præcepto ad paria teneri voluit. Id quod vt fortiter ac constanter asseuerat Augustinus, ita est quo certum doceat, nimirum domini verbum & præceptum, ad quod sese apostolus refert.

Erasmus

lvij̄ Vetuisse igitur videtur Paulus, ne ob vulgares causas vxor virum reliquerit, &c.

Respon. Iohannis Dietenb.

Per transennam videt cui hoc videtur. Non enim ob quaslibet vulgares causas hoc Paulū vetuisse, iam supra monstrauimus, nisi forsā dicamus Paulum approbasse (quod absit) Pharisaicam quæ tale quid voluit de diuortio seu repudiō, opinionem, quam Christus adeo constanter fortiterque reprobauit.

Erasmus.

lix Neque enim probat Apostolus vt diuisa a viro maneat innupta viro nolente.

Respon. Iohan: Dieten.

Neque hoc oportuit quia Christi autoritate præcepit, quæ humanarum robore probationum non indiget, quamuis non prorsus non probatum relinquat, quod ex autoritate domini præcepti allegat.

Erasmus.

DE DIVORTIO TRACT.

Ix. Sed hoc mauult scilicet quod diuulsa a viro maneat in nupta, quam iterato matrimonio nouo vetus oboleri.

Responſio Iohan. Deitenb

Mauult diuulſam a viro, prorfus innuptam manere, aut viro ſuo reconciliari, quam iterato nouo ſed adulterino quodam matrimonio contrauenire diuino præcepto.

Erasmus

Ixi Quod ſi Paulo propoſita fuiſſet huiuſmodi cauſa &c. fortassis pro cauſæ circumſtantijs aliud reſponderet Apoſtolus, & non nihil relaxaret de rigore Conſilij ſuperioris, ſuaque ſcripta ciuilius opinor nobis interpretaretur quam nos interpretamur.

Reſpon. Iohannis Dietenb.

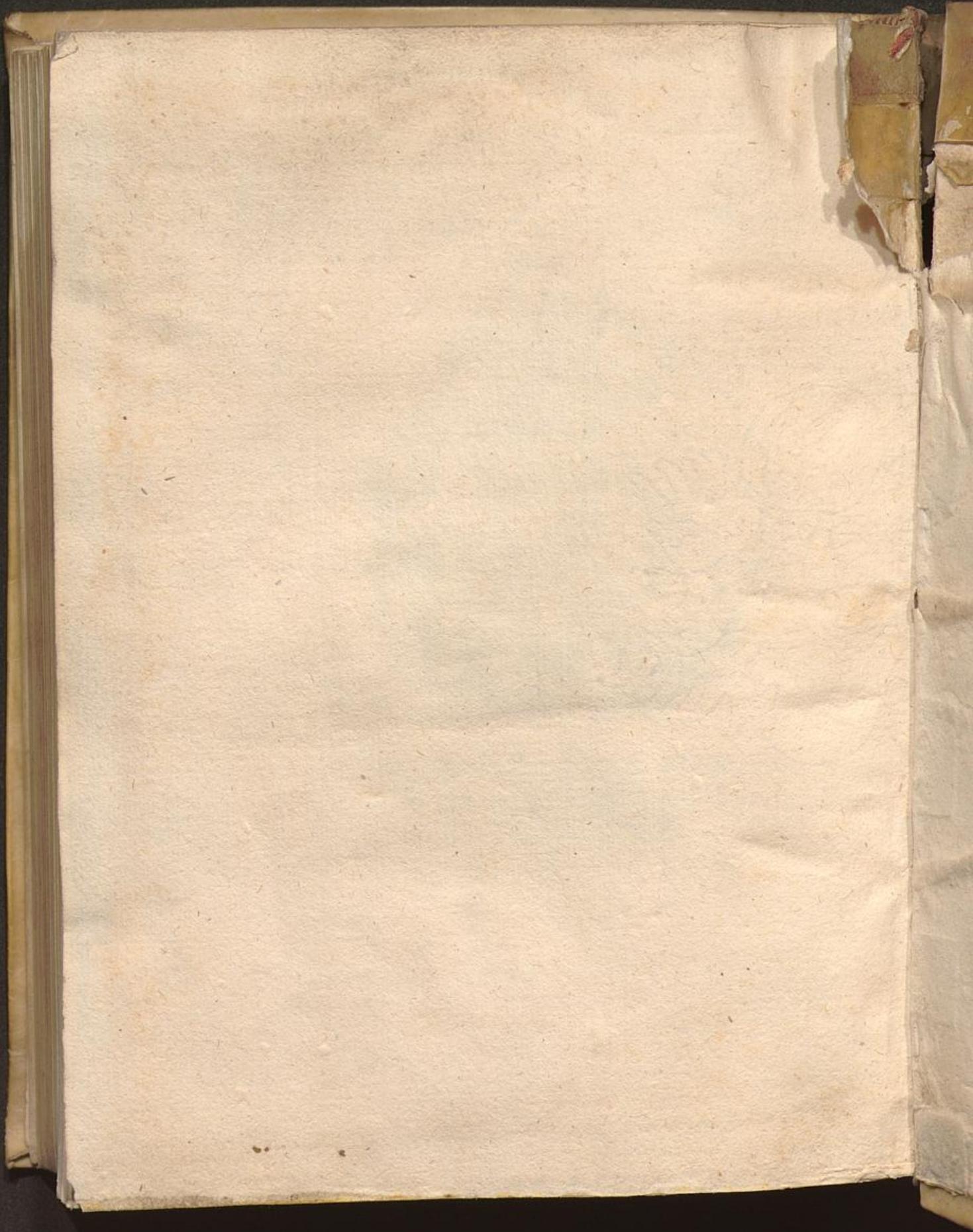
Si Paulo ſurgente diuortij cauſa proponeretur nullatenus crediderim Paulum ſibi non conſtiturum Palinodiamq; Steſichori more reciniturum, ſed fortiter conſtanterq; prorfus quod olim ſcripſit, non autem aliud reſponſurum, nec vniquem, quod aiunt, latum ab eo diuerſurum, immo de rigore prorfus nihil laxaturum, cum non ſuo conſilio ſed domini præcepto innuptam iuſſerit a viro diuulſam, Deniq; Paulum propter has Eraſmianas argutias opinor, ſua ſcripta nullatenus ciuilius, ſecusque quam nos poſt Chriſtum & eius eccleſiam catholicam docemus, interpretaturum, quin magis Eraſmo quod ab olim Pilatus iudæis dicturum. Quod ſcripſi, ſcripſi. In laudem & gloriam dei ſuperbenedicti in æternum,

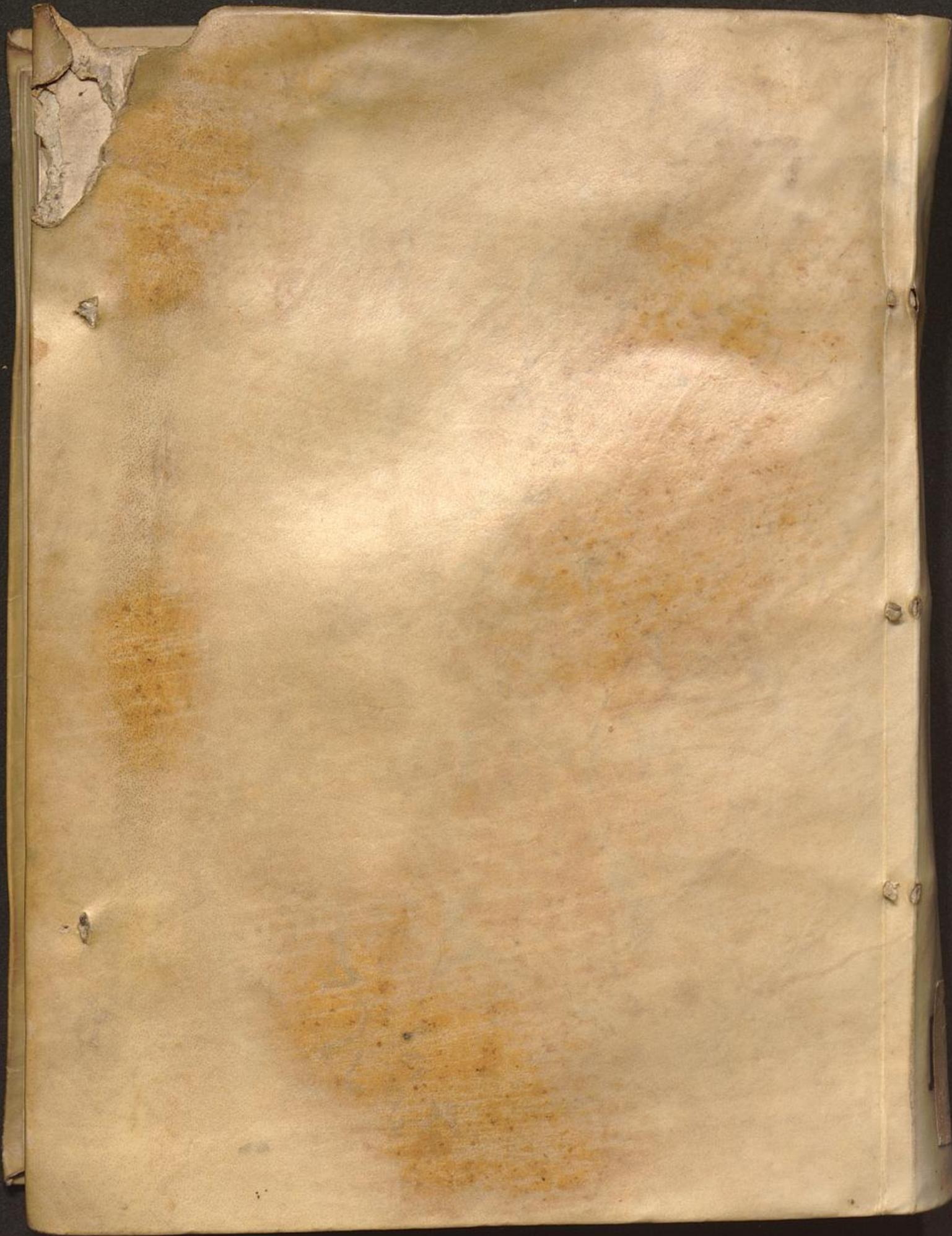
A M E N

¶ Habes nunc clariffime doctor primum quod promiſi. Dein quibus Eraſmus ſuam firmat ſententiam. Poſtremo ſuarum argutiarum quantulamcunque dilutionem, quæ pro tui præclariffimi ingenij candore quandoq; conferas, vt quod vero videbitur conformius amplectaris. Quod ſi minus præſtiterim rei ipſa animum ſane paratum obtulit; tuæq; præſtantia gratificari volui, Vale Finis.

Errata

Ci. facier. linea. 4. versus finem. Cum enim, &c. lege, Cum ergo in animabus sanctis, in dei amicis, in prophetis deniq; & patribus, &c. C 1. fa. 2. lin. 10. Is vere, &c. lege. Is vere sanctum habere spiritum eiusq; doctrinam minime credendus sit, &c. C 4. fa. 1. li. 26. diffinira, lege diffinitive. Ibidem fa. 2. li. 26. interprtationes. le. interprtationibus. D 3. fa. 2. li. 26. impossibilius. l. impossibilibus captandis vel manū concessit. D 4. f. 2. l. 28. quoq; deserunt, le. q̄ discernūt ab aqua, sed aquam. E. 2. f. 2. l. 1. 2. ad vsq; raram, l. rauim. E. 4. f. 1. l. 24. quod labe, l. q̄d falsitatis labe conserpum, reliqua, sua cōspurcat contagione. Non est em̄ F 1. f. 1. l. 4. p̄ponantur, l. proponantur. F 3. f. 1. l. 24. solus. l. stitulus. H. 2. f. 1. li. 1. v̄tute, l. veritate. H. 3. f. 2. l. 1. 2. ostendes, l. offendes. K 1. f. 2. l. 31. Sicut, l. sunt. L. 4. f. 2. l. 22. nos, l. nouos. Q. 2. f. 1. l. 16. pisam, l. ipsam. Q 3. f. 2. l. 13. patroni, l. patrem. R 1. f. 1. l. 6. sufficiens, l. insufficientens. V. 2. f. 1. l. 21. mercedem oīm, l. omnino. X. 2. fa. 2. l. 10. peccatu, l. peccator. Y 3. f. 1. l. 10. p̄sentissimā, l. p̄sentissimum. Y 4. f. 1. l. 31. subinducat, l. subindicat. Z. 1. f. 1. l. 20. fordiderat, l. fordidarat. Ibidem li. 32. eos, l. eis. Z 1. f. 2. l. 13. Scæuæ, l. Scænæ. Z 3. f. 2. l. 27. sacrificiū, l. sacrificum. Z. 4. f. 2. l. 33. Iezebele, l. Iezabele. a 1. f. 2. l. 9. filijs, l. filij. a 3. f. 2. li. 29. Gessione, l. Sessione. b 2. f. 2. li. 20. laterali, l. litterali. c 3. f. 1. l. 32. aliud ecclesiā, l. ecclesia. Ibidem li. 33. litterale, l. litteralem. d 2. f. 2. li. 32. contra, l. contraq; d. 4. f. 2. l. 1. i. viri, l. iuri. e 1. f. 1. l. 7. cere tplerag; l. certe plerag;. Ibidem l. 34. Miluitano, l. Mileuitano. Ibidem f. 2. l. 5. Vvarmaciensi, l. Vyormaciensi. e 3. f. 1. l. 2. quo, est. quoq;. Ibidem li. 26. coniuem. l. coniugem. e 4. f. 2. l. 25. vetustissimos, lege vetustissimos.

Th
1162